

วารสาร PAAT Journal ฉบับพิเศษ ครบรอบปีที่

**Special Issue
3rd Anniversary of
PAAT Journal Online
January 2022**

ออกแบบหน้าปกโดย สุรัชย์ คงประเสริฐ

มกราคม 2565

PAAT Journal

Public Administration Association of Thailand

Special Edition, January 2022

ISSN 2730-1796

Published by:

Public Administration Association of Thailand (PAAT)

Copyright© 2020

Editorial Office:

Faculty of Political Science, Thammasat University (Thaprachan Campus)

Phrachan Road, Phra Nakorn, Bangkok, Thailand 10200

Phone: +66(0)2-842-4456

Email: thaipaat@gmail.com

Website: www.thaipaat.com

Facebook Page: www.facebook.com/publicadministrationAssociation/

คณะบรรณาธิการวารสาร PAAT Journal

บรรณาธิการที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาส	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. รองศาสตราจารย์ ลีดา สอนศรี	นักวิชาการอิสระ

บรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร. อัมพร อารังลักษณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
-----------------------------------	-----------------------

กองบรรณาธิการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.จิระ ประทีป	มหาวิทยาลัยรังสิต
2. รองศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
4. รองศาสตราจารย์ มานิต ศุภธสกุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
5. รองศาสตราจารย์ ดร. ธันยวัฒน์ รัตนลัก	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
7. อาจารย์ ดร. ถวิลวดี บุรีกุล	สถาบันพระปกเกล้า
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ไทรรัตน์ โกคพลากรณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
10. รองศาสตราจารย์ ดร.นภเรณู สัจจรักษ์ อีระจิตติ	มหาวิทยาลัยมหิดล
11. รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช	นักวิชาการอิสระ
12. รองศาสตราจารย์ ดร.สถาพร เริงธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
13. รองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา เอ็มอัมธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุดมโชค อาษาวิมลกิจ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อานุภาพ รัชสุวรรณ	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ กัญจนพงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรา จตุรโกมล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิภาพรรณ เจนสันติกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
19. อาจารย์ ดร.ณัฐภัทร์ รักวงศ์วาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
20. ร้อยเอก อาจารย์ ดร.จารุพล เรืองสุวรรณ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
21. อาจารย์สุรัชย์ คงประเสริฐ	นักวิชาการอิสระ
22. อาจารย์ปริบูรณ์ ฉลอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
23. นางสาวมณีชัชวาล มณีศรี	สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

วารสาร PAAT journal ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย
มีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานและทัศนะทางวิชาการสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการสาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเป็นการพัฒนาสาขาวิชาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า
3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย กับสมาชิกของสมาคมฯ และสังคม

ทั้งนี้ ทางสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยจะได้ทำการจัดพิมพ์เผยแพร่ทางออนไลน์ จำนวน 2 ครั้งต่อปี หรือ ปีละ 2 ฉบับ ได้แก่

- ฉบับประจำเดือนมิถุนายน
- ฉบับประจำเดือนธันวาคม

บทความที่ตีพิมพ์ทุกบทความผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) และคณะบรรณาธิการในสาขานั้น ๆ โดยเป็นการประเมินแบบการปกปิดผู้พิจารณา (Blinded Review)

อนึ่ง ทัศนะที่เกิดขึ้นจากบทความที่เผยแพร่ในวารสาร PAAT Journal ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย เป็นทัศนะและข้อคิดเห็นของผู้เขียนบทความเท่านั้นมิใช่จากทางผู้จัดทำ ผู้เขียนบทความจึงเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากบทความของตนเอง

ทะเบียนเลขที่ จ.๑๓๔๐/๒๕๖๒

ส.ค.๖

ใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งหมด
หรือการเปลี่ยนแปลงกรรมการของสมาคม

ใบสำคัญฉบับนี้ออกให้เพื่อแสดงว่า สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๒ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีการแต่งตั้งกรรมการของสมาคมขึ้นใหม่ทั้งหมดและนายทะเบียนสมาคมกรุงเทพมหานคร ได้รับจดทะเบียนการแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งหมดของสมาคมตามมาตรา ๘๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ดังต่อไปนี้

๑. นางอัมพร	อำนวยการ	นายกสมาคม
๒. นางสีดา	สอนศรี	อุปนายกคนที่ ๑
๓. นางสาวบุษบง	ชัยเจริญวัฒนะ	อุปนายกคนที่ ๒
๔. นายจิระ	ประทีป	อุปนายกคนที่ ๓
๕. นางศุภวัฒนากร	วงศ์ธนวิสุ	กรรมการ
๖. นายมานิต	ศุภธสุกุล	กรรมการ
๗. นายธัญวัฒน์	รัตนศักดิ์	กรรมการ
๘. นางฉวีลวด	บุรียกุล	กรรมการ
๙. นางอรทัย	เสียงจินดาถาวร	กรรมการ
๑๐. นายไตรรัตน์	โกศลพลากรณ์	กรรมการ
๑๑. นายอุดมโชค	อาษาวิมลกิจ	กรรมการ
๑๒. นายอานภาพ	รักษ์สุวรรณ	กรรมการ
๑๓. นายสมศักดิ์	วานิชยากรณ์	กรรมการ
๑๔. นายณัฐภัทร์	รักวงศ์วาน	กรรมการและสารนิยกร
๑๕. นายสุรัช	คงประเสริฐ	กรรมการและนายทะเบียน
๑๖. นายนิติพัฒน์	ธีรธนกุล	กรรมการและประชาสัมพันธ์
๑๗. นางนภเรณู สัจจรักษ์	ธีระฐิติ	กรรมการและกฎหมาย
๑๘. นายบริบูรณ์	ฉลอง	กรรมการและทรัพย์สิน
๑๙. นางศิริภัสสร	วงศ์ทองดี	กรรมการและเลขานุการ

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

(นายรัชกฤต พยัคฆ์)

นิติกรชำนาญการพิเศษ รักษาการในตำแหน่ง

ผู้อำนวยการส่วนการรักษาสถาบันสงเคราะห์ ๒ ปฏิบัติราชการแทน

อธิบดีกรมการปกครอง

นายทะเบียนสมาคมกรุงเทพมหานคร

บทบรรณาธิการ

เริ่มต้นศักราชใหม่ ปีนี้ศักราชปีชวด ๒๕๖๕ นี้ ทางสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งขอเผยแพร่ผลงานวิชาการที่ผ่านการนำเสนอบนเวทีวิชาการที่จัดขึ้นโดยสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยโดยคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนมเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดประชุมวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ ๑๓ ในวันที่ ๒๔-๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ผ่านมา ซึ่งได้ผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิและได้รับการแก้ไขจากเจ้าของผลงาน ที่ให้ความยินยอมนำมาผลิตตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณะในวารสารของสมาคมฉบับนี้

ผลงานในฉบับนี้จัดทำขึ้นเป็นฉบับพิเศษ สะท้อนให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาค้นคว้า และพัฒนานวัตกรรมสำหรับการบริหารงานภาครัฐในการต่อสู้และแก้ไขปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นกว่าเป็นอยู่ในโลกที่ผันผวน เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การนำเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น ปัญญาประดิษฐ์ เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับการปรับปรุงการบริการภาครัฐที่รวดเร็ว มีความคล่องตัว ทันสมัยไปสู่รัฐบาลยุคดิจิทัล เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการบริการของรัฐมากยิ่งขึ้น วารสารฉบับพิเศษนี้จึงได้รวบรวมผลงานที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมและการบริหารงานภาครัฐจำนวน ๑๐ ชิ้น และได้ทำการสรุปข้อมูลจากองค์ปาฐก ศาสตราจารย์ ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์ ที่ได้ให้เกียรติสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยเดินทางมาร่วมงานกล่าวปาฐกถาที่มหาวิทยาลัยนครพนม ในหัวข้อ “รัฐธรรมนูญกับการบริหารงานภาครัฐภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย” ซึ่งได้รับการถอดความโดย จารุกัญญา อุดานนท์ สำหรับใครที่พลาดการร่วมงานและรับชมทางสื่อออนไลน์

ในวาระดิถีขึ้นปีใหม่ ๒๕๖๕ นี้ ในนามของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทยขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกได้ปกปักรักษาและคุ้มครองสมาชิกและทุกท่านให้พบแต่ความสุข ความเจริญในหน้าที่การงาน สุขภาพแข็งแรง สุขสราญใจ คิดหวังสิ่งใดขอให้สัมฤทธิ์ผลปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จเสร็จสิ้นสมหวังทุกประการ และหวังเป็นอย่างยิ่งจะได้รับความร่วมมือร่วมกันพัฒนาทางวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยให้พัฒนาก้าวหน้าไกลยิ่ง ๆ ขึ้นไปทุก ๆ ปี

ด้วยศรัทธาและเชื่อมั่น

ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์

นายกสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย

บรรณาธิการ

๓๑ มกราคม ๒๕๖๕

สารบัญ

	หน้า
คณะบรรณาธิการ	ii-iii
คณะกรรมการบริหารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย	iv
สารบรรณาธิการ	v
บทความวิชาการ	
การเปลี่ยนแปลงสู่รัฐบาลดิจิทัลและการกำกับดูแลดิจิทัลในอนาคต	1
ปณณวิชญ์ นาคนทรง	
ประสิทธิภาพของดนตรีเพื่อสุขภาพทางอารมณ์ในช่วงวิกฤต COVID-19 ประชาชนเขต	18
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล	
ไพบูลย์ บุญเกียรติ	
สภาพแวดล้อมสำหรับการคิดกับการประยุกต์ใช้ในการเรียนออนไลน์	45
ชลัท ประเทืองรัตน	
นวัตกรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อบรรลุเป้าหมาย	60
การพัฒนาที่ยั่งยืน หลังวิกฤตการณ์ COVID-19: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลหัวเวียง	
อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	
เลิศพร อุดมพงษ์ และ รัชวดี แสงมเหหมัด	
ฉกทัศน์การพัฒนาสู่การปกครองในรูปแบบดิจิทัล	78
ยุทธพงษ์ จักรคม และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข	
กระบวนการทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ธรรมาภิบาลไซเบอร์เนติกยุคดิจิทัล	95
กานต์ ยืนยง	
การปฏิรูปการกระจายอำนาจเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม: กรณีศึกษา ราชอาณาจักรกัมพูชา	130
ซุกเฮียง แมน และ สุกัญญา เอ็มอัมธรรม	
สมรรถนะที่จำเป็นกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่	154
ภูริชาติ พรหมเต็ม	
การวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในประเทศไทย: ความหลังและความฝัน	172
พงษ์มนัส ดือด และ สุกัญญา เอ็มอัมธรรม	
ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมุสลิม ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา	193
จังหวัดสงขลา	
จันติมา จันทรเอียด	

หน้า

นันททัศนะ

สรุปข้อมูลจากองค์ปาฐก ศาสตราจารย์ ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์ 208

ในหัวข้อรัฐธรรมนูญกับการบริหารงานภาครัฐภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย
ในงานประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 13

จารุกัญญา อุดานนท์

รูปแบบการส่งบทความเพื่อเผยแพร่

Template การเขียนบทความ 214

Template การเขียนนันททัศนะ 217

Template การเขียนแนะนำหนังสือ 218

การเปลี่ยนแปลงสู่รัฐบาลดิจิทัลและการกำกับดูแลดิจิทัลในอนาคต¹

Digital Government Transformation and Future Digital Governance

ปัญญวิชญ์ นาคนทรง²
Viyouth Chamruspanth

วันรับบทความ 24 พฤศจิกายน 2564
วันแก้ไขบทความ 28 พฤศจิกายน 2564
วันตอบรับบทความ 24 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

การยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล เป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างองค์การและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ บนแนวคิดการทำงานแบบอัจฉริยะในการส่งมอบบริการสาธารณะที่ยึดมั่นพลเมืองเป็นศูนย์กลาง การขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องบูรณาการการเชื่อมโยงข้อมูลแบบเรียลไทม์กับการดำเนินงานภาครัฐ โดยนำเอาเทคโนโลยี เครื่องมือ และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มาสนับสนุนด้านการปฏิบัติงาน โครงสร้างระบบ และกระบวนการทำงาน พร้อมทั้งมีการจัดการข้อมูลขนาดใหญ่และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งเป็นการยกระดับการบริการสาธารณะของภาครัฐให้สอดคล้องกับความต้องการของพลเมืองที่มีวิถีชีวิตท่ามกลางพลวัตการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และโรคระบาด โดยที่รัฐบาลยังคงรักษาสสมดุลระหว่างความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน ข้อมูลส่วนตัวของพลเมือง และการอำนวยความสะดวกแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนอย่างเสมอภาค ดังนั้นการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสู่รัฐบาลดิจิทัลและการกำกับดูแลดิจิทัลจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ความเป็นส่วนตัว และความปลอดภัยของข้อมูลเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การพัฒนารัฐบาลดิจิทัลสู่การกำกับดูแลด้านดิจิทัลยังพบปัญหาในด้านความรู้เชิงทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์และวิทยาศาสตร์ข้อมูล โดยเฉพาะข้อจำกัดในการจัดการและการใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ ทั้งนี้ แนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการส่งมอบบริการสาธารณะให้แก่ผู้รับบริการทุกคน ภาครัฐจึง

¹ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

² วิญญู จารัสพันธุ์, สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Viyouth Chamruspanth, Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, E-mail: viycha@kku.ac.th

จำเป็นต้องสร้างระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงและควรเปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมในการออกแบบความต้องการบริการสาธารณะบนแพลตฟอร์มดิจิทัล

คำสำคัญ : รัฐบาลดิจิทัล, การเปลี่ยนแปลงสู่รัฐบาลดิจิทัล, การกำกับดูแลดิจิทัล, รัฐบาลในอนาคต

Abstract

Upgrading the efficiency of government administration to become a digital government is the integration between organizations and relevant agencies based on the concept of intelligent working in the delivery of citizen-centric public services. Driving change requires the integration of real-time data into government operations; bringing technology, tools, and electronic devices to support the operating system structure, work process, big data management, and expert in-depth analysis are required. It is to enhance the public service of the public sector to meet the needs of citizens living a life in the midst of the changing dynamics of the economy, society, technology, and epidemic. The government still maintains a balance between the safety of life, property, personal information of citizens. and facilitating equality for all stakeholders. Therefore, to drive the transformation towards digital government and digital governance requires consideration of rights, freedoms, privacy, and data security are of utmost importance. On the other hand, the development of digital governments towards digital governance also faces problems in the theoretical knowledge of economics and data science; especially the limitations in the management and use of Big Data. Recommendations on practical guidelines for the achievement of public service delivery to all service recipients. Governments need to create truly democratic regimes and should enable citizens to participate in the design of public service needs on digital platforms.

Keyword: Digital Government, Digital Government transformations, Digital Governance, Future Government

บทนำ

การถูกทดแทนหรือเปลี่ยนแปลง (Disruption) จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and communication technologies: ICT) โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือแบบอัจฉริยะ (Smartphone) ในยุค 4-5 G ที่สามารถใช้อินเทอร์เน็ตแบบเคลื่อนที่ด้วยระบบการสื่อสารความเร็วสูง (Broadband mobile communication) ทำให้พลเมืองนิยมใช้บริการบนอินเทอร์เน็ตด้วยโทรศัพท์มือถือแบบอัจฉริยะแทนการใช้คอมพิวเตอร์แบบตั้งโต๊ะมากขึ้น ส่งผลให้รัฐบาลทั่วโลกเริ่มเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ให้สามารถใช้งานได้ด้วยโทรศัพท์มือถือแบบอัจฉริยะภายใต้แนวคิดที่เรียกว่า รัฐบาลอัจฉริยะ (Smart government) (Rewat Sangsuriyong, 2019) ซึ่งแนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงองค์กรและสถาบัน โดยจุดเริ่มต้นเกิดจากการบูรณาการแนวคิดจากศาสตร์สาขาวิชารัฐศาสตร์ ทฤษฎีองค์กร (รวมทุนทางสังคม) และปฏิสัมพันธ์ของเทคโนโลยีกับโครงสร้างองค์กร การปฏิสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดนี้จึงเน้นไปที่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสร้างโอกาสและความท้าทายทางในระดับสังคม เช่น การปรับตัวของรัฐบาลและการมีส่วนร่วมของพลเมืองในสภาพแวดล้อมที่มีการใช้คอมพิวเตอร์มากขึ้นทำให้เกิดคำถามทางการเมือง องค์กร และสังคมที่เกี่ยวกับการใช้งาน บริบท กลไกการปรับตัวซึ่งกันและกัน การเรียนรู้และการออกแบบงานของรัฐบาล การออกแบบชุมชนทางการเมืองและพลเมือง และการออกแบบรัฐชาตินอกเหนือจากหน่วยงานกำกับดูแลระหว่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลในหลายประเทศนิยมเรียกการบริหารจัดการในลักษณะนี้ว่า รัฐบาลดิจิทัล แทนคำว่า รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ รัฐบาล 2.0 และรัฐบาลอัจฉริยะ โดยรัฐบาลดิจิทัลมีที่มาจากการศึกษาของ Janowski (2015) เกี่ยวกับวิวัฒนาการของรัฐบาลดิจิทัลระหว่าง พ.ศ. 2535 - 2557 ใน Government Information Quarterly (GIQ) และพบว่า ในปี พ.ศ. 2535 มีการใช้คำว่า รัฐบาลดิจิทัล (Digital government) กับไม่ใช่รัฐบาลดิจิทัล (E-Government, E-Governance, Electronic government, and Electronic governance) ในสัดส่วน 2/32 (ร้อยละ 6) และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ปี จนกระทั่งภายในปี พ.ศ. 2557 มีสัดส่วนมากถึง 41/37 (ร้อยละ 53) ซึ่งจะเห็นว่าการใช้อย่างแพร่หลายเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

การเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตไม่ใช่มีเพียงแต่โทรศัพท์มือถือแบบอัจฉริยะเท่านั้นที่สามารถเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตและสร้างข้อมูลจำนวนมากเข้าไปในไซเบอร์สเปซ (Cyberspace) ได้ แต่ยังมีเทคโนโลยีอุบัติขึ้นใหม่ (Emerging technology) จำนวนมากที่มีระบบเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตหรือที่เรียกว่า อินเทอร์เน็ตในทุกสิ่ง (Internet of things: IoT) นั่นคือการที่อุปกรณ์ต่าง ๆ ทุกสิ่งทุกอย่างได้ถูกเชื่อมโยงสู่โลกอินเทอร์เน็ต ทำให้มนุษย์สามารถสั่งการควบคุมการใช้งานอุปกรณ์ต่าง ๆ ผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น การเปิด-ปิดอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ โทรศัพท์มือถือ เครื่องมือสื่อสาร เครื่องมือทางการแพทย์ อาคาร บ้านเรือน เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันต่าง ๆ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ดังนั้นจึงทำให้เกิดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ในสังคมเสมือนจริง (Virtual society) สามารถสะท้อนรูปแบบและบริบทการดำเนินชีวิตประจำวันของพลเมืองได้เป็นอย่างดี รวมถึงมี

พลังอำนาจต่อการตัดสินใจในการบริหารจัดการของรัฐบาล จึงส่งผลทำให้รัฐบาลทั่วโลกเริ่มปรับแต่งนโยบายรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ใหม่โดยให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลมากขึ้นและจินตนาการการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ในการพัฒนาภารกิจของรัฐบาลด้วยคำว่า “รัฐบาลดิจิทัล” ดังนั้นจุดกำเนิดของรัฐบาลดิจิทัลหากมองในมิติของเทคโนโลยีอาจไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่หากมองในมิติของนโยบายถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ (White House; 2009, 2011, 2012; Ramapriyan, 2015) ซึ่งสามารถอธิบายให้เห็นภาพชัดเจนคือ ถ้ามองในมิติด้านเทคโนโลยีจะเป็นการใช้เทคโนโลยีสร้างข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของดิจิทัลและมีปริมาณมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยที่รัฐบาลดิจิทัลเริ่มเกิดขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2494 เมื่อสำนักงานสำมะโนประชากรของประเทศสหรัฐอเมริกา นำเอาเครื่องคอมพิวเตอร์ยูนิแวก (UNIVAC) ที่มีเทปแม่เหล็กสำหรับบันทึกข้อมูลมาใช้งานซึ่งเป็นต้นแบบของการใช้ข้อมูลดิจิทัลในภาครัฐ สาเหตุที่ไม่ใช้คำว่า “รัฐบาลดิจิทัล” ตั้งแต่แรกน่าจะมีหลายสาเหตุร่วมกันหลายประการ ได้แก่ ความโดดเด่นของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ รวมถึงการประกาศแนวคิดเชิงนโยบายของผู้นำประเทศสหรัฐอเมริกาตามเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นใหม่และความนิยมในการใช้อย่างแพร่หลายของสังคม

ในขณะเดียวกันถ้ามองในมิติด้านนโยบายสาธารณะจะพบว่าในปี พ.ศ. 2552 ยุคของประธานาธิบดีบารัก โอบามา ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ประกาศนโยบายที่ส่งผลให้รัฐได้รับความไว้วางใจจากพลเมืองด้วยการเปิดเผยการทำงานของรัฐบาลอย่างตรงไปตรงมา และต่อมาในปี พ.ศ. 2555 ได้พัฒนาไปสู่การเป็นยุทธศาสตร์ในประเด็น “รัฐบาลดิจิทัล: การสร้างแพลตฟอร์มศตวรรษที่ 21 มุ่งสู่การให้บริการที่ดีกับพลเมืองชาวอเมริกัน” (Digital Government: Building a 21st Century Platform to Better Serve The American People) เพื่อให้หน่วยงานของภาครัฐทุกระดับทั้งในและต่างประเทศสามารถนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลตามเป้าหมายภายใต้บริบทของเทคโนโลยีทางสังคมที่เกิดการผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่างระบบประมวลผลแบบกลุ่มเมฆ (Cloud computing) กับอุปกรณ์เคลื่อนที่ (Mobile device) ที่สร้างโอกาสและความท้าทายให้กับรัฐบาลในการรับส่งสารสนเทศแบบดิจิทัล รวมถึงการให้บริการตลอดเวลาจากทุกสถานที่และทุกอุปกรณ์ด้วยความประหยัด ปลอดภัย ลดการใช้ทรัพยากรให้น้อยลง ซึ่งได้รับการตอบรับจากนานาประเทศเป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า แนวคิดรัฐบาลดิจิทัลของสหรัฐอเมริกาได้แพร่กระจายออกไปทั่วโลกและเกิดการยอมรับ (Adoption) อย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันในปี พ.ศ. 2557 องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือโออีซีดี (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) ได้เริ่มใช้คำว่า “รัฐบาลดิจิทัล” และออกคำแนะนำให้สมาชิกของ OECD เห็นความแตกต่างระหว่างรัฐบาลดิจิทัลกับรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ จึงสรุปได้ว่า รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์เป็นเพียงการใช้ ICT ของรัฐบาลผ่านการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการทำงานให้ดีขึ้น ส่วน “รัฐบาลดิจิทัล” เป็นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ได้แก่ อินเทอร์เน็ต การประมวลผลแบบกลุ่มเมฆ สื่อสังคมออนไลน์ เทคโนโลยีเคลื่อนที่ รวมถึงการนำเอากระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลมาบูรณาการกับกลยุทธ์การ

บริหารจัดการของรัฐบาลให้เกิดความทันสมัยและเปลี่ยนจากกลยุทธ์การบริหารที่ให้ความสำคัญกับพลเมือง การคาดเดาความต้องการของพลเมืองและเอกชนไปสู่การขับเคลื่อนที่ให้พลเมืองและเอกชนเป็นผู้สร้างและกำหนดความต้องการร่วมกับรัฐบาล (OECD, 2014)

ดังนั้น การเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มาสู่รัฐบาลดิจิทัลของแต่ละประเทศย่อมมีวิวัฒนาการที่แตกต่างกัน เพราะแต่ละประเทศมีปัจจัยกีดกันทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ระบบนิเวศ และปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่แตกต่างกัน รวมถึงมีระยะเวลาที่ในการยอมรับเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารงานของภาครัฐแตกต่างกัน หากพิจารณาความต่อเนื่องจากทิศทางการพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในอดีตที่ผ่านมา จะพบว่า รัฐบาลดิจิทัลมีแนวคิดเช่นเดียวกับรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ที่เน้นการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาบูรณาการและเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการและการให้บริการของรัฐบาลให้เกิดความโปร่งใส น่าเชื่อถือ สร้างช่องทางให้เกิดการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคพลเมือง ซึ่งสามารถจำแนกกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่แตกต่างกันเป็น 2 กระบวนทัศน์ ได้แก่ 1) กระบวนทัศน์ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี กล่าวคือ รัฐบาลดิจิทัลมีการนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบูรณาการและเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการให้บริการผ่านอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาระบบให้มีความเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตแบบดิจิทัลของพลเมือง เช่น การประมวลผลแบบกลุ่มเมฆข้อมูลใหญ่ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial intelligence: AI) ทุกสิ่งเป็นอินเทอร์เน็ต และบล็อกเชน (Block chain) และ 2) กระบวนทัศน์ด้านแนวคิดในการพัฒนา ซึ่งกระบวนทัศน์นี้ รัฐบาลดิจิทัลเปลี่ยนการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการให้บริการไปสู่การให้ความสำคัญกับข้อมูล การเปิดข้อมูลของภาครัฐ การคุ้มครองข้อมูลของพลเมือง การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลหรือความต้องการจากผู้ให้บริการ เพื่อค้นหาทิศทางและสร้างตัวแบบสนับสนุนการตัดสินใจของภาครัฐในการเปลี่ยนแปลงการบริหารและการให้บริการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ารัฐบาลทั่วโลกมีการยอมรับและกำหนดนโยบายสาธารณะในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่ในขณะเดียวกันตัวเทคโนโลยีสารสนเทศเองก็มีความก้าวหน้ามากกว่านโยบายภาครัฐอยู่ยี่กระดืบเสมอ ๆ ส่วนการดำเนินการของภาครัฐเองไม่เพียงแต่จะต้องออกกฎหมายหรือกฎระเบียบไปตามให้ทันเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนและรองรับการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในองค์กรเท่านั้น แต่ภาครัฐเองก็ยังมีเทคโนโลยีที่นำมาใช้งานแล้วล้าสมัยในเวลาอันรวดเร็วหรือยังพัฒนาได้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควรก็ถูกเทคโนโลยีใหม่เข้ามาแทนที่ (Disruption) เช่น หน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่หันมาใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการให้บริการข้อมูลและข่าวสารแก่สาธารณะและเว็บไซต์ของหน่วยงานให้ล้าสมัย ขาดการดูแลและปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัลได้แพร่กระจายและแทรกซึมสู่ทุกพื้นที่ของสังคมอย่างรวดเร็ว แต่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของภาครัฐในการให้บริการกับสาธารณะเป็นไปอย่างเชื่องช้าและไม่เป็นที่รับรู้ของพลเมืองส่วนใหญ่ในสังคม อีกประการหนึ่งทิศทางการพัฒนานวัตกรรมในการบริการสาธารณะของภาครัฐ

อาจไม่สามารถตอบสนองผู้ใช้งานสาธารณะได้อย่างทันทั่วทั้งที่ สาเหตุมาจากระบบราชการยังขาดความคล่องตัวในการสนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้งานได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น หลายโครงการที่เกี่ยวข้องจึงมีความล่าช้าก่อนนำสู่การให้บริการต่อพลเมืองในวงกว้าง ส่วนการกำกับดูแลดิจิทัลนั้นแนวปฏิบัติของภาครัฐในหลายประเทศเน้นการรักษาความมั่นคงปลอดภัยด้านข้อมูลสารสนเทศ (Information Security Policy) เป็นหลัก โดยที่มีการจัดการระบบการกำกับดูแลที่ป้องกันการถูกคุกคามจากภัยต่าง ๆ ให้เกิดความเสียหายแก่ระบบและข้อมูล ซึ่งหากองค์กรภาครัฐไม่สามารถปรับเปลี่ยนตามบริบทเฉพาะของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศได้ย่อมจะทำให้ตอกย้ำถึงความล้มเหลวในการตอบสนองความต้องการสาธารณะของรัฐและอาจนำมาซึ่งการสูญเสียอธิปไตยของประเทศนั้น ๆ ได้

วิวัฒนาการของรัฐบาลดิจิทัล

ภาพรวมของรัฐบาลดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยภาครัฐพยายามหาค้นหานวัตกรรมใหม่ที่เป็นคำตอบในการแก้ไขปัญหาทางดิจิทัลเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขสถานการณ์ความกดดันทางเทคโนโลยี สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และด้านอื่น ๆ การทำความเข้าใจและทำนายการเปลี่ยนแปลงในสังคมนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารของรัฐบาล นักวิจัย การจัดทำนโยบาย การนำไปปฏิบัติ และการประเมินการตัดสินใจของรัฐบาลดิจิทัล ซึ่งปัจจุบันแนวคิดรัฐบาลดิจิทัลพัฒนาไปสู่ความซับซ้อน การกำหนดบริบทและความเชี่ยวชาญที่มากขึ้น ซึ่งคล้ายกับขั้นตอนของวิวัฒนาการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมในสังคม ซึ่งสามารถสรุปวิวัฒนาการของรัฐบาลดิจิทัลได้ 4 ขั้นตอน ดังแสดงในรูปภาพที่ 1

Stage	Application context	Characterization		
		Internal government transformation	Transformation effects external relationships	Transformation is context-specific
Digitization	Technology in government	No	No	No
Transformation	Technology impacting government organization	Yes	No	No
Engagement	Technology impacting government stakeholders	Yes	Yes	No
Contextualization	Technology impacting sectors and communities	Yes	Yes	Yes

รูปภาพที่ 1 โมเดลวิวัฒนาการรัฐบาลดิจิทัล (Janowski, 2015)

จากรูปภาพสามารถอธิบายวิวัฒนาการรัฐบาลดิจิทัลแต่ละขั้นตอนดังนี้

1. การแปลงเป็นดิจิทัล (Digitization) ขั้นตอนนี้มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีของรัฐบาลไปสู่ความทันสมัยเป็นหลักโดยที่ไม่ได้ออกแบบนวัตกรรมใหม่ แต่เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การดำเนินการ และการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี รวมถึงความพร้อมของความสามารถทางเทคโนโลยีบริการและโครงสร้างพื้นฐานภายในและระหว่างองค์กรของรัฐ สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ข้อมูลเอกสารและข้อมูลอื่น ๆ จะถูกนำเสนอต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์กรของรัฐในรูปแบบดิจิทัล ส่งผลทำให้กระบวนการให้บริการและสำนักงานของรัฐบาลจะเปลี่ยนไปเป็นแบบอัตโนมัติ มีการใช้ข้อมูลดิจิทัล การแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านเครือข่ายดิจิทัลและพลเมืองสามารถเข้าถึงบริการในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งก่อนหน้านี้การเข้าถึงบริการต่าง ๆ ทำได้เฉพาะรูปแบบบนาล็อก แต่อย่างไรก็ตามขั้นตอนนี้ยังพบว่ากระบวนการและวิธีการปฏิบัติงานยังมีข้อจำกัดและไม่ได้ตอบสนองต่อสังคมในการส่งมอบบริการสาธารณะอย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาในขั้นตอนที่ 2 ต่อไป โดยตัวอย่างของขั้นตอนนี้คือ การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงข้อมูลภาครัฐในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ การ

พัฒนาด้านการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเว็บไซต์ของภาครัฐ และการพัฒนาโครงสร้างทางเทคโนโลยีที่ใช้สำหรับรัฐบาลดิจิทัล

2. การเปลี่ยนแปลง (Transformation) เป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงสร้างและแนวทางปฏิบัติในกระบวนการทำงานขององค์กรภาครัฐผ่านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งเป็นการปฏิรูปการปกครองและสถาบันการปกครองโดยที่กลไกหลักในการปรับปรุงคือ นวัตกรรมทางเทคโนโลยี นวัตกรรมองค์กร รวมถึงการทบทวนขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่รัฐบาล องค์กร หรือภาคส่วนต่าง ๆ ที่เปิดใช้งานเทคโนโลยีในแง่ของดิจิทัล รวมทั้งวิธีการจัดการในแนวทางแบบการทำธุรกิจและการพัฒนาทางเทคโนโลยี ตัวขับเคลื่อนหลักในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงคือ ความสามารถ โครงสร้างที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อมทางดิจิทัลและเทคโนโลยี โดยตัวอย่างของการริเริ่มและการดำเนินการในขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงคือ การเปลี่ยนแปลงองค์กรและการจัดการการเปลี่ยนแปลง โครงการของรัฐบาล การสร้างโปรแกรมการจัดการผลงาน การแบ่งปันข้อมูล และการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ โดยพิจารณาวิธีการโต้ตอบระหว่างหน่วยงานภาครัฐ พลเมือง ธุรกิจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ผ่านช่องทางดิจิทัล แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่ยังไม่ได้เชื่อมั่นว่ากระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลจะกระทำบนธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง

3. การมีส่วนร่วม (Engagement) สู่การกำกับดูแลทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นขั้นตอนการเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล พลเมือง องค์กรธุรกิจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาครัฐผ่านใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสื่อกลาง โดยจุดมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลงคือ การเพิ่มการมีส่วนร่วมในการเข้าถึงความสะดวก ประสิทธิภาพของระบบการจัดส่งบริการสาธารณะ การมีส่วนร่วมของพลเมืองด้านการเมือง กิจการพลเรือน การพัฒนาฐานความรู้ทางสังคมและเศรษฐกิจ และการดำเนินการตามเป้าหมายของนโยบายสาธารณะที่มีมูลค่าสูงอื่น ๆ โดยที่การมีส่วนร่วมนั้นมีแนวโน้มที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ในการดำเนินการตามหลักการกำหนดค่าเริ่มต้นของดิจิทัล (Digital by Default) และรัฐบาลเปิด (Open Government) มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มความโปร่งใส ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานของรัฐบาล และการบริหารจัดการบริการสาธารณะ ในขณะเดียวกันการสร้างควมไว้วางใจระหว่างพลเมืองกับสถาบันการปกครองเป็นการตระหนักถึงการสร้างเวทีการมีส่วนร่วมจากขีดความสามารถขององค์กรภาครัฐ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนการแปลงเป็นดิจิทัลและการเปลี่ยนแปลงการสื่อสารระหว่างภาครัฐกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านช่องทางดิจิทัล เพื่อสร้างสถานะในการดำเนินงานบนแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ ในการทำงานร่วมกันภายใต้กฎหมายและแสดงให้เห็นถึงการปรับปรุงประสิทธิภาพในการดำเนินงานภายในของรัฐบาลที่ใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก ตัวอย่างของการริเริ่มและการดำเนินการในเวทีการมีส่วนร่วม คือ การเพิ่มการยอมรับของพลเมืองโดยการใช้กลยุทธ์การสื่อสารและการตลาดผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์และการสนับสนุนให้เกิดการใช้บริการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น การเพิ่มการมีส่วนร่วมหรือการผลิตร่วมกันของพลเมืองในรูปแบบเดียวกัน การใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ การสร้างกฎและกิจกรรมเสริมในขั้นตอนแรกของกระบวนการออกกฎหมาย

และการกำหนดนโยบายเพื่อเพิ่มผลประโยชน์สาธารณะ โดยที่รัฐบาลต้องสร้างความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ เป็นรัฐบาลเปิดกว้าง สร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และการสร้างความไว้วางใจให้กับพลเมืองในทุกด้าน ซึ่งเวทีการมีส่วนร่วมจะต้องดำเนินการปรับปรุงความสัมพันธ์หลายฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ เขตเลือกตั้ง พลเมือง ธุรกิจ องค์กรภาคประชาสังคมและตัวแสดงอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รัฐ อย่างไรก็ตามการปรับปรุงในขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น ชุมชน และระดับบุคคล ซึ่งยังมีความกังวลว่ามันสามารถบรรลุผลสำเร็จได้จริงหรือไม่ หรืออาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาภาคท้องถิ่นในประเด็นใดบ้าง ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงได้รับการปรับปรุงเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ต่อไป

4. การกำหนดบริบทเฉพาะ (Contextualization) สู่การกำกับดูแลทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ขับเคลื่อนด้วยนโยบายสาธารณะ เป็นขั้นตอนการสนับสนุนประเทศต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของตนเองในด้านรูปแบบการดำเนินนโยบายสาธารณะที่เฉพาะเจาะจงและสร้างวัตถุประสงค์ในการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับประเทศ ซึ่งนับว่าเป็นก้าวสำคัญนอกเหนือจากการทำให้รัฐบาลดิจิทัล (Digitization Stage) ปรับปรุงการดำเนินงานภายในของรัฐบาล (Transformation Stage) ปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล และเขตเลือกตั้ง (Engagement Stage) การดำเนิน 3 ขั้นตอนก่อนหน้านี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาให้เกิดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในโครงการริเริ่มต่าง ๆ ของรัฐบาลดิจิทัล แต่ขั้นตอนนี้จะมุ่งเน้นไปที่วัตถุประสงค์ การออกแบบ การดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่เป็นบริบทเฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งแตกต่างกันไปตามบริบทเฉพาะพื้นที่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการผสมผสานระหว่างความจำเพาะตามบริบทท้องถิ่นที่ยึดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเป็นรากฐานที่สำคัญ ตัวอย่างในการริเริ่มและการดำเนินการมีดังนี้

4.1 การกำหนดบริบทเฉพาะของรัฐบาลดิจิทัล เช่น การดำเนินการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในอนุภูมิภาคซารารอาแอฟริกา ความแตกต่างข้ามวัฒนธรรมระหว่างผู้ใช้ชาวคูเวตและอังกฤษ และการรับรู้คุณภาพของเว็บไซต์รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์

4.2 รัฐบาลดิจิทัลในบริบทเฉพาะระดับชาติ เช่น ผลกระทบของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ต่อการจัดส่งบริการสาธารณะและการควบคุมการทุจริตในบังกลาเทศ และการวิเคราะห์โครงการข้อมูลหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาชนบทในประเทศจีน

4.3 รัฐบาลดิจิทัลในบริบทเฉพาะของภาคส่วน เช่น การระบุบริการของรัฐบาลเคลื่อนที่ที่เหมาะสมและคุ้มค่าสำหรับภาคเกษตรกรรม และปัจจัยที่ทำให้เกิดหรือขัดขวางการนำศุลกากรอิเล็กทรอนิกส์มาสร้างเป็นแพลตฟอร์ม

4.4 รัฐบาลดิจิทัลสู่การพัฒนา เช่น การสนับสนุนโครงการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ของจีน การพัฒนาเศรษฐกิจผ่านการกระจายอำนาจด้านการบริหารให้กับพลเมืองด้วยความโปร่งใส รัฐบาลแบบย่อยส่วนและ

แพลตฟอร์มสำหรับการระดมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรม และการใช้รัฐบาลดิจิทัลในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน

4.5 การแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย เช่น การพัฒนาระบบต่อต้านทุจริตคอร์รัปชันในสาธารณรัฐเกาหลี และการตรวจสอบความสามารถของการนำอินเทอร์เน็ตมาใช้เพื่อลดการทุจริต

4.6 การตอบสนองความต้องการของกลุ่มเสี่ยง เช่น การเข้าถึงเว็บไซต์รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไปของ คนพิการ คนงานในฟาร์มอพยพชาวจีน มือถือ เทคโนโลยีและกลไกการกำกับดูแลเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตของผู้นำสตรีและลูกหาบในกานา และความพร้อมของการวิจัยรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมสูงวัย

จากวิวัฒนาการทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ทำให้เห็นถึงการพัฒนาในหลายมิติ โดยเฉพาะการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงเพื่อการส่งมอบนโยบายสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของพลเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตามในแต่ละขั้นตอนจะมีข้อจำกัดที่ต้องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปสู่อีกขั้นตอนในทางที่ดีขึ้นอยู่เสมอ

ปัญหาการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลสู่การกำกับดูแลด้านดิจิทัล

ปัญหาในการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลไปสู่การกำกับดูแลด้านดิจิทัลคือ ปัญหาด้านความรู้ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ประเด็นความรู้จากมุมมองในเชิงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ โดยมุ่งเน้นไปที่วิวัฒนาการ การเผยแพร่ความรู้ใหม่ และข้อค้นพบจากการสำรวจประเด็นปัญหาความรู้ในแง่ของพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่ผ่านมา โดยที่ความรู้เป็นประเด็นหลักของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มีการจัดการกับความรู้อย่างชัดเจน ความรู้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ไม่ได้จำกัดเฉพาะรูปแบบที่สำเร็จพร้อมใช้ กล่าวคือ ความรู้ที่ไม่สมบูรณ์จะมีความขัดแย้งกันเองและกระจัดกระจายกันอยู่ทั่วไป ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์จึงไม่เหมือนกับฟิสิกส์ วิธีการทางฟิสิกส์ไม่สามารถใช้กับเศรษฐศาสตร์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการกำหนดนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของพลเมือง สามารถสรุปปัญหาด้านความรู้จากเหตุผล 4 ประการดังนี้

1. ความรู้ในทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางการตลาดที่ซับซ้อน อะไรที่ไม่สามารถวัดผลได้จะถือว่าไม่เกี่ยวข้องในทางเศรษฐศาสตร์ แต่ความรู้ทางฟิสิกส์ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้โดยตรงและวัดผลได้อย่างแม่นยำ

2. นักเศรษฐศาสตร์มักจะคาดการณ์ในรูปแบบทั่ว ๆ ไป แต่ไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมได้ เนื่องจากเศรษฐศาสตร์ต้องพิจารณาองค์ประกอบแต่ละส่วน รวมถึงวิธีการเชื่อมต่อซึ่งกันและกันด้วยระบบเศรษฐกิจ

3. ปัญหาการไม่สามารถรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นได้เนื่องจากลักษณะของความรู้ทางเศรษฐศาสตร์มีอยู่อย่างกระจัดกระจายและเป็นอัตวิสัย นักเศรษฐศาสตร์จึงไม่สามารถรู้ได้ทุกส่วนของข้อมูลสำคัญที่จำเป็นในการตัดสินใจ

4. การใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ หรือ Big Data เป็นข้อจำกัดและความท้าทายในด้านความสามารถของไอที (IT) โครงสร้างพื้นฐานด้านความปลอดภัย ปัญหาด้านกฎหมาย การขาดนักวิทยาศาสตร์ข้อมูล (Data scientists) ปัญหาความเข้ากันได้ การขาดการควบคุม การขาดการใช้ข้อมูล เทคโนโลยีในการวิเคราะห์ข้อมูล และเครื่องมือในการบริหารจัดการ เนื่องจากว่าการเติบโตของ Big Data ทำให้ไม่สามารถวัดข้อมูลทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องได้ครอบคลุมทั้งหมดเพราะมีความซับซ้อนมากเกินไป นักเศรษฐศาสตร์จึงไม่สามารถแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมได้

อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาตามที่กล่าวมาด้วยการใช้อำนาจทางการบริหารจัดการที่ยึดกระบวนการทางการเมืองในการแก้ไขปัญหา นั้น ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาด้านความรู้ในการจัดการข้อมูลได้ เนื่องจากพื้นที่ดิจิทัลมีพื้นที่กว้างขวางมากขึ้นสำหรับรัฐบาลที่จะเข้ามาแทรกแซงในทุกด้าน และหากรัฐบาลมีการใช้ Big Data ในทางที่ผิดโดยยึดเป้าหมายของผู้มีอำนาจทางการเมืองมากกว่าเป้าหมายในการให้บริการพลเมือง การกำกับดูแลด้านดิจิทัลก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยเฉพาะเรื่องสิทธิมนุษยชน ความโปร่งใสขององค์กรภาครัฐ การเอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง และการทุจริตคอร์รัปชัน ดังนั้นการกำกับดูแลด้านดิจิทัลที่ดีจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงข้อจำกัด ผลเสีย และผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับรัฐบาล พลเมือง และสังคม เป็นสำคัญ

รัฐบาลในอนาคต

อนาคตรัฐบาลของแต่ละประเทศในอีก 10 ปีข้างหน้าจะเป็นอย่างไรนั้น เป็นประเด็นที่สำคัญที่กลุ่มประเทศสมาชิกในทวีปยุโรปได้เล็งเห็นความสำคัญร่วมกันออกแบบและดำเนินการผ่านโครงการ FutureGov โดยมุ่งเน้นการจัดทำบริการสาธารณะหรือการกำหนดรูปแบบของรัฐบาลใหม่ที่มีมุมมองพลเมืองเป็นศูนย์กลาง วัตถุประสงค์มุ่งเน้นการสำรวจความท้าทายของสังคมที่เกิดขึ้นใหม่และการวิเคราะห์แนวโน้มในโลกดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นการเปิดอภิปรายเพื่อแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของรัฐบาลในอนาคตที่เป็นไปได้และการออกแบบอนาคต ในการดำเนินโครงการนี้จะยึดหลักการพัฒนาแนวคิดร่วมกันระหว่างนักศึกษา พลเมือง องค์กรธุรกิจ ภาคประชาสังคม และตัวแทนภาครัฐ จำนวนมากกว่า 150 คน ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการและการจำลองสถานการณ์ โดยกรอบคำถามหลักในการวิจัย คือ พลเมืองจะร่วมกับตัวแสดงอื่น ๆ อย่างไร รัฐบาลจะมีรูปแบบอย่างไร นโยบายและประชาธิปไตยในอนาคตจะเป็นอย่างไร การให้พลเมืองเป็นศูนย์กลางไม่เพียงแต่เป็นโอกาสในการทบทวนรูปแบบของรัฐบาลและความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลต่อวิธีการทำงานของรัฐบาลและสถาบันการปกครอง (Vesnic-Alujevic, L., Stoermer, E., Rudkin, J., Scapolo, F., and Kimbell L., 2019) ซึ่งสามารถสรุปฉากทัศน์รัฐบาลในอนาคตได้ 3 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของพลเมือง รัฐบาลดิจิทัลในอนาคตจะเป็นรัฐบาลที่พลเมืองสามารถออกแบบ รัฐบาลดิจิทัลได้ด้วยตัวเอง ส่งผลให้เกิดการกระจายอำนาจที่เข้มข้น ลดบทบาทของรัฐบาล บริการสาธารณะและ แพลตฟอร์มกลางแบ่งปันความรู้จะถูกกำหนดโดยพลเมือง แต่จะเกิดการกระจุกตัวของอำนาจในมือของบริษัท ดิจิทัลขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามรัฐบาลประชาธิปไตยจะเป็นผู้กำหนดมาตรฐานข้อบังคับในการใช้เทคโนโลยีอย่างมี คุณธรรมจริยธรรม เกิดความเข้มแข็งของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การกำกับดูแลแบบเรียลไทม์ (Realtime) การปรับเปลี่ยนบริการส่วนบุคคลให้กับพลเมือง และเป็นการงานโดยการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่าง AI กับมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะ จะมีระบอบการปกครองที่ดี การควบคุมและการปกป้องพลเมืองโดย รัฐบาลจำเป็นต้องมีความสมดุลและเหมาะสมระหว่างการควบคุมและการออกกฎหมาย รวมถึงการเคารพเสรีภาพ ของพลเมือง

2. รัฐบาลที่เปิดกว้าง รัฐบาลในอนาคตจะมีการเปิดเผยข้อมูลในด้านการบริการและกระบวนการ สาธารณะ ซึ่งเป็นโอกาสและความท้าทายในด้านการสร้างธรรมาภิบาลต่อสาธารณะของรัฐบาล การทำงานของ รัฐบาลตั้งอยู่บนหลักการของความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อพลเมือง และการมีส่วนร่วมของพลเมืองใน กระบวนการนโยบายของรัฐ

3. การทบทวนรัฐบาลใหม่ เพื่อสร้างความไว้วางใจของพลเมืองและลดความไม่พอใจทางการเมือง ซึ่งนำไปสู่การกำหนดนโยบายของรัฐบาลที่มีข้อมูลถูกต้องและมีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น การมีส่วนร่วมของ พลเมืองที่ไม่ใช่รูปแบบเดิม ๆ การบริการสาธารณะที่มีคุณภาพสูงขึ้น ความรับผิดชอบ ความสมัครสมานสามัคคีจะ เป็นพลังขับเคลื่อนและเป็นทุนทางสังคมที่เพิ่มขึ้น ค่านิยมการเคารพสิทธิมนุษยชนและความเป็นส่วนตัวจะมี ความสำคัญและเป็นสิ่งที่รัฐบาลคำนึงถึงเป็นอันดับแรก รวมถึงความจำเป็นที่รัฐบาลประชาธิปไตยจะต้องปกป้อง พลเมืองของตนเพื่อลดความเสี่ยงจากการละเมิดข้อมูลไม่ว่าจากองค์กรหรือหน่วยงานใด ๆ ก็ตาม

ข้อเสนอแนะสำหรับการกำหนดนโยบายสำหรับรัฐบาลในอนาคต

การกำหนดนโยบายของรัฐบาลในอนาคตจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องมุ่งมั่นในการสร้างความสามัคคีให้ เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองให้ก้าวหน้า ควบคู่ไปกับยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. กลยุทธ์ส่งเสริมนวัตกรรมใหม่ รัฐบาลจะต้องหาแนวทางปฏิบัติ ค้นหากลยุทธ์ที่เป็นนวัตกรรม ใหม่ จะต้องยึดมั่นรักษาวินัยธรรมในการสร้างนวัตกรรมโดยเฉพาะด้านกระบวนการให้บริการสาธารณะ ตลอดจน การเปิดกว้างและรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ยังต้องนำเสนอนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพต่อสังคมมากขึ้น

2. การใช้การออกแบบและการมองการณ์ไกลเพื่อกำหนดนโยบายที่ดีขึ้น ความคิดสร้างสรรค์ และการออกแบบนำมาซึ่งการปรับปรุงการทำงานของรัฐบาลและบริการสาธารณะ การให้ความสำคัญกับ

ประสบการณ์ของพลเมืองในระดับที่แตกต่างกัน การเปิดโอกาสให้พลเมืองมีการสนทนาโต้ตอบในประเด็นต่าง ๆ การเรียนรู้ การจำลองสถานการณ์ในอนาคตที่จะเกิดขึ้นและการแก้ปัญหาอย่างถูกวิธีโดยใช้แนวคิดที่สามารถจับต้องได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำมาซึ่งการกำหนดนโยบายที่ดีขึ้น

3. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง สถาบันและกระบวนการทางประชาธิปไตยจะได้รับประโยชน์เพิ่มเติมจากการส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมมากขึ้น พลเมืองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ควรมีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบาย การสร้างสรรค์นโยบาย การนำไปใช้ และการประเมินผล ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการอภิปรายหาข้อสรุปที่ดีที่สุดในช่องทางหรือแพลตฟอร์มสาธารณะมากขึ้น ในด้านกระบวนการทางการเมืองจะพบว่าเสียงของกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่าจะถูกทำลายและลดอำนาจลง ในทางตรงกันข้ามรัฐบาลจะมีความชอบธรรม ได้รับความไว้วางใจจากพลเมือง และรัฐบาลจะมีความรับผิดชอบในการดำเนินนโยบายสาธารณะมากขึ้น

4. กระบวนการพัฒนาวรรณกรรมใหม่ จำเป็นต้องมีงานวิชาการหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ สำหรับอนาคต เพื่อเปิดไปสู่โลกของพลเมืองยุคใหม่ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รวมถึงการตระหนักถึงบริบทของความไม่แน่นอนและความซับซ้อนทางสังคมและปัจเจกบุคคล มีความยืดหยุ่นในการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา การรู้เท่าทันไซเบอร์ (Cyber) และข้อมูล เน้นย้ำให้ทุกคนเข้าใจถึงศักยภาพและข้อจำกัดของแพลตฟอร์มดิจิทัล รูปแบบธุรกิจที่เป็นพื้นฐานในสังคมและมีการกำกับดูแลของพลเมืองร่วมด้วยเพื่อป้องกันไม่ให้สังคมถูกควบคุมโดยรัฐบาลมากเกินไป สิทธิในการคิดวิพากษ์ควรได้รับการสอนในระบบการศึกษาและในสังคม รวมถึงการทำความเข้าใจกับสื่อดิจิทัลและทำความเข้าใจในแง่มุมต่าง ๆ ของวิถีชีวิตของพลเมืองเพื่อกำหนดนโยบายทั้งในปัจจุบันและอนาคตอยู่ในกรอบของการกำกับดูแลด้านดิจิทัลที่ดี

แนวทางการกำหนดนโยบายการกำกับดูแลดิจิทัลในอนาคต

การกำกับดูแลด้านดิจิทัลเป็นกรอบการทำงานสำหรับการสร้างความรับผิดชอบ บทบาท และอำนาจในการตัดสินใจสำหรับสถานะดิจิทัลขององค์กรภาครัฐที่มีต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ (Welchman, 2015) ซึ่งในการกำหนดนโยบายสาธารณะจำเป็นต้องมีการรักษาความมั่นคงปลอดภัยทางดิจิทัลจะเป็นการทบทวนและปรับปรุงโดยการจำแนกองค์กรที่มีบทบาทเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะออกเป็นสามภาคส่วน (Metha Suvanasarn, 2021) ได้แก่

1. แนวทางขับเคลื่อนที่รัฐมีบทบาทนำ (Government - led) รัฐบาลแต่ละประเทศควรใช้กลไกหน่วยงานภาครัฐร่วมกับผู้เชี่ยวชาญในภาคเอกชนในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลดิจิทัลเพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัย เป็นต้นว่าการบริหารความเสี่ยงและสร้างกลไกตอบสนองต่อความเสี่ยงในองค์กรโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ การพัฒนานโยบาย กฎหมายลูกและมาตรฐานด้านความมั่นคงปลอดภัยทางดิจิทัล การพัฒนาบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม เช่น การบังคับใช้กฎหมาย การสืบสวน และการตัดสินใจคดี รวมถึงการบูรณาการหน่วยงานภาครัฐในลักษณะของปฏิบัติการร่วม (Joint-force) โดย

มีหน่วยงานหลักที่เป็นเจ้าภาพชัดเจนและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน ภาคประชาสังคม องค์กรระหว่างประเทศ เพื่อรักษาสอดคล้องระหว่างเสรีภาพในโลกดิจิทัลและความมั่นคงปลอดภัยควบคู่กัน

2. แนวทางขับเคลื่อนที่ภาคประชาชนมีบทบาทนำ (Civilian - led) รัฐบาลควรสร้างการบูรณาการร่วมกันของกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ในการพัฒนาความรู้และความตระหนักรู้ให้แก่ประชาชน ในด้านการพัฒนาระบบการศึกษาควรปฏิรูปหลักสูตรการเรียนการสอนที่สอดคล้องเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับความมั่นคง ความปลอดภัย คุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมในแต่ละระดับชั้น ควรสร้างความตระหนักรู้ (Awareness) ในด้านความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ให้แก่ประชาชนเพื่อให้รู้เท่าทันภัยจากการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) เช่น การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลให้แก่แพลตฟอร์ม (Platform) ต่างประเทศ วิธีการป้องกันการรุกรานทางไซเบอร์ และการสร้างทักษะทางเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital literacy) เป็นต้น

3. แนวทางการขับเคลื่อนที่แพลตฟอร์มมีบทบาทนำ (Platform - led) รัฐบาลควรส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยพัฒนา เพื่อสร้างแพลตฟอร์มที่เป็นนวัตกรรมทางดิจิทัลที่ล้ำหน้าทันสมัย (Leapfrog digital innovation platform) ที่สามารถตอบสนองความต้องการของสาธารณะและดูแลข้อมูลส่วนบุคคลของพลเมืองในประเทศได้ด้วย รวมถึงสามารถป้องกันการรุกรานอธิปไตยทางไซเบอร์ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) และเพื่อป้องกันประชาชนจากการรุกรานทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ ทัศนคติ ค่านิยมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) และแพลตฟอร์ม (Platform) ของประเทศที่เป็นเจ้าของและมีอิทธิพลต่อประเทศอื่น ๆ

สรุป

รัฐบาลดิจิทัล คือ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานภาครัฐและการบริการสาธารณะโดยปรับปรุงการบริหารจัดการและบูรณาการข้อมูลภาครัฐกับการทำงานให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมั่นคงปลอดภัยท่ามกลางการกำกับดูแลที่ดีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกในการให้บริการพลเมืองควบคู่กับการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐต่อสาธารณชนและสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ความกดดันทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ทำให้รัฐบาลดิจิทัลมีวิวัฒนาการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การแปลงเป็นดิจิทัล เป็นขั้นตอนการพัฒนา การดำเนินการ และการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีภายในและระหว่างองค์กรของรัฐ 2) การเปลี่ยนแปลงเป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการปรับปรุงโครงสร้างและแนวทางปฏิบัติในกระบวนการทำงานโดยการสร้างนวัตกรรมใหม่ 3) การสร้างการมีส่วนร่วมของรัฐบาล พลเมือง องค์กรธุรกิจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาครัฐ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือแพลตฟอร์มที่มีประสิทธิภาพเพื่อการส่งมอบบริการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการ และ 4) การกำหนดบริบทเฉพาะสู่การกำกับดูแลทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ขับเคลื่อนด้วยนโยบาย

สาธารณะที่เหมาะสมและตอบสนองความต้องการของสังคมหรือบริบทของชาติ ภูมิภาค ท้องถิ่น เขตเลือกตั้ง และกลุ่มในพื้นที่นั้น ๆ โดยเฉพาะ

ปัญหาการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลสู่การกำกับดูแลด้านดิจิทัลเป็นปัญหาความรู้ในเชิงทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะการใช้ข้อมูล Big Data เป็นข้อจำกัดและความท้าทายในด้านความสามารถของไอที โครงสร้างพื้นฐานด้านความปลอดภัย ปัญหาด้านกฎหมาย การขาดนักวิทยาศาสตร์ข้อมูล ปัญหาความเข้ากันได้ ขาดการควบคุมการใช้ข้อมูลและเครื่องมือในการบริหารจัดการข้อมูลที่มีความซับซ้อน

รัฐบาลดิจิทัลในอนาคตต้องมีระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยโดยคำนึงถึงการให้พลเมืองมีส่วนร่วมในออกแบบรัฐบาลดิจิทัล มีการกำกับดูแลแบบเรียลไทม์ มีการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่าง AI กับการตัดสินใจของมนุษย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะ การควบคุมและการปกป้องพลเมืองโดยรัฐบาลต้องมีความเหมาะสมและเคารพเสรีภาพของพลเมือง ภาครัฐจะต้องเป็นรัฐบาลที่เปิดกว้างโดยการเปิดเผยข้อมูลด้านการบริการและกระบวนการสาธารณะต่อพลเมืองพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ การทบทวนบทบาทของรัฐบาลใหม่ในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ครอบคลุมทุกคน สร้างความไว้วางใจและความโปร่งใสในการส่งมอบบริการต่อพลเมือง

แนวทางการกำหนดนโยบายการกำกับดูแลดิจิทัลในอนาคตเป็นการทบทวนและปรับปรุงบทบาทองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องและพิจารณาถึงความเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะออกเป็น 3 ภาคส่วน ได้แก่ 1) แนวทางขับเคลื่อนที่รัฐมีบทบาทนำ 2) แนวทางขับเคลื่อนที่ภาคประชาชนมีบทบาทนำ และ 3) แนวทางการขับเคลื่อนที่แพลตฟอร์มมีบทบาทนำ

อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าปัจจัยความสำเร็จที่จะทำให้รัฐบาลดิจิทัลเปลี่ยนแปลงสู่การกำกับดูแลด้านดิจิทัลและรัฐบาลในอนาคตที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญหลายประการด้วยกัน ได้แก่ เสถียรภาพทางการเมืองที่เข้มแข็งที่สามารถส่งผลต่อการวางแผนการพัฒนาในระยะยาว การได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาคเอกชนในการพัฒนาและทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ อาทิการใช้บริการระบบโต้ตอบอัตโนมัติในแอปพลิเคชันไลน์ การเปิดเสรีการให้บริการทางการสื่อสาร และการส่งเสริมให้มีการแข่งขันในภาคเอกชนกันอย่างยุติธรรม เพื่อเป็นการดึงดูดทุนจากต่างชาติในการวางระบบสาธารณูปโภคที่ก้าวหน้าให้กับประเทศ ในขณะเดียวกันรัฐต้องมุ่งเน้นความสำคัญในด้านการลงทุนพัฒนาระบบการศึกษา ต้องมีความกล้าที่จะรับความเสี่ยงจากการทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ อันเป็นการช่วยให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีและโปรแกรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันรัฐต้องมีการจัดตั้งระบบหลักในการเก็บรวบรวมฐานข้อมูลแห่งชาติเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถใช้งานได้อย่างทันทีและเป็นระบบเดียวกันควบคู่กับการควบคุมการบริหารประเทศที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล ส่วนด้านการบูรณาการและยกโครงสร้างพื้นฐานรัฐบาลดิจิทัล เช่น การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของภาครัฐด้วยการสนับสนุนงบประมาณ การทำงานบน

โครงสร้างพื้นฐานกลาง และการเพิ่มศักยภาพของบุคลากรภาครัฐให้มีทักษะความเชี่ยวชาญด้านดิจิทัล ในขณะเดียวกันผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนจะต้องให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือกับรัฐบาลดิจิทัลอย่างเต็มที่ทุกด้านเช่นกัน เพื่อให้รัฐบาลดิจิทัลเป็นรัฐบาลที่ก้าวสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพ ยึดมั่นความต้องการของพลเมืองเป็นหลักในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- Burak Erkut. (2020). From digital government to digital governance: are we there yet. **Sustainability, 12 (860)**, 1-13.
- Metha Suvanasarn. (2021). **Impact on national cyber security: cyber sovereign issues and guidelines for the formulation of national strategies**. Retrieved October 30, 2021, from <https://itgthailand.wordpress.com/>
- OECD. (2014). **Recommendation of the council on digital government strategies**. Retrieved October 28, 2021, from <http://www.oecd.org/gov/digital-government/Recommendation-digital-government-strategies.pdf>
- Ramapriyan, H. K. (2015). **Evolution of archival storage (from tape to memory)**. Retrieved October 24, 2019, from <https://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/20150006826.pdf>
- Rewat Sangsuriyong. (2019). E-government in Thai society: digital era. **Humanities and Social sciences, Burapha university, 27 (55)**. 297.
- Tomasz Janowski. (2015). Digital government evolution: from transformation to contextualization. **Government information quarterly, 32 (3)**. 224-236. doi:10.1016/j.giq.2015.07.001
- _____. (2015). Digital government evolution: from transformation to contextualization. **Government information quarterly, 32 (3)**. 223. doi:10.1016/j.giq.2015.07.001
- Vesnic A. L., Stoermer, E., Rudkin, J., Scapolo, F., and Kimbell, L. (2019). **The future of government 2030+: A citizen-centric perspective on new government models**. Luxembourg: Publication's office of the European union. doi:10.2760/145751

- United Nations. (2016). **UN e-government survey 2016**. Retrieved October 26, 2021, from <http://workspace.unpan.org/sites/Internet/Documents/UNPAN97453.pdf>
- _____. (2018). **UN e-government Survey 2018**. Retrieved October 23, 2021, from https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2018-Survey/E-Government%20Survey%202018_FINAL%20for%20web.pdf
- Welchman L. (2015). **Managing chaos: digital governance by design**. New York: Rosenfeld media.
- White House. (2009). **Transparency and open government**. Retrieved October 25, 2021, from <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2009-01-26/pdf/E9-1777.pdf>
- _____. (2011). **Executive order 13571--streamlining service delivery and improving customer service**. Retrieved October 28, 2021, from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/04/27/executive-order-13571-streamlining-service-delivery-and-improvingcustom>
- _____. (2012). **Digital government: building a 21st century platform to better serve the American people**. Retrieved October 27, 2021, from <https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/omb/egov/digital-government/digital-government-strategy.pdf>

ประสิทธิภาพของดนตรีเพื่อสุขภาวะทางอารมณ์ในช่วงวิกฤต COVID-19 ประชาชนเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล³

The Efficacy of Music for Emotional Well-being during the COVID-19 Pandemic
of the People in Bangkok and Metropolitan Areas

ไพบูลย์ บุญยเกียรติ⁴

Phaibul Bunyakarte

วันรับบทความ 24 พฤศจิกายน 2564

วันแก้ไขบทความ 11 ธันวาคม 2564

วันตอบรับบทความ 24 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

ประสิทธิภาพของดนตรีเพื่อสุขภาวะทางอารมณ์ในช่วงวิกฤต COVID-19 ประชาชนที่อาศัยในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีวัตถุประสงค์ (1) ศึกษาระดับความคิดเห็นพฤติกรรมดนตรี การรับรู้ข่าวสารและสุขภาวะทางอารมณ์ (2) ศึกษาความแปรปรวนสุขภาวะทางอารมณ์จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ อาศัยในพื้นที่เสี่ยงและการขาดรายได้ (3) ศึกษาระดับอิทธิพลพฤติกรรมดนตรีและการรับรู้ข่าวสารที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางอารมณ์ เก็บข้อมูล 320 กลุ่มตัวอย่างประชากรในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑลด้วยช่องทางออนไลน์ตั้งแต่วันบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน 20 กรกฎาคม-3 สิงหาคม 2564 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) ด้วยโปรแกรมสถิติ ADANCO พบว่า (1) กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 61 เป็นผู้หญิงอายุระหว่าง 35-54 ปีร้อยละ 24.85 การศึกษาปริญญาตรีร้อยละ 45 อาชีพธุรกิจค้าขายร้อยละ 29.40 รายได้เฉลี่ยเดือน 50,001 บาทขึ้นไปร้อยละ 26.90 ช่วงวิกฤต COVID-19 อาศัยอยู่กับครอบครัวร้อยละ 78.80 ขาดรายได้ร้อยละ 56.30 (2) ความคิดเห็นพฤติกรรมดนตรีการฟังเพลง ร้องเพลงและเล่นดนตรีมีความสัมพันธ์กับด้านอารมณ์ในการทำงานค่าเฉลี่ยระดับสูง 3.98 การรับรู้ข่าวสารสวมอุปกรณ์ป้องกัน หลีกเลี่ยงไปในพื้นที่เสี่ยงและติดตามข่าวของ

³ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคม

รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

⁴ ไพบูลย์ บุญยเกียรติ, ดร., อาจารย์คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพฯ 10300, Phaibul Bunyakarte, PhD., Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University, e-mail: Phaibul.bu@ssru.ac.th

ศบค ค่าเฉลี่ยระดับสูง 4.33 และสุขภาวะทางอารมณ์ความคิดเห็นระดับปานกลางค่าเฉลี่ย 3.61-3.66 (3) เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ อาศัยในพื้นที่เสี่ยงและขาดรายได้มีความคิดเห็นเรื่องสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและ (4) พฤติกรรมดนตรีและการรับรู้ข่าวสารร่วมกันมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อสุขภาวะทางอารมณ์ร้อยละ 59.30 มีผลกระทบขนาดใหญ่ ($f^2, 0.35$) และการรับรู้ข่าวสารมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมดนตรีร้อยละ 19.70 มีผลกระทบขนาดกลาง ($f^2, 0.15$)

คำสำคัญ (Keyword) : ประสิทธิภาพของคนตรี สุขภาวะทางอารมณ์ วิกฤต COVID-19

Abstract

The survey research is titled “The Efficacy of Music for Emotional Well-being during the COVID-19 Pandemic of the People in Bangkok and Metropolitan Areas”. The aims were to: (1) study the attitude level in relation to musical behavior, information awareness and emotional well-being. (2) study the emotional variances of well-being of the people classified by sex, age, education, occupation, income, and exposure to risk areas (3) study the efficacy level of musical behavior and information awareness that predict emotional well-being. Data was collected through an online questionnaire from a sample group of 320 persons who stay in Bangkok and perimeter areas during government implementation of emergency time between 20 July-3 August, 2021. Descriptive and inferential statistics were used. The ADANCO statistic program was employed for Partial Least Square (PLS-SEM) analysis. The results are; (1) 61 percent of the sample group were female, age between 35-54 years 24.85 percent, hold a bachelor degree 45 percent, have a business career 29.40 percent, receive a monthly income of 50,001 Baht up 26.90 percent, stay with family during the COVID-19 pandemic 78.80 percent and meet reduced income 56.30 percent; (2) Attitude level in relation to musical behavior: singing, listening and playing have high correlation level with work emotion at mean 3.98, information awareness: personal protective equipment, avoiding going to risk areas, and following up update on COVID-19 Situation Administration Center (CSAC) has a high level at mean 4.33, emotional well-being has a moderate level at mean 3.61-3.66; (3) emotional well-being classified by sex, age, education, occupation in a risk area and reduced income: attitude has no significant statistical difference at 0.05 level; (4) information awareness and musical behavior factors combined: they

have a direct influence on emotional well-being at 59.30 percent with a large effect size (f^2 , 0.35); however, the information awareness factor has a direct influence on musical behavior factor at 19.70 percent with a medium effect size (f^2 , 0.15).

Keyword: *The Efficacy of Music, Emotional well-being, COVID-19 Pandemic*

1. บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือองค์การอนามัยโลก (WHO) เรียกว่า “COVID-19” (Coronavirus disease starting in 2019) ได้เริ่มเมื่อปลายปี พ.ศ. 2562 แพร่กระจายลูกกลามไปทั่วทุกทวีปของโลก สร้างความวิตติ ความหวาดกลัว ส่งผลต่อสุขภาพ อารมณ์ จิตใจและยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมและชีวิตผู้คนจำนวนมากรวมถึงประเทศไทย เป็นเหตุให้รัฐบาลขณะนี้ ได้ประกาศพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนอยู่ที่บ้าน ทำงานที่บ้าน นักเรียนเรียนหนังสือที่บ้าน หลีกเลี่ยงเข้าที่ชุมชน สวมหน้ากากอนามัย ล้างมือบ่อยและห้ามประชาชนออกนอกเคสสถานระหว่าง 21.00 น ถึง 04.00 ของวันรุ่งขึ้นเว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ กำหนดเงื่อนไขการเดินทางข้ามจังหวัด กำหนดเงื่อนไขการใช้บริการศูนย์การค้าทั้งปลีกและส่ง กำหนดเวลาจำหน่ายอาหารและห้ามรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่มากกว่าห้าคนขึ้นไป (ประกาศ ก.บ.ศบ.18 กรกฎาคม 2564) พระราชกำหนดดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมใหม่ เศรษฐกิจ เทคโนโลยี เกิดผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว การประกอบอาชีพ มีการรักษาระยะห่างทางสังคม (social distancing) ทำให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวลดลง มีการเลิกจ้างงาน หยุดงานของร้านค้า บริษัท เกิดปัญหาสังคม ปัญหาการเดินทางและขนส่งโดยสาร จากรายงานตัวเลขของธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่าวิกฤต COVID-19 ครั้งนี้ ส่งผลต่อแรงงานในระบบและนอกระบบจำนวนมากถึง 47 ล้านคนและในจำนวนนี้ 1.1 ล้านคนมีความเสี่ยงที่มีการเลิกจ้างงานและอีก 3.6 ล้านคนขาดรายได้ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) นอกจากส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจยังส่งผลต่อสุขภาพ เกิดความวิตกกังวล (anxiety) เกิดภาวะความหวาดกลัว (fear) และเกิดภาวะซึมเศร้าเสียใจ (sadness) (Pang et al., 2007) จากรายงานวิกฤต COVID-19 ในประเทศสเปนพบประชาชนเกิดภาวะซึมเศร้า เกิดความเครียด เกิดความเหงาและพบปัญหาการนอนไม่หลับในผู้ใหญ่ (Sandin et.al., 2020) นอกจากนั้นยังเกิดผลกระทบอารมณ์ด้านลบในผู้หญิงและเด็กเล็กอีกด้วย (Justo-Alonso et al., 2020) ปัญหาความเครียด ความวิตกกังวล ความกลัว ความหงุดหงิด ความเหงาและภาวะซึมเศร้าพบว่าเป็นปัจจัยหนึ่งอุบัติขึ้นในช่วงวิกฤต COVID-19 นอกจากนั้นการพักอาศัยอยู่คนเดียว ความรับผิดชอบในการดูแลครอบครัว ปัญหาขาดรายได้และการพักอาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางอารมณ์เช่นกัน (Fullana et al., 2020)

สุขภาวะ (Well-being) เป็นภาวะที่สมบูรณ์ทั้งกาย จิตใจ สังคมและปัญญา รวมถึงความสมดุลของร่างกายที่ดำเนินชีวิตที่ยืนยาวและมีความสุข ประกอบด้วย 5 มิติคือทางกาย (physical dimension) ทางจิต (psychological dimension) ทางสังคม (social dimension) ทางจิตวิญญาณ (spiritual dimension) และทางอารมณ์ (emotional dimension) (พ.ร.บ สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550) ปัจจุบันมีการศึกษาแนวคิดสุขภาวะทั้งแบบตะวันตกและตะวันออกเช่นแนวคิดของอดัมส์ (Adams) นักจิตวิทยาชาวอเมริกา สุขภาวะของไมเยอร์ (Myers) นักจิตวิทยาชาวอเมริกา สุขภาวะตามแบบเฮโดนิคส์และยูโดนิคส์ (Hedonic and Eudaimonic well-being) และสุขภาวะตามแนวพระพุทธศาสนาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) เป็นต้น สำหรับงานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์และเห็นว่าแนวคิดสุขภาวะของอดัมส์มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทที่กำลังศึกษา อดัมส์ได้ออกแบบสุขภาวะขึ้นเป็นรูปทรงกรวยหงายขึ้นแบ่งสุขภาวะออกเป็น 6 ด้านเชื่อมโยงกันกับส่วนด้านล่างของปลายกรวยซึ่งแทนสัญลักษณ์ความเจ็บป่วยประกอบด้วย 1). สุขภาวะทางด้านร่างกาย (physical wellness) การรับรู้ว่าคุณภาพดีและมีการส่งเสริมสุขภาพของตนเองด้วยการออกกำลังกาย การรับประทานอาหารอย่างถูกหลักอนามัย การไม่เกิดความเจ็บป่วยหรือการไม่ใช้สารเสพติด เป็นต้น 2). สุขภาวะทางด้านจิตวิญญาณ (spiritual wellness) การมีชีวิตอย่างมีคุณค่า มีเป้าหมาย มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตที่ช่วยชีวิตได้อย่างมั่นคง 3). สุขภาวะทางด้านปัญญาและการหยั่งรู้ (intellectual wellness) การมีกระบวนการทางปัญญาที่เหมาะสม ความคิดเห็นมีเหตุผลสามารถแก้ปัญหาได้ มีความคิดริเริ่มเปิดกว้างต่อการเรียนรู้ 4). สุขภาวะทางด้านสังคม (social wellness) การตระหนักความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่นซึ่งรับได้ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีการยอมรับการเข้าใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 5). สุขภาวะทางด้านอารมณ์ (emotional wellness) ความมั่นคงทางอารมณ์ของตนเอง สามารถเข้าใจและตระหนักอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมีการจัดการอารมณ์ของตนเองได้ทั้งบวกและลบและ 6). สุขภาวะทางด้านจิตใจ (psychological wellness) การเชื่อในความสามารถของตนเอง ปรับทัศนคติเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีความหวังและมองโลกในแง่ดี (Adams, Bezner & Steinhardt, 1997) ในเรื่องนี้ Granot et al. (2021) ได้จัดหมวดหมู่สุขภาวะทางอารมณ์เพื่อสร้างมาตรวัดออกเป็น 4 ด้านคือ 1) การเบี่ยงเบนจากวิกฤติ (diversion from the crisis) 2) การปลดปล่อยและระบายอารมณ์ด้านลบ (release and venting of negative emotion) 3) ความเพลิดเพลินและรักษาอารมณ์ที่ดี (enjoyment and maintaining good mood) และ 4) การลดความเหงาและการสร้างความรู้สึกอยู่ร่วมกัน (reducing loneliness and creating a sense of togetherness)

ในวิกฤต COVID-19 ได้มีการศึกษาปัจจัยที่สามารถนำมาบรรเทาความเครียดความวิตกกังวลของประชาชนในยามวิกฤตนอกจากการนำไปรักษาในโรงพยาบาลพบว่า การให้ข่าวสารที่ตรงไปตรงมาและพฤติกรรมด้านดนตรีสามารถบรรเทาอาการเครียดและคลายวิตกกังวลทางด้านจิตใจลงได้ (สุกัญญา เอกปัญญาสกุล, 2563; Hussein, et. al., 2020) ทำให้รัฐบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ผลิตข้อมูลข่าวสารออกมาเผยแพร่ผ่านทีวี วิทยุ สื่อ

เทคโนโลยีดิจิทัลหลายช่องทางเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว (สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2561) Hussein et.al., (2020) ได้ศึกษาการรับรู้ข่าวสารเรื่อง COVID-19 ในยุโรปพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มีการตอบสนองการรับข่าวสารด้านการป้องกัน COVID-19 ได้สูงร้อยละ 86.20 หลีกเลี่ยงไปในที่ชุมชนมีความเสี่ยงและมีการสวมหน้ากากอนามัยปิดจมูกร้อยละ 57.30 และในการรายงานผลวิจัยของ Huang & Zhao, (2020) พบว่าประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เสี่ยง COVID-19 มีการเสพข่าวสารบ่อยครั้งทำให้เกิดปัญหาสุขภาพทางจิตใจ เกิดความวิตกกังวล เกิดอาการนอนไม่หลับหันมาใช้สารเสพติดและกัญชาพัฒนา อนุศักดิ์เสถียร (2564) ได้อธิบายต่อว่าการเสพข่าวสารมากเกินไปก็ทำให้เกิดโรคทางจิตเวชได้เช่นกัน

ในเรื่องประสิทธิภาพของดนตรีเช่นการร้อง ฟัง เล่น เต้น ดูของประชาชนพบว่ากิจกรรมดนตรีหลายชนิดสามารถลดความวิตกกังวล คลายความเครียด ลดภาวะซึมเศร้า ลดความเหงา ลดความโกรธและส่งผลบวกด้านสุขภาวะอารมณ์ของประชาชนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Granot et, al., 2021) นอกจากนี้พฤติกรรมดนตรียังลดอัตราการเต้นของหัวใจ ลดความดันโลหิตเพราะความถี่ของคลื่นดนตรีจะกระทบกับเยื่อแก้วหูแปรเป็นสัญญาณประสาทที่ cochlea แล้วส่งต่อไปยังก้านสมอง (brainstem) และสมองส่วนกลาง (midbrain) จากนั้นข้อมูลจะถูกส่งต่อไปยัง amygdala และ medial orbitofrontal cortex ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ควบคุมด้านอารมณ์ (Georgiev, 1991) ในส่วนของพฤติกรรมดนตรีไม่ว่าการร้องเพลง การฟังเพลง การเล่นดนตรี การดูคอนเสิร์ต การแต่งเพลงหรือการทำกิจกรรมดนตรีสามารถเกิดแรงกระตุ้นทางด้านบวกต่อร่างกายและจิตใจส่งผลให้เกิดความสุขทางอารมณ์และสุขภาพที่ดี เกิดความเพลิดเพลิน คลายความเหงา ส่งเสียงหัวเราะ สร้างรอยยิ้ม ด้านเนื้อเพลง แนวทำนองเพลงและจังหวะ สามารถทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม บันดาลการอยู่ร่วมกัน เกิดความคิดสร้างสรรค์ เพิ่มความสุข ระลึกได้ถึงความทรงจำและสร้างความผูกสัมพันธ์กับเพื่อนฝูงผ่านกิจกรรมดนตรีที่ชื่นชอบ (ศศิธร พุ่มดวง, 2548) และพฤติกรรมดนตรียังสามารถบำบัดความเจ็บป่วยฟื้นฟูสภาพร่างกาย พัฒนาอารมณ์ ทำให้คุณภาพการนอนหลับดีขึ้นและเรียกสติปัญญากลับคืน (อัญชลี ชุ่มบัวทอง, จันทนา ยิ้มน้อยและชชาพิมพ์ สัมมา, 2560) อย่างไรก็ตามการฟังเพลงที่ชอบ การเล่นดนตรีที่ตัวเองถนัด สามารถลดความวิตกกังวล ลดความเครียดและลดภาวะซึมเศร้า (แพรศิริ อยู่สุขและจิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2560) เพิ่มประสิทธิภาพการนอน สงบจิตใจ รู้สึกผ่อนคลาย (สุวิดา โกเมนไทย, 2546) อาริยา ไตสุขและจรรวรณ์ สุริยวรรณ (2546) ในเรื่องนี้อนันต์ นาคคง (2563) ได้รวบรวมบทเพลงสร้างสรรค์เพื่อให้ส่งความรู้แก่ประชาชนในการป้องกัน COVID-19 ผ่านบทเพลงลูกทุ่ง เพื่อชีวิตอินดี้ ป๊อป มีมากกว่า 500 บทเพลงตระหนักถึงโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แทนการประกาศเป็นตัวอักษรที่ทำให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึง เข้าใจ สามารถยกระดับการรับรู้การป้องกันตนเองได้ดีขึ้น

ถึงแม้การเล่นดนตรี การร้องหรือการแสดงจะถูกควบคุมตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินความบันเทิงในอารมณ์สำหรับผู้ชื่นชอบดนตรียังสามารถดำเนินการต่อได้โดยไม่มีผลกระทบมากนักโดยมีการนำเทคโนโลยีสื่อสารไร้สายมาเป็นเครื่องมือเชื่อมต่อระหว่างนักดนตรีและผู้ชมหรือผู้ฟังได้เหมือน

นั่งอยู่ในโรงคอนเสิร์ตส่วนตัวที่บ้าน ด้วยวรรณกรรมที่ได้กล่าวมาและสถานการณ์วิกฤตโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ สังคมและอารมณ์ของประชาชนอย่างรุนแรงโดยรวมอยู่ขณะนี้ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาประสิทธิภาพของดนตรี การรับรู้ข่าวสาร ที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางอารมณ์เพื่อประโยชน์ของสังคมในยามวิกฤตและบุคลากรที่ความเกี่ยวข้องต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระดับความคิดเห็นพฤติกรรมดนตรี การรับรู้ข่าวสาร สุขภาวะทางอารมณ์ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. ศึกษาความแปรปรวนสุขภาวะทางอารมณ์ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การพักอาศัยในพื้นที่เสี่ยงและการขาดรายได้
3. ศึกษาอิทธิพลพฤติกรรมดนตรี การรับรู้ข่าวสารที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางอารมณ์ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลในช่วงวิกฤต COVID-19

3. กรอบแนวคิดและข้อสมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรมสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังภาพ 1 การรับรู้ข่าวสาร (Information awareness, INFOAWA) และพฤติกรรมดนตรี (Musical behavior, MUSBEHA) มีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางอารมณ์ (Emotional well-being, EMOWEL) นอกจากนั้นเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้มีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางอารมณ์ของประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ตั้งเป็นสมมติฐานดังนี้

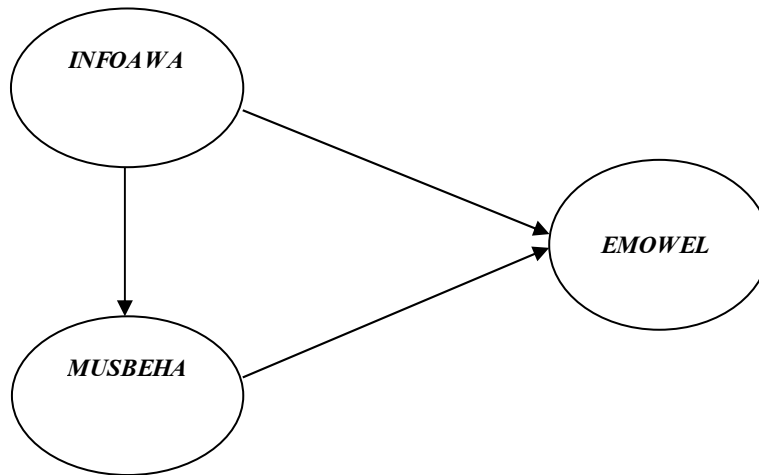
- H:1 ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีเพศต่างกันมีสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน
- H2: ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีอายุต่างกันมีสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน
- H3: ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีการศึกษาต่างกันมีสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน
- H4: ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีอาชีพต่างกันมีสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน
- H5: ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีรายได้ต่างกันมีสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน
- H6: ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงไม่เสี่ยงมีสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน
- H7: ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่ขาดหรือไม่ขาดรายได้มีสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

H8: การรับรู้ข่าวสารมีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางอารมณ์

H9: การรับรู้ข่าวสารมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดนตรี

H10: พฤติกรรมดนตรีมีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางอารมณ์

ภาพ 1 กรอบความคิดตามแบบจำลองสมการเชิงโครงสร้าง

4. วิธีการดำเนินงาน

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ใช้วิธีการสำรวจ (Survey) มีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลระบบอินเทอร์เน็ตออนไลน์ด้วยโปรแกรมกูเกิลฟอร์ม (Google form) และใช้แบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อทดสอบข้อสมมติฐานด้วยวิธีกำลังสองน้อยสุดบางส่วน (Partial Least Square, PLS-SEM) วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป ADANCO (Advanced Analysis of Composites)

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่ใช้พระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินประกอบด้วยจังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการและสมุทรสงคราม (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2560) เนื่องจากไม่ทราบความแปรปรวนของประชากรที่แน่นอน จึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (nonprobability sampling) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (Cochran, 1942) และการได้มาของกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (convenience sampling) ด้วยวิธีการแบบลูกโซ่

(snowball sampling) กับเครือข่ายทางออนไลน์มือถือ เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก แมสเซ็นเจอร์และอินเทอร์เน็ต
คำนวณกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรดังนี้

$$n_0 = \frac{Z^2 \sigma^2}{E^2}$$

$$\text{แทนค่า } n_0 = \frac{(1.96)^2 (1.40)^2}{(3.32 \times 0.05)^2}$$

จะได้ 273 กลุ่มตัวอย่าง เพื่อป้องกันการผิดพลาดด้านข้อมูลจึงเก็บตัวอย่างสำรองเพิ่มอีก 10% เท่ากับ 300 งานวิจัยนี้ใช้สถิติการวิเคราะห์พหุ ตัวแปรควรมีจำนวนอย่างน้อยหรือมากกว่า 5-10 เท่าของตัวชี้วัด (Hair et al., 2010) มีตัวชี้วัด 24 ข้อ กลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจึงควรมี 120-240 ตัวอย่าง ผู้วิจัยเก็บตัวอย่างมาทั้งหมด 344 ชุดเป็นตัวอย่างที่ไม่สมบูรณ์ 24 ชุด นำไปใช้วิเคราะห์ได้จริง 320 ชุดถือว่าจำนวนตัวอย่างครอบคลุมเกณฑ์ขั้นต่ำสำหรับการใช้สถิติวิเคราะห์พหุในครั้งนี้ (Henseler et al, 2016)

4.2 การสร้างแบบสอบถามและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ออกแบบสอบถามโดยโปรแกรมกูเกิลฟอร์ม (google form) เก็บข้อมูลวิธีออนไลน์เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะดวก รวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่าย การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ (Instrumental validity) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาสำหรับผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านเพื่อหาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Validity) จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญพบว่าค่า IOC มีค่าเฉลี่ยสูงกว่า 0.5 แสดงว่าข้อคำถามตรงกับเนื้อหาที่จะวัด (สุวิมล ติรภานันท์, 2543) และนำแบบสอบถามจำนวน 30 ชุดไปทดลองใช้ (try-out) กับกลุ่มประชากรที่ใกล้เคียงกันเพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha- coefficient) พบว่าแบบสอบถามทั้งชุดมีค่าความเชื่อมั่นตามเกณฑ์ α 0.748-0.794 (Hair, et al., 2013) และในการประมาณค่า PLS-SEM จะประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ 1) ประมาณค่าตัวเลขเกี่ยวกับตัวแปรแฝง 2) ใช้คะแนนของตัวแปรแฝงคำนวณค่าอิทธิพล (path analysis) ระหว่าง construct และ 3) ประมาณค่าพารามิเตอร์ของมาตรวัดเช่นค่าคงที่ (regression constants) ตัวแปรสังเกตได้และตัวแปรแฝง พิจารณาแบบจำลองมาตรวัดด้วยความเที่ยงตรงเชิงเหมือน (convergent validity) ความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (discriminant validity) วัดจากค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงมีค่าน้ำหนักต่ำกว่ารากที่สองของ $\sqrt{\text{AVE}}$ ค่า Cronbach (α) และค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (loading) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามจัดทำ QR code จัดทำที่อยู่ URL แล้วทำการอัปโหลดใส่ลงเว็บไซต์ กระจายแบบสอบถามไปยัง email, Line, Messenger, Website, Facebook ผู้ร่วมเครือข่ายงานกับผู้วิจัย หน่วยงานของรัฐ เครือข่ายมหาวิทยาลัยและ google document ทั้งแบบ iPhone, iPad, และเครือข่ายระบบ Android ส่งลิงค์เข้าสำรวจเก็บข้อมูลทางออนไลน์ตั้งแต่วันที่ 20 กรกฎาคม-3 สิงหาคม 2564 ที่ประกาศใช้พระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินฉบับที่ 28

4.3. เครื่องมือวัดที่ใช้สำหรับการวิจัย

แบบสอบถามออนไลน์ (Online questionnaire) ใช้เก็บและรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐาน เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การพักอาศัย ความรับผิดชอบ พื้นที่อาศัย และรายได้ คำถามส่วนนี้เป็น Nominal Scale

ตอนที่ 2 พฤติกรรมดนตรีและการรับรู้ข่าวสารส่วนนี้เป็น Ordinal Scale ใช้คะแนน 5 ระดับ แบบ Likert Scale 1=ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด 2= ระดับความคิดเห็นน้อย 3= ระดับความคิดเห็นปานกลาง 4= ระดับความคิดเห็นมากและ 5= ระดับความคิดเห็นมากที่สุด แปลผลคือ

คะแนนเฉลี่ย 1.00-2.33	ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 2.34-3.67	ระดับความคิดเห็นปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 3.68-5.00	ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

4.4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.4.1. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) สำหรับปัจจัยพื้นฐานและระดับความคิดเห็นใช้ค่าร้อยละ (percentage) การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ค่าต่ำสุด (minimum) และค่าสูงสุด (maximum) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติอนุมาน (Inferential statistics) t-test เพื่อหาค่าสุทธภาพทางอารมณ์จำแนกตามเพศ อาศัยในพื้นที่เสี่ยงและการขาดรายได้ One-way ANOVA จำแนกตามช่วงอายุ การศึกษา อาชีพและรายได้ วิเคราะห์โมเดลมาตรวัดและโมเดลโครงสร้างในแบบ PLS-SEM ด้วยโปรแกรมสถิติ ADANCO 2.2.1 (Advanced Analysis of Composites, 2.2.1)

4.4.2. เกณฑ์แปลผลของแบบจำลองการวัด Measurement Model และ Structural Model

แบบจำลองการวัด	การวัด	ดัชนีวัด	เกณฑ์ที่ใช้
Measurement model	Construct reliability	Cronbach alpha Cronbach alpha Joreskog's rho (p) CR (composite reliability) Indicator reliability	> 0.70 Hair, et al. (2010) > 0.50 มนตรี พิริยะกุล (2558) > 0.70 Henseler, et al. (2016) > 0.70 Hair, et al. (2010) > 0.70 Hulland. (1999)
	Convergent validity	Average variance extracted Loading (ส ำ ม า ร ถ วัด construct) ได้ Loading (ส ำ ม า ร ถ วัด construct) ได้	> 0.50 Hair, et al. (2010) > 0.707 Hair, et al. (2010) > 0.50 Hair, et al. (2010) งานวิจัยทางสังคมศาสตร์
	Discriminant validity	AVE (ในconstruct ควรมากกว่า สหสัมพันธ์ระหว่าง construct	Henseler, et al. (2016)
Structural model	Coefficient of determination R^2	$R^2=0.20$ มีอิทธิพลระดับ weak $R^2=0.50$ มีอิทธิพลระดับ moderate $R^2=0.75$ มีอิทธิพลระดับ substantial	Hair, et al. (2010)
	Effect size f^2	ค่าผลกระทบตัวแปรแฝง 0.67= ใหญ่, 0.19=กลาง, 0.33=เล็ก 0.35=ใหญ่, 0.15=กลาง, 0.02=เล็ก	มนตรี พิริยะกุล (2558) Cohen, (1988)
	Path coefficient	p-value ขนาดและเครื่องหมาย	มนตรี พิริยะกุล (2558)

5. ผลการวิจัย

ปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างประชาชนกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ตาราง 1 ผลศึกษาปัจจัยพื้นฐานจำนวน 320 กลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยพื้นฐาน		จำนวนตัวอย่าง	ร้อยละ
เพศ	ชาย	123	38.40
	หญิง	197	61.60
อายุ	18-24	19	5.90
	25-34	34	10.60
	35-44	81	25.30
ปัจจัยพื้นฐาน	45-54	78	24.40
	55-64	59	18.40
	65-74	42	13.10
	75-84	6	1.90
	85 +	1	0.30
การศึกษา	ต่ำกว่า ป ตรี	38	11.90
	ป ตรี	144	45.00
	ป โท	94	29.40
	สูงกว่า ป โท	44	13.80
อาชีพ	นักเรียน/นักศึกษา	14	4.40
	ค้าขาย/อิสระ/ธุรกิจ	94	29.40
	ลูกจ้าง/พนักงานบริษัท	76	23.80
	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	66	20.60
	พ่อบ้าน/แม่บ้าน	70	21.90
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	น้อยกว่า10,000 บาท	31	9.70
	10,001-15,000 บาท	31	9.70
	15,001-20,000 บาท	32	10.00
	20,001-25,000 บาท	30	9.40
	25,001-30,000 บาท	32	10.00
	30,001-35,000 บาท	25	7.80
	35,001-40,000 บาท	32	10.00
	40,001-50,000 บาท	21	6.60

	50,001 ขึ้นไป.	86	26.90
การพักอาศัยในช่วงวิกฤต COVID-19 อยู่คนเดียว		44	13.80
	อยู่กับครอบครัว	252	78.80
	อยู่กับญาติ	11	3.40
	อยู่กับเพื่อน	7	2.20
	อื่น ๆ	6	1.90
ความรับผิดชอบในครอบครัว.	ไม่มี	108	33.80
	รับผิดชอบ	126	39.40
	รับผิดชอบร่วมกัน	86	26.90
พักอาศัยในพื้นที่เสี่ยง	ไม่ใช่	102	31.90
	ใช่	126	68.10
ช่องทางการรับรู้ข่าวสาร	การประชาสัมพันธ์ของรัฐ	40	12.50
	สื่อออนไลน์	225	70.30
ปัจจัยพื้นฐาน	จำนวนตัวอย่าง		ร้อยละ
	วิทย์/ทีวี	48	15.00
	คนรอบข้าง	7	2.20
ขาดรายได้/ตกงาน/.	ใช่	140	43.80
ปิดกิจการ.	ไม่ใช่	180	56.30

ตาราง 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 61.10 เป็นผู้หญิงมีอายุอยู่ 35-44, 45-54 ปีร้อยละ 25.30 และ 24.40 การศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 45.00 มีอาชีพธุรกิจค้าขายร้อยละ 29.40 รายได้เฉลี่ยเดือนละ 50,001 บาทขึ้นไป ในช่วงวิกฤต COVID -19 ส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับครอบครัวร้อยละ 78.80 โดยแบบภาระ รับผิดชอบดูแลครอบครัวคนเดียวร้อยละ 39.40 และส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงร้อยละ 68.10 และรับรู้ ข่าวสารด้านโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จากสื่อออนไลน์ร้อยละ 70.30 และขาดรายได้เนื่องจากตกงานและ ธุรกิจปิดกิจการร้อยละ 43.80

ระดับความคิดเห็นพฤติกรรมดนตรี การรับรู้ข่าวสารและสุขภาวะทางอารมณ์

ตาราง 2 ผลศึกษาระดับความคิดเห็นพฤติกรรมดนตรี การรับรู้ข่าวสารและสุขภาวะทางอารมณ์

ปัจจัยที่ศึกษา	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	การแปลผล	อันดับ
ด้านพฤติกรรมดนตรี						
รู้สึกผ่อนคลายเมื่อฟังเพลง ร้อง	1	5	3.98	1.06	สูง	1
เพลง เล่นดนตรี	1	5	3.69	1.17	สูง	2
ดนตรีมีความสำคัญด้านอารมณ์ใน	1	5	2.88	1.27	ปานกลาง	3
การทำงาน	1	5	2.68	1.43	ปานกลาง	4
มีข้อจำกัดในการฟังเพลง ร้อง	1	5	2.57	1.57	ปานกลาง	5
เพลง เล่นดนตรี						
ท่านมีความสามารถร้องเพลง เล่น						
ดนตรีได้						
ท่านถูกจำกัดในการทำกิจกรรม						
เกี่ยวกับดนตรี						
การรับรู้ข่าวสาร						
สวมอุปกรณ์ป้องกัน ล้างมือด้วย	1	5	4.33	0.92	สูง	1
สบู่/เจลแอลกอฮอล์เสมอเมื่ออยู่ใน						
ที่ชุมชน/สาธารณะ	1	5	3.96	1.21	สูง	2
หลีกเลี่ยงเดินทางไปในพื้นที่เสี่ยง	1	5	3.73	1.10	สูง	3
เสมอ						
ติดตามข่าวโควิด-19 ตามช่องทาง						
สื่อออนไลน์ ทางกรรนำเสนอของ	1	5	3.61	1.57	ปานกลาง	4
ศบค. อยู่เสมอ						
หากมีไข้ ไอ เจ็บคอ ปวดตามข้อ	1	5	2.98	1.23	ปานกลาง	5
ท่านจะไม่ไปทำงาน/ที่สาธารณะ/ที่						
มีคนอยู่จำนวนมาก						
เกิดความวิตกกังวล เครียด						
เนื่องจากการเสนอข่าว COVID-19						
ทุกวัน						
สุขภาวะด้านอารมณ์						
ความเพลิดเพลินและการรักษา	1	5	3.66	1.11	ปานกลาง	ไม่จัด
อารมณ์ที่ดี	1	5	3.63	1.12	ปานกลาง	ไม่จัด

การลดความเหงาและสร้าง	1	5	3.62	1.09	ปานกลาง	ไม่จัด
ความรู้สึกร่วมกัน	1	5	3.61	1.07	ปานกลาง	ไม่จัด
การเบี่ยงเบนจากวิกฤติที่เป็นอยู่						
การปลดปล่อยและระบายอารมณ์						
ด้านลบ						

ตาราง 2 พฤติกรรมดนตรีผู้ให้ข้อมูลคิดว่าการฟังเพลง ร้องเพลง เล่นดนตรี ดูคอนเสิร์ตรู้สึกผ่อนคลายหายเครียดอันดับหนึ่งค่าเฉลี่ย 3.98 ดนตรีมีความสำคัญด้านอารมณ์ในการทำงานอันดับสองค่าเฉลี่ย 3.69 มีข้อจำกัดในการฟังเพลง ร้องเพลง เล่นดนตรีดูคอนเสิร์ตในช่วงวิกฤต COVID-19 อันดับสามค่าเฉลี่ย 2.88 มีความสามารถร้องเพลงและเล่นดนตรีได้อันดับสี่ค่าเฉลี่ย 2.68 และสุดท้ายการจำกัดเสรีภาพในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับดนตรีค่าเฉลี่ย 2.57 ด้านการรับรู้ข่าวสารด้านปฏิบัติป้องกันล้างมือด้วยสบู่เจลแอลกอฮอล์เสมออันดับหนึ่งค่าเฉลี่ย 4.33 การหลีกเลี่ยงเดินทางเข้าพื้นที่เสี่ยงอันดับสองค่าเฉลี่ย 3.96 การติดตามข่าว COVID-19 ช่องทางสื่อออนไลน์และการนำเสนอของ ศบค. อันดับสามค่าเฉลี่ย 3.73 ส่วนสุขภาวะทางอารมณ์ความคิดเห็นระดับปานกลางทุกองค์ประกอบโดยความเพลิดเพลินและรักษาอารมณ์ที่ดีค่าเฉลี่ย 3.66 การลดความเหงาและการสร้างความรู้สึกอยู่ร่วมกันค่าเฉลี่ย 3.63 การเบี่ยงเบนจากวิกฤติค่าเฉลี่ย 3.62 และการปลดปล่อยและระบายอารมณ์ด้านลบเฉลี่ย 3.61

ความแปรปรวนสุขภาวะทางอารมณ์จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ อาศัยพื้นที่เสี่ยงและขาด
รายได้

ตาราง 3 ผลการศึกษาเพศ อายุ การศึกษา รายได้ อยู่ในพื้นที่เสี่ยงและขาดรายได้ต่างก็มีสุขภาวะทางอารมณ์ไม่
แตกต่างกัน

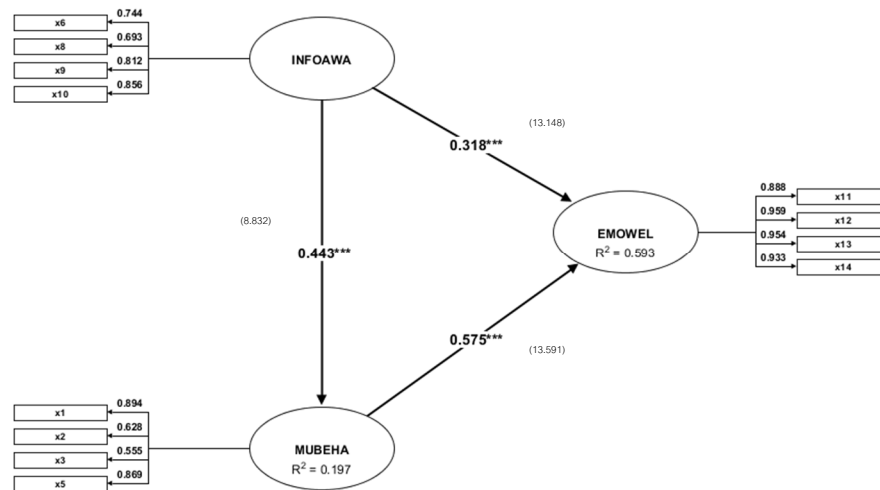
ตัวแปร/สุขภาวะทางอารมณ์.		จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	P-value	Sig	สมมติฐาน
เพศ	ชาย	123	3.55	1.04	(t) 1.133	0.258	ไม่แตกต่าง
	หญิง	197	3.68	1.02			
อาศัยในพื้นที่เสี่ยง	ใช่	102	3.66	1.00	(t) 0.420	0.675	ไม่แตกต่าง
	ไม่ใช่	218	3.61	1.04			
ขาดรายได้/ธุรกิจปิดกิจการ	ใช่	140	3.54	1.09	(t) 1.305	0.193	ไม่แตกต่าง
	ไม่ใช่	180	3.70	0.98			
อายุ	18-24	19	3.68	0.95	(F) 1.695	0.109	ไม่แตกต่าง
	25-34	34	3.89	1.08			
	35-44	81	3.77	1.06			
	45-54	78	3.64	0.95			
	55-64	59	3.33	1.15			
	65-74	42	3.54	0.84			
	75-84	6	3.25	0.92			
	85+	1	5.00	-			
การศึกษา	ต่ำกว่า ป.ตรี	38	3.50	1.15	(F) .408	0.747	ไม่แตกต่าง
	ป.ตรี	144	3.68	1.06			
	ป.โท	94	3.59	0.96			
	สูงกว่า ป.โท	44	3.66	0.96			
อาชีพ	นักศึกษา	14	3.32	1.13	(F) 1.598	0.175	ไม่แตกต่าง
	นักธุรกิจ	94	3.73	1.02			
	ลูกจ้าง	76	3.78	1.01			
	ตัวแปร/สุขภาวะทางอารมณ์	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	p-value	sig	
	รับราชการ	66	3.56	0.94			
	พ่อบ้าน	70	3.45	1.10			
รายได้	น้อยกว่า 10,000 บาท	31	3.65	1.10	(F) .995	0.440	ไม่แตกต่าง

10,001-15,000 บาท	31	3.37	1.31			
15,001-20,000 บาท	32	3.63	0.87			
20,001-25,000 บาท	30	3.40	1.18			
25,001-30,000 บาท	32	3.50	0.80			
30,001-35,000 บาท	25	3.49	1.04			
35,001-40,000 บาท	32	3.84	0.97			
40,001-50,000 บาท	21	3.73	1.19			
50,001 บาทขึ้นไป	86	3.78	0.93			

ตาราง 3 สุขภาวะทางอารมณ์ของประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลไม่ขึ้นอยู่กับเพศ การพักอาศัย การอยู่ในพื้นที่เสี่ยง ธุรกิจปิดกิจการเลิกจ้าง ขาดรายได้ อายุ การศึกษา อาชีพและรายได้ ประจําอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 กล่าวคือประชาชนเพศชายและเพศหญิง พักอาศัยในพื้นที่เสี่ยงและไม่เสี่ยง ธุรกิจปิดกิจการขาดรายได้และไม่ขาดรายได้ อายุต่างกัน การศึกษาต่างกัน อาชีพต่างกันและรายได้ประจําเฉลี่ยต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างพฤติกรรมดนตรีและการรับรู้ข่าวสารที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางอารมณ์

ภาพ 1 ผลวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างโดยรวมด้วยการ Bootstrap quantile ของตนเองจำนวน 999 attempts พบค่า SRMR, 0.071 น้อยกว่า 95% หมายถึงแบบจำลองมีคุณภาพ (Fit) สามารถอธิบายข้อมูลได้กระจ่าง

ภาพ 1 ตัวเลขบนเส้นโยง X_{1-14} หมายถึงค่าน้ำหนักของตัวชี้วัด (indicator loading) ตัวเลขในวงเล็บคือค่าน้ำหนักการถดถอย (t-stat) ภาพในวงรีหมายถึง construct มีลักษณะเป็นนามธรรมต้องอาศัยตัวชี้วัด ตัวเลขบนเส้นโยงระหว่าง construct ด้วยกันหมายถึงค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและตัวเลขใต้ endogenous construct ในรูปวงรีหมายถึง R^2 คือค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทำนาย ภาพนี้ผ่านการปรับปรุงโดยการตัด indicator X_4, X_7 ที่มีค่าไม่ถึง 0.50 ออกไป (มนตรี พิริยะกุล, 2562) และจากภาพจะเห็นได้ว่า INFOAWA มีบทบาทสำคัญสูงต่อ EMOWEL ทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วน MUBEHA มีอิทธิพลทางตรงต่อ EMOWEL เพียงอย่างเดียวแต่ก็เป็นสะพานเชื่อมต่อที่สำคัญใน construct ของสมการนี้

ตาราง 4 อิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อตัวแปรตาม

Dependent Variable	R^2	Effect	Antecedents		
			INFOAWA	MUBEHA	EMOWEL
MUBEHA	0.198	Direct effect	0.443***	N/A	0.575
		Indirect effect	0.000	N/A	0.000
		Total effect	0.443	N/A	0.575
EMOWEL	0.594	Direct effect	0.318***	0.575***	N/A
		Indirect effect	0.255	0.000	N/A
		Total effect	0.573	0.575	N/A

$R^2=59.40$ ผลกระทบขนาดใหญ่ (f^2 , 0.35) $R^2= 19.80$ ผลกระทบขนาดกลาง (f^2 , 0.15), N/A=not applicable

*** หมายถึง $p \leq 0.01$, ** หมายถึง $p \leq 0.05$

ตาราง 4 พบว่าระดับอิทธิพลของ antecedents ของ external endogenous variable และ internal endogenous variable ในภาพเส้นทางทั้ง INFOAWA และ MUBEHA ร่วมกันมีอิทธิพลขนาดใหญ่ทั้งตรงและทางอ้อม ($R^2 = 59.40$) ไปยัง EMOWEL (total effect, 0.573) โดยเฉพาะ INFOAWA ยังมีอิทธิพลทางตรงต่อ MUBEHA ($R^2=19.80$) (DE, 0.443) และ MUBEHA ยังทำหน้าที่ตัวส่งผ่านอิทธิพลของ INFOAWA ไปยัง EMOWEL (DE, 0.575) อีกด้วย

ตาราง 5 แสดงผลทดสอบข้อสมมติฐานการวิจัย H₁- H₁₀

สมมติฐาน	Coefficient, (R ²) p-value (t-test,F-test)	t-stat, ค่า sig	ผลการศึกษา
H:1 ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีเพศต่างกันสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน	t, 1.133	Sig,0.258	ยอมรับ
H2: กลุ่มประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่อาศัยในพื้นที่เสี่ยงหรือไม่เสี่ยงสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน	t, 0.420	Sig,0.675	ยอมรับ
H3: กลุ่มประชาชนที่รายได้ลดลง/ไม่ลดสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน	t, 1.305	Sig,0.193	ยอมรับ
H4: กลุ่มประชาชนที่อายุต่างกันสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน	F, 1.695	Sig,0.109	ยอมรับ
H5:กลุ่มประชาชนมีการศึกษาต่างกันสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน	F, 0.408	Sig,0.747	ยอมรับ
H6: กลุ่มประชาชนมีอาชีพต่างกันสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน	F, 1.598	Sig,0.175	ยอมรับ
สมมติฐาน	Coefficient, (R ²) p-value (t-test,F-test)	t-stat, ค่า sig	ผลการศึกษา
H7: กลุ่มประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีรายได้ต่างกันสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน	F, 0.995	Sig,0.440	ยอมรับ
H8: การรับรู้ข่าวสารมีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางอารมณ์	coef. 0.318	t, 13.148	ยอมรับ
H9: การรับรู้ข่าวสารมีอิทธิพลต่อด้านพฤติกรรมดนตรี	coef. 0.443	t, 8.832	ยอมรับ
H10: ด้านพฤติกรรมดนตรีมีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางอารมณ์	coef. 0.575	t, 13.591	ยอมรับ

ตาราง 5 พบว่า ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีเพศ อายุ อาชีพ การศึกษา รายได้ อยู่ในพื้นที่เสี่ยง ขาดรายได้ ที่ต่างกันสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และการรับรู้ข่าวสารมีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางอารมณ์ (t, 13.148) การรับรู้ข่าวสารมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดนตรี (t, 8.882) และพฤติกรรมดนตรีมีอิทธิพลต่อสุขภาวะทางอารมณ์ (t, 13.591)

การทดสอบหาค่าความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของมาตรวัด

Construct measure	Loading	AVE	Dijkstra-Henseler's ρ	Joreskog's ρ	Cronbach's Alpha α	t-stat
พฤติกรรมดนตรี (MUBEHA)		0.56	0.838	0.833	0.739	
ดนตรีมีความสำคัญด้านอารมณ์ในการทำงาน	0.893					21.201
X_1	0.627					7.850
มีข้อจำกัดในการในการทำกิจกรรมด้านดนตรี	0.555					7.125
X_2	0.868					19.135
มีความสามารถเล่น/ร้องดนตรีได้ X_3						
เมื่อได้ฟังเพลง ร้องเพลง เล่นดนตรีดู						
คอนเสิร์ตรู้สึกคลายเครียด หายเหงาลดความ						
โกรธ X_4						
การรับรู้ข่าวสาร (INFOAWA)		0.60	0.801	0.859	0.783	
ติดตามข่าว COVID -19 ช่องทางของรัฐ/	0.744					10.935
ศบค. X_5	0.700					7.880
มีอาการใช้เจ็บคอจะไม่ไปทำงาน/คนจำนวน	0.811					12.728
มาก X_6	0.855					14.573
หลีกเลี่ยงไปในพื้นที่เสี่ยงอยู่เสมอ X_7						
สวมอุปกรณ์ป้องกัน หน้ากาก ล้างมืออยู่						
เสมอ X_8						
สุขภาวะด้านอารมณ์ (EMOWEL)		0.87	0.952	0.965	0.950	
การเบี่ยงเบนจากวิกฤต X_9	0.887					32.626
การปลดปล่อยและระบายอารมณ์ด้านลบ	0.959					51.170
X_{10}	0.953					48.942
ความเพลิดเพลินและรักษาอารมณ์ที่ดี X_{11}	0.933					40.203
การลดความเหงาและสร้างความรู้สึกร่วมกัน						
X_{12}						

SRMR: Goodness of model fit (SM) Value, 0.071 SRMR: Goodness of model fit (EM) Value, 0.071

ตาราง 6 แสดงความเที่ยงตรงเชิงเหมือน (convergent validity) พิจารณาได้จากค่า loading ต้องมากกว่า 0.70 หรือ 0.50 ทางสังคมศาสตร์ในที่นี้ค่า loading คือ 0.555- 0.959 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ ค่า Cronbach's alpha อยู่ระหว่าง 0.739-0.950 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์และมีค่า AVE อยู่ระหว่าง 0.564-0.872 ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์

และมีค่า $t\text{-stat} > 1.96$ แสดงว่ามาตรวัดทุกตัวมีความเที่ยงตรงเชิงเหมือน และพิจารณาความตรงเชิงจำแนก (discriminant validity) จากการดูค่า $\sqrt{\text{AVE}}$ ในสตรัมของ construct โดยพิจารณาที่ค่า CR พบว่าอยู่ระหว่าง 0.564- 0.872 แสดงว่ามาตรวัดมีความเชื่อถือได้

ตาราง 7 แสดงค่าความเที่ยงตรงเชิงจำแนก (discriminant validity) และความเชื่อถือได้ (reliability) ของมาตรวัด

Construct	CR	R^2	AVE	Construct		
				INFOAWA	MUBEHA	EMOWEL
INFOAWA	0.859		0.607	0.564		
MUBEHA	0.833	0.197	0.564	0.197	0.606	
EMOWEL	0.965	0.593	0.872	0.512	0.328	0.872

หมายเหตุ ค่าตัวเลขใน main diagonal คือ $\sqrt{\text{AVE}}$

ตาราง 7 แสดงให้เห็นว่าค่า $\sqrt{\text{AVE}}$ ใน main diagonal มีค่าน้อยกว่าใน cross construct correlation ทุกค่าในสตรัมเดียวกัน แสดงว่ามาตรวัดมีความตรงเชิงจำแนกในทุก construct และ CR มีค่าสูงกว่า 0.60 ทุก construct และ R^2 มีค่าอยู่ระหว่าง 0.190- 0.590 อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้แสดงว่ามาตรวัดมีความเชื่อถือได้

6. อภิปรายผล

ค่าสถิติแบบจำลองสมการโครงสร้างและแบบจำลองมาตรวัดในการหาค่าความอึดตัวทางสถิติ ค่า SRMR, d_g และ d_{uls} มีค่า 0.071 แสดงว่าแบบจำลองสมการโครงสร้างโดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้

พฤติกรรมคนตรึงร่วมกับการรับรู้ข่าวสาร COVID-19 มีประสิทธิภาพและส่งผลเชิงบวกทั้งทางตรงและทางอ้อมระดับใหญ่ต่อสุขภาวะทางอารมณ์ประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ข้อค้นพบนี้สอดคล้องจากผลทดสอบสมมติฐาน 8, 9 และ 10 พบว่าในแต่ละ construct มีความสัมพันธ์กันอย่างเข้มแข็ง (Cohen, 1988, R^2 0.197, 0.593) แสดงว่าสุขภาวะของประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความสมบูรณ์ทางอารมณ์ตามแนวคิดของกรมสุขภาพจิต (2550) และ Adams (1997) เข้าใจตระหนักรู้ความรู้สึกตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์ได้ทั้งด้านบวกและด้านลบเพื่อการดำรงชีพในช่วงวิกฤต COVID-19 อยู่ในเกณฑ์ปานกลางทั้ง 4 ด้านคือความเพลิดเพลินอารมณ์ ด้านลดความเหงาและสร้างความรู้สึกร่วมกัน ด้านการเบี่ยงเบนจากวิกฤตและด้านการปลดปล่อยอารมณ์ด้านลบ นอกจากนั้นพฤติกรรมคนตรึงพบว่าเป็นปัจจัยเชื่อมโยง (link factor) กับการรับรู้ข่าวสารไปยังสุขภาวะทางอารมณ์อีกด้วย ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยการรับรู้ข่าวสาร COVID-19 มีความสำคัญในสมการโครงสร้างนี้ที่มีอิทธิพลทั้งทางตรง (DE, 0.443) และทางอ้อม (IE, 0.255) ต่อตัวแปรแฝง Robbins (2013) เชื่อว่าการรับรู้เป็นกระบวนการเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการ เกิดความรู้สึก

(sensing) เกิดความจำ (memory) เกิดการเรียนรู้ (learning) และมีการตัดสินใจ (decision making) เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย Man Chong Leung & Cheung Rebecca (2020) ได้ศึกษาเรื่องการรับรู้ด้านอารมณ์กับสุขภาวะทางอารมณ์เปรียบเทียบกับพฤติกรรมดนตรีด้าน การฟัง การร้องและการเล่นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน Hongkong พบตรงกันว่ารับรู้ด้านอารมณ์เชิงบวกและลบกับสุขภาวะทางอารมณ์ ด้านการฟังเพลง การร้องเพลงมีค่าเฉลี่ยเท่ากันยกเว้นด้านการเล่นไม่มีผลตอบสนองด้านการรับรู้อารมณ์และสุขภาวะทางอารมณ์ ในเรื่องเดียวกัน Osman, Tischler & Schneider (2016) พบว่าประสิทธิภาพของดนตรีด้านการร้อง การฟังยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านสุขภาพและส่งผลดีต่อสุขภาวะทางอารมณ์ในด้านบวกกับผู้ป่วยโรค Dementia

ในการสร้างการรับรู้ข่าวสารด้าน COVID-19 ให้แก่ประชาชนศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โควิด-19 (ศบค.) ได้จัดทำเอกสารเนื้อหาสาระละเอียดตลอดเปิดเผยตัวเลขผู้ติดเชื้อ ผู้รักษาหายและผู้เสียชีวิตรายวันเพื่อให้ข้อมูลในการรักษาสุขภาพช่วงวิกฤตโควิด-19 แก่ประชาชนทุกวันในรูปแบบเสียง ภาพวิดิทัศน์ สติ๊กเกอร์โควิด แผ่นโปสเตอร์ติดฝาผนัง พื้นที่สาธารณะ โรงเรียน ขนส่งมวลชนหรือสถานที่ราชการ มีประชาชนติดตามข่าวสารกันอย่างต่อเนื่องเพื่อประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว องค์กรและชุมชน (สุกัญญา เอกปัญญสกุล, 2563) และเรื่องนี้สอดคล้องกับ Huang & Zhao (2020) รายงานว่าประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เสี่ยงด้าน COVID-19 มีการเสพข่าวสารเพื่อคลายความวิตกกังวลและป้องกันตนเอง เช่นเดียวกัน Hussein et. al., (2020) ได้ศึกษาพบว่าในช่วงวิกฤต COVID -19 ประชาชนมีการเสพข่าวสารและมีตอบสนองเรื่อง COVID-19 ในหลากหลายช่องทางเพื่อความรู้ คลายความวิตกกังวลถึงร้อยละ 86.20 และเมื่อวิเคราะห์เชิงลึกความคิดเห็นด้านสุขภาวะทางอารมณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามพบอายุเฉลี่ย 35-54 ปีมีรายได้สูงซึ่งจัดอยู่ในกลุ่ม Gen X เป็นกลุ่มที่เปิดใจยอมรับโลกทางออนไลน์สูงเพื่อการทำงาน ติดต่อธุรกิจการค้า หาข้อมูลข่าวสาร พุดคุยกับญาติเพื่อนฝูง ซึ่งจิตวิญญาณของคนกลุ่ม Gen X เชื่อว่าตัวเองมีร่างกายสมบูรณ์ มีความแข็งแรง เป็นกำลังสำคัญของครอบครัว มีการออกกำลังกายอยู่เสมอมีความสุขภาวะปกติ ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานตัวเลขของ Brand Buffet (30 กันยายน, 2020) คนกลุ่มนี้นิยมซื้อประกันชีวิตเพื่อลดความเสี่ยงต่อสุขภาพถึงร้อยละ 82.30 มีมาตรการป้องกันตนเองเพื่อลดความเสี่ยงจาก COVID-19 สูงและมีการสร้างรายได้เสริมในช่วงวิกฤต COVID-19 ร้อยละ 71.70 จึงมองว่าตนเองมีสุขภาพดีไม่วิตกกังวลด้านสุขภาพ สอดรับกับการรายงานตัวเลขผู้ป่วย COVID-19 ของ PPTV online (23 เมษายน 2564) พบผู้ป่วยกลุ่มอายุเฉลี่ย 40-59 ะลอกหนึ่งคือ 12 เมษายน-14 ธันวาคม 2563 มีเพียงร้อยละ 6.7 ะลอกสอง 15 ธันวาคม 2563- 31 มีนาคม 2564 มีเพียงร้อยละ 6.8 และระลอกสาม 1 เมษายน-24 เมษายน 2564 มีเพียงร้อยละ 6.3

ประสิทธิภาพของดนตรีพบว่ามียุทธวิธีทางตรงและยังเป็นสะพานเชื่อมให้กับการรับรู้ข่าวสารเพื่อไปสู่สุขภาวะทางอารมณ์เรื่องนี้ Buck, Hartsack & Gaffney (1985) ให้ความเห็นว่าพฤติกรรมดนตรีมีการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ของมนุษย์ในเชิงบวกและลบ สอดรับกับการศึกษาของ Granot et, al.

(2020) พบว่าประสิทธิภาพของคนที่มีอิทธิพลด้านบวกต่อสุขภาวะทางอารมณ์ของประชาชนในสเปนในระดับสูง และเรื่องนี้สุกิตา โกเมนไทย (2546) รายงานผลการวิจัยพฤติกรรมดนตรีด้านการฟัง ร้อง เล่น เต้น พบว่าสามารถช่วยผ่อนคลายความเครียด สงบจิตใจและผ่อนคลายอารมณ์สำหรับผู้ป่วยหนักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้พบว่าการฟังเพลงร้องเพลงและเล่นดนตรีสามารถผ่อนคลายทางอารมณ์และการฟังเพลงขณะทำงานสามารถสร้างอารมณ์ที่ดีเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานมีระดับความคิดเห็นมากที่สุด และเมื่อศึกษาประชากรกลุ่มนี้ก่อนและหลังเกิดวิกฤต COVID-19 2562 พบว่ามีพฤติกรรมด้านดนตรีไม่แตกต่างกันและสามารถใช้เป็นตัวพยากรณ์ความสุขภาวะทางอารมณ์ได้ในทุกเหตุการณ์ เมื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ใน construct พบว่าพฤติกรรมดนตรียังร่วมเป็นสะพานเชื่อมต่อปัจจัยการรับรู้ข่าวสารไปสู่สุขภาวะทางอารมณ์ ขอนิยยันโดยอารียา โตสุขและจรรุวรรณ สุริยวรรณ (2564) ชี้ว่าผู้ชื่นชอบในการฟังเพลง ร้องเพลงและเล่นดนตรีสามารถสร้างความสุขได้อย่างต่อเนื่องในเหตุการณ์วิกฤตไม่มีการหยุดชะงักกิจกรรมของตนเอง มีการปรับช่องทางใหม่ๆ เพื่อประสานความสุขได้อย่างต่อเนื่องด้านการฟังเพลง ร้อง เล่น เต้น ดุสร้างความเป็นกันเองได้ภายในบ้านของตนเองด้วยการนำดิจิทัลเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตมาใช้ได้ทันเหตุการณ์และเรื่องนี้อนันต์ นาคคง (2563) ได้รวบรวมบทเพลงสร้างสรรค์ด้านการรับรู้โรค COVID-19 ของประชาชนในประเทศไทยที่ใช้แอปพลิเคชันยูทูบ เฟสบุคในช่วงวิกฤติ พบว่าทั้งรัฐบาล หน่วยงานทางสาธารณสุขและองค์กรเอกชนร่วมกันสร้างผลงานด้านดนตรีออกมาเผยแพร่มากกว่า 500 บทเพลงเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้อันตราย การป้องกันเป็นแนวทางปฏิบัติได้อย่างเข้าใจแทนคำประกาศที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่คนบางกลุ่มอาจจะเข้าใจยาก ด้วยทำนองเพลงที่สนุก จังหวะที่เร้าใจในหลายสไตล์ มีทำนองประกอบหลากหลาย และได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายอาชีพ นักร้อง ศิลปิน หมอ พยาบาล ครู นักเรียนและบุคลากรทางสาธารณสุขมากมาย ดนตรีจึงเป็นสะพานเชื่อมต่อในด้านการรับรู้เรื่องราว COVID-19 แปลความไปสู่ประชาชนด้วยบทเพลงเช่นสายสาธารณสุขออกแบบทำนองป้องกัน COVID-19 สายลูกทุ่งเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นบทเพลงเผยแพร่ข่าวสารอันน่ากลัวและความร่วมมือช่วยเหลือและการป้องกัน สายเพลงเพื่อชีวิตเนื้อหาบทเพลงเน้นด้านข้อมูลดูแลตัวเองและการป้องกัน สายป๊อปและอินดี้เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่นิยมใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ผลิตเนื้อหาบทเพลงในการป้องกันและการดูแลตนเองเป็นต้น

ด้านสมมติฐานที่ 1-7 พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การอาศัยในพื้นที่เสี่ยงและการขาดรายได้ที่แตกต่างกันมีสุขภาวะทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา เอกปัญญาสกุล (2563) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความวิตกกังวลจากการรับรู้ข่าวสารเรื่องโควิด-19 ประชากรในกรุงเทพมหานครพบว่าประชากรที่มีเพศ อายุ การศึกษา รายได้อาชีพต่างกันความวิตกกังวลด้านอารมณ์ไม่แตกต่างกันและเรื่องนี้พบในทิศทางเดียวกันในงานวิจัยของ Justo-Alonso et al., (2020) ไม่พบความแตกต่างสุขภาวะทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญในกลุ่มเพศ อายุ การศึกษาและอาชีพเมื่อเปรียบเทียบก่อนการล็อกดาวน์และหลังการล็อกดาวน์ของรัฐบาลในสเปน ผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในครั้งนี้

ย่อมกระทบต่อชีวิตประจำวันของคนทุกกลุ่มอายุ เด็ก คนหนุ่มสาว ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ กิจกรรมหลักต้องหยุดชะงักอยู่กับที่ ผู้คนส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่กับบ้านและครอบครัว ผู้ที่ชื่นชอบดนตรีมีเวลาอยู่กับดนตรีมากขึ้นทำให้การรับรู้ข่าวสารด้าน COVID-19 จากหน่วยงานต่างๆ ผ่านกิจกรรมดนตรีได้ตลอดเวลาในหลากหลายช่องทาง ดนตรีจึงเป็นที่นิยมใช้เป็นตัวช่วยด้านการสื่อสาร สร้างการรับรู้ในเรื่องราวต่างๆ สร้างอารมณ์ร่วมกันในการป้องกันการแพร่กระจายของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ประสิทธิภาพของดนตรียังทำให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ทุกยุคทุกสมัยเพราะเสียงดนตรีสามารถเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกได้ทุกกลุ่มคนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนภาวะทางอารมณ์มีความยืดหยุ่นมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่ม Gen X ผลกระทบไม่มากนัก อาจจะไปกระทบในกลุ่มอื่นๆ

อย่างไรก็ตามการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในช่วงประกาศพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ใช้เวลาเก็บข้อมูลเพียง 15 วัน ผลกระทบอาจจำกัดอยู่ในวงแคบไม่กระจายครอบคลุมทุกภาคส่วนของบุคคลและสังคม และข้อจำกัดในด้านเวลาและการใช้ตัวแปรอิสระเพียงสองตัวสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ อาจทำให้การบรรลุเป้าหมายสุขภาวะทางอารมณ์ไม่ส่งผลมากนัก ควรศึกษาในแนวทางคุณภาพและหาตัวแปรเพิ่มเติมเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาในหลายมิติสำหรับในการศึกษาครั้งต่อไป

10. เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2560). *เขตปริมณฑล*. เข้าถึงได้จาก http://www.stat-bora.dopa.go.th/state/y_state9htm, สืบค้น 27 กรกฎาคม 2560.
- กันตพัฒน์ อนุศักดิ์เสถียร. (2564). *รู้เอาไว้กับวิธีเสพข่าวโควิด-19 เพื่อที่เราจะได้ไม่วิตกกังวลเกินไปกับสถานการณ์*. เข้าถึงได้จาก <https://www.nu.ac.th/p=27139>. สืบค้น 27 กรกฎาคม 2564.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2564). *รายงานเศรษฐกิจและการเงินเดือนมกราคม 2564*. เข้าถึงได้จาก <https://www.bot.or.th/thai/monetaryPolicy/EconomicCondition/PressRelease/Piges>. สืบค้น 26 กรกฎาคม 2564.
- ประกาศก.บ.ศบ.เรื่องมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. (2564, 18 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 138 ฉบับ 28.
- พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ. (2550, 3 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 127 ตอน 22 ก หน้า 1
- แพรวศิริ อยู่สุข และจิราพร เกศพิชญวัฒนา. (2560). ผลของการบำบัดทางการพยาบาลโดยใช้กิจกรรมดนตรีต่อภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุโรคหลอดเลือดสมองชนิดขาดเลือด. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี*, 27(1): 17-27.

- มนตรี พิริยะกุล. (2562). *การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์แบบสมการโครงสร้าง*. [เอกสารสัมมนาทางวิชาการ 22 ธันวาคม 2562, ว.ช]. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ศศิธร พุ่มดวง. (2548). ดนตรีบำบัด. *สงขลานครินทร์เวชสาร*, 23(3): 186 -191.
- สุกัญญา เอกปัญญาสกุล. (2563). *ปัจจัยที่มีผลต่อความวิตกกังวลจากการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับ โควิด-19 ในประชากรเขตกรุงเทพมหานคร*. เข้าถึงได้จาก <https://www.mmm.ru.ac.th/MMM/iS/twin-8/6114154005>. สืบค้น 29 สิงหาคม 2564.
- สุกิดา โกเมนไทย. (2560). *ผลของดนตรีต่อคุณภาพการนอนหลับของผู้ป่วยในหอผู้ป่วยหนัก*. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2561). *กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ด้วยการใช้เฟสบุ๊ก*. เข้าถึงได้จาก <https://www.senate.go.th/assets/portals/49/files/handbook/km.pdf>. สืบค้น 3 กันยายน 2564.
- สุวิมล ติรกันันท์. (2543). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ นาคคง. (2563). *วิกฤติ COVID-19 ผลกระทบต่อสังคมคนตรึงของไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkoklifeneews.com>. สืบค้นวันที่ 20 สิงหาคม 2564.
- อารียา ไตสุข และจากรุวรรณ สุริยวรรณ. (2564). *ผลกระทบต่อธุรกิจดนตรีจากการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา-2019*. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการวิจัยและงานสร้างสรรค์*, 8(1): 274-301
- อัญชลี ชุ่มบัวทอง, จันทนา ยี่มน้อย และชชาพิมพ์ สัมมา. (2560). ดนตรีบำบัด. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*, 3(2): 77- 87.
- Adams, T., Bezner, J., & Steinhardt, M. (1997). The conceptualization and measurement of perceived wellness: Integrating balance across and with in dimensions. *American Journal of Health Promotion*, 11(3), 208-18.
- Brand Buffet. (30 กันยายน 64). *เผย Insight “พฤติกรรมคนไทย” 4 เจเนอเรชันที่เปลี่ยนไปจากโควิด -19*. เข้าถึงได้จาก <https://www.brandbuffet.in.th/2020/09/far-east.com>. สืบค้นวันที่ 5 กันยายน 2564.
- Buck, W. K., Hartsack, J., & Gaffney, J. (1985). *Music therapy*. In. G.M. Bulechek & J. C. McCloskey *Nursing intervention: Treatments for nursing diagnosis*. Philadelphia: W.B. Saunders.
- Cochran, W. (1942). Sampling theory when the sampling-units are of unequal size. *Journal of the American Statistical Association*. 37(218): 199-212.

- Cohen, J. (1988). *Statistic Power Analysis for the Behavioral Science*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Fullana,M., Hidalgo-Mazzei, D., Vieta, E., & Radua, J. (2020). Coping behaviors associated with decreased anxiety and depressive symptoms during the COVID-19 pandemic and lockdown. *J Affect Disord.*275 ; 80-81, Doi:10.1016 jad.2020.06.027.
- Giordano, F., Scarlata, E. & Baroni, M. (2020). Receptive music therapy to reduce stress and improve wellbeing In Italian clinical staff involved in COVID-19 pandemic: a preliminary study. *Arts Psychother* 70: 101688.doi:10.1016/aip.2020.101688
- Georgiev, D. (1991). Photons do collapse in the retina not in the brain cortex: evidence from visual illusions. *Neuro Quantol*, 9(2): 206-230.
- Granot, R.,Spitz, D., Cherki, B., Loui, P., Timmers, R., & Schacfer, R. (2021). Help I need somebody, music as a Global resource for obtaining wellbeing goals in times of crisis. *Front Psychol.*12(4), 1-22.
- Hair, J., Ringle, C. & Sarstedt, M. (2013). Patrial least squares structural equation modeling: Rigorous applications Better result and higher acceptance. *Long Range Planning Journal*, 46(1-2):1-12.
- Henseler, J., Hubona, G. & Ray, A. (2016). Using PLS Path Modeling in New Technology Research: Updated Guidelines. *Industrial Management & Data System*, 116(1), 2-20.
- Huang, Y., & Zhao, N. (2020). Generalized anxiety disorder depressive symptoms and sleep quality during COVID- 19 outbreak in China: A web-based cross-sectional survey. *Psychiatry Research*. (Online). Available: <http://www.pubmed.ncbi.nlm.gov/32325383>.
- Hulland, J. (1999). Use of Partial least Squares (PLS) in Strategic Management Research: A Review of Four Recent Studies. *Strategic Management Journal*, 20(4) : 195-204
- Hussein,N., Naqid, I.,Jacksi, K & Abdi, B. (2020). Assessment of knowledge, attitudes and practices toward COVID-19 virus among university students in Kurdistan region, Iraq. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 9(9), 4809-4814.
- Justo-Alonso, A., Garcia-Dantas, A.,Gonzalez-Vazquez, A.,Sanchez-Martin, M.,& Rio-Casanova, L. (2020). How did different generations cope with the COVID-19 pandemic Early stages of the pandemic in Spain. *Psicothema* 32 : 490-500.doi: 10.7334/psicothema2020.168.

- Man Chong Leung & Cheung Rebecca. (2020). Music engagement and well-being in Chinese adolescents: emotional awareness positive emotions and negative emotional as mediating processes. *Psychology of music*, 48(1): 105-119.
- Osman,S, Tischler, V. & Schneider, J. (2016). Singing for the brain: A qualitative study exploring the health and well-being benefits of singing for people with dementia and their careers. *Dementia*, 15(6):1326-1339.
- Pang, A., Jin, Y. and Cameron, G. 2007. *Building an Integrated Crisis Mapping (ICM) Model: Organizational Strategies for a Public – Driven, Emotion – Based Conceptualization in Crisis Communication*. Paper presents at the Conference of the Association of Education in Journalism and Mass Communications, Washington, DC.
- PPTV, online. (2564). “เปิดช่วงอายุโรคประจำตัวเสี่ยงเสียชีวิตโควิด-19”. เข้าถึงได้จาก <http://www.pptvhhd36.com>.
- Robbins, S. (2013). *Organizational behavior*. Boston: Pearson Press.
- Sandin, B.,Valiente, R., Garcia-Escalera, J. & Chorot, P.(2020). Psychological impact of the COVID - 19 pandemic: Negative and positive effects in Spanish people during the mandatory national quarantine. *Rev. Psicopatol Psicol.Clin* 25., 1-22 doi:10.5944/RPPC.27569.

สภาพแวดล้อมสำหรับการคิดกับการประยุกต์ใช้ในการเรียนออนไลน์⁵

Thinking Environment and Its Application in Online Learning

ชลัท ประเทืองรัตนนา⁶

Chalat Pratheuangrattana

วันรับบทความ 24 พฤศจิกายน 2564

วันแก้ไขบทความ 11 ธันวาคม 2564

วันตอบรับบทความ 24 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

สภาพแวดล้อมสำหรับการคิด คิดค้นโดย Nancy Kliene ผู้ได้รับรางวัลด้านการพิชิตยอดเยี่ยมจากสหรัฐอเมริกา ในบทความนี้ เรียกด้วยย่อ Thinking Environment ว่า TE เป็นองค์ประกอบ 10 ประการ สำหรับการครุ่นคิดเพื่อค้นหาคำตอบได้ด้วยตัวเอง และยังสามารถเป็นได้ทั้งหลักการ วิธีการและองค์ประกอบเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่ดี TE ใช้ในการเรียนการสอน การโค้ช การสานเสวนา และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในหลายประเทศ รวมถึงมีการนำมาใช้ในสังคมไทย บทความนี้เน้นนำเสนอ TE กับการประยุกต์ใช้ในการเรียนออนไลน์ในประเทศไทย 3 ครั้ง เพื่อสร้างกระบวนการและบรรยากาศแห่งการคิดและเรียนรู้ร่วมกัน โดย 2 ครั้งแรก เป็นการสอนโดย Trisha Lord วิทยาจากแอฟริกาใต้ จัดโดยมูลนิธิ FNF และอีก 1 ครั้งเป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้รับจาก Trisha Lord ไปขยายผล จัดสอนโดยสถาบันพระปกเกล้าในหลักสูตรการเสริมสร้างสังคมสันติสุขรุ่นที่ 12 การเรียนการสอนทั้ง 3 ครั้ง มีประเด็นร่วมเหมือนกันคือ การเผยแพร่องค์ประกอบ TE การเรียนออนไลน์ผ่านระบบชมรูปแบบการสอนแบบวงกลม จับคู่ สภาาร่วมคิด(Thinking Council) ประเด็นที่ต่างกันคือ จำนวนผู้เข้าร่วมกลุ่มเป้าหมาย หัวข้อในการสนทนา ระยะเวลา ข้อค้นพบในประเด็นจุดแข็ง และข้อจำกัด มีหลายประเด็น จุดแข็งคือ รูปแบบการสอนที่หลากหลาย ขั้นตอนชัดเจน การประหยัดทรัพยากรจากการเดินทางของผู้เกี่ยวข้อง และระบบสนับสนุน ข้อจำกัดคือ จำนวนคนที่มากเกินไปกับการเรียนรู้ การเรียนออนไลน์ที่ไม่ได้สัมผัสกันอย่างใกล้ชิด และภาษาที่แตกต่าง

⁵ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

⁶ ชลัท ประเทืองรัตนนา, ดร., สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, Chalat Pratheuangrattana, PhD., Office of peace and governance, King Prajadhipok's Institute, Email: chalat@kpi.ac.th

คำสำคัญ: สภาพแวดล้อมสำหรับการคิด,การประยุกต์ใช้,การเรียนออนไลน์

Abstract

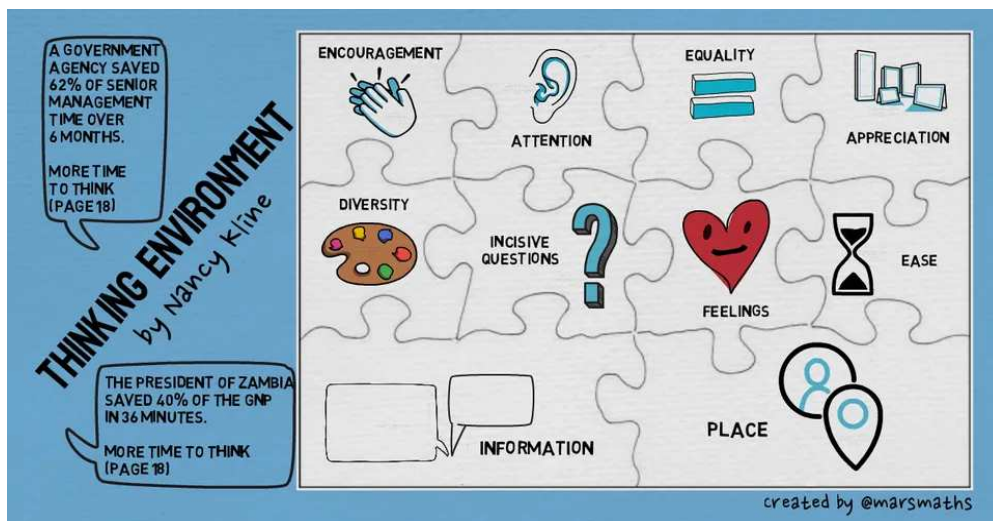
Thinking Environment’ originally conceived by Nancy Kline, who received the “Listener of the Year Award 2010” from the United States, and abbreviated as “TE” in this academic article, refers to the ten components of thinking for people to think by themselves. The concept is the principle, methods, and components that contribute to effective learning, studying, coaching, dialogue, and dispute mediation in various countries, including Thai society. The components of TE include attention, equality, encouragement, incisive questions, place, etc. This article focuses on introducing TE and its application in online learning in Thailand in order to build the process and environment for thinking and collaborative learning. The first two online classes were taught by Trisha Lord, a lecturer from South Africa, which were organized by Friedrich Naumann Foundation, while the third class aimed to apply the body of knowledge acquired from Trisha Lord. The third online class, held by King Prajadhipok’s Institute’s Course in Promotion of Peaceful Society Class of 12, focused on the same issue with the previous two classes, namely the dissemination of TE components. All three online classes were conducted via the Zoom application in which the teaching formats used rounds, pairing, and thinking council. The issues that were different included the number of participants, the target group, discussion topic, the language used, and duration. The strengths and limitations discovered covered a wide range of topics: the strengths included a variety of teaching styles, a clear procedure, budget savings, support system and the time spent by those involved in travel; the limitations included an excessive number of participants in learning and the fact that online learning did not allow close contact with one another; the things that disrupted concentration included the difference in language used.

Keyword: Thinking Environment; Application; Online Learning

บทนำ

องค์ประกอบ 10 ประการของ Thinking Environment จากหนังสือ เล่มล่าสุดของ Nancy Kline ซึ่งได้กลั่นกรองผ่านองค์ความรู้และประสบการณ์มาหลายสิบปีจากทั่วโลก ชื่อหนังสือ *The Promise that Change Everything : I won't Interrupt You* (Kline, 2020) หนังสือดังกล่าวมีหัวใจสำคัญ คือการสัญญาว่าเราจะไม่ขัดจังหวะคนพูดหรือคนที่ครุ่นคิด การสัญญาเช่นนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆให้ดีขึ้น นอกจากนี้ ในบทความนี้ได้อ้างผลงานองค์ประกอบ 10 ประการดังกล่าวจาก บทความชื่อว่า ให้ความคิดมากขึ้น : พลังของการคิดแบบอิสระ เป็นบทวิจารณ์หนังสือ *More Time to Think: The Power of Independent Thinking* โดยผู้เขียนเอง (ชลัท ประเทืองรัตนา, 2564) องค์ประกอบ 10 ประการดังกล่าวประกอบด้วย

ภาพที่ 1 สภาพแวดล้อม 10 ประการสำหรับการคิด

ที่มา : <https://www.marsmaths.com/how-to-create-a-thinking-environment>

1. การใส่ใจต่อผู้พูด (Attention)

เป็นการฟังโดยไม่ขัดจังหวะ ให้ความสนใจว่าผู้คิด (Thinker) จะคิดหรือพูดอะไรต่อ การใส่ใจทำให้เกิดการคิด เป็นเหมือนของขวัญให้กับผู้พูดหรือผู้ที่กำลังคิดได้คิดอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งได้ ผู้ฟังใส่ใจทุกคำพูดที่พูดและคำพูดที่ไม่ได้พูดออกมา มีการสบตาอย่างอ่อนโยน ผ่อนคลาย ไม่รีบเร่ง ผู้คิดอาจจะตกอยู่ในความเงียบช่วงเวลาหนึ่ง ผู้ฟังต้องไม่ขัดจังหวะ เพียงเฝ้าดู Nancy ได้เล่าให้ฟังว่า หลังจากผู้ฟังซึ่งเป็นเพื่อนของ Nancy ฟังได้นานถึงสามสิบนาที ได้สรุปออกมาคำเดียวว่า “น่าอัศจรรย์” ซึ่งแนนซีไม่ได้ขยายความต่อในรายละเอียด แต่คำนี้เป็นพลังผลักดันได้เป็นอย่างดีสำหรับผู้เขียนบทความในการเรียนรู้งานของเธอต่อไป

2. ความเท่าเทียม (Equality)

ให้เวลาที่เท่าเทียมกันในการคิด โดย Nancy ได้กล่าวถึงรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ที่ให้ความเท่าเทียมกันของคน แม้ว่าจะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญสหรัฐ ความเท่าเทียมก็ยังดำรงอยู่ ถ้าเราเชื่อในความเท่าเทียม เราจะไม่พุดขัดจังหวะใคร แต่จะให้ความสนใจว่าเขาจะคิดอะไรต่อ ความเท่าเทียมของมนุษย์มีไม่เท่ากันก็จริง ทั้งเรื่องกายภาพ สมอ สอร์โมน ที่อาศัย อาหาร อาจมีคนสงสัยว่าความเท่าเทียมเป็นมายาคติ แต่ Nancy ก็ยอมรับเรื่องดังกล่าว แต่เธอเน้นความเท่าเทียมทางการคิดจะช่วยให้เกิดการคิดหาคำตอบได้ด้วยตัวเองได้เป็นอย่างดี เนื่องจากไม่ถูกขัดจังหวะหรือแทรกแซงระหว่างการครุ่นคิด

3. ความผ่อนคลาย (Ease)

ความผ่อนคลายไม่รีบเร่ง ดุลมหายใจ สังเกต ให้ได้ยินเสียงหัวใจเราเต้น มองเห็นสายตาของเพื่อนที่สงสัย ความผ่อนคลายเหมือนตัวอ่อน (Womb) การไม่รีบเร่งหมายถึง อยู่กับตัวเอง ทำจากข้างในอย่างช้า ๆ มีจุดเน้นโดยให้สังเกตคนที่อยู่ต่อหน้าเราทุกคนว่าเป็นคนสำคัญที่สุด โดยเน้นความสงบจากข้างใน ไม่รีบเร่ง ผ่อนคลาย

4. การชื่นชม (Appreciation)

ทุกครั้งที่เน้นความเท่าเทียม คือการชื่นชมในตัวผู้คิด เขาจะรู้สึกดี และคิดดีขึ้น สอร์โมนในสมองจะเปลี่ยนแปลง การชื่นชมจะทำให้คิดดีขึ้นเรื่อย ๆ เน้นการสังเกต เคารพ หรือชื่นชอบและชมออกมา หากการชื่นชมกันให้เป็นวัฒนธรรมประจำวัน สิ่งดีๆก็จะเกิดขึ้น การชื่นชมนำไปสู่ความสร้างสรรค์ เลือกลงเสียงสมองดีและส่งผลดีต่อหัวใจเมื่อมีการชื่นชมและทำให้เกิดการคิดที่ดี ในทางกลับกันเลือดจะไม่ไปเลี้ยงสมองหากเราวิพากษ์วิจารณ์คนอื่น

5. ความรู้สึก (Feeling)

เมื่อคนแสดงความรู้สึกออกมาเต็มที่ ร้องไห้ เราฟังได้นานแค่ไหนที่จะรับฟังอารมณ์ที่ปลดปล่อยออกมา โดยไม่ขัดจังหวะหรือจะไม่ถึงเบอร์โทรศัพท์ของนักจิตวิทยาได้ การปลดปล่อยเป็นการเยียวยา และแน่นอนจะไม่ขัดจังหวะคนที่แสดงอารมณ์ ร้องไห้หรือโกรธจัด คนเราสามารถร้องไห้ได้นานแค่ไหน บางงานของนักจิตวิทยาบอกว่าสองร้อยชั่วโมง แต่ที่จริงไม่ได้นานเช่นนั้น แน่นซึ่งจะไม่ไปขัดอารมณ์ของผู้คิดปล่อยให้แสดงอารมณ์ออกมา ฟังทั้งคำพูด ฟังเสียงร้องไห้ และน่าดีใจที่เขารู้สึกปลอดภัยในการแสดงอารมณ์กับเรา

6. ความร่วมมือ (Encouragement)

ความร่วมมือนั้นเป็นการอาศัยความกล้าหาญในการไปสู่การคิดที่ไม่แข่งขัน ความร่วมมือตรงข้ามกับความคิดว่า เราต้องฉลาดกว่า ประสบความสำเร็จกว่า ดีกว่าทุกอย่าง การมุ่งเอาชนะไม่ส่งผลดีสำหรับการคิดที่ดี

7. ข้อมูล (Information)

การเลือกรับข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อเราเท่านั้นเพราะเรากลัวสูญเสียอำนาจ เลือกรับเฉพาะข้อมูลที่ชอบ การตั้งคำถาม จะนำมาสู่ภาพที่ถูกต้อง ความจริงที่ไม่คับแคบ ข้อมูลยังรวมถึงการรื้อถอนการปฏิเสธ การรื้อ

ถอนการปฏิเสธยังเป็นการรื้อถอนความเชื่อที่ผิด ๆ โดยยกตัวอย่างพนักงานที่มีความสัมพันธ์ไม่ดีกับเพื่อนร่วมงาน จนกระทั่งทำให้เกิดความคิดใหม่ขึ้นมาว่า ไม่ได้เป็นเช่นนั้น จากนั้น จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ดีขึ้นและเกิดการทำงานที่ดีขึ้น

8. ความหลากหลาย (Diversity)

ความแตกต่างมากน้อยแค่ไหนที่เราทนได้? ในหลายองค์กรมีคุณค่าร่วมคือ การยอมรับความหลากหลายและการมีส่วนร่วม การให้คุณค่าความแตกต่างเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ เหมือนการลากวงกลมซ้ำๆ ไม่ให้คนอื่นเข้ามาพวกเราคิดว่าเรารู้สึกปลอดภัยเมื่ออยู่กับคนที่คิดเหมือนกัน เราไม่ได้แต่งตัวเหมือนกัน เลือกรูปแบบเหมือนกัน มีวันหยุดเหมือนกัน เราฟังคนที่เห็นต่างจากเราได้ไม่นานแค่นั้น เป็นคำถามที่สำคัญเช่นกัน

9. คำถามที่แหลมคม (Incisive Question)

คำถามที่แหลมคมใช้เมื่อเราติดกับอะไรบางอย่าง ทำให้เรารู้สึกดีขึ้นเมื่อเรารู้สึกแย่ การตั้งคำถามที่ดีจะทำให้ได้คำตอบของผู้ครุ่นคิดได้ด้วยตนเอง คำถามที่แหลมคมเป็นคำถามที่ปลดปล่อย ออกจากสมมติฐานที่ขัดขวางความคิด (Untrue limiting assumption that are blocking thinking) ทำให้ไฟในตัวทุกคนลุกโชนอีกครั้ง ทำให้สิ่งที่ติดอยู่หลุดออกได้ ทุกคนสามารถเคลื่อนไปข้างหน้าได้ สมมติฐานแตกต่างจากความเชื่อ เนื่องจากสมมติฐานเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ได้เป็นความเชื่อหรือศรัทธาที่ห้ามโต้แย้ง แน่นซึ้งดียวอย่างคำถามที่แหลมคม เช่น อะไรที่ขัดขวางคุณหรือเป็นอุปสรรคในการทำให้คุณเคลื่อนไปข้างหน้า สมมติฐานนั้นถูกต้องหรือไม่ แล้วสมมติฐานใดที่ถูกต้องที่จะมาแทนสมมติฐานเดิม

10. สถานที่ (Place)

สภาพแวดล้อมทางกายภาพประกอบด้วย 1.ห้อง 2.ผู้ฟัง 3.ร่างกาย ที่บอกว่าผู้คิดเป็นคนสำคัญ ห้องมีความสำคัญ ทุกรายละเอียด เหยือกน้ำ แสงไฟ กำแพง โต๊ะ แสดงถึงความใส่ใจต่อคนอื่น การตั้งคำถามเช่น “3 สิ่งใดที่สำคัญที่สุดที่มีในห้องที่ทำให้คุณรู้สึกว่าเป็นคนสำคัญ? และไม่ใช่เพียงห้อง ผู้ฟังก็สำคัญเช่นกัน เราจะคิดได้ดีต้องมีผู้ฟัง ที่สบตา ใส่ใจ มีสีหน้าที่ตอบสนอง ทำให้เรารู้สึกว่าเราเป็นคนสำคัญ การคิดจะดีขึ้น ในส่วนของร่างกาย การตอบสนองแบบใดที่ทำให้ ผู้ครุ่นคิด รู้สึกว่าเขาเป็นคนสำคัญ? แม้กระทั่งการสนทนาผ่านทางออนไลน์ ก็สามารถทำให้รู้สึกว่าเป็นคนสำคัญได้ หากทำให้ได้พูดกันอย่างเท่าเทียม และใช้องค์ประกอบของ TE เข้ามาร่วม เช่น การมองไปที่กล้อง ไม่ใช่มองไปที่ผู้ครุ่นคิดโดยตรง การไม่ขัดจังหวะคนอื่นเวลาที่กำลังครุ่นคิด

สภาพแวดล้อมสำหรับการคิดดังกล่าว สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลายทั้ง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การโค้ช การสานเสวนา การประสาเสวนาหาทางออก รวมถึงการสอน ซึ่งสามารถทำได้ทั้งในรูปแบบเห็นหน้ากันแบบ face to face กับแบบออนไลน์ อย่างไรก็ตามในสถานการณ์โควิด-19 ที่แพร่ระบาดไปทั่วโลก เป็นที่น่าสนใจว่าสภาพแวดล้อมสำหรับการคิดดังกล่าวจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนออนไลน์ได้หรือไม่ อย่างไร มีจุดแข็ง และข้อจำกัดอะไรบ้าง

- การสอนออนไลน์โดย Trisha Lord ครั้งที่ 1

การจัดอบรมครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ FNF ร่วมกับศิษย์เก่าที่ผ่านการอบรมจากเยอรมนี ในหัวข้อเกี่ยวกับวิทยาการกระบวนการซึ่งมีการสอนในเรื่อง Thinking Environment อยู่ด้วย วัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ และการนำองค์ประกอบของ TE ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและในชีวิตประจำวัน ผู้เข้าร่วมอบรม Thinking Environment ประกอบด้วยบุคลากรจากสถาบันพระปกเกล้า สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ บริษัทเอกชน ที่ทำเรื่องกระบวนการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นักวิชาการอิสระ สื่อมวลชน จาก Bangkok Post พระสงฆ์ ที่เน้นเรื่องงานด้านสันติภาพ องค์การพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศมูลนิธิ

วิธีการเรียนการสอน ของ Trisha Lord จากแอฟริกาใต้ ซึ่งเป็นอาจารย์สอนที่ South African College of Applied Psychology เธอเป็นเพื่อนร่วมงานและได้รับองค์ความรู้ดังกล่าวมาจากแนนซี การเรียนการสอนทางชุมเป็นเวลาสองวัน ในวันที่ 24-25 พฤษภาคม 2564 เรียนออนไลน์ทางระบบชุม

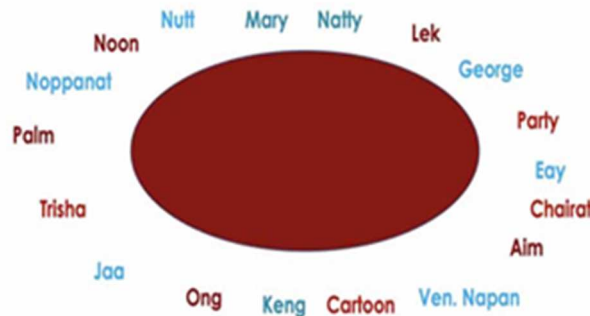
การเตรียมการก่อนการอบรม มีการเตรียมการประสานเรื่องวัน เวลา สถานที่ว่าจะจัดทางระบบชุมแบบต่างคน ต่างนั่งเรียน หรือมานั่งเรียนร่วมกัน? แต่ด้วยสถานการณ์โควิด-19 ทำให้ทางผู้จัดเลือกชุมแบบต่างคน ต่างนั่งเรียน ในประเด็นจำนวนคนเข้าร่วม Trisha Lord เน้นจำนวนไม่มากเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ไม่เกิน 12 คน แต่เนื่องจากมีผู้อยากเข้ารับการอบรมเป็นจำนวนมากจึงขยายจำนวนคนเป็นจำนวน 17 ส่วนเรื่องเวลาจะมีเวลาที่แตกต่างกันประมาณ 5 ชั่วโมง

ในช่วงการอบรม มีล่ามแปลแบบฉับพลัน กำหนดการจัดอบรมในวันที่ 24 25 พฤษภาคม 2564 ทางชุม เริ่มเวลา 13.00-19.00 น. มีการพักการอบรมเป็นช่วงเพื่อการผ่อนคลาย แม้มีเวลาที่ต่างกันทำให้มีอุปสรรคบ้างในการเรียน แต่ก็สามารถปรับเวลาเข้าหากันได้

วิธีการสอน ไม่เน้นการบรรยาย เน้นการแลกเปลี่ยนแบบมีส่วนร่วมผ่าน 4 building block คือ สนทนาในวงกลม (round) จับคู่ (pair) สานเสวนา (dialogue) และ เปิดการอภิปราย (open discussion) วิทยาการเริ่มด้วยการสอน Thinking Environment โดยหัวใจสำคัญคือการค้นหาคำตอบได้ด้วยตัวเอง การฟังเพื่อช่วยให้ผู้คิด สามารถระเบิดความคิดจากข้างในได้ด้วยตัวเอง

- รอบการสนทนาเป็นวงกลม (Round) วิทยาการถามว่า “มีอะไรหนึ่งสิ่งที่คุณตระหนักและอยากขอบคุณ” ผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้สิทธิในการพูด ขอบคุณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบประการหนึ่งในการชื่นชม (appreciation) การเรียนทางชุมจะใช้จินตนาการว่าเรานั่งเป็นวงกลม โดยทางวิทยาการกำหนดคิวในการพูดตามภาพ เพื่อแต่ละคนจะได้เตรียมตัวในการพูดตามคิวต่อไป

ภาพที่ 2 ผู้เข้าร่วมอบรม Thinking Environment ออนไลน์โดย Trisha Lord ครั้งที่ 1

ที่มา : ผู้เขียน

- รอบจับคู่ วิทยากรตั้งคำถามว่า “ชีวิตเรากำลังประสบความสำเร็จในด้านใด หรือเติบโตด้านใดในช่วงหนึ่งปีที่ผ่านมา” หรือ “สิ่งที่เราอยากครุ่นคิด หรืออยากพูดถึง” โดยจับคู่ ใช้การ breakout room ผู้คิดกับผู้ฟัง ผลัดกันคิดคนละห้านาที พูด ฟัง และขอบคุณกันและกัน โดยใช้ break out room เทคนิคหนึ่งในการฟังคือให้มองไปที่กล้องจะทำให้เหมือนเรากำลังสบตาผู้ฟังอยู่ จากนั้นกลับมาสะท้อนในกลุ่มใหญ่ แต่ไม่ให้พูดถึงเนื้อหาของผู้สนทนา เพราะอาจอยากให้เป็นความลับ แต่พูดถึงตัวเองว่าเรารู้สึกอย่างไรความรู้สึกของผู้เขียนที่เกิดขึ้น เช่น อยากถามอย่างย้ง (อยากถามใจจะขาด) ระหว่างที่ฟังอยู่ วิทยากรเน้นให้ใช้คำถามที่ลึกลงไป แต่อย่าเปลี่ยนคำถามใหม่ ใช้คำถามเรื่องเดิม ให้ลึก ไม่เปลี่ยนประเด็น การฟังไม่เน้นการสนทนาอย่างออกรสชาติ แต่เป็นการฟังอย่างลึกซึ้งด้วยการครุ่นคิด

- รอบสานเสวนา วิทยากรให้คุยกันในประเด็นที่ผู้เข้าร่วมอยากคุย โดยเสนอประเด็นของแต่ละคนมา แล้วก็มาโหวตกัน วิธืโหวตออนไลน์นับ จากใช้การนับจากการยกมือ มีคนเสนอหลายประเด็น เช่น SDGs, การผลักดันองค์ประกอบนี้เข้าไปในสถานศึกษา , คำแนะนำให้กับคนได้รับผลกระทบช่วงโควิด, การสื่อสารอย่างสันติ แต่ละคนเสนอประเด็น แล้ววิทยากรก็ถามว่า อะไรคือเป้าหมาย และจะตั้งคำถามอย่างไร เปลี่ยนหัวข้อเป็นคำถาม “คำถามที่กลุ่มโหวตมากที่สุด คือ “เรื่องที่เราเห็นไม่ตรงกัน จะคุยกันได้อย่างไร? เมื่อได้ประเด็นร่วมกันแล้ว วิทยากรได้จับคู่ใหม่ ให้เข้าไปคุยกัน โดยตั้งคำถามว่า “คุณคิดอย่างไรกับเรื่องนี้” ซึ่งในที่นี้คือเรื่องที่เราเห็นไม่ตรงกัน จะคุยกันได้อย่างไร หลังจากนั้นกลับมาแบ่งปันกันในกลุ่มใหญ่ โดยวิทยากรได้ตั้งคำถามว่า ความคิดใหม่ๆ อะไรผุดขึ้นมาบ้าง?

- รอบเปิดการอภิปราย วิทยากรตั้งคำถามว่า สิ่งใดคุณอยากคิดให้ละเอียดขึ้น
- รอบการคิดแบบสมาร่วมคิด (Thinking Council) เป็นการฟังประสบการณ์ของคนอื่น ในวงสนทนา โดยวิทยากรขอให้คนในวงเล่าเรื่อง หรือปัญหา ที่ตนเองยังคิดไม่ออกหรือต้องการให้คนอื่นช่วยคิด เมื่อได้คนเล่าเรื่องดังกล่าวแล้ว ก็ให้คนที่ยังติดขัดเลือกคนที่อยากให้มาช่วยแบ่งปันประสบการณ์จำนวน 5-6 คน คนที่เหลือก็เป็นผู้ฟัง

จุดแข็ง

-วิทยากรอธิบายขั้นตอนในภาพรวมได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้เรียนทราบว่าจะได้เรียนรู้อะไรบ้าง รวมถึงวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีลำดับในการแลกเปลี่ยนหรือคิวของผู้เข้าร่วมในการพูดอย่างเป็นระบบให้พูดตามลำดับเข้มนาฬิกา

-จำนวนผู้เข้าร่วมที่ไม่มากนัก ทำให้เกิดการอภิปรายได้อย่างทั่วถึง

-ทีมสนับสนุน ระบบIT การแปลที่ไม่ติดขัด เป็นการแปลแบบฉับพลัน ที่ทำให้สามารถเข้าใจในการสื่อสารที่วิทยากรนำเสนอมา

ข้อจำกัด

-ภาษาอังกฤษที่อยู่ในระดับที่แตกต่างกันของคนเข้าร่วม แม้ว่าจะมีการแปลอังกฤษเป็นไทยแบบฉับพลันก็ตาม ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน

-พื้นฐานความรู้เรื่อง Thinking Environment ไม่เท่ากัน ส่งผลต่อการรับรู้ที่ไม่เท่ากัน ทำให้อาจไม่เข้าใจว่าให้รับฟังและต้องกลับมาแลกเปลี่ยน สะท้อนความคิดแบบใด

- การสอนออนไลน์โดย Trisha Lord ครั้งที่ 2

การสอนออนไลน์ในครั้งนี้ 2 เป็นการสอนและแลกเปลี่ยนความรู้กันเพิ่มเติม ต่อยอดจากการสอนครั้งแรก โดยวิทยากรคนเดิมคือ Trisha Lord ระยะเวลา 1 วัน ในวันที่ 6 ตุลาคม 2564 เริ่มเรียนเวลา 11.00-18.00 น. บรรยายทางซูม วัตถุประสงค์ในการอบรมครั้งนี้ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ TE มากขึ้น และการนำองค์ประกอบของ TE ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและในชีวิตประจำวัน

ผู้เข้าร่วมอบรม Thinking Environment ประกอบด้วยบุคลากรจากสถาบันพระปกเกล้า อาจารย์จากสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นักวิชาการอิสระบริษัทเอกชน ที่ทำเรื่องกระบวนกร สื่อมวลชน จาก Bangkok Post องค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทยและระหว่างประเทศ มูลนิธิ (FNF) และ Centre for Humanitarian Dialogue (HD) การจัดอบรมครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ FNF เช่นเดิม

การเตรียมการก่อนการอบรม มีการเตรียมการประสานเรื่องวัน เวลา ในประเด็นจำนวนคนเข้าร่วมเป็นคนเดิมที่เคยเข้าร่วมครั้งที่แล้ว แต่เนื่องจากมีหลายคนติดภารกิจอื่น จึงมีจำนวนผู้เข้ารับการอบรมจำนวน 10 คน ในช่วงการอบรม มีล้ามแปลแบบฉับพลัน การจัดอบรมในเวลา 1 วัน ในวันที่ 6 ตุลาคม 2564 ทางซูม เริ่มเวลา 11.00-19.00 น.มีการพักการอบรมเป็นช่วงเพื่อการผ่อนคลาย

ภาพที่ 3 ผู้เข้าร่วมอบรม Thinking Environment ออนไลน์โดย Trisha Lord ครั้งที่ 2

ที่มา : ผู้เขียน

วิธีการสอน ไม่เน้นการบรรยาย เน้นการแลกเปลี่ยนแบบมีส่วนร่วมโดย Trisha จะร่วมแบ่งปันประสบการณ์ในวงสนทนาด้วย มิใช่เป็นเพียงผู้สอนเท่านั้น การสอนผ่าน 4 รูปแบบคือ สนทนาในวงกลม (round) จับคู่ (thinking pair) สานเสนา (dialogue pair) และสภาร่วมคิด (Thinking Council)

- รอบแรกการสนทนาเป็นวงกลม (Round) วิทยากรให้ทุกคนได้ตั้งสติไม่คิดถึงสิ่งใด จะลืมตาหรือหลับตาก็ได้ จากนั้นวิทยากรได้ทบทวนองค์ประกอบ 10 ประการสู่การคิดที่ดี ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วตอนต้นของบทความ การสนทนาเป็นวงกลมได้รับโจทย์ว่า “คุณอยากจะเฉลิมฉลอง (celebrate) แบ่งปันประสบการณ์อะไรที่ดีที่สุดสำหรับคุณในช่วงปีที่ผ่านมา” ซึ่ง Trisha ได้ให้หลักการไว้แล้วว่าเป็นการแบ่งปัน มิใช่การโอ้อวดตนว่าเหนือกว่าคนอื่น การสนทনারอบนี้มีประสบการณ์ที่หลากหลาย เช่น การนำ Thinking Environment ไปใช้ ประสิทธิภาพการทำงานและประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละคน

- รอบจับคู่ จากจำนวน 10 คน มีจำนวน 5 คู่ วิทยากรให้ความรู้ถึงรูปแบบการคิด คือฟังเพื่อจะตอบโต้ และการคิดแบบเป็นอิสระ ไม่ตอบโต้ เพื่อเข้าใจว่าอีกฝ่ายกำลังคิดอะไร จากนั้นได้มอบโจทย์หรือคำถาม “คุณอยากจะคิดเกี่ยวกับเรื่องอะไร อะไรคือความคิดของคุณ?” และหากผู้คิดพูดจบหมดประเด็นแล้ว ให้ช่วยตั้งคำถามต่อว่า “มีอะไรที่คุณอยากคิด รู้สึกหรืออยากพูดอีก” เพื่อให้ผู้คิดได้คิดและพูดออกมาได้อีก แบ่งเป็นผู้คิดกับผู้ฟังผลัดกันคิด คนละ 5 นาที และกล่าวขอบคุณ 2 นาที รวมเป็น 12 นาที Trisha ย้ำว่าเรื่องใดก็ได้ที่เราอยากคิด ไม่ต้องปั้นแต่งเรื่องให้เรารู้ดี แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในหัว เป็นเรื่องแรกที่เราอยากพูดถึง แล้วก็นำมาแบ่งปันกัน การนำมา

สะท้อนมิใช่มาแล้วเรื่องที่ได้ยินจากผู้คิด เพราะเป็นความลับ แต่เล่าในมุมตัวเองถึงกระบวนการคิด เช่น เราสามารถเล่าเรื่องได้อย่างไม่สะดุด เล่าได้อย่างต่อเนื่อง เวลาไม่พอ หรือในมุมคนฟังรู้สึกอยากจะถามคำถามมากมาย แต่กระบวนการทำให้เราต้องฟัง พักหน้าให้กำลังใจอย่างเดียว Trisha ได้ฝึกเครื่องมือคิดแบบคู่มือนี้ไปได้ โดยให้เราหาเพื่อนที่ไว้ใจ จับคู่กัน ในสิ่งที่เราคิด แล้วก็นัดเวลากันมาผลัดกันคิด อย่างสม่ำเสมอ

- รอบสนทนา (dialogue pair) รอบนี้จะมีประเด็นที่กำหนดไว้โดย Trisha แตกต่างจากการอบรมในครั้งแรก ที่ใช้การระดมสมองถามหาประเด็นร่วมกัน ซึ่งจะได้ประเด็นที่หลากหลาย และนำมาหาข้อตกลงร่วมกันว่าจะคุยประเด็นใดร่วมกัน ในคราวนี้ Trisha พูดถึงผลที่อยากได้จากการพูดคุย แล้วย้อนกลับมาตั้งคำถามผลลัพธ์ที่ทาง FNF ต้องการคือคนต่างวัยสามารถพูดคุยร่วมกันได้ แม้ว่าจะมีความแตกต่างทางอำนาจและจุดยืนที่แตกต่างกัน Trisha ได้ตั้งคำถามจากผลที่ต้องการได้ โดยตั้งคำถามว่า “จะทำให้เกิดความเสมอภาคได้อย่างไร แม้ว่าจะมีความแตกต่างทางอำนาจ” โดยจับคู่ใหม่ คู่ละสองคนผลัดกันคิด ผลัดกันฟัง แต่สลับกันไปมา เมื่อคนนี้ฟังพูดจบ ก็ให้พูดว่าแล้วอีกคนคิดอย่างไร สลับกันไปเรื่อยๆ ในเวลา สิบห้า นาที กระบวนการนี้จะไม่ปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งพูดยาวๆ แต่เป็นการพูดและคิดสลับกัน จากนั้นให้กลับมาแบ่งปันประสบการณ์สิ่งที่ได้เรียนรู้ในกลุ่มใหญ่

- รอบการคิดแบบสภาร่วมคิด (Thinking Council) เป็นการฟังประสบการณ์ของคนอื่น ในวงสนทนา โดยวิทยากรขอให้คนในวงเล่าเรื่อง หรือปัญหา ที่ตนเองยังคิดไม่ออกหรือต้องการให้คนอื่นช่วยคิด เมื่อได้คนเล่าเรื่องดังกล่าวแล้ว ก็ให้คนที่เหลือมาช่วยแบ่งปันประสบการณ์แต่ใครจะไม่แสดงความเห็นก็ได้ ในวงสนทนามีอาสาสมัครเล่าเรื่องที่เป็นปัญหาติดขัด จากนั้นคนที่เหลือช่วยเติมเต็มประสบการณ์ในมุมที่ใกล้เคียงกัน แต่ไม่ใช้การชี้นำหรือบอกว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือบอกว่าจะทำอย่างไร แต่พูดในมุมของตัวเอง จากการแบ่งปันประสบการณ์พบว่า ยังมีการชี้แนะ แนะนำว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนั้น Trisha จึงย้ำว่าไม่ต้องแนะนำว่าให้ทำอะไร การแนะนำทำให้คนคิดกลายเป็นเด็กน้อย แต่ให้พูดถึงประสบการณ์ตัวเอง และถ้าหากมีเวลาเหลือ ให้คนที่เล่าประสบการณ์บอกว่าได้มุมมองใหม่อะไรบ้าง ความคิดที่ผุดขึ้นมาใหม่คืออะไร

จุดแข็ง

- เป็นการอบรมต่อยอดจากที่ผ่านมา ทำให้คนเข้ารับการอบรมส่วนมากเข้าใจองค์ประกอบ 10 ประการ เข้าใจกระบวนการโดยพื้นฐาน และเข้าใจวิทยากรได้ง่ายขึ้นว่าจะให้ทำอะไรต่อไปในกระบวนการเรียนรู้

- วิทยากรอธิบายขั้นตอนในภาพรวมได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้เรียนทราบว่าจะได้เรียนรู้อะไรบ้าง รวมถึงวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีลำดับในการแลกเปลี่ยนหรือคิวของผู้เข้าร่วมในการพูดอย่างเป็นระบบให้พูดตามลำดับเข็มนาฬิกา นอกจากนี้ ทำให้ได้เข้าใจเพิ่มขึ้นถึง การจับคู่ว่ามีอย่างน้อย 2 รูปแบบในการฟังโดยไม่ขัดจังหวะ กับการจับคู่ที่เป็นการสนทนาโต้ตอบไปมาเมื่ออีกฝ่ายพูดจบ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน

- จำนวนผู้เข้าร่วมที่ไม่มากนัก ทำให้เกิดการอภิปรายได้อย่างทั่วถึง ในวงสนทนาประมาณ 10 คน
- ทีมสนับสนุน ระบบ IT การแปลที่ไม่ติดขัด เป็นการแปลแบบฉับพลัน ที่ทำให้สามารถเข้าใจในการสื่อสารที่วิทยากรนำเสนอมา

ข้อจำกัด

- พื้นฐานความรู้เรื่อง Thinking Environment ไม่เท่ากัน ส่งผลต่อการรับรู้ที่ไม่เท่ากัน แม้ว่าจะผ่านการอบรมมาแล้วหนึ่งครั้ง

- ผู้เข้าร่วมอบรมบางท่าน ไม่เข้าใจว่าให้ทำอะไรที่ชัดเจนเพียงพอ เวลากลับมาสะท้อนแลกเปลี่ยนหลังจากคิดเป็นคู่ ทำให้เวลาเล่าเรื่อง มีการประเมิณเนื้อหา ไปในทิศทางที่เล่าเรื่องของผู้อื่น ซึ่งที่จริงต้องเป็นการเล่าถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการคิดและการฟัง

- ผู้เข้ารับการอบรมบางท่าน ไม่ได้ให้ความใส่ใจกับคนอื่นเพียงพอ เน้นการจดประเด็นระหว่างฟัง ทำให้คู่สนทนา หรือผู้คิด ไม่อยากสนทนาต่อ หรือคิดอย่างจริงจัง

- เวลาอันจำกัด ทำให้ขาดการสะท้อนแลกเปลี่ยนมุมมองที่เพียงพอ เช่น ในช่วงภายหลังจากการคิดเป็นคู่หรือแบบสแนลแล้ว คนในวงยังสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้อีก แต่หมดเวลาเสียก่อน

กล่าวโดยสรุป การเปรียบเทียบ การเรียนการสอนของ Trisha Lord 2 ครั้ง มีจุดแข็งและจุดอ่อนจากการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน จุดแข็งคือ ผู้สอนคนเดียวกัน ทีมสนับสนุนที่เป็นผู้จัดเป็นทีมเดิม มีการใช้การเรียนรู้ผ่านระบบชุม และการแปลที่ไม่ติดขัด เป็นการแปลแบบฉับพลันที่แปลได้อย่างดีทำให้เข้าใจในเนื้อหา เนื้อหาที่เป็นเนื้อหาเดียวกันและใช้รูปแบบการสอนที่ใกล้เคียงกันทั้งสองครั้ง และผู้เข้าร่วมที่เป็นคนเดิม ข้อจำกัดคือ เวลาที่แตกต่างกันหนึ่งวันกับสองวันส่งผลต่อการรับรู้ จำนวนผู้เข้าร่วมที่ครั้งแรกมีจำนวนมากกว่า ซึ่งจำนวนคนเข้าร่วมที่น้อยกว่าส่งผลต่อการอภิปรายแลกเปลี่ยนได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งคนเข้าร่วมบางคนที่ไม่ได้อยู่ร่วมตลอดเวลาจากภารกิจอื่น นอกจากนี้ ภาษาอังกฤษที่อยู่ในระดับที่แตกต่างกันของคนเข้าร่วม แม้ว่าจะมีการแปลอังกฤษเป็นไทยแบบฉับพลันก็ตาม ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน เช่นเมื่อเข้ากลุ่มย่อยแล้ว ต้องกลับมาสะท้อนในกลุ่มใหญ่ ยังเกิดความเข้าใจผิดว่าจะให้กลับมาสะท้อนความคิดกันในมุมของผู้ฟังหรือจากมุมมองของผู้คิด

- การสอนออนไลน์ในหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง การเสริมสร้างสังคมสันติสุขรุ่นที่ 12

สถาบันพระปกเกล้า

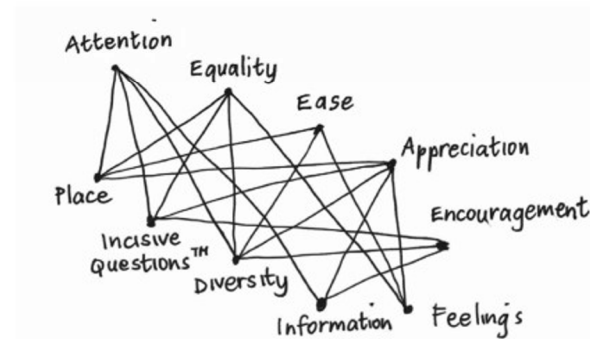
ผู้เขียนและเพื่อนร่วมงาน ได้นำ TE ไปขยายผล ในหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง การเสริมสร้างสังคมสันติสุขรุ่นที่ 12 สถาบันพระปกเกล้า ซึ่งเป็นช่วงแรกของการเรียนการสอนในพิธีเปิดใช้ระยะเวลา สามชั่วโมง เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2564 ผ่านระบบชุม มีจำนวนนักศึกษาที่เป็นผู้บริหารระดับสูง 90 คน ที่มีประสบการณ์ในการทำงานจากภาครัฐและเอกชน หลักสูตรนี้มีระยะเวลา 9 เดือน เริ่มต้นปฐมนิเทศเมื่อเดือนสิงหาคม 2564 และจะสิ้นสุดในเดือนมิถุนายน 2565 อย่างไรก็ตาม จะมีการสอดแทรก TE ต่อไปในกรอบบทเรียนการเรียนในห้องเรียนและการศึกษาดูงาน วัตถุประสงค์ในการใช้ TE ครั้งนี้ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ TE และการนำองค์ประกอบของ TE ไปทำให้เกิดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพภายใต้องค์ประกอบ 10 ประการที่กล่าวมา

การเตรียมการก่อนการอบรม มีการเตรียมการ เรื่องหัวข้อในการสอน วิธีการสอน การแบ่งกลุ่ม จำนวนนักศึกษาดังกล่าว นักศึกษาเป็นคนไทยทั้งหมดจึงไม่ได้ใช้ล่าม การนำ TE ไปใช้อบรม มีการให้ความรู้ องค์ประกอบ 10 ประการของ TE สลับกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการฝึกปฏิบัติ

ภาพที่ 4 Thinking Environment 10 ประการของแนนซี

10 Components of Thinking Environments. By Nancy Kline's

(หลักการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 10 ข้อ ของ แนนซี)

ที่มา : Nancy Kline's

วิธีการสอน วิทยากรไม่เน้นการบรรยาย เน้นการแลกเปลี่ยนแบบมีส่วนร่วมโดยผู้เขียนได้ใช้การสอนผ่าน 3 รูปแบบคือ สนทนาในวงกลม (round) จับคู่ (thinking pair) และสภาร่วมคิด (Thinking Council) โดยเริ่มต้นวิทยากรได้อธิบายองค์ประกอบของ TE บางองค์ประกอบ จากนั้นจึงได้ให้มีการชื่นชมหรือขอบคุณกัน

- รอบแรกการสนทนาเป็นวงกลม (Round) โจทย์คือ “วันนี้คุณอยากขอบคุณอะไรมากที่สุด” ใช้ความสนใจในการพูด เนื่องจากคนจำนวนมากจึงให้บางคนได้พูดตามความสนใจ และวิทยากรได้อธิบายต่อถึงองค์ประกอบของ TE ที่เหลือ

- รอบจับคู่ จากจำนวนนักศึกษา 90 คน มีจำนวน 45 คู่ วิทยากรได้อธิบายว่า ให้ผลัดกันพูดคนละ 5 นาที โดยคนฟังไม่ต้องพูดอะไร ใช้การสบตา ยิ้ม พยักหน้า และเมื่อคนคิดหรือคนพูดหมดประเด็นแล้วไม่ได้พูดอะไรต่อ ผู้ฟัง ใช้คำถามว่า “ในเรื่องเดิมนี คุณอยากพูดอะไรอีก?” แต่ไม่เปลี่ยนประเด็นจากเรื่องเดิม และคนฟังไม่ต้องพูดอะไรอย่างอื่นนอกจากที่กล่าวมา โจทย์หรือคำถามในการคิดเป็นคู่คือ “คุณคิดว่าคุณเติบโตในเรื่องใดมากที่สุดในช่วงสถานการณ์ covid -19” หลังจากนั้น ได้กลับมาสะท้อนความคิดเห็นในกลุ่มใหญ่ โดยไม่เน้นการประเมินเนื้อหา แต่ประเมินความคิดและกระบวนการที่เกิดขึ้น โดยใช้การสรุปถึงสิ่งที่ได้จากการคิดร่วมกัน

- รอบการคิดแบบสภาร่วมคิด (Thinking Council) เป็นการฟังประสบการณ์ของคนอื่น ในวงสนทนา โดยวิทยากรขอให้คนในวงเล่าเรื่อง หรือปัญหา ที่ตนเองยังคิดไม่ออกหรือต้องการให้คนอื่นช่วยคิด เมื่อได้คนเล่าเรื่องดังกล่าวแล้ว ก็ให้คนที่เหลือมาช่วยแบ่งปันประสบการณ์แต่ใครจะไม่แสดงความคิดเห็นก็ได้ ในวงสนทนามีอาสาสมัครเล่าเรื่องที่เป็นปัญหาติดขัด จากนั้นคนที่เหลือช่วยเติมเต็มประสบการณ์ในมุมที่ใกล้เคียงกัน แต่ไม่ใช้การชี้แนะหรือบอกว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือบอกว่าจะทำอย่างไร แต่พูดในมุมมองของตัวเอง โจทย์ในการใช้สภาร่วมคิดคือ “คุณมีอุปสรรค/ ติดขัดเรื่องอะไรในช่วงสถานการณ์โควิด (เช่น การใช้ชีวิต การทำงาน เป็นต้น) โดยวิทยากรให้ 1.หา facilitator ขวนคุยในประเด็นดังกล่าว 2.หาคนเล่าเรื่องเพียงคนเดียว คนที่เหลือแบ่งปันประสบการณ์ของตนเอง แต่ไม่ต้องเสนอแนะ หรือชี้แนะ หรือบอกให้ทำอะไร แล้วก็มารวมในกลุ่ม โดยให้เจ้าของประเด็นเป็นคนพูดว่าได้อะไรบ้าง ได้มุมมองใหม่อะไรบ้างที่เกิดขึ้น
- จากการแบ่งปันประสบการณ์พบว่า ยังมีการชี้แนะ แนะนำว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนั้น และมีการชี้แนะหรือแนะนำ

จุดแข็ง

- วิทยากรอธิบายขั้นตอนในภาพรวมได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้เรียนทราบว่าจะได้เรียนรู้อะไรบ้าง รวมถึงวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- กระบวนการเรียนรู้แบบจับคู่ผลัดกันคิด ทำให้ผู้เรียนเป็นอิสระไม่ต้องถูกใครจับจ้อง หรือเฝ้าดู จึงเป็นอิสระในช่วงของการคิดแบบเป็นคู่ Thinking Pair
- ผู้เข้าร่วมทั้งหมดเป็นคนไทย ทำให้ไม่มีอุปสรรคเรื่องภาษาในการสื่อสาร ไม่ต้องแปลผ่านล่าม
- ระบบสนับสนุนโดยทีมของสถาบันพระปกเกล้า ผ่านระบบชุมที่มีความรู้ในการจัดมาอย่างต่อเนื่อง

ข้อจำกัด

- พื้นฐานความรู้เรื่อง Thinking Environment ไม่เท่ากัน ส่งผลต่อการรับรู้ที่ไม่เท่ากัน
- ผู้เข้าร่วมอบรมหลายท่าน เวลากลับมาสะท้อนแลกเปลี่ยนหลังจากคิดเป็นคู่ มีการประเมินเนื้อหาไปในทิศทางกล่าวเรื่องของผู้อื่น ซึ่งที่จริงต้องเป็นการเล่าถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการคิดและการฟัง และการคุยแบบจับคู่กันเป็นการคุยกันเองสองคน ทำให้ไม่มั่นใจว่าได้ใช้กระบวนการ TE อย่างจริงจังหรือไม่ทั้งในฝ่ายคนคิดและคนฟัง
- จำนวนผู้เข้าร่วม ทำให้เกิดการอภิปรายได้อย่างไม่ทั่วถึง และเป็นการใช้ในวันที่นักศึกษามาปฐมนิเทศยังไม่รู้จักกันมาก่อน

การนำ TE มาสอนในหลักสูตร 4ส12 ในการปฐมนิเทศ โดยหลักสูตรยังคงมีการจัดการศึกษาไม่เสร็จสิ้น ในโอกาสต่อไปจะเป็นการใช้ในการถอดบทเรียนกลุ่มวิชาและการศึกษาดูงานต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะต่อการนำ TE ไปใช้ในการเรียนการสอนออนไลน์ 1. ควรมีการพูดเน้นและเชื่อมโยงให้เห็นภาพรวม ความสัมพันธ์กันของ TE 10 ประการ หัวใจสำคัญอาจต้องเริ่มอธิบายถึง การใส่ใจ (Attention) ความเท่าเทียม การผ่อนคลาย และการตั้งคำถามที่แหลมคม องค์ประกอบอื่นจะตามมาเองที่ทำให้

เกิดบรรยากาศที่ดีแห่งการเรียนรู้ 2.การนำไปใช้ในการเรียนการสอนระยะยาว ควรย้าหรือวิเคราะห์องค์ประกอบร่วมกันของ TE อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เห็นถึงประโยชน์ของการนำ TE ไปใช้ 3.การนำ TE ไปใช้ อาจมีหลายท่านไม่คุ้นเคย และทำตรงข้ามกับหลักการสำคัญ คือการชี้แนะให้คนคิดได้ฟัง หรือการบอกว่าให้ทำอะไร ควรมีการแลกเปลี่ยนอย่างจริงจังถึงข้อดี ข้อจำกัดของการทำเช่นนั้น 4.หากจำนวนคนเข้าร่วมหรือนักศึกษามีจำนวนมาก ควรมีระบบสนับสนุนที่เพียงพอ เช่น อาจารย์ พี่เลี้ยงในการให้คำปรึกษาที่เกี่ยวข้องกับ TE

บทสรุป

บทความนี้เน้นนำเสนอ TE กับการประยุกต์ใช้ในการเรียนออนไลน์ ในประเทศไทย 3 ครั้ง เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ดังกล่าว การนำไปขยายผล และการสร้างกระบวนการและบรรยากาศแห่งการคิดและเรียนรู้ร่วมกัน ในสองครั้งแรกเป็นการถ่ายทอดโดยวิทยากรจากต่างประเทศ แอฟริกาใต้ Trisha Lord ให้กับเครือข่ายมูลนิธิ FNF อีก 1 ครั้งเป็นการนำไปสอนโดยทีมจากสถาบันพระปกเกล้า ไปใช้ในหลักสูตร การเสริมสร้างสังคมสันติสุขรุ่นที่ 12 การนำ TE มาสอนในหลักสูตร 4ส12 ในการปฐมนิเทศ หลักสูตรยังคงมีการจัดการศึกษาไม่เสร็จสิ้น ในโอกาสต่อไปจะเป็นการใช้ TE ในการถอดบทเรียนกลุ่มวิชาและประกอบการเรียนรู้ในการศึกษาดูงาน

การเรียนการสอนทั้ง 3 ครั้ง มีประเด็นร่วมเหมือนกันคือ เป็นการเผยแพร่ให้ความรู้ในองค์ประกอบ TE การเรียนออนไลน์ผ่านระบบZoom รูปแบบการสอนแบบวงกลม จับคู่ Thinking Council ประเด็นที่ต่างกันคือให้ผู้เรียนนำ TE ไปขยายผลในการประยุกต์ใช้กับ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียน จำนวนผู้เข้าร่วมกลุ่มเป้าหมาย หัวข้อในการสนทนา ระยะเวลา ข้อค้นพบในประเด็นจุดแข็ง และข้อจำกัด มีหลายประเด็น จุดแข็งคือ รูปแบบการสอนที่หลากหลาย ขั้นตอนที่ชัดเจน การประหยัดทรัพยากรจากการเดินทางของผู้เกี่ยวข้อง และระบบสนับสนุน ข้อจำกัดคือ จำนวนคนที่มากเกินไปกับการเรียนรู้ การเรียนออนไลน์ที่ไม่ได้สัมผัสกันอย่างใกล้ชิด และภาษาที่แตกต่าง

การขยายผลในการนำไปใช้อย่างเห็นผลต้องใช้เวลาไม่ว่าจะเป็นในสถาบันการศึกษาหรือในชุมชน ในสังคม ที่ผ่านมา TE มีการนำไปใช้ในหลายประเทศ ไทย สิงคโปร์ ฮองกง ไต้หวัน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ รวมถึงแอฟริกาใต้ เช่น ในโรงเรียนประถมศึกษา โดย ผู้บริหารได้นำไปถ่ายทอดให้กับครูผู้สอน และครูผู้สอนนำไปถ่ายทอดให้กับเด็กทั้งโรงเรียน ในประเทศไทย ปัจจุบันมีการนำแนวคิดนี้ไปใช้ในหลายกิจกรรม ทั้งในสถาบันพระปกเกล้า ในหลักสูตรต่างๆ สถาบันการศึกษาหลายแห่ง รวมถึงองค์การพัฒนาเอกชน ในกิจกรรมเพื่อลดความขัดแย้งที่อาจกลายเป็นความรุนแรงทางการเมือง การใช้ในหลายแห่งไม่ได้พูดตรงๆถึงคำว่า Thinking Environment แต่ใช้องค์ประกอบบางองค์ประกอบเช่น การใส่ใจ ความเท่าเทียม บางกิจกรรมมีการนำไปใช้ขยายผลโดยใช้ TE ตรงๆ ซึ่งผลที่ได้จำเป็นต้องใช้เวลาในการประเมินอย่างจริงจังต่อไป สิ่งที่น่าพึงระวัง⁷ ในการนำ TE ไป

⁷ ได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ ศ.ดร.อัมพร อารังลักษณ์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ในการนำเสนอบทความเรื่องนี้ ในการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2564 มหาวิทยาลัยนครพนม

ใช้คือการคำนึงถึงวัฒนธรรมที่แตกต่าง ทั้งด้านความตื่นตัว สนใจในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างจริงจังทั้งในและนอกห้องเรียน ความไว้วางใจต่อเพื่อนคู่คิดหรือคนที่ฟัง และการรักษาความลับจะนำสิ่งที่ฟังไปพูดต่อหรือไม่ สิ่งทีฟังระดังกล่าวในด้านวัฒนธรรมที่กล่าวมา จำเป็นต้องมีการสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ การตั้งคำถามที่ทำให้เกิดความไว้วางใจและจะไม่นำความลับไปพูดต่อที่อื่น

รายการอ้างอิง

- ชลัท ประเทืองรัตน.(2021). ให้เวลาคิดมากขึ้น: พลังของการคิดแบบอิสระ. วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์ Vol. 1 No. 1 (Jan-Apr 2021) <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Kanchana-editor/article/download/250237/170153/>
- Kline, N. (1999). *Time to Think: Listening to Ignite the Human Mind*, 11th ed. London: Octopus Publishing Group.
- _____. (2015). *More Time to Think: The Power of Independent Thinking*, 2 nd ed. London: Octopus Publishing Group.
- _____. (2020). *The Promise that Change Everything : I won't Interrupt You*. United Kingdom: Penguin Random House.

นวัตกรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง
และลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
หลังวิกฤตการณ์ Covid-19: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลหัวเวียง
อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา⁸

Community Innovation to Strengthen and Reduce Inequality to Achieve
Sustainable Development Goals after the Covid-19 Crisis: A Case Study of Hua
Wiang Sub-District Municipality, Sena District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

เลิศพร อุดมพงษ์⁹ และ รัชวดี แสงมเหษณ์¹⁰

Lertporn Udompong and Ratchawadee Sangmahamad

วันรับบทความ 17 กรกฎาคม 2564

วันแก้ไขบทความ 30 กรกฎาคม 2564

วันตอบรับบทความ 10 สิงหาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำนวัตกรรมชุมชนไปใช้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหลังวิกฤตการณ์โควิด-19 พื้นที่กรณีศึกษา คือ เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้แทนกลุ่มอาชีพ และผู้แทนชุมชน จำนวน 30 คน ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) เพื่อให้คนในพื้นที่กรณีศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนนวัตกรรมชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผลการดำเนินกิจกรรมตามแผน

⁸ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

⁹ เลิศพร อุดมพงษ์, ดร., สถาบันพระปกเกล้า, Lertporn Udompong, PhD., King Prajadhipok's Institute, Email: Lertporn@kpi.ac.th

¹⁰ รัชวดี แสงมเหษณ์, สถาบันพระปกเกล้า, King Prajadhipok's Institute, Email: Ratchawadee@kpi.ac.th.

ผลการศึกษาพบว่า “โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลหัวเวียง” เป็นนวัตกรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำจากผลการระดมความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมาย โดยมีกิจกรรม 5 เรื่องที่ต้องดำเนินการ แต่ด้วยข้อจำกัดของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ต้องมีการปรับแผนการดำเนินงาน ทำให้ได้ผลผลิตของงานนี้เป็นการเตรียมการสำหรับการดำเนินกิจกรรมจริงในอนาคต โดยได้จัดทำคู่มือการท่องเที่ยววิถีชุมชนเทศบาลตำบลหัวเวียง จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ และ จัดทำเพจท่องเที่ยววิถีชุมชนเทศบาลตำบลหัวเวียง ซึ่งผลจากการสรุปความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายหลังการดำเนินกิจกรรมเตรียมการเพื่อขับเคลื่อนโครงการ พบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำนวัตกรรมชุมชนไปใช้ประกอบด้วย (1) ต้องมีการสร้างและต่อยอดการทำงานแบบมีส่วนร่วมเช่นนี้ในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในทุกกลุ่ม (2) ต้องมีการสร้างผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเครือข่ายกันในการทำงาน (3) ต้องลงพื้นที่จริงเพื่อไปรับฟังความคิดเห็น และ (4) ต้องดึงคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ จึงจะเกิดความยั่งยืน และ หากได้มีการดำเนินการจริงตามแผนงานและกิจกรรมที่ออกแบบไว้ นวัตกรรมนี้จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนได้

คำสำคัญ : นวัตกรรมชุมชน; ความเข้มแข็งของชุมชน; ความเหลื่อมล้ำ; การพัฒนาที่ยั่งยืน

ABSTRACT

This research aims to develop a model of community innovation through community participation process. and presenting guidelines for community participation in implementing community innovation. to strengthen and reduce inequality To achieve the Sustainable Development Goals after the Covid-19 Crisis The case study area was Hua Wiang Subdistrict Municipality, Sena District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The target groups are local leaders, community leaders, religious leaders, representatives of professional groups. and 30 community representatives using a participatory action research to allow people in the case study area to participate in the brainstorming process to formulate an action plan to drive community innovation. Data were analyzed using content analysis and summarized the results of the planned activities. The results showed that The “Tourist Promotion Project in Hua Wiang Municipality” is an innovative community to strengthen and reduce inequality from the brainstorming results of the target groups. But with the limitations of the situation of the epidemic of COVID-19 causing the need to adjust the operation plan the productivity of this work is in preparation for the actual implementation of future activities. By making a guidebook to

community lifestyle tourism in Hua Wiang Sub-District Municipality Make a publicity sign for learning resources and create a community lifestyle tourism page in Hua Wiang Sub-District Municipality. As a result of summarizing the opinions of the target groups after the preparatory activities to drive the project, it was found that Community participation approaches in implementing community innovations include (1) the need to create and build on such participatory work among all professional groups; (2) the creation of community leaders that Strengthen a network to work together, (3) having to go to the real area to listen to opinions, and (4) must attract new generations to join in the operation. So it will be sustainable and if it is actually implemented according to the plans and activities that have been designed this innovation will help strengthen and reduce inequality in the community.

Keyword: *Community innovation; Community Empowerment; Inequality, Sustainable development*

บทนำ

นับแต่สิ้นสุดการดำเนินงานตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา ประเทศสมาชิกของสหประชาชาติได้รับรองวาระการพัฒนายั่งยืน พ.ศ. 2573 ประกอบด้วยเป้าหมายพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) 17 เรื่อง ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับการปรับสมดุลทั้ง 3 มิติของการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบบูรณาการและการมีส่วนร่วมเพื่อไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Open Development Mekong, 2016 และ ประเมธี วิมลศิริ, 2559) ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 6 ปี ของการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายดังกล่าว กระทั่งในช่วงสองปีย้อนหลังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ขยายเป็นวงกว้างลุกลามไปอย่างรวดเร็วโดยที่ยังไม่มีมาตรการรับมือ เพราะเป็นวิกฤตการณ์ใหม่ จึงส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสังคมโลกอย่างหนักในทุกมิติ การแพร่ระบาดดังกล่าวไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบโดยตรงในแง่การสาธารณสุข แต่ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจ โดยจะเห็นได้จากภาวะเศรษฐกิจโดยภาพรวมของประเทศไทยในครึ่งแรกของปี 2563 ปรับตัวลดลงร้อยละ 6.9 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) และอัตราเงินเฟ้อในช่วง 5 เดือนแรกของปี 2563 เติบโตติดลบร้อยละ 10.4 ซึ่งติดลบมากที่สุดในรอบกว่าทศวรรษและอาจนำไปสู่ภาวะเงินฝืดหากเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทยยังหดตัวมากขึ้นหรือฟื้นตัวได้ช้ากว่าที่คาดการณ์ไว้ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563) เนื่องจากภาวะความไม่แน่นอนที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) จะทุเลาเบาบางหรือสิ้นสุดลงเมื่อใด วัคซีนที่ใช้ป้องกันโรคจะถูก

ค้นพบ ผลิต และใช้รักษาอย่างทั่วถึงได้เมื่อใด และการดำเนินชีวิตจะกลับมามีวิถีปกติได้เมื่อใด ความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์เช่นนี้จึงเป็นเรื่องยากยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเปราะบาง เช่น แรงงานนอกระบบ ลูกจ้างชั่วคราว ผู้ที่มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติดังกล่าวมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ อาจทำให้เกิดภาวะยากจนฉับพลัน (abrupt poverty) เพราะถูกเลิกจ้างหรือได้รับรายได้จากการทำงานลดลง (ศาสตรา สุตสวาท, 2563) แม้ว่าภาครัฐได้ดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบและกลุ่มเปราะบางบ้างแล้ว เช่น มาตรการดูแลและเยียวยาแรงงาน ลูกจ้างชั่วคราว อาชีพอิสระที่ไม่อยู่ในระบบประกันสังคม รัฐบาลจ่ายเงินชดเชยรายได้ 5,000 บาทต่อคนต่อเดือน เป็นระยะเวลา 3 เดือน รวมถึงมาตรการเยียวยากลุ่มเปราะบาง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 6 ขวบ กลุ่มผู้สูงอายุที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และกลุ่มผู้พิการที่ลงทะเบียน รัฐบาลจะจ่ายเงินเยียวยาคนละ 3,000 บาท อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดเรื่องงบประมาณและทรัพยากร ทำให้การดำเนินการของภาครัฐอาจจะเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ไม่เพียงพอ และเป็นการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์เฉพาะหน้ามากกว่ามุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในระยะยาว ดังนั้น การส่งเสริมให้ผู้คนในพื้นที่ตั้งแต่ระดับชุมชนมีความเข้มแข็งและร่วมกันในการแก้ไขปัญหาในภาวะวิกฤติดังกล่าว เพื่อตอบโจทย์ในสถานการณ์เฉพาะหน้าและการแก้ปัญหาในระยะยาวเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ในปัจจุบันนี้ภาคส่วนอื่น ๆ ที่มีใช้รัฐ โดยเฉพาะภาคประชาชนหรือชุมชน มีการเติบโตอย่างเข้มแข็งและขยายบทบาทการดำเนินการกิจกรรมหลายประการที่อาจเทียบเคียงหรือสามารถแทนที่บทบาทบางส่วนของภาครัฐได้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีในชุมชน ที่บางครั้งเรียกว่า “ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน” ในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้กับชุมชน เพื่อสนองตอบต่อปัญหาและข้อเรียกร้องของคนในชุมชน ตลอดจนเกื้อกูลคนในชุมชนด้วยกันเอง โดยไม่ต้องรอพึ่งพาภาครัฐฝ่ายเดียวอีกต่อไป ลักษณะเช่นนี้นี้มักเรียกกันโดยทั่วไปว่า “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน” หรือ “การพึ่งพาตนเองของชุมชน” ซึ่งมีความหมายในเชิงกระบวนการ (process) และ ยังอาจเรียกได้ว่าเป็น “นวัตกรรมชุมชน” (community innovation) ซึ่งถูกใช้ในความหมายที่กว้างไปกว่ารูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชนหรือวิธีการทำงานของชุมชน แต่มีนัยยะในเชิงผลผลิต (output) ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่การคิดและวางแผนร่วมกัน ไปจนถึงการร่วมกันลงมือทำในการกิจต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากศักยภาพของชุมชนและพัฒนาเป็นนวัตกรรมชุมชนนั้น จะสามารถเติมเต็มหรือทดแทนส่วนที่ขาดหายไปจากการดำเนินงานของภาครัฐ พร้อมกับหนุนเสริมความร่วมมือของคนในชุมชน ขณะเดียวกันยังตอบโจทย์การพัฒนาและความต้องการของชุมชนได้อย่างตรงจุด เพราะคนในชุมชนย่อมรู้จักและเข้าใจชุมชนของตนมากกว่าคนภายนอก ด้วยเหตุนี้ นวัตกรรมชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนได้ โดยเฉพาะภายหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้ทุเลาลง

นวัตกรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2548) ขณะที่นวัตกรรมชุมชนเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยเป็นการตัดสินใจและได้รับแรงสนับสนุนจากชุมชน จึงทำให้นวัตกรรมชุมชนแตกต่างไปจากนวัตกรรมสังคมอื่น ๆ ที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเป็นสำคัญ โดยคุณลักษณะสำคัญของนวัตกรรมชุมชนจะต้องมีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนและทุนทางสังคม (social capital) ในทางหนึ่งการสร้างสรรค์นวัตกรรมชุมชนจึงเปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการที่มีชีวิต (living labs) ที่มีได้มุ่งไปที่การผลิตรายงานผลวิจัยจากห้องปฏิบัติการ แต่ปรารถนาให้เกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมในชุมชน (Macluskay, 2018) นวัตกรรมชุมชนถูกพัฒนาขึ้นเพื่อสร้างประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นได้ทั้งการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน สุขภาพ เป็นต้น แม้ว่านวัตกรรมชุมชนจะตั้งอยู่บนฐานของประโยชน์สาธารณะที่มีผลต่อคนในชุมชนโดยรวม แต่ในระดับปัจเจกนั้น นวัตกรรมชุมชนก็สามารถเกื้อหนุนต่อสมาชิกชุมชนในระดับบุคคลและครัวเรือนได้เช่นกัน เช่น การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การสร้างรายได้ การสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น การพัฒนานวัตกรรมชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต บริบทของชุมชน และสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน จึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำแก่คนในชุมชนได้ในทางหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเรื่องนวัตกรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หลังวิกฤตการณ์ COVID-19 นี้ จึงเป็นการศึกษาการพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมชุมชนของพื้นที่กรณีศึกษา เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) มาเป็นวิธีการหลักในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อให้คนในพื้นที่กรณีศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาวิจัย ร่วมกับผู้วิจัย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมชุมชนที่สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำ ตลอดจน ได้นำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่กรณีศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหลังวิกฤตการณ์โควิด-19
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำนวัตกรรมชุมชนไปใช้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่กรณีศึกษา

คำถามวิจัย

1. ตัวแบบนวัตกรรมชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหลังวิกฤตการณ์โควิด-19 ที่เหมาะสมสำหรับกรณีศึกษา เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร
2. แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำนวัตกรรมชุมชนไปใช้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำที่เหมาะสม ในพื้นที่กรณีศึกษา เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา มีอะไรบ้าง

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษา โดยมีเกณฑ์สำคัญในด้านความพร้อมของผู้บริหารท้องถิ่นทั้งในด้านนโยบาย ความสนใจ และความร่วมมือตลอดโครงการวิจัย เนื่องจากเป็นงานวิจัยที่ต้องมีการลงพื้นที่และต้องได้รับการอำนวยความสะดวกและความร่วมมือของคนในชุมชนที่สอดคล้องตามแบบแผนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ได้พื้นที่กรณีศึกษา คือ เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา

นิยามศัพท์เฉพาะ

นวัตกรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ของคนในชุมชน มาพัฒนาและปรับปรุงให้เกิดประโยชน์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนและลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน โดยมีการใช้ยุทธวิธีของการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา จนเกิดผลสำเร็จ และสามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์การพัฒนาให้ชุมชนอื่นๆ ได้เรียนรู้และนำไปขยายผลต่อไป

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ตัวแบบนวัตกรรมชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หลังวิกฤตการณ์โควิด-19
2. ได้ข้อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำนวัตกรรมชุมชนไปใช้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำที่เหมาะสม สำหรับพื้นที่กรณีศึกษาและขยายผลไปยังพื้นที่อื่น

รูปแบบและวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) มาเป็นวิธีการหลักในการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมชุมชนที่สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. การลงพื้นที่จริงและประชุมร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้บริหารและประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา ในวันที่ 8 ธันวาคม 2563 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำทีมผู้วิจัย และ

ชี้แจงทำความเข้าใจในการดำเนินโครงการวิจัยกับพื้นที่ในประเด็นต่าง ๆ รวมถึงการสำรวจทุนทางสังคมที่มีของพื้นที่

2. การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในวันที่ 27 มกราคม 2564 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ชุมชนเทศบาลตำบลหัวเวียง ได้มาระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนาแนวคิดของนวัตกรรมชุมชนร่วมกัน แต่สืบเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบการจัดกิจกรรมในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการออนไลน์ ที่ยังสามารถสร้างการมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและผู้แทนประชาชนในพื้นที่ที่มาประชุม ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลหัวเวียง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 30 คน โดยมีขั้นตอนของการประชุมเชิงปฏิบัติการดังนี้

2.1 ระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาทุนทางสังคมที่มีของพื้นที่ชุมชนเทศบาลตำบลหัวเวียง โดยใช้คำถามที่กำหนดให้ผู้เข้าร่วมการประชุมได้ร่วมกันตอบใน قالبภาพปลาที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น ซึ่งเปรียบเป็นแผนที่นำทางความคิดของผู้เข้าร่วมการประชุมในการค้นหาทุนทางสังคมที่มีในพื้นที่ก่อนที่จะนำไปกำหนดเป็นนวัตกรรมชุมชนในส่วนถัดไป แบ่งคำถามออกเป็น 3 ข้อ ตามส่วนของตัวปลา คือ

โจทย์ที่ 1 (หางปลา): สิ่งดีๆ ที่มีในชุมชนของท่าน มีอะไรบ้าง (เช่น ของดี, ทรัพยากร, อาหารคาว-หวาน, สถานที่สำคัญ, บุคคลสำคัญ เป็นต้น) โดยหลังจากผู้วิจัยอ่านประเด็นคำถาม ผู้เข้าร่วมการประชุมเขียนแสดงความคิดเห็นลงในบัตรคำคนละ 1 ใบ และระบุหมายเลขของบัตรคำแต่ละแผ่น จากนั้น นำไปติดที่บริเวณส่วนหางของตัวแบบภาพปลา

โจทย์ที่ 2 (ตัวปลา): สิ่งดีๆ ที่มีในชุมชนของท่านเหล่านั้น อยู่ที่ใดบ้างในพื้นที่ชุมชนของท่าน โดยหลังจากผู้วิจัยอ่านประเด็นคำถาม ผู้เข้าร่วมประชุมนำเลขข้อของหางปลา มาสร้างแผนที่เดินดิน โดยระบุที่บริเวณส่วนตัวของตัวแบบภาพปลา

โจทย์ที่ 3 (หัวปลา): สิ่งดีๆ เหล่านั้น ท่านคิดว่า จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาให้เกิดประโยชน์กับชุมชนของเราได้อย่างไร โดยหลังจากผู้วิจัยอ่านประเด็นคำถาม ผู้เข้าร่วมประชุมอภิปรายร่วมกัน และตอบคำถาม โดยเขียนแสดงความคิดเห็นลงในบัตรคำคนละ 1 ใบ จากนั้น นำไปติดที่บริเวณส่วนหัวของตัวแบบภาพปลา

2.2 หลังจากการนำเสนอผลการระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาทุนทางสังคมที่มีของพื้นที่ชุมชนเทศบาลตำบลหัวเวียงแล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดโจทย์ที่ 4 (อ่างปลา) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ค้นหาทุนทางสังคมที่มีเหล่านั้น มาพัฒนาเป็นนวัตกรรมชุมชนตามโจทย์หลักของงานวิจัยนี้ โดยถามว่า จากสิ่งที่ดีในชุมชนของเรา หากจะนำมาพัฒนา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลและเกิดประโยชน์กับชุมชนของเราด้วย จะต้องทำอย่างไร ซึ่งกระบวนการในขั้นตอนนี้ หลังจากผู้วิจัยอ่านประเด็นคำถามแล้ว ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม อภิปรายร่วมกัน ก่อนตอบคำถาม โดยเขียนคำตอบในบัตรคำคนละ 1 ใบ จากนั้น นำบัตรคำไปติดบนพลีชาร์ตที่เตรียมไว้

แล้วจัดกลุ่มของบัตรคำ พร้อมกับตั้งชื่อให้กับกลุ่มของบัตรคำว่า รวมลูกบัตรคำเหล่านั้นแล้วจะเรียกว่า เป็นกิจกรรมอะไร

2.3 เมื่อได้ประเด็นหัวข้อหลักของกิจกรรมที่เป็นนวัตกรรมทางความคิดของชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการในส่วนสุดท้ายของการการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การกำหนดแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลหัวเวียง โดยผู้วิจัยได้ให้ผู้ร่วมประชุม นำแต่ละแนวทาง/กิจกรรมที่จัดกลุ่มไว้ มาระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดรายละเอียดของการดำเนินการ และเสนอเป็นโครงการย่อยในการขับเคลื่อนการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลหัวเวียง โดยเตรียมบัตรคำ ตามจำนวนแนวทาง/กิจกรรม

หลังจากการระดมความคิดเห็นในการจัดทำแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว ผู้วิจัยได้ให้ผู้แทนของผู้เข้าร่วมประชุมนำเสนอผลการระดมความคิดเห็น และหารือร่วมกันในการขับเคลื่อนแผนให้เป็นจริง โดยตั้งกรรมการมาจากฝ่ายต่าง ๆ และ กำหนดผู้ประสานงาน ผู้รับทุน ซึ่งสถาบันพระปกเกล้าอุดหนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนการสร้างนวัตกรรมชุมชนหนึ่งแสนบาท เมื่อมีการตั้งคณะทำงานแล้ว คณะทำงานย่อยในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ไปดำเนินการตามแนวทางของแผนปฏิบัติการดังกล่าว

3. หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการไประยะหนึ่ง ได้เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อีกระลอกหนึ่ง ทำให้ต้องมีการปรับกระบวนการทำงาน โดยผู้วิจัยได้มีการหารือร่วมกันกับผู้บริหารและผู้แทนประชาชนในชุมชนเทศบาลตำบลหัวเวียง อีกทั้งยังเป็นการติดตามและให้คำแนะนำต่อการดำเนินโครงการนี้ผ่านการประชุมออนไลน์ ในวันที่ 11 มิถุนายน 2564

4. เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการดำเนินการ ผู้วิจัยได้นัดหมายการประชุมกับผู้บริหารและผู้แทนประชาชนในพื้นที่ชุมชนเทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและถอดบทเรียนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการวิจัย ซึ่งยังคงอยู่ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 จึงใช้การประชุมทางไกลผ่านระบบออนไลน์ ในวันที่ 31 สิงหาคม 2564 มีผู้เข้าร่วมการประชุม จำนวน 30 คน

เครื่องมือวิจัย

ในการดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย สามารถสรุปเครื่องมือวิจัยได้ ดังนี้

1. กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) เพื่อเป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็น ที่นำไปสู่การพัฒนาแนวคิดของนวัตกรรมชุมชนร่วมกัน

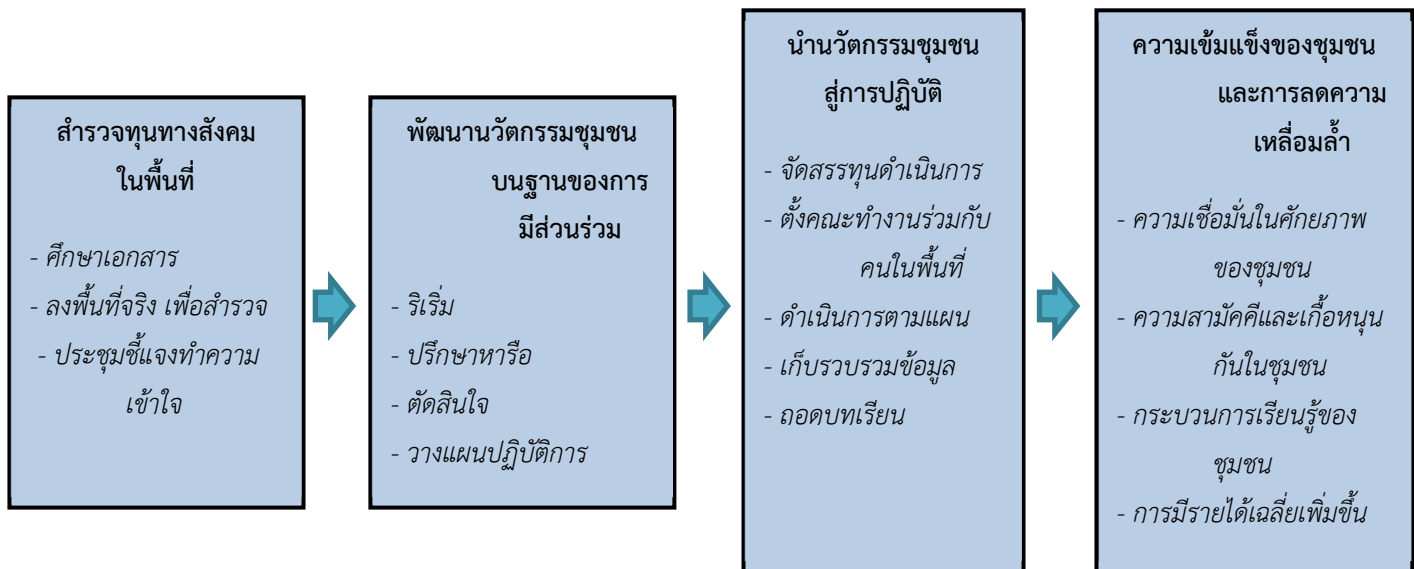
2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง สำหรับเป็นเครื่องมือในกิจกรรมสรุปผลการดำเนินงานและถอดบทเรียนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการวิจัย โดยมีประเด็นคำถามหลัก ดังนี้

- 2.1 สิ่งที่ได้จากการวางแผนในวันที่จะระดมสมอง (การจัดทำแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม) กับ สิ่งที่เกิดขึ้นจริง แตกต่างกันมากน้อยเพียงไร ด้วยสถานการณ์โควิดมีการปรับเปลี่ยนไปอะไรบ้าง
- 2.2 กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ถือว่าได้สร้างสิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน อย่างไรบ้าง
- 2.3 ในการทำงานนี้จนสำเร็จได้ ภายใต้สถานการณ์โควิด เกิดจากปัจจัยอะไรบ้าง และตัวท่านได้มีส่วนในความสำเร็จครั้งนี้อย่างไรบ้าง
- 2.4 ปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีอะไรบ้าง
- 2.5 ท่านได้เห็น/เรียนรู้อะไรใหม่ๆ จากการคิดกิจกรรม โดยใช้รูปแบบและกระบวนการที่สถาบันออกแบบในครั้งนี้
- 2.6 ท่านคาดหวังว่า ในอนาคต หากโครงการนี้สามารถเดินหน้าได้ตามแผนงานที่กำหนดไว้ จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนได้อย่างไรบ้าง
- 2.7 จะมีแนวทางอย่างไร ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ให้เกิดความยั่งยืน ในอนาคต

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 1. ข้อมูลเอกสารใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความเชิงพรรณนาข้อมูล เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และ 2. ข้อมูลจากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มถอดบทเรียน ผู้วิจัยถอดเทปบันทึกการประชุมกลุ่มย่อยจากพื้นที่กรณีศึกษา จากนั้นนำข้อมูลจากการถอดเทปมาวิเคราะห์เนื้อหา และพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์ของข้อมูลในหมวดหมู่ต่างๆ เพื่อสร้างเป็นคำอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา นำไปสู่การสร้างข้อสรุป ซึ่งใช้วิธีการแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยเป็นการนำข้อมูลเชิงรูปธรรมย่อยตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไป มาพิจารณาและวิเคราะห์ลักษณะร่วมกันของข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปเป็นเชิงนามธรรมซึ่งครอบคลุมข้อเท็จจริงส่วนย่อยมากขึ้น (สุรางค์ จันทวานิช, 2542 และ รัตนะ บัวสนธ์, 2556)

กรอบแนวคิดในการศึกษา

สรุปผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา

จากการลงพื้นที่ ประกอบกับการศึกษาข้อมูลเอกสารของทางเทศบาล และ ข้อมูลจากเว็บไซต์ของเทศบาล <https://huawiang.go.th> สามารถสรุปผลการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่เทศบาลตำบลหัวเวียง เพื่อทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมและทุนทางสังคมอันเป็นพื้นฐานของการก่อรูปทางความคิดของคนในพื้นที่ที่นำไปสู่การคิดนวัตกรรมชุมชน ซึ่งพบว่า พื้นที่ตำบลหัวเวียงนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม มีน้ำไหลผ่านตลอดปี มีวัดวาอารามเก่าแก่เป็นจำนวนมาก ชุมชนส่วนใหญ่ปลูกบ้านเรือนเรียงรายอยู่ริมแม่น้ำลำคลองของแม่น้ำน้อย นอกจากนี้ ยังมีความโดดเด่นในเรื่องของการจักสานและการสร้างเมรุลอย ด้วยลักษณะตามที่กล่าวมานี้ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้แนวคิดร่วมกันส่วนใหญ่ มุ่งไปในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนนวัตกรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำ ในรูปแบบของกิจกรรมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพราะเป็นทุนทางสังคมสำคัญของพื้นที่ที่มองว่าน่าจะทำให้เกิดเป็นแหล่งรายได้ที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ และ ยังช่วยให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจเกื้อหนุนกันภายในชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างศักยภาพของคนในชุมชน นำไปสู่การสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ชาวตำบลหัวเวียงมีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบทมีความสุขเรียบง่าย ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายไม่ตรีที่ดี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันแบบญาติพี่น้องประกอบอาชีพเกษตรกรรมและนับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก มีแม่น้ำน้อยเป็นแม่น้ำสำคัญ ที่ใช้หล่อเลี้ยงและหล่อหลอมวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนในชุมชน จนเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านเรือนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะตั้งอยู่เรียงรายอยู่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำ วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำที่มีความงดงาม มีวัดวาอาราม ศาสนสถาน บ้านเรือนไทยโบราณ บ้านเรือนแพและมีธรรมชาติ

ที่อุดมสมบูรณ์มีทัศนียภาพที่สวยงาม ทำให้แหล่งชุมชนลุ่มแม่น้ำน้อยเป็นสถานที่เหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกแห่งหนึ่ง ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีพุทธ ชุมชนชาวเทศบาลตำบลหัวเวียงมีความผูกพันกับสายน้ำเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจสังคมและมีประวัติศาสตร์มายาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้คนในชุมชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา สร้างวัดวาอารามและศาสนสถานสำคัญได้อย่างมากมาย ได้แก่ วัดหัวเวียง วัดสุวรรณเจติย์ วัดบางกะทิง วัดบันไดช้าง วัดประดู่ วัดโบสถ์ วัดใบบัว ศาลเจ้าพ่อขุนแก้ว และศาลเจ้าพ่อมั่งกร เป็นสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปวัตถุทางพุทธศิลป์ควรค่าแก่การศึกษาค้นคว้าและการอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง

2. ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชน เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา

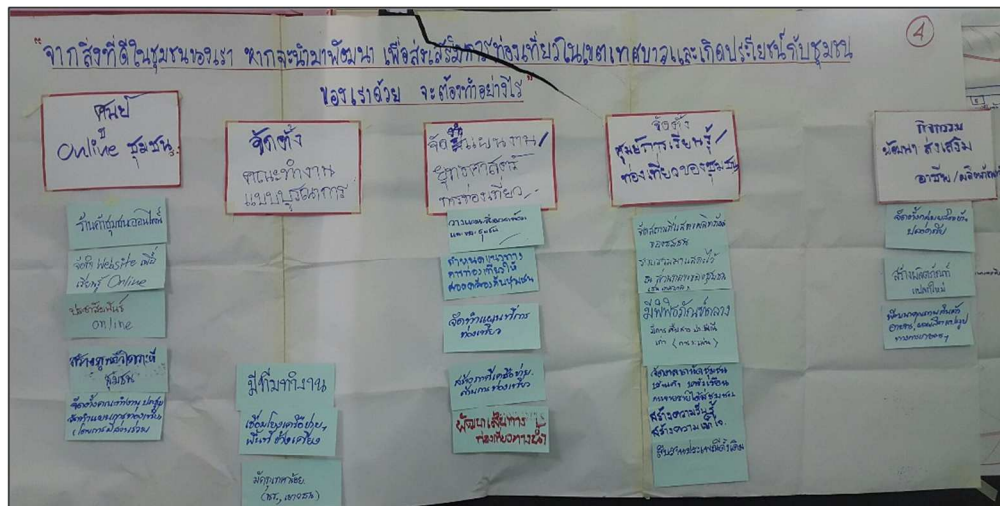
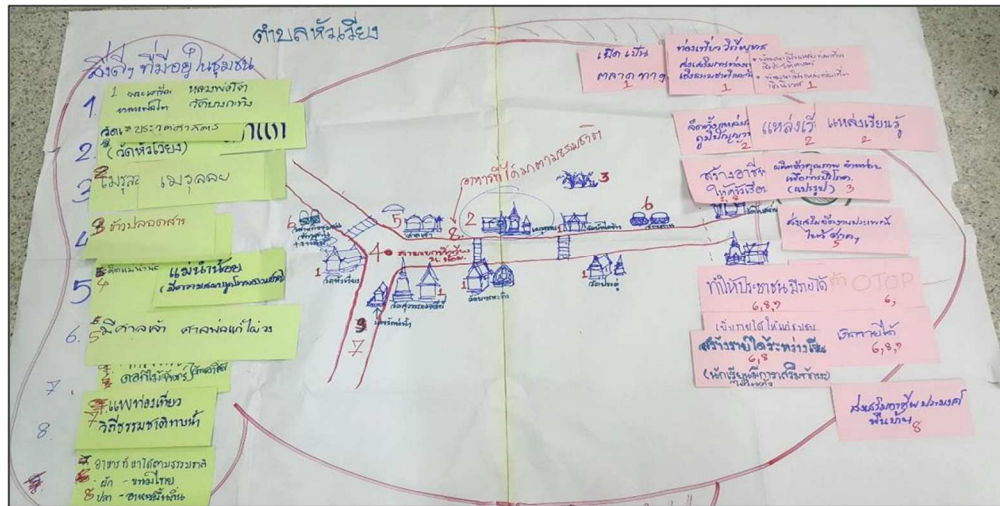
นวัตกรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลหัวเวียง มี 5 เรื่อง ประกอบด้วย

1. จัดตั้งศูนย์ Online ชุมชน โดยมีกิจกรรมย่อย ได้แก่ การจัดให้มีร้านค้าชุมชน Online, จัดทำเว็บไซต์ เพื่อเรียนรู้ Online, ประชาสัมพันธ์ Online, สร้างศูนย์วิเคราะห์ชุมชน และ จัดตั้งคณะทำงาน ประชุมจัดทำแผนการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วม
2. จัดตั้งคณะทำงานแบบบูรณาการ โดยมีกิจกรรมย่อย ได้แก่ มีทีมงาน, มัคคุเทศก์น้อย (นักเรียน, เยาวชน) และ เชื่อมโยงเครือข่ายพื้นที่ข้างเคียง
3. จัดทำแผนงาน/ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว โดยมีกิจกรรมย่อย ได้แก่ กำหนดแนวทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับชุมชน, จัดทำแผนที่การท่องเที่ยว, วางแผนสิ่งแวดล้อมและขยะชุมชน, สร้างภาคีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว และ พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ
4. จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้/ท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีกิจกรรมย่อย ได้แก่ จัดสถานที่แสดงผลภัณฑ์ของชุมชนรวบรวมมาแสดงไว้ ณ ส่วนกลางของชุมชน เช่น เทศบาล, มีพิพิธภัณฑ์กลาง, มีการสืบสานประเพณีเก่า/ประเพณีดั้งเดิม (การละเล่น), จัดตลาดนัดชุมชน 1 ร้านค้า 1 ครั้วเรือน กระจายรายได้สู่ชุมชน และ สร้างการเรียนรู้สร้างความเข้าใจ
5. กิจกรรมพัฒนา ส่งเสริมอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ โดยมีกิจกรรมย่อย ได้แก่ จัดตั้งกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัย, สร้างผลิตภัณฑ์แปลกใหม่ และ พัฒนาคุณภาพสินค้า อาหาร ผลผลิตแปรรูปทางการเกษตร

3. ผลการดำเนินโครงการตามแนวคิดนวัตกรรมชุมชน เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา

ด้วยข้อจำกัดของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ต้องมีการปรับแผนการดำเนินงาน ทำให้ได้ผลผลิตของงานนี้เป็นการเตรียมการสำหรับการดำเนินกิจกรรมจริงในอนาคต โดยได้จัดทำ (1) คู่มือการท่องเที่ยววิถีชุมชนเทศบาลตำบลหัวเวียง (2) ป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ และ (3) เพจท่องเที่ยววิถีชุมชนเทศบาลตำบลหัวเวียง

ผลการศึกษาประมวลผลได้ดังภาพ 1

ภาพ 1: ผลการศึกษาและนวัตกรรมชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลตำบลหัวเวียง

4. ผลการประชุมถอดบทเรียนการดำเนินโครงการตามแนวคิดนวัตกรรมชุมชน เทศบาลตำบลหัวเวียง อ.เสนา จ.พระนครศรีอยุธยา เพื่อนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำนวัตกรรมชุมชนไปใช้

ผลการถอดบทเรียนการดำเนินงาน สรุปได้ว่า การดำเนินโครงการวิจัยนวัตกรรมชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หลังวิกฤตการณ์ Covid-19 นี้ ได้เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างการมีส่วนร่วมทางความคิดให้แก่พื้นที่โดยคนในชุมชนเอง จนกระทั่งได้ผลผลิตของนวัตกรรมทางความคิดสู่การลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการดำเนินกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด แต่ทางเทศบาลตำบลหัวเวียง ได้มีการเตรียมการไว้ในแผนพัฒนาเทศบาล ระยะ 5 ปี รองรับภารกิจการดำเนินการให้เกิดความต่อเนื่องเชื่อมโยงจากผลผลิตของโครงการนี้ หากสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลาย นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมการประชุมถอดบทเรียนบางท่าน ยังได้สะท้อนว่า ผลผลิตทางความคิดที่ออกมานั้น นอกจากได้สร้างการมีส่วนร่วมแล้ว ยังช่วยสร้างศักยภาพของชุมชนให้มากขึ้น และ หากได้ดำเนินการจริงในอนาคต จะช่วยสร้างรายได้ให้ชุมชน ตลอดจน ลดปัญหาการย้ายถิ่นฐานของคนออกจากพื้นที่ อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนด้วย เมื่อสอบถามถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จจากการดำเนินโครงการนี้ พบว่า เกิดจากการมีส่วนร่วมกันของทุกภาคส่วนในชุมชน ทั้งในส่วนของการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล สำหรับแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำนวัตกรรมชุมชนไปใช้ให้เกิดความยั่งยืนนั้น ได้มีผู้เข้าร่วมประชุมบางท่านเสนอว่า จะต้องมีการสร้างต่อยอดการทำงานแบบมีส่วนร่วม เช่นนี้ในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในทุกกลุ่ม ต้องมีการสร้างผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเครือข่ายกันในการทำงาน และ ต้องลงพื้นที่จริงเพื่อไปรับฟังความคิดเห็น รวมทั้ง การดึงคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ จึงจะเกิดความยั่งยืน

อภิปรายผล

1. จากผลการศึกษาลึกของการศึกษารั้งนี้ ที่ผู้แทนชุมชนต่าง ๆ ร่วมกันระดมความคิดจนเกิดเป็นนวัตกรรมชุมชนในรูปแบบแนวคิดโครงการต่าง ๆ ได้แก่ การจัดตั้งคณะทำงานแบบบูรณาการ การจัดทำแผนงานและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวชุมชน การตั้งศูนย์การเรียนรู้เชิงท่องเที่ยวชุมชน การจัดตั้งศูนย์ออนไลน์ชุมชน และ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิดของนวัตกรรมชุมชนในงานของ Macluskay (2018) ที่ระบุว่า นวัตกรรมชุมชนเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยเป็นการตัดสินใจและได้รับแรงสนับสนุนจากชุมชน จึงทำให้นวัตกรรมชุมชนแตกต่างไปจากนวัตกรรมสังคมอื่น ๆ ที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเป็นสำคัญ และมีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนและทุนทางสังคม (social capital) นวัตกรรมชุมชนจึงเปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการที่มีชีวิต (living labs) ที่มีได้มุ่งไปที่การผลิตรายงานผลวิจัยจากห้องปฏิบัติการ แต่ปรารถนาให้เกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมในชุมชน นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่า ผลผลิตทางความคิดที่ออกมานั้น จะเน้นไปในเรื่องของการบริหารจัดการและกระบวนการที่จะต้องมีชุมชน ท้องถิ่น และประชาชนมาเป็นแกนหลักสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชลกร ภู่อสุกุลสุข และ พนิดนาฏ วิสุทธิธรรม (2556) ซึ่งระบุว่า การสร้างนวัตกรรมในชุมชนจะเน้นที่การบริหารจัดการและกระบวนการที่ดำเนินการโดยมีท้องถิ่นและประชาชนเป็นแกนนำที่สำคัญ ส่วนนวัตกรรมผลผลิตนั้นเป็นผลสืบเนื่องจากการบริหารจัดการและกระบวนการซึ่งนำมาสู่การให้ประโยชน์กับเจ้าของนวัตกรรมและประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กล่าวคือ เป็นการนำแนวคิดที่สร้างสรรค์ไปสร้างเป็นสิ่งใหม่ให้เกิดขึ้น และนำไปปฏิบัติแทนที่สิ่งเก่า ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายยอมรับและพึงพอใจ นำไปใช้ได้ผลดีและทันสมัยกับภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมและชุมชน ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ของชุมชน

2. ผลผลิตทางความคิดร่วมกันของคนในชุมชนจนได้เป็นนวัตกรรมชุมชนในครั้งนี้ ยังอาจเกิดจากกระบวนการที่ผู้วิจัยได้ออกแบบไว้อย่างเป็นขั้นตอนในการคิดค้นนวัตกรรม ที่ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “พาให้ทำ นำให้คิด อย่างมีส่วนร่วม” ซึ่งภายใต้กระบวนการที่ออกแบบนี้ มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมในวันประชุมเชิงปฏิบัติการลดความกังวลใจในแง่ของความยากในการคิด กล่าวคือ การกำหนดคำถามต่าง ๆ ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถดึงความรู้ความเข้าใจจากประสบการณ์ที่มีอยู่เป็นพื้นฐานมาใช้เป็นข้อมูลในการระดมความคิดเห็น และการแสดงความคิดเห็นไม่เกี่ยวกับความแตกต่างในวุฒิการศึกษา ประกอบกับการออกแบบกระบวนการที่ใช้บัตรคำทำให้ลดข้อจำกัดของผู้ที่ไม่ต้องการพูดแสดงความคิดเห็นลงได้ และยังส่งผลต่อบรรยากาศของการสัมมนาให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการค้นหาสิ่งที่นำไปสู่การต่อยอดจากสิ่งที่มีในชุมชน จนไปสู่แนวทางที่จะนำสิ่งเหล่านั้นไปสร้างรายได้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน ทั้งที่ในความเป็นจริงมีความท้าทายของการจัดระดมความคิดเห็นในแบบออนไลน์ที่อาจส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการคิดสร้างสรรค์อีกด้วย หลักการ

ออกแบบกระบวนการดังกล่าว สอดคล้องกับงานของ Sherwood (2001) ที่ระบุว่า กระบวนการนวัตกรรม คือ ขั้นตอนหรือกระบวนการที่ทำให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในองค์กร โดยกระบวนการนวัตกรรมมี 5 ขั้นตอน (1) การสร้างความคิดใหม่ (Idea Generation) ซึ่งทำให้ความคิดใหม่ๆ เกิดขึ้น (2) การรับรู้สิ่งที่เป็นโอกาส (Opportunity Recognition) การวิเคราะห์เพื่อหาโอกาสความเป็นไปได้ทางธุรกิจหรือที่เรียกว่า “โอกาสทางธุรกิจ” (3) การประเมินความคิด (Idea Evaluation) การคัดเลือกความคิดที่คิดว่าจะมีความก้าวหน้า (4) การพัฒนาความคิด (Development) การปรับเปลี่ยนแนวคิดไปสู่แนวทางการปฏิบัติงาน และ (5) การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (Commercialization) การนำความคิดไปสู่กระบวนการผลิตหรือการปฏิบัติจริงในองค์กร

3. จากผลการศึกษา ที่พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จจากการดำเนินโครงการนี้ พบว่า เกิดจากการมีส่วนร่วมกันของทุกภาคส่วนในชุมชน และได้เสนอว่า แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำนวัตกรรมชุมชนไปใช้ ประกอบด้วย (1) ต้องมีการสร้างและต่อยอดการทำงานแบบมีส่วนร่วมเช่นนี้ในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในทุกกลุ่ม (2) ต้องมีการสร้างผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเครือข่ายกันในการทำงาน (3) ต้องลงพื้นที่จริงเพื่อไปรับฟังความคิดเห็น และ (4) ต้องดึงคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เป็นเพราะ การสานพลังความร่วมมือโดยการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักการของการพัฒนาพื้นที่ (Area base development) ที่มีเป้าหมายหลักของการพัฒนา คือ การกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและพื้นที่ โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนคนในพื้นที่ในการบริหารจัดการการพัฒนาพื้นที่บ้านเกิดของตนเองที่สอดคล้องกับบริบทและฐานทุนเดิม ซึ่งเป็นทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับเป้าหมายของสากลในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของการทำงานชุมชนแบบ “ระเบิดจากข้างใน” ตามพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยให้คนในชุมชนได้มีวิธีคิดและวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริงแล้วอยากจะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง การทำให้คนในชุมชนเข้าใจและตระหนักด้วยตนเองถึงศักยภาพและปัญหาที่สำคัญและลงมือทำมันด้วยตนเองจึงเป็นหลักการที่ทำให้เกิดความยั่งยืนต่อไปได้ (หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการพัฒนาระดับพื้นที่, 2563) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธาณี ชูกำเนิด และ คณะ (2558) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วย ทุนชุมชนหนุนแนบ การมีต้นแบบผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ร่วมหลอมรวมนวัตกรรม ทำเป็นพลวัต จัดการครบวงจร สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร ใกล้ชิดแหล่งเรียนรู้ วิชาการคู่ภูมิปัญญา พึ่งพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และสังคมยอมรับได้ และ งานของธีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ และ คณะ (2558) ที่ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพบว่า ปัจจัยด้านการบริหารและพัฒนาบุคลากร ภาวะผู้นำของประธาน/หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ บรรยายภาคแห่งการเรียนรู้ในองค์กร ทุนทางสังคม และการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกมีความสัมพันธ์กับการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 เนื่องจากโครงการวิจัยนี้ ดำเนินการภายใต้ข้อจำกัดของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการระบอบอย่างหนัก จึงได้รับผลกระทบในแง่ของความสมบูรณ์ในการดำเนินการค่อนข้างมาก และ ยังมิได้ดำเนินการทดลองใช้นวัตกรรมชุมชนดังกล่าวอย่างเต็มรูปแบบตามแผนที่วางไว้ ดังนั้น การอ้างอิงความสำเร็จของการคิดค้นนวัตกรรมชุมชนของงานนี้ อาจต้องเน้นไปที่ความสำเร็จในส่วนต้น คือ ส่วนของผลผลิตที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวคิดนวัตกรรมชุมชนเป็นสำคัญ

1.2 จากผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการสร้างนวัตกรรมชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมนั้น เป็นกระบวนการตั้งต้นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำได้ แต่อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ ประชาสังคมต่าง ๆ ควรช่วยสนับสนุนและส่งเสริมแนวคิดตามรูปแบบดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ ด้วย ก็จะทำให้การดำเนินการบรรลุเป้าหมายเป็นไปอย่างเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผลของการทดลองใช้นวัตกรรมชุมชนนี้ โดยการนำไปใช้จริง เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 คลี่คลาย และ ควรมีการออกแบบประเมินผลเพื่อติดตามว่า ด้วยนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมาสามารถใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งควรออกแบบการติดตามประเมินผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2.2 ควรนำแนวทางและกระบวนการของการศึกษาครั้งนี้ไปดำเนินการกับพื้นที่อื่นที่มีบริบทและทุนทางสังคมในลักษณะที่คล้ายกัน เพื่อเปรียบเทียบผลของการพัฒนาแนวคิดนวัตกรรมชุมชนว่าเหมือนหรือแตกต่างกันในแง่ใดบ้าง อย่างไร

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันพระปกเกล้า ในฐานะหน่วยสนับสนุนการทำวิจัยเรื่องนี้

บรรณานุกรม

- ชลกร ภู่อกุลสุข และ พนิตนาฏ วิสุทธีธรรม. (2556). *การศึกษาและพัฒนาการจัดการนวัตกรรมการสุขภาพชุมชน*. ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาสุขภาพภาคประชาชนภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สนับสนุนงบประมาณจาก กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2560). นวัตกรรมก็เกิดขึ้นได้ในวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนในภาคใต้. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/Southern/ResearchPaper/community_enterprise.pdf
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). การประเมินโอกาสการเกิดภาวะเงินฝืดของไทย. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/MonetPolicyComittee/MPR/BOX_MPR/BOXMPR_Q2_1.pdf
- ธานี ชูกำเนิด, ฐิติมดี อาพัทธนันท์, มารุต คำชะอม และ เอกกรินทร์ สังข์ทอง. (2558). การพัฒนารูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 2(2). กรกฎาคม-ธันวาคม 2558.
- ธีรศักดิ์ อุ่ณอารมณ์เลิศ และ คณะ. (2558). การพัฒนารูปแบบการสร้างนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*. 7(2). กรกฎาคม-ธันวาคม 2558.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2556). *วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศาสตรา สุดสวาท. (2563). มาตรการภาครัฐ กับการรองรับผลกระทบทางเศรษฐกิจของโรคโควิด-19. สืบค้นจาก <https://www.posttoday.com/finance-stock/columnist/618806>
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2548). นวัตกรรมคนไทยทำได้ จากแนวคิดสู่แนวทางการปฏิบัติจริง. กรุงเทพฯ: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2563. ภาวะเศรษฐกิจไทยไตรมาสที่สองของปี 2563 และแนวโน้มปี 2563. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10518
- สุภางค์ จันทวานิช. (2542). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการพัฒนาระดับพื้นที่. (2563). *ประกาศรับข้อเสนอแผนงานสำคัญ (Flagship) ประจำปีงบประมาณ 2563 ชุมชนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. สืบค้นจาก <https://www.nxpo.or.th/A/wp-content/uploads/2019/12ประกาศรับข้อเสนอแผนงานสำคัญ-ชุมชนนวัตกรรม.pdf>

- Maclusky, G. (2018). This is Community Innovation. สืบค้นจาก https://cdn2.hubspot.net/hubfs/316071/Resources/Article/This%20is%20Community%20Innovation%20-%20Galen%20MacLusky.pdf?__hssc=163327267.7.1602491965202&__hstc=163327267.f85faecbb27296b3641926104c1e4a63.1602491965202.1602491965202.1602491965202.1&__hsfp=3755985968&hsCtaTracking=cafd94e1-84b8-435f-9f9e-3dc6958723c0%7C4450959a-b0b7-48d6-9cfe-ccf6dc144299
- Sherwood, D. (2001). *Smart Things To Know About Innovation & Creativity*. Oxford: Capstone Publishing Limited.
- World Bank. (2020). *World Bank: COVID-19 recession is expected to be twice as bad as the 2009 financial crisis*. สืบค้นจาก <https://www.weforum.org/agenda/2020/06/coronavirus-covid19-economic-recession-global-compared/>

ฉากทัศน์การพัฒนาสู่การปกครองในรูปแบบดิจิทัล¹¹

Scenarios of Development to Digital Governance

ยุทธพงษ์ จักรคม¹² และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข¹³

Yuttaphong Jakkhom and Somsak Srisuntisuk

วันรับบทความ 24 พฤศจิกายน 2564

วันแก้ไขบทความ 15 ธันวาคม 2564

วันตอบรับบทความ 24 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

ฉากทัศน์ในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเกิดพลวัตการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการบริหารจำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนจากวิธีเดิมและมุ่งใช้เทคโนโลยีเข้ามาดำเนินการแทน (Transformation) เพื่อนำไปสู่การปกครองในรูปแบบดิจิทัลที่พัฒนานวัตกรรมการบริหารและการให้บริการแบบใหม่ ซึ่งกระแสของการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Disruption) มีผลต่อการให้บริการและการดำเนินธุรกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อดำเนินชีวิตของประชาชน และการประกอบกิจการต่าง ๆ อย่างก้าวกระโดดมากยิ่งขึ้น การปรับเปลี่ยนการดำเนินงานของภาครัฐเพื่อให้บริการประชาชนถือเป็นความท้าทายอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารงานขององค์กรต่าง ๆ เพื่อการขับเคลื่อนองค์กรสร้างคุณค่าสาธารณะสู่ประชาชน โดยอาศัยระบบนิเวศของการปกครองในรูปแบบดิจิทัล (Digital Government Ecosystem) ซึ่งต้องพึ่งพาทุกภาคส่วนควบคู่กัน บทความนี้มุ่งศึกษาถึงพัฒนาการการปรับเปลี่ยนการบริหารงานโดยมองฉากทัศน์การพัฒนาสู่การปกครองในรูปแบบดิจิทัลในอนาคต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันที่ภาครัฐได้รับผลกระทบจากเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นมา อาทิ การประมวลผลแบบกลุ่มเมฆ การจัดการข้อมูลขนาดใหญ่

¹¹ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคม

รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

¹² นายยุทธพงษ์ จักรคม, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Yuttaphong Jakkhom, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Email address: Yuttja@kku.ac.th

¹³ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ดร., รองศาสตราจารย์, ที่ปรึกษา สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Somsak Srisuntisuk, PhD., Associate Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, E-mail: somski4@kku.ac.th

เทคโนโลยีเคลื่อนที่ สื่อสังคมออนไลน์ ปัญญาประดิษฐ์ และทุกสิ่งเป็นอินเทอร์เน็ต ทำให้หน่วยงานภาครัฐเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหาร การให้บริการสังคมตามมา นำไปสู่การกำหนดนโยบายเพื่อให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน

คำสำคัญ : ฉากทัศน์, การพัฒนา, รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์, การปกครองในรูปแบบดิจิทัล

ABSTRACT

The future scenarios tend to change dynamics. In particular, management needs to be modified from the old method and focusing on technology to operate instead. (Transformation) to lead to a digital government that develops new management innovations and services. The trend of digital technology change (Digital Disruption) affects services and transactions that affect people's lives. and doing business with more leaps and bounds Transforming government operations to serve people is a huge challenge. Especially the introduction of digital technology as part of the operation to change the management style of various organizations to drive the organization. Create public value for people by relying on the Digital Government Ecosystem, which depends on all sectors in parallel This article aims to study the development of management change by looking at the development scene to become a digital government in the future. Due to the dramatic changes that governments are affected by emerging technologies such as cloud computing. big data management mobile technology social media artificial intelligence and everything is internet Make government agencies change the paradigm in applying technology in administration. social service followed leading to the formulation of policies to provide public services to the people

Keyword: Scenarios, Development, Electronic Governance, Digital Governance

บทนำ

กระบวนการทัศน์ใหม่ในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเกิดการพัฒนาอย่างเป็นพลวัต โดยเฉพาะการบริหารในปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญที่เข้ามาเปลี่ยน รูปแบบการทำงานขององค์กรต่าง ๆ การบริหารจัดการในองค์กรถือเห็นปัจจัยสำคัญของการขับเคลื่อนองค์กร (โสมวลี ชยามฤต, 2564) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง รูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กระบวนการผลิต การค้า การบริการและกระบวนการทางสังคม รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างสิ้นเชิง โดยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบันเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายของประเทศในการวางแผนการดำเนินการด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ที่หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงการส่งเสริม ผลักดันการพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมเพื่อพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน

จากการดำเนินงานของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government) โดยเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2533 ในหลายประเทศ อันเป็นผลเนื่องมาจากบริบทของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและพัฒนาหน่วยงานของรัฐ โดยการให้บริการประชาชนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) เพื่อพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานและสามารถขยายขีดความสามารถของหน่วยงานภาครัฐในการให้บริการประชาชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในแง่ของผลผลิต ผลลัพธ์ และความคุ้มค่าของเงิน รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพ และสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนผู้ที่มารับบริการ (อาภรณ์ คุระเอียด, 2562) และจะช่วยให้ประชาชนสามารถใช้งานผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว ทันต่อสถานการณ์ ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานของภาครัฐ พร้อมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว เป็นการยกระดับความโปร่งใส และสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนต่อการบริหารงานราชการแผ่นดิน ซึ่ง (เรวัต แสงสุริยงค์, 2562) ภาครัฐสามารถใช้เว็บติดต่อสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้งานได้แบบสองทาง ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) มากขึ้น และภาครัฐสามารถใช้เว็บในการแบ่งปันข้อมูล และสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานได้ง่ายมากขึ้น โดยยึดหลัก 6 ประการ คือ ที่เดียว ทันใด ทั่วไทย ทุกเวลา ทั่วถึง และเท่าเทียม โปร่งใส และเป็นธรรมาภิบาล (ประสพโชค ประมงกิจ, 2549) สามารถส่งมอบบริการสาธารณะไปยังประชาชนเป็นไปอย่างรวดเร็วและทั่วถึง

ด้วยอิทธิพลของความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and communication technologies: ICT) เป็นสังคมที่ใช้สื่อสังคมดิจิทัลมากขึ้นโดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือแบบอัจฉริยะ (Smartphone) ในยุค 4G ที่สามารถใช้อินเทอร์เน็ตแบบเคลื่อนได้อย่างง่าย สะดวกทุกพื้นที่ด้วยระบบการสื่อสารความเร็วสูง (Broadband mobile communication) ทำให้ประชาชนมีความนิยมในการใช้บริการบนอินเทอร์เน็ตด้วยโทรศัพท์มือถือแบบอัจฉริยะแทนการใช้คอมพิวเตอร์มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมดิจิทัลส่งผลให้รัฐบาลต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินการอย่างเร่งด่วน ซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามี

บทบาทสำคัญในชีวิตของมนุษย์แทบทุกด้าน หลายประเทศในโลกจึงจำเป็นต้องปรับตัวไปสู่ความเป็นดิจิทัล โดยการปกครองในรูปแบบดิจิทัลเป็นยุคของการพัฒนาที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการบริหารงาน เพื่อสร้างบริการของรัฐในรูปแบบใหม่ผ่านเทคโนโลยี Mobile Social Cloud Technology โดยมีลักษณะ 3 ประการ ประกอบด้วย Reintegration เป็นการบูรณาการการทางานของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ เข้าด้วยกัน Needs-based holism เป็นการปรับปรุงองค์กรภาครัฐเพื่อให้เกิดการให้บริการสาธารณะที่ให้ความสำคัญต่อการนำความต้องการของพลเมืองมาเป็นศูนย์กลาง และ Digitalization เป็นการใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ในการนาระบบบริหารสารสนเทศมาใช้ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อการสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ตซึ่งจะเข้ามาแทนที่วิธีการทางานแบบเดิม (สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์, 2558) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดแนวโน้มทิศทางการพัฒนาเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัล (Digital Governance) (Janowski, 2015) นอกเหนือจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงจากการให้บริการบนอินเทอร์เน็ตด้วยโทรศัพท์มือถือแบบอัจฉริยะ ทั้งยังมีเทคโนโลยีที่อุบัติขึ้นใหม่ (Emerging technology) จำนวนมากที่มีระบบเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตหรือที่เรียกว่าทุกสิ่งเป็นอินเทอร์เน็ต: ไอโอที (Internet of things: IoT) ที่ทำให้เกิดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) ในสังคมเสมือนจริง (Virtual society) ปัญญาประดิษฐ์ (artificial intelligence) สามารถสะท้อนรูปแบบและบริบทการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนได้เป็นอย่างดี รวมถึงข้อมูลที่อยู่ต่อการตัดสินใจในการบริหารงานของรัฐบาล ทำให้รัฐบาลทั่วโลกเริ่มปรับเปลี่ยนนโยบายให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลมากขึ้น โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ในการพัฒนาภารกิจของรัฐบาลด้วยคำว่า “การปกครองในรูปแบบดิจิทัล” ที่มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการดำเนินงานของภาครัฐที่สามารถช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในการปฏิบัติงาน (Bertrand, 2019) การกำหนดฉากทัศน์ที่จะสามารถนำเสนอแนวโน้มที่จะมีอิทธิพลด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการกำกับดูแลและการสร้างแบบจำลองนโยบายในการพัฒนาเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพการทางานของหน่วยงาน เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนการปกครองในรูปแบบดิจิทัล (Attorney, 2018)

ดังนั้น ในบทความนี้จึงมีความมุ่งหวังที่จะนำเสนอแนวความคิดการพัฒนาสู่การปกครองในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งประกอบด้วยวิวัฒนาการของรูปแบบการปกครองในรูปแบบดิจิทัล ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองในรูปแบบดิจิทัล เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องต่อการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการพัฒนาการปกครองในรูปแบบดิจิทัล และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งจะเป็พื้นฐานการสร้าง ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเป็นเบื้องต้น ต่อการศึกษาเรื่องนี้ในส่วนรายละเอียดเชิงลึก ต่อไป

วิวัฒนาการของรูปแบบการปกครองในรูปแบบดิจิทัล

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในรูปแบบดิจิทัลได้รับการนิยามอย่างมาก โดยภาครัฐมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศนำมาปรับใช้ในการทางาน ตลอดจนระบบนโยบายและการดำเนินการการปกครองใน

รูปแบบดิจิทัลได้วิเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ เพื่อลดความซับซ้อนของการบริการสาธารณะสำหรับภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และหน่วยงานของรัฐเช่นกัน ซึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการและรูปแบบการบริการ ตลอดจนความสัมพันธ์ขององค์กรต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน อาจส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความโปร่งใส การเปิดกว้าง การประหยัดต้นทุน การกำกับดูแลที่ดีขึ้น (Alcaide-Muñoz & Rodríguez-Bolívar. (2017) โดยการเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์มาสู่การปกครองในรูปแบบดิจิทัลของแต่ละประเทศมีวิวัฒนาการที่แตกต่างกัน เพราะแต่ละประเทศมีปัจจัยกีดกันด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ระบบนิเวศ และปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่แตกต่างกัน รวมถึงมีระยะเวลาที่แตกต่างกัน ในการยอมรับเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น อุปกรณ์เคลื่อนที่ การประมวลผลแบบคลาวด์ (cloud computing) สื่อสังคมออนไลน์ ฯลฯ (Janowski, 2015)

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาการปกครองในรูปแบบดิจิทัลนั้น เริ่มตั้งแต่ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 และต้นปี 2000 ได้ดำเนินการโดยมีลักษณะการให้บริการออนไลน์ซึ่งใช้เว็บไซต์ในการดำเนินงานทดแทนการทำธุรกรรมแบบกระดาษ ซึ่งเป็นยุคที่เรียกว่า “e-Government 1.0” ซึ่งจากข้อมูลในปี 1951 สำนักงานสำมะโนประชากรของประเทศสหรัฐอเมริกา นำเอาเครื่องคอมพิวเตอร์ยูนิก (UNIVAC) ที่มีเทปแม่เหล็กสำหรับบันทึกข้อมูลมาใช้งานซึ่งเป็นต้นแบบของการใช้ข้อมูลดิจิทัลในภาครัฐ เป็นความโดดเด่นของเทคโนโลยีที่อุบัติขึ้นโดยมีคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์เคลื่อนที่ รวมถึงการประกาศแนวคิดเชิงนโยบายของผู้นำประเทศสหรัฐอเมริกา ตามเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นใหม่และสังคมนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งมุ่งเป้าไปเพื่อทำงานให้มีประสิทธิภาพ (Ramapriyan, 2015) จากนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาจึงมีลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศแต่รูปแบบการดำเนินงานส่วนใหญ่ยังคงเหมือนเดิมมีเพียงสื่อเท่านั้นที่เปลี่ยนไปในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2000 สู่ e-Government 2.0 หรือบางครั้งเรียกว่ารัฐบาล “แบบเปิด” ซึ่งครอบคลุมภายใต้แนวคิด “eGovernance” โดยมีวัตถุประสงค์เสริมสร้างการมีส่วนร่วม โปร่งใส มีปฏิสัมพันธ์แบบทวิภาคี และสามารถให้ข้อมูลแก่ผู้รับบริการผ่านเว็บไซต์ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มของรัฐบาล ตั้งแต่กลางปี 2010 เป็นต้นมา เกิดการพัฒนานวัตกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นยุค e-Government 3.0 เรียกว่า “รัฐบาลฉลาด” หรือ “รัฐบาลอัจฉริยะ” ซึ่งประธานาธิบดีบารัค โอบามา ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แถลงนโยบายดำเนินการพัฒนาไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของรัฐบาลที่จะพัฒนาเป็น “การปกครองในรูปแบบดิจิทัล” โดยการสร้างแพลตฟอร์มศตวรรษที่ 21 มุ่งสู่การให้บริการที่ดีกับประชาชนชาวอเมริกัน (Digital Government: Building a 21st Century Platform To Better Serve The American People) ภายใต้บริบทของเทคโนโลยีทางสังคม (Social technology) ที่เกิดการผสมผสานในการขับเคลื่อนโดยนวัตกรรมในการบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Bigdata) และดำเนินการทุกอย่างบนอินเทอร์เน็ต (Internet of Thing) และบล็อกเชน (Blockchain) ทั้งนี้ แนวคิดการปกครองในรูปแบบดิจิทัลของสหรัฐอเมริกาได้แพร่กระจาย (Diffusion) ออกไปทั่วโลกและเกิดการยอมรับ (Adoption) จากนานาประเทศอย่างรวดเร็ว มีการ

นำเอากระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลมาบูรณาการกับกลยุทธ์การบริหารงานของรัฐบาลให้เกิดความทันสมัย และให้ความสำคัญกับประชาชน (Citizen-centric approach) ที่ใช้การพยากรณ์ความต้องการของประชาชนและเอกชนไปสู่การขับเคลื่อนโดยประชาชน (Citizen-driven approach) ให้ประชาชนและเอกชนเป็นผู้สร้างและกำหนดความต้องการร่วมกับรัฐบาล (OECD, 2014) นำไปสู่การปรับปรุงเพื่อความยั่งยืน ซึ่งเป็นรัฐบาลที่เปลี่ยนแปลงและขับเคลื่อนด้วยพลเมือง และดำเนินการให้ตรงต่อความต้องการและความคาดหวังของทุกภาคส่วน พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนที่ได้ตอบโต้และง่ายต่อการเข้าถึง ซึ่งอยู่ในยุค eGovernment 4.0 เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพครอบคลุมและตรวจสอบได้ เพื่อสนับสนุนการกำหนดนโยบายและการให้บริการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) (Chun, Shulman, Sandoval, & Hovy. (2010)

สำหรับประเทศไทย เริ่มจากการนำเอาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการประมวลผลข้อมูล ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทำให้หน่วยงานของรัฐสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันได้มากขึ้น และหลายหน่วยงานสามารถส่งบริการไปสู่ประชาชนในสังคมได้กว้างและไกลมากขึ้น (เรวัต แสงสุริยงค์, 2562) จากรูปแบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government) ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2542 ในการเข้าร่วมข้อตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน (e-ASEAN Agreement) โดยจุดประสงค์หลักของข้อตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน คือ การเสริมสร้างศักยภาพด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ของภูมิภาคอาเซียนเพื่อใช้เรียกยุคที่รัฐบาลเริ่มนำเอาอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการให้บริการงานของภาครัฐ (ทงศักดิ์ เหมือนเตย, 2563) และเชื่อมโยงระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลและให้บริการประชาชนผ่านเว็บไซต์ (Sharma, 2004; Frost & Sullivan, 2011) การเปลี่ยนผ่านสู่การดำเนินงานเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัล คือ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานภาครัฐและการบริการสาธารณะ โดยปรับปรุงการบริหารจัดการและบูรณาการข้อมูลภาครัฐและการทำงานให้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยง เข้าด้วยกันอย่างมั่นคงปลอดภัยและมีธรรมาภิบาล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกในการให้บริการประชาชน ในการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐต่อสาธารณชน และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เนื่องจากปัจจุบันความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอยู่ในยุค 5G ที่สามารถใช้อินเทอร์เน็ตแบบเคลื่อนที่ด้วยระบบการสื่อสารความเร็วสูง (Broadband mobile communication) โดยประชาชนสามารถเข้าถึงได้ทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ส่งผลให้บริบทการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนเข้าถึงการใช้งานอินเทอร์เน็ตได้ง่าย ก่อเกิดเทคโนโลยีอุบัติใหม่ (Emerging technology) จำนวนมากที่มีระบบเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตหรือที่เรียกว่า ทุกสิ่งเป็นอินเทอร์เน็ต (Internet of things: IoT) ที่ทำให้เกิดข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) ในสังคมเสมือนจริง (Virtual society) นำไปสู่การประมวลผลแบบคราวน์ การจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ เทคโนโลยีเคลื่อนที่ สื่อสังคมออนไลน์ ปัญญาประดิษฐ์ และทุกสิ่งเป็นอินเทอร์เน็ต ทำให้หน่วยงานภาครัฐเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหาร (ทงศักดิ์ เหมือนเตย, 2563) มาปรับใช้กับการให้บริการประชาชน การบริหารจัดการภาครัฐ การกำหนดนโยบาย

ต่าง ๆ รวมไปถึงการแก้ไขปัญหา อุปสรรค หรือความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้รูปแบบการทำงาน การให้บริการ และการดำเนินการต่าง ๆ ของภาครัฐเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์, 2560) รวมถึงมีพลังอำนาจต่อการตัดสินใจในการบริหารงานของรัฐบาล ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนผ่านการบริหารงานในรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลมากขึ้น และจินตนาการ (Imagination) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ในการพัฒนาภารกิจของรัฐบาลสู่การเป็น “การปกครองในรูปแบบดิจิทัล” ที่จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพ เพิ่มการเข้าถึงการบริการของภาครัฐ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และทำให้หน่วยงานของรัฐบาลรับผิดชอบต่อประชาชนมากขึ้น (McNeil, 2018) ทั้งนี้ การดำเนินงานมีอาจสำเร็จได้เพียงหน่วยงานเดียว ซึ่งจะต้องมีหลายองค์ประกอบเข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ ตัวผู้บริหารระดับสูง การวางแผนของรัฐบาลกลาง การมีส่วนร่วมของภาคส่วนอื่นทั้งภาครัฐกิจและภาคประชาชน ฯลฯ โดยวิวัฒนาการพัฒนาสู่การเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัล (ปริชญ์ บุญดีสกุลโชค, 2559; ดังภูมิ, 2564) ดังนี้

1. ระบบบริการภาครัฐ 1.0 (Government 1.0 – Traditional Services) จากการปฏิรูประบบราชการในสมัยรัชการที่ 5 ที่มีการวางรากฐานประเทศและจัดโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินตามแนวนานาอารยประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงระบบกรม กองใหม่ และตั้งกระทรวง กรม ให้เหมาะสมกับเวลาและสถานการณ์ แวดล้อมทั้งนี้การบริหารจัดการในรูปแบบดั้งเดิม ที่เป็นการบริหารงานที่ประชาชนต้องเดินทางมาติดต่อด้วยตนเอง หรือจะมีการทำธุรกรรมแทนก็จำเป็นต้อง มอบอำนาจให้มีการทำธุรกรรมต่างๆ และให้บริการแบบกรอกฟอร์ม กระดาษ แบบสำเนาเอกสารสำคัญส่วนตัวที่ต้องมีการ ลงนามรับรองสำเนาด้วยลายมือชื่อจริงเท่านั้น

2. ระบบบริการภาครัฐ 2.0 (Government 2.0 – Authorized Agent) เป็นช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา จนถึงยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย โดยการบริหารราชการเป็นไปตามแนวทางคลาสสิกของ Max weber ว่าด้วยความชอบธรรมทางการเมืองที่มาจากเหตุผลและกฎหมาย (Legal- Rational Legitimacy) ที่เป็นระบบที่มีการตั้งศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ เริ่มมีการนำระบบจัดเก็บข้อมูลแบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ แต่ยังเปิดใช้เฉพาะหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ยังไม่มีการเปิดให้ประชาชนทำธุรกรรมเองผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ของภาครัฐ

3. ระบบบริการภาครัฐ 3.0 (Government 3.0 – Electronic Transaction) ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมา จากวิกฤตต้มยำกุ้ง กระแส Democratization และ NPM ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่อง Good Governance มุ่งเน้นการปฏิรูประบบราชการปี 2545 ที่ต้องการให้บริการภาครัฐดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เปิดกว้าง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงนำไปสู่ระบบที่มีการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐโดยระบบอินเทอร์เน็ต มีการรับส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) มีการให้กรอกฟอร์ม ดาวน์โหลดแบบฟอร์มกรอกแล้วนำส่งเอกสารแบบเดิม หรือกรอกข้อมูลผ่านฟอร์มและมีการพัฒนาลายเซ็น

อิเล็กทรอนิกส์มาใช้ร่วมกับระบบในบางหน่วยงาน แต่หากใครไม่ต้องเดินทางมาติดต่อเอง ก็ใช้การส่งเอกสารทางไปรษณีย์ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเองเท่านั้น

4. ระบบบริการภาครัฐ 4.0 (Government 4.0 – Fully Digital Services) ที่มุ่งหวังสู่การเป็นไทยแลนด์ 4.0 จากการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ภาครัฐต้องปรับตัวให้สามารถอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมยุคดิจิทัลท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว (Disruption) และไม่สามารถคาดเดาได้ จึงต้องมุ่งเน้นความคล่องตัวเพื่อขับเคลื่อนภารกิจพิเศษ (Agenda-Based) และนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาพลิกโฉมระบบราชการสู่ Government 4.0 คือ ระบบที่เปิดบริการรับ-ส่งเอกสาร ลงทะเบียนต่าง ๆ ผ่านอินเทอร์เน็ต โดยสมบูรณ์แบบ มีการพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ของหน่วยงานโดยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ ลดการใช้เอกสารกระดาษ อย่างครบวงจร โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง การบริการและเข้าถึง ความต้องการในระดับปัจเจก (Citizen -Centric and Service - Oriented Government) ซึ่งมีความจำเป็นต้องพัฒนาการ ปฏิบัติงานให้เป็นไปในลักษณะ ภาครัฐอัจฉริยะ (Smart and High Performance Government) รวมถึงการเปิดกว้างและเชื่อมโยงถึงกัน (Open and Connected Government) ทั้งระหว่างภาครัฐ ด้วยกันเองและภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อให้ภาครัฐเป็นที่พึ่งของประชาชนและเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจได้

5. วิวัฒนาการบริการรัฐ ระบบบริการภาครัฐ 5.0 (Government 5.0 – Fully Networking Digital Services) คือระบบที่มีการติดต่อเชื่อมโยงเอกสารระหว่างหน่วยงานของรัฐทั้งหมด โดยมีการติดต่อกับทางรัฐเพียงหน่วยงานเดียวเท่านั้น จากนั้นข้อมูลจะทำการเชื่อมต่อ และมีระบบฐานข้อมูลของภาครัฐอันเดียวกัน เช่น ระบบจัดส่งเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ภายในหน่วยงาน ระหว่างหน่วยงาน หรือเรียกกันว่า “ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์” ทั้งนี้ยังให้ประชาชนติดต่อผ่านทางดิจิทัลโดยตรงกับหน่วยงานได้เหมือนเดิม อีกทั้งการเข้าถึงข้อมูลของทางภาครัฐตลอด 24 ชั่วโมง โดยระบบมีความปลอดภัย รวดเร็ว ทันสมัย เข้าถึงได้ ในการให้บริการข้อมูลแก่ประชาชน

ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองในรูปแบบดิจิทัล

พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเข้าถึงแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการปกครองในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ในการบริหารบุคลากรภาครัฐจากการใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตั้งแต่ผู้ปฏิบัติไปจนถึงผู้บริหาร (กระบวนการต้นระบบราชการ) ผ่านการให้บริการสาธารณะเพื่อตอบสนองความต้องการแก่ประชาชน (กระบวนการต้นผู้บริโภค) ไปสู่การร่วมรับผิดชอบระหว่างภาครัฐและประชาชนในการกำหนดนโยบายและกระบวนการบริการ (กระบวนการต้นแบบมีส่วนร่วม) ดังนั้นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง เช่น สื่อสังคมออนไลน์ที่อยู่โดยทั่วไป มักใช้แนวคิดเรื่องการปรับเปลี่ยนกระบวนการต้นเพื่ออธิบายความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (Janowski, 2015; Linders, 2012) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วยดังนี้

ประการแรก การมีส่วนร่วมของพลเมืองต่อรัฐบาล (Citizen-to-Government: C2G) เป็นกระบวนการที่วิวัฒนาการมาจากพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของรัฐบาลที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัล (Digital Governance) จึงเป็นทางออกสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองและอำนวยความสะดวกในการพัฒนาอย่างแท้จริง โดยประชาชนเข้ามามีส่วนช่วยให้การดำเนินงานรัฐบาลตอบสนองและมีประสิทธิภาพมากขึ้นที่รัฐบาลถือเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก และประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลของภาครัฐ การใช้บริการภาครัฐในรูปแบบดิจิทัล เช่น การชำระภาษี การขอใบรับรอง การขอจดทะเบียน ฯลฯ ที่สามารถใช้งานบนแพลตฟอร์มดิจิทัลได้

ประการที่สอง แพลตฟอร์มกลางของภาครัฐ (Government as a Platform) จะเป็นการให้บริการของภาครัฐที่จะมีการบริการที่ดีขึ้นแก่สาธารณะ ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมอำนวยความสะดวกเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชนผ่านคลาวด์กลาง และเพื่อให้ทำได้ง่ายขึ้นและเร็วขึ้นสำหรับทั้งข้าราชการ นักการเมือง ภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนโลกของรัฐบาลได้รับการจัดระเบียบใหม่โดยใช้ส่วนประกอบที่ใช้ร่วมกัน, API, มาตรฐาน และชุดข้อมูลตามรูปแบบที่กำหนดของรัฐบาล (O'Reilly, 2011) ที่จะก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ข้อมูลให้ครอบคลุมยิ่งขึ้นในทุกภาคส่วนให้ทันต่อสถานการณ์ รวมไปถึงการจัดทำระบบข้อมูลเปิดภาครัฐ (Open data) ที่จะเพิ่มศักยภาพและความโปร่งใสของข้อมูลภาครัฐในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านบริการประชาชน ด้านการเงิน ด้านสาธารณสุข ด้านพลังงาน ด้านการท่องเที่ยว ด้านการสื่อสาร และด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ เป็นต้น อีกทั้งจะสามารถยกระดับขีดความสามารถการแข่งขันทางดิจิทัลของประเทศไทยในยุค New Normal ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผัน (Disruption) (ผู้จัดการออนไลน์, 2563)

ประการที่สาม การมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับประชาชน (Citizen-to-Citizen: C2C) เป็นการดำเนินการเองของประชาชนพลเมือง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือ การจัดระเบียบตนเองของพลเมืองที่มีประสิทธิภาพโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการผลิตร่วมกันระหว่างพลเมืองต่อพลเมือง ซึ่งสามารถนำเสนอสิ่งที่ทดแทนความรับผิดชอบของรัฐบาลแบบเดิม ในข้อดกลองนี้รัฐบาลไม่มีบทบาทในการดำเนินการ แต่เป็นหน่วยงานในการอำนวยความสะดวกในแหล่งข้อมูลอื่น ๆ โมเดลที่คล้ายกันบางครั้งเรียกว่า eGovernment แบบร่วมมือกัน (super)

ดังนั้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองในรูปแบบดิจิทัลโดยถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการขับเคลื่อนในยุคดิจิทัลเนื่องจาก พัฒนาการในการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่ใช้งานสื่อสารสังคมออนไลน์ อุปกรณ์สื่อสารไร้สาย โทรศัพท์เคลื่อนที่ และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ และข้อมูลอื่น ๆ ผลกระทบของพัฒนาดังกล่าวส่งผลต่อภาครัฐที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยน ที่จะต้องเชื่อมต่อการดำเนินงานทุกมิติที่จะเคลื่อนเศรษฐกิจอนาคตด้วยธุรกรรม

ทางอิเล็กทรอนิกส์ ช่วยให้พลเมืองทำธุรกรรมทางแพลตฟอร์มดิจิทัลมากขึ้น เพื่อการขับเคลื่อนให้ทันต่อยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

ฉากทัศน์ในการพัฒนาการปกครองในรูปแบบดิจิทัล

การวิเคราะห์ความท้าทายในปัจจุบันและอนาคตของเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับการติดตามและสร้างแบบจำลองนโยบาย ซึ่งฉากทัศน์เป็นมุมมองที่สอดคล้องกับสถานการณ์การปกครองในปัจจุบัน และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประชาชน ธุรกิจ และบริการสาธารณะจะเป็นอย่างไร โดยการปกครองฉากทัศน์แบ่งออกเป็น 4 ฉากทัศน์เพื่อเป็นกรอบในการออกแบบต่อไปนี้

1) รัฐบาลแบบเปิด (Open governance) เป็นรูปแบบการบริหารงานที่ยึดมั่นในหลักการบริหารราชการแผ่นดินด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางของประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติและพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชนโดยรวม โดยประชาชนจะสามารถเข้าถึงข้อมูลของภาครัฐในรูปแบบออนไลน์และสามารถโต้ตอบตรวจสอบการดำเนินงานภาครัฐที่จะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลพร้อมทั้งกำหนดตัวแบบนโยบายที่ตรงต่อความต้องการ ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการติดตามจากแบบดั้งเดิม นำไปสู่ยุคแห่งนวัตกรรมที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรต่าง ๆ จะนำไปสู่ “โมเลกุลประชาธิปไตย” (Molecular Democracy) ที่จะเกิดขึ้น (EC, JRC-IPTS, 2009; Garfield, 2009)

2) ฉากทัศน์รัฐบาลแบบลี้ไรวาน (Leviathan governance) เกิดจากกลุ่มคนอาธิปไตยที่มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการวิเคราะห์ข้อมูล บริการสาธารณะ ซึ่งการตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงจากหลายส่วน เพื่อกำหนดนโยบายที่ดีที่สุดสำหรับประชาชน ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนจะอยู่ในระดับน้อยมาก โดยที่พลเมืองอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลในการจัดส่งบริการสาธารณะ โดยรัฐบาลดำเนินการจัดหาโดยไม่ได้สอบถามความต้องการของประชาชนโดยตรง แต่ในบริบทนี้ประชาชนจะต้องมีความไว้วางใจรัฐบาลและเต็มใจให้รัฐบาลดำเนินการ โดยเป็นรูปแบบที่ประชานิยมในการตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐบาลค่อนข้างน้อย (EC, JRC-IPTS, 2009; Garfield, 2009)

3) ฉากทัศน์รัฐบาลแบบแปรรูป (Privatized governance) เป็นการดำเนินงานที่เปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรธุรกิจเข้ามาบริหารกิจการบางอย่างของรัฐในรูปแบบรัฐวิสาหกิจตามแนวความคิดของทุนนิยมเสรี เกิดขึ้นราวทศวรรษ 1980 เป็นการนำแนวความคิดของภาคเอกชนมาใช้ในการจัดการภาครัฐที่สำคัญ ซึ่งการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางการบริหารและลดบทบาทของภาครัฐบาลในต่างประเทศ อันเนื่องจากประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของอเมริกาและในยุโรป รวมถึงกระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้ามามีบทบาททางการบริหารประเทศเพื่อความสามารถทางการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ (กัญญาณัฐ เสียงใหญ่, 2558) ซึ่งประชาชนอาจไม่มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการแก่รัฐบาล โดยการตัดสินใจดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีสารสนเทศ ในฉากทัศน์

นี่จะเป็นโอกาสสำหรับการพัฒนานวัตกรรมภายใต้แรงกดดันของการแข่งขันตลาดเสรีด้านต่าง ๆ เช่น การทำงานทางไกล และการแพทย์ทางไกล ระบบแจ้งเตือนการแพร่ระบาด และการจัดการภัยพิบัติ สิ่งเหล่านี้จะมีประโยชน์มากสำหรับผู้ใช้งานจำนวนมากที่สามารถร่วมจ่ายได้ ความเสี่ยงจะเกิดขึ้นเนื่องจากการแบ่งประเภทประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์สาธารณะที่ประชาชนต้องร่วมจ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่อาจเข้าถึงได้น้อย นำไปสู่ความตึงเครียดและความขัดแย้งในสังคมรุนแรงขึ้น (EC, JRC-IPTS, 2009; Garfield, 2009)

4) ฉากทัศน์รัฐบาลในรูปแบบปกครองตนเอง (Self-service governance) เป็นการปกครองโดยมุ่งเน้นที่ประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่มากกว่าผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง คือ การปกครองที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การทำงานที่มุ่งประโยชน์ประชาชนส่วนใหญ่ มีธรรมาภิบาลในการปกครอง โดยประชาชนสามารถกำหนดนโยบายได้ด้วยตัวเอง โดยเลือกจากรายการความต้องการบริการสาธารณะที่ต้องการและยินยอมซึ่งอาศัยการใช้งานของเทคโนโลยีสารสนเทศในการแก้ไขปัญหาที่มีความรวดเร็วกว่าในรูปแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาศัยการใช้งานของเทคโนโลยีสารสนเทศในการแก้ไขปัญหาที่มีความรวดเร็วกว่าในรูปแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาศัยการใช้งานของเทคโนโลยีสารสนเทศในการแก้ไขปัญหาที่มีความรวดเร็วกว่าในรูปแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาศัยการใช้งานของเทคโนโลยีสารสนเทศในการแก้ไขปัญหาที่มีความรวดเร็วกว่าในรูปแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาศัยการใช้งานของเทคโนโลยีสารสนเทศในการแก้ไขปัญหาที่มีความรวดเร็วกว่าในรูปแบบดั้งเดิม

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัล

การเปลี่ยนแปลงเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัลนั้นมีทั้งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลภาครัฐมากยิ่งขึ้น เพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมือง และเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับรัฐบาลมากขึ้น ในทางกลับกันการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลให้รัฐบาลจะต้องมีธรรมาภิบาลในการบริหารงานเพิ่มขึ้น ซึ่งการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอาจนำไปสู่ “ทุนนิยม” และในที่สุดอาจจำกัดกระบวนการประชาธิปไตย ในทำนองเดียวกันแม้ว่าจะมีการสนับสนุนต่อแนวคิดเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นตัวกระตุ้นการมีส่วนร่วมของพลเมือง แต่ก็ยังไม่ชัดเจนว่าสิ่งนี้จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตามระบอบประชาธิปไตยทางสังคมมากขึ้น อีกทั้งในมิติของการเข้าถึงและทักษะของพลเมืองที่มีความแตกต่างกัน อาจส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น ที่ก่อให้เกิดการผลักดันเสียงของ “กลุ่มชายขอบ” หรือ “กลุ่มเปราะบาง” ที่ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ เนื่องจากการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและวุฒิภาวะการรับรู้ที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งผลกระทบออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. ด้านเทคโนโลยี

การเปลี่ยนแปลงที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มุ่งเน้นไปที่การประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ เทคโนโลยีออนไลน์ สื่อสังคม และการแลกเปลี่ยนข้อมูล

1.1 ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและระบบการปกครอง ซึ่งถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาในระบบประชาธิปไตยที่จะเพิ่มความสมดุลของข้อมูลและความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น โดยผลกระทบดังกล่าวขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ AI และเพื่อวัตถุประสงค์ใด เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล

ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในสังคมที่มีความหลากหลาย เช่น อินเดียที่มีภาษาทางการและไม่เป็นทางการหลายภาษา หน่วยงานที่ขอพบข้อเท็จจริงในการโต้ตอบกับประชาชนแทนรัฐบาลมากขึ้น (Ojo, & Adebayo, 2017) แต่อย่างไรก็ตาม AI ก็อาจถูกใช้เป็นเครื่องมือบ่อนทำลายกระบวนการประชาธิปไตย เช่น เยอรมนี สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส บราซิล และสหรัฐอเมริกา มีการใช้แชทบอทในระหว่างการเลือกตั้ง เพื่อสร้างข้อมูลที่ไม่เป็นจริงของการสนับสนุนจากสาธารณะและทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในประเด็นเฉพาะ AI ถูกใช้เพื่อเผยแพร่ข้อมูลที่ผิด ในขณะที่วิธีการใช้ AI ได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการบรรลุผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับผลประโยชน์สาธารณะ จะทำอย่างไรเพื่อป้องกันไม่ให้ขัดต่อประโยชน์สาธารณะ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีกฎหมาย ข้อบังคับในการกำกับดูแล เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบที่หลากหลายของ AI เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน สุดท้ายแล้วการวิเคราะห์ AI จะขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ AI และเพื่อวัตถุประสงค์อะไร

1.2 การประยุกต์เทคโนโลยีออนไลน์เพิ่มมากขึ้น โดยการนำระบบคลาวด์มาสนับสนุนในการบริหารงานเพื่อให้มีความสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากการใช้ระบบดังกล่าวอาจมีช่องโหว่ในด้านความปลอดภัยทำให้ระบบบัญชีออนไลน์ไม่น่าเชื่อถือ เมื่อเพิ่มเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) ทำให้ข้อมูลบัญชีมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ป้องกันการรั่วไหลของข้อมูล ข้อมูลไม่ถูกโจรกรรม มีการตรวจสอบได้อย่างถูกต้อง สามารถตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐบาลมีความโปร่งใสมากขึ้น และอาจเพิ่มความไว้วางใจในหน่วยงานของรัฐ และธุรกรรมที่ดำเนินการผ่านเทคโนโลยีบล็อกเชนจะถูกบันทึกโดยอัตโนมัติ ดังนั้น จึงสามารถตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐบาลได้ เทคโนโลยีบล็อกเชนเปรียบเสมือนเครือข่าย การเก็บข้อมูลถูกจัดเก็บอยู่ในแต่ละบล็อก (Block) เชื่อมโยงกันบนเครือข่ายเหมือนกับห่วงโซ่ (Chain) ทุกคนสามารถเข้าถึงและได้รับข้อมูลเดียวกันทำให้รู้ถึงสิทธิของความเป็นเจ้าของข้อมูล (Shen, & Pena-Mora, 2018)

1.3 การใช้สื่อสังคม (Social Media) ซึ่งแตกต่างจาก AI ซึ่งถูกนำไปใช้ในภาครัฐเมื่อไม่นานมานี้ ประเทศในสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา โดยได้ใช้สื่อสังคมในรัฐบาลตั้งแต่ช่วงปลายยุค 2000 และในประเทศไทยเองก็ใช้สื่อดังกล่าวเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารกับประชาชนในประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง ซึ่งทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหา การรวบรวมข้อมูล การแลกเปลี่ยนร่วมกัน (Warkentin, Sharma, et al., 2018) ซึ่งประชาชนสามารถสนทนาผ่านสื่อออนไลน์ได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามประชาชนมักเป็นปฏิบัติและไม่ให้คุณค่ากับการมีส่วนร่วมผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากนัก เนื่องจากอาจมีความกังวลถึงความเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรัฐจะต้องใช้กลยุทธ์การเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงนั้น เช่น การแก้ไขกฎหมาย และระเบียบ ข้อบังคับ ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง และแนวปฏิบัติขององค์กร และจะต้องคัดกรองเนื้อหาตามความจริง

2. การบูรณาการและแลกเปลี่ยนข้อมูล (data exchange) มีการแลกเปลี่ยนและเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกัน และต้องมีการเปิดเผยข้อมูลเปิดภาครัฐในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐในเรื่องการบริหารราชการแผ่นดินและการให้บริการประชาชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และมีความสะดวกรวดเร็ว

นอกจากนี้ จะส่งผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเพิ่มความโปร่งใส ลดปัญหาคอร์รัปชัน อีกทั้งยังสามารถลดภาระทางด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และการจัดเตรียมเอกสารของประชาชนที่ต้องติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ นอกจากนี้ จะช่วยลดค่าใช้จ่ายของ ภาคประชาชนและภาครัฐกิจแล้ว ยังช่วยลดงบประมาณของภาครัฐลงด้วย อันเนื่องมาจากการพัฒนากระบวนการให้บริการของภาครัฐให้ทันสมัยต่อความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งส่งผล ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม

3. การกระจายความต้องการ (sourcing) และสร้างการมีส่วนร่วม (Participatory)

การสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างบริการ การรวบรวมข้อมูลที่สนับสนุนโดยเทคโนโลยีสารสนเทศ และการนำมาใช้ ควรมีการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพบริการสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้มากขึ้น รูปแบบการสร้างมูลค่าที่เทคโนโลยีสารสนเทศนี้ คาดว่าจะส่งเสริมนวัตกรรมเพิ่มขึ้นในภาครัฐ และสามารถเอาชนะความท้าทายที่เกิดจากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดของการเปิดตัวโครงการ OGD ในหลายประเทศ ที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูล พร้อมทั้งสามารถเผยแพร่ข้อมูลที่มีอยู่บนเวปไซต์ได้และเข้าถึงข้อมูลได้อย่างง่ายและสะดวกมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ รัฐบาลควรสร้างพอร์ทัลแบบครบวงจรสำหรับการเข้าถึงข้อมูลของภาครัฐเพื่อให้ประชาชนใช้เครือข่ายสังคมช่วยให้เกิดการทำงานร่วมกันแบบการแบ่งปันข้อมูลและการระดมความคิดร่วมกัน และดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนและองค์กรอื่น ๆ (Alves, 2013) ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ และการกำหนดนโยบาย (Chun, Shulman, Sandoval, & Hovy, 2010; Linders, 2012) ในอีกมุมมองหนึ่งมองว่าเทคโนโลยีบล็อกเชนถูกมองว่าเป็นตัวขับเคลื่อนที่มีศักยภาพสำหรับนวัตกรรมจากล่างขึ้นบน (de la Rosa, Torres-Padrosa, Fakdi, et al., 2017)

ดังนั้น ผลกระทบที่เป็นอุปสรรคในการเปลี่ยนแปลงการปกครองในรูปแบบดิจิทัล โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลในกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรมของภาครัฐที่ขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะ ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมที่สนับสนุนนวัตกรรมดิจิทัลอาจเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลของภาครัฐ ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมการบริหารภาครัฐที่ไม่ชอบความเสี่ยงอาจเป็นประเด็นสำคัญที่จะเกิดการขัดขวางการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลด้วยเช่นกัน ซึ่งนวัตกรรมทางเทคโนโลยีถือเป็นปัจจัยหลักของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในรูปแบบดิจิทัล อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบก็เป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองในรูปแบบดิจิทัล ดังนั้น การพัฒนาบริการสาธารณะไม่จำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงจากเทคโนโลยีสารสนเทศเท่านั้น แต่ยังสามารถออกแบบการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันที่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย และตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะได้รับการอำนวยความสะดวก ด้วยความโปร่งใสและเปิดเผย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทั้งสองเป็นความพยายามที่ซับซ้อน เป็นเรื่องที่ท้าทายเนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมากต้องมีส่วนร่วม เนื่องจากกฎหมายมีแนวโน้มที่จะสร้างคุณค่าของสาธารณะมากกว่าที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

บทสรุป

ฉกทัศน์อนาคตการปรับเปลี่ยนสู่การเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัล ควรเป็นรูปแบบการปกครองแบบมีส่วนร่วม พร้อมเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามาช่วยสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการจัดบริการสาธารณะ โดยภาครัฐต้องดำเนินการกำหนดนโยบายและขอบเขตการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลให้กว้างไปกว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยต้องคำนึงถึงประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่จะได้รับประโยชน์สูงสุด มีขอบเขตการบริการภาครัฐ (Public Sector Service) ที่ชัดเจน โดยการก้าวจากรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Governance) สู่การเป็นการปกครองในรูปแบบดิจิทัล (Digital Government) คือ การที่รัฐบาลนำเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การประมวลผลแบบกลุ่มเมฆ (Cloud) การจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) เทคโนโลยีเคลื่อนที่ (Mobile Technology) โทรศัพท์อัจฉริยะ (Smart phone) สื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และทุกสิ่งเป็นอินเทอร์เน็ต (Internet of Thing: IoT) มาใช้ในการบริหารงานเพื่อตอบสนองความต้องการในยุค 5G ที่ภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเชื่อมต่อข้อมูลจากอุปกรณ์ดิจิทัลต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ และอำนวยความสะดวกต่อประชาชน ตั้งแต่กระบวนการปรึกษาหารือ การสำรวจ และการรับฟังความเห็นของประชาชน มีกระบวนการตรวจสอบ ติดตามความคืบหน้าการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการภาครัฐที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการลดต้นทุนค่าใช้จ่ายและการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ เพื่อพัฒนาการปกครองในรูปแบบดิจิทัลต้องเป็นไปอย่างคุ้มค่าและเหมาะสม (ทงศักดิ์ เหมือนเตย, 2563) ในขณะเดียวกัน ก็จะต้องพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นทั้งในด้านการผลิต การเข้าถึง และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยภาครัฐจะต้องเปิดกว้างให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และที่สำคัญที่สุด คือ เพื่อส่งมอบการบริการสาธารณะที่ดีที่สุดให้กับประชาชน

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎารักษ์ โล่ห์วัชรินทร์. (บรรณาธิการ). (2564). *การบริหารภาครัฐโฉมใหม่ในยุคแห่งความพลิกผัน*.

ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

กัญญาณัฐ เสี่ยงใหญ่. (2558). แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ สู่การแปรรูปรัฐวิสาหกิจไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 9(2), 1-16.

- ดั่งภูมิ. (2564). **วิวัฒนาการบริการรัฐ จากรัฐบาล 1.0 ถึง รัฐบาล 4.0 และ กำลังจะก้าวสู่รัฐบาล 5G**. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2564, จาก <https://esarabun.com/govern-services-evolution/>
- ทองคำดี เหมือนเตย. (2563). **รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ไทย : ความหมายที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ**. อินทนิล ทักษิณสาร, 15(2), 129-152.
- ประสพโชค ประมงกิจ. (2549). **คู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี : รูปแบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินติ้ง.
- ปริญญ์ บุญดีสกุลโชค. (2559). **ระบบราชการไทยในบริบท ไทยแลนด์ 4.0**. เอกสารประกอบการบรรยาย สำนักงาน ก.พ. วันพุธที่ 14 ธันวาคม 2559 ณ ห้องประชุม 3 อาคารสำนักงาน ก.พ. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.พ.
- เรวัต แสงสุริยงค์. (2562). **บนเส้นทางการพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในสังคมไทย: ยุคดิจิทัล**. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 27(55), 294-317.
- สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์. (2560). **แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2560-2564**. กรุงเทพฯ: โบลลิเกอร์ แอนด์ คอมพานี.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2563, พฤศจิกายน). **รัฐบาลประกาศแผนเปิดบริการ "ดิจิทัลภาครัฐบนแพลตฟอร์มเดียว" ภายในปี 2566**. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2564, จาก <https://mgronline.com/cyberbiz/detail/9630000121863>
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). **การบริหารจัดการภาครัฐ: รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์**. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- โสมวลี ชยามฤต. (2564). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับยุคดิจิทัลขององค์การภาครัฐและเอกชน**. วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(1), 38-50.
- อาภรณ์ คุระเอียด. (2562). **การประยุกต์ใช้รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในการให้บริการภาครัฐ**. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 11(1), 191-208.
- Alcaide-Muñoz, L., Rodríguez-Bolívar, M. P. et al. (2017). Analyzing the scientific evolution of e-Government using a science mapping approach. **Government Information Quarterly**, 34, 545-555.
- Alves, H. (2013). Co-creation and innovation in public services. **The service industries journal**, 33(7-8), 671-682.
- Barlow, J. P. (1996). **Declaration of the Independence of Cyberspace**. Davos.

- Bertrand, A. (2019). **Digital transformation is now a public sector imperative. We examine five critical areas where governments can harness digital technologies to create better outcomes for citizens.** Retrieved May 13, 2021, from https://www.ey.com/en_jp/government-public-sector/how-does-digital-government-become-better-government
- Chun, S., Shulman, S., Sandoval, R., & Hovy, E. (2010). Government 2.0: Making connections between citizens, data and government. **Information Polity**, 15(1, 2), 1-9.
- De la Rosa, J. L., Torres-Padrosa, V., Fakdi, A. et al. (2017). **A survey of blockchain technologies for open innovation.** In 4th Annual World Open Innovation Conf. WOIC
- European Commission, JRC-IPTS (2009). The impact of Social Computing on the EU Information Society and Economy, (Eds. Y. Punie, W. Lusoli, C. Centeno, G. Misuraca, D. Broster).*
- Fishenden, J., & Thompson, M. (2013). Digital Government, Open Architecture, and Innovation: Why Public Sector IT Will Never Be the Same Again. **Journal of Public Administration Research and Theory**, 23(4), 977-1004.
- Garfield, B. (2009). **The Chaos Scenario.** Stieltra Publishing.
- Janowski, T. (2015). Digital government evolution: From transformation to contextualization. **Government Information Quarterly**, 32(3), 221-236.
- Linders, D. (2012). From e-government to we-government: Defining a typology for citizen coproduction in the age of social media. **Government Information Quarterly**, 29(4), 446-454.
- Margetts, H. (1999). **Information Technology in Government: Britain and America.** London: Routledge.
- Margetts, H. (2013). Data, Data Everywhere: Open Data versus Big Data in the Quest for Transparency', N. Bowles and J. Hamilton (eds.). **Transparency in Politics and the Media: Accountability and Open Government.**
- McNeil, J. (2018). **What does digital government really mean?.** Retrieved July 21, 2021, from <https://www.govloop.com/community/blog/digital-government-really-mean/>
- O'Reilly, T. (2011). Government as a Platform. **Innovations**, 6(1), 13-40.

- Ojo, A. , & Adebayo, S. (2017). Blockchain as a Next Generation Government Information Infrastructure: A Review of Initiatives in D5 Countries. **Government 3.0 – Next Generation Government Technology Infrastructure and Services**, 32, 283–298.
- Ramapriyan, H. K. (2015). **Evolution of Archival Storage (from tape to memory)**. Retrieved May 13, 2021, from: <https://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/20150006826.pdf>
- Shen, C. , & Pena-Mora, F. (2018). Blockchain for Cities - A Systematic Literature Review. **IEEE Access**, 6, 76787-76819.
- Warkentin, M., Sharma, S. et al. (2018). Social identity and trust in internet-based voting adoption. **Government Information Quarterly**, 35(2), 195-209.

กระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ธรรมาภิบาลไซเบอร์เนติกยุคดิจิทัล¹⁴

The Public Administration's Cybernetic Governance Paradigm in Digital Era

กานต์ ยืนยง¹⁵

Kan Yuenyong

วันรับบทความ 24 พฤศจิกายน 2564

วันแก้ไขบทความ 15 ธันวาคม 2564

วันตอบรับบทความ 24 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

ข้อถกเถียงในเรื่องกระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์เป็นไปอย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการทั้งในระดับประเทศและในระดับนานาชาติ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการแบ่งกลุ่มองค์ความรู้และแสดงวิวัฒนาการของตัวแบบต่าง ๆ ในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ ต้นแบบกระบวนทัศน์อย่างหนึ่งที่พบในข้อเสนอของนิโคลัส เฮนรี และภายหลังพิทยา บวรวัฒนาได้นำมาพัฒนาต่อเพื่อกำหนดกระบวนทัศน์องค์ความรู้รัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทยซึ่งทั้งคู่ล้วนนำมาจากแนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์ของโทมัส คูห์น พื้นฐานตัวแบบกระบวนทัศน์เหล่านี้ถูกวิพากษ์จากศุภชัย ยาวะประภาสโดยอาศัยการแบ่งกระบวนทัศน์ที่ต่างออกไปตามกรอบปรัชญาทั้งในมิติด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและมิติด้านภววิทยา นักวิชาการในยุคหลังอย่างนอร์มา ริคคูลีได้นำเสนอการจัดแบ่งกระบวนทัศน์จากมุมมองผ่านทั้งมิติด้านภววิทยา ญาณวิทยา และวิธีวิทยา อย่างไรก็ตามการจัดแบ่งกระบวนทัศน์เหล่านี้ยังไม่ตอบโจทย์ว่าทำไมลักษณะการกำหนดตัวแบบในสาขารัฐประศาสนศาสตร์จึงมีลักษณะย้อนกลับไปกลับมา แทนที่จะมีลักษณะเปลี่ยนกระบวนทัศน์องค์ความรู้อย่างสิ้นเชิงอย่างที่คูห์นได้นำเสนอ บทความนี้จะ

¹⁴ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

¹⁵ กานต์ ยืนยง, นักศึกษาปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต การบริหารการพัฒนา (หลักสูตรนานาชาติ) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ข้อเสนอในบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยระดับดุษฎีบัณฑิตในหัวข้อเรื่องตัวแบบธรรมาภิบาลแบบปฏิฐานซึ่งจะได้มีการนำเสนอต่อไปในอนาคต, Kan Yuenyong, PhD student in Doctor of Philosophy Program in Governance and Development (International Program), Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration, The suggestion in this article is a part of the author's dissertation in positive governance to be studied further in the future., Email address: sikkha@gmail.com

นำเสนอย้อนกลับไปยังที่มาของตัวบทรัฐกิจของแมกซ์ เวเบอร์ที่ถูกถ่ายทอดใหม่จากตัวบทภาษาเยอรมันโดยโทนี วอเตอร์ส และแด็กมาร์ วอเตอร์สโดยพวกเขาเสนอให้คงศัพท์เยอรมันที่สำคัญเพื่อทำความเข้าใจภาษาวิธีของการกำหนดระบบรัฐกิจสมัยใหม่และระบบทุนนิยมขึ้นมา อาทิ เกไมน์ชาฟท์ (Gemeinschaft) และเกเซลชาฟท์ (Gesellschaft) เป็นต้น บทความนี้จะชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ที่แท้จริงเกิดขึ้นเพียงสองครั้งเท่านั้น และเรากำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนผ่านไปสู่กระบวนทัศน์ครั้งใหม่

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์, ยุคดิจิทัล, อุตสาหกรรม 4.0, การปฏิรูประบบราชการ

Abstract

There are broad debates among scholars regarding public administration's paradigm both at the national and the international level. The paradigm is for categorizing and to demonstrate an evolution of knowledge in public administration discipline. Nicholas Henry is the first scholar who introduces Thomas Kuhn's paradigm shift in categorizing paradigm in public administration. Afterwards, Bidhya Bowornwatana has adopted Henry's to categorize public administration paradigm in Thailand. Supachai Yawaprapas, by employing categorizing the different paradigm according to social change and ontological dimension, has criticized both. Norma Riccuci has subsequently advanced a more complicated paradigm after ontological, epistemological and methodological dimensions. These paradigms, still, cannot answer a question on why public administration body of knowledge has been changed back and forth without a decisively shift like Kuhn's suggestion. This article will reinvestigate Max Weber's bureaucracy which follows a new translation by Tony Waters and Dagmar Waters, in which both have suggested to include specific German vocabulary such as Gemeinschaft and Gesellschaft, to capture the better understanding on Weber's suggestion on how the dialectic of both concepts could generate both bureaucracy and capitalism. This article will suggest that the genuine paradigm shift has just happened twice, amidst the new paradigm shift are we hereafter to stay.

Keyword: *Paradigm, Digital Era, Industry 4.0, Bureaucratic Reform*

พิทยา บวรวัฒนา (2526: 152-153) ได้จัดแบ่งกระบวนทัศน์ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ของนักวิชาการไทยในช่วงปี พ.ศ. 2497 – 2524 ออกเป็นสองกระบวนทัศน์ใหญ่ ๆ คือกระบวนทัศน์หลักการบริหาร (Principles of Administration) และกระบวนทัศน์พัฒนาระบบราชการ (Bureaucratic Development) โดยใช้เกณฑ์ที่ยืมจากแนวคิดของโทมัส คูห์นซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนทัศน์จะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยเหตุปัจจัยสองประการคือ ประการแรกกระบวนทัศน์นั้นเป็นองค์ความรู้ใหม่เพียงพอที่จะดึงดูดกลุ่มนักคิดให้หันมายอมรับกระบวนทัศน์นั้น มากกว่าจะไปดำเนินกิจกรรมเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ทางเลือกมาแข่งขัน และประการที่สองกระบวนทัศน์นั้นจะต้องเปิดกว้างพอที่จะให้มีการนำองค์ความรู้นั้นไปประยุกต์แก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ สถานการณ์เช่นนี้จะเรียกว่าวิทยาศาสตร์แบบฉบับ (normal science) (Kuhn, 1996: 10) แต่เมื่อเกิดการค้นพบใหม่ขึ้นมาจนทำให้วิทยาศาสตร์แบบฉบับนั้นเดินไปสู่วิกฤตก็จะมีการสร้างคำอธิบายและนำไปสู่องค์ความรู้จนกระทั่งกระบวนทัศน์ใหม่ขึ้นมาพร้อม ๆ กับที่ปฏิเสธกระบวนทัศน์เดิม (Kuhn, 1996: 77) คูห์นยังตั้งข้อสังเกตด้วยว่าการเปลี่ยนผ่านจากกระบวนทัศน์เก่าไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ไม่ได้เกิดจากการสังสมความรู้อย่างค่อยเป็นค่อยไป (Kuhn, 1996: 84) และมักเกิดขึ้นจากนักคิดรุ่นเยาว์หรือคนหน้าใหม่ในวงการ (Kuhn, 1996: 90) เมื่อกระบวนทัศน์ใหม่เกิดขึ้นมาท้าทายก็จะมีใครได้เล็งจากมุมมองของกระบวนทัศน์ตนไปมา¹⁶ (Kuhn, 1996: 94) พิทยายังได้ชี้ให้เห็นด้วยว่ายังมีนักรัฐประศาสนศาสตร์ตะวันตกอย่างนิโคลัส เฮนรี¹⁷ โรเบิร์ต โกลเลบิวสกี และเฟรดริกสันก็ได้ใช้แนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์นี้มาจัดแบ่งองค์ความรู้ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ออกเป็นกระบวนทัศน์ต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

ส่วนศุภชัย ยาวะประภาษได้วิพากษ์กรอบกระบวนทัศน์ของพิทยาว่ายังขาดกรอบการมองกระบวนทัศน์พิทยาเพียงแต่แสดงให้เห็นภูมิหลังและความเป็นมาของรัฐประศาสนศาสตร์ในไทยซึ่งทั้งสองกระบวน

¹⁶ คูห์นถูกวิจารณ์ในเรื่องความคลุมเครือของนิยามกระบวนทัศน์ที่เขาใช้ โดยเฉพาะข้อวิจารณ์จากมากาเรธ มาสเตอร์แมน ภายหลังคูห์นได้ตอบชี้แจงมาสเตอร์แมนและกำหนดนิยามกระบวนทัศน์ของเขาลงไปว่ามีสองความหมายคือ (1) “ชุดของความเชื่อ คุณค่า เทคนิค และอื่น ๆ ทั้งหมดที่สมาชิกของชุมชนวิทยาศาสตร์หนึ่งมีร่วมกัน หรือ ‘disciplinary matrix’” และ (2) “แบบอย่างหรือตัวอย่าง คือการแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมที่เคยประสบความสำเร็จซึ่งนักวิทยาศาสตร์จะใช้เป็นรากฐานในการแก้ปัญหาที่ยังค้างอยู่ในขั้นตอนของ Normal Science” (นิสาชล, 2552: 10)

¹⁷ การแบ่งกระบวนทัศน์ของเฮนรีถือเป็นมาตรฐานในการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่าเป็นรัฐประศาสนศาสตร์สากลตามไปด้วย ในการนำเสนอกระบวนทัศน์ลงในวารสาร *Public Administration Review* เป็นครั้งแรกในปีค.ศ. 1975 เฮนรีใช้การเพ่งขอบเขตการสนใจ (locus) และประเด็นที่สนใจ (focus) แล้วแบ่งกระบวนทัศน์ออกเป็น 5 กระบวนทัศน์คือ (1) กระบวนทัศน์การแบ่งแยกการเมืองออกจากการบริหาร (ค.ศ. 1900-1926), (2) กระบวนทัศน์หลักการบริหาร (ค.ศ. 1927-1937), (3) กระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ในฐานะรัฐศาสตร์ (1950-1970), (4) กระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ในฐานะศาสตร์การบริหาร (ค.ศ. 1956-1970), และ (5) กระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ในฐานะรัฐประศาสนศาสตร์ (ค.ศ. 1970-ปัจจุบัน) (Henry, 1975) แต่การจัดแบ่งกระบวนทัศน์ในปัจจุบันในหนังสือ “*Public Administration and Public Affairs*” ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 13 เขาได้ตัดเกณฑ์ความสนใจออกแล้วเพิ่มกระบวนทัศน์ที่ 6 เข้าไปคือกระบวนทัศน์ธรรมาภิบาล (ค.ศ. 1990-ปัจจุบัน) (Henry, 2018: 47-48)

ทัศนะนั้นล้วนเป็นการรับแนวคิดมาจากสหรัฐอเมริกา (ศุภชัย, 2526: 316) ศุภชัยยืมแนวคิดมาจากกิบบอน เบอร์เรล และแกรธ มอร์แกน (ศุภชัย, 2526: 317) โดยชี้ให้เห็นว่าเราสามารถกำหนดกระบวนทัศน์โดยใช้เกณฑ์ด้านแนวคิดทางสังคมศาสตร์ซึ่งแบ่งออกได้เป็นกลุ่มที่เน้นอัตวิสัย (subjective) และกลุ่มที่เน้นภววิสัย (objective) ซึ่งการแบ่งขั้วนี้เกิดจากทั้งมุมมองที่แตกต่างทั้งมิติด้านภววิทยา (ontology) ญาณวิทยา (epistemology) สภาพธรรมชาติของมนุษย์ (human nature) และวิธีวิทยา (methodology) (Burrell and Morgan, 2019: 3) ด้านหนึ่ง และเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่ามองการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปกับการเปลี่ยนแปลงอย่างถึงรากอีกด้านหนึ่ง (Burrell and Morgan, 2019: 18) โดยอาศัยเกณฑ์ทั้งคู่นี้จึงสามารถจัดแบ่งกระบวนทัศน์ออกได้เป็นสี่แบบคือ กระบวนทัศน์แบบกลุ่ม Functionalist กลุ่ม Interpretivist กลุ่ม Radical humanist และกลุ่ม Radical structuralist (ศุภชัย, 2526: 327; Burrell and Morgan, 2019: 22; ทิพวรรณ, 2561: 23-33) ทั้งนี้ ศุภชัยได้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ของไทยยังกระจุกตัวอยู่ในกลุ่ม Functionalist และยังชี้ให้เห็นว่ายังมีข้อจำกัดทั้งเทคนิคทางสถิติยังอยู่ในระดับพื้นฐาน ทั้งยังเน้นหัวข้อการศึกษาไปเฉพาะการบริหารบุคคลในวงราชการและการบริหารโครงการเท่านั้น (ศุภชัย, 2526: 330) อย่างไรก็ตามงานของศุภชัยได้เขียนขึ้นเมื่อสามสิบแปดปีก่อน ดังนั้นข้อจำกัดเหล่านั้นย่อมเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว¹⁸

¹⁸ ข้อจำกัดเรื่องเทคนิคทางสถิติ เมื่อพิจารณาในการเรียนการสอนระดับคณาจารย์บัณฑิตของคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในสาขาการวิจัยเชิงปริมาณขั้นสูง (ในกระบวนวิชารหัส DA8120) ก็ครอบคลุมสิ่งที่ศุภชัยได้กล่าวถึงทั้งหมด สิ่งที่ขาดไปในความคิดของผมกลับเป็นเนื้อหาในส่วนของ การใช้แบบจำลองภาคี (Agent-based Modeling หรือ ABM) ในทางสังคมศาสตร์ หากสนใจเรื่องนี้โปรดดูหนังสือ “Simulation for the Social Scientist” (Gilbert and Troitzsch, 2005) และ “An Introduction to Agent-based Modeling” (Wilensky and Rand, 2015) ส่วนสาขาการวิจัยเชิงคุณภาพ (ในกระบวนวิชารหัส DA8130) ก็ได้มีการเรียนการสอนการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการใช้เชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Mixed Methods Research) โดยใช้หนังสือ “Foundations of Mixed Methods Research” (Teddie and Tashakkori, 2009) เป็นหนังสือหลักในการสัมมนา สำหรับข้อจำกัดด้านหัวข้อการศึกษา เมื่อพิจารณาจากงานวิทยานิพนธ์ของนิศาล พรหมรินทร์ (2552) ซึ่งเป็นการวิจัยกระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ต่อจากงานศึกษาของพิทยาเพิ่มจากช่วงเวลาที่เขาศึกษาออกไปอีก 27 ปี ก็พบว่ารัฐประศาสนศาสตร์ไทยมีการขยายกระบวนทัศน์จากสมัยพิทยาออกเป็น 5 กระบวนทัศน์คือ (1) กระบวนทัศน์หลักการบริหารแบบคลาสสิก (พ.ศ. 2498-2522) (2) กระบวนทัศน์การจัดการ (พ.ศ. 2522-2537) (3) กระบวนทัศน์ธรรมาภิบาล (พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน) (4) กระบวนทัศน์การเมือง-การบริหาร (พ.ศ. 2498-ปัจจุบัน) และ (5) กระบวนทัศน์แบบไทย (พ.ศ. 2498-ปัจจุบัน) สำหรับการแบ่งกระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ไทยแบบอื่น อาทิ อลงกรณ์ สารกาล (2562) เขาใช้เกณฑ์ จุดกำเนิดฐานคติ วัตถุประสงค์หลัก ทฤษฎีหลัก ลักษณะการใช้อำนาจและผลของการใช้อำนาจ สถานะของพลเมือง สถานะและบทบาทของรัฐบาล และผลลัพธ์ ออกเป็นสี่กระบวนทัศน์หลักได้แก่ (1) กระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ดั้งเดิม (Traditional Public Administration: TPA) (2) กระบวนทัศน์การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) (3) กระบวนทัศน์การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) และ (4) การอภิบาลสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance) การแบ่งกระบวนทัศน์ของอลงกรณ์ไม่ได้เดินตามแนวทางกระบวนทัศน์ของคูห์น จึงมีลักษณะคล้ายกับการจำแนกสำนักคิด

นอร์มา ริคคิซีเห็นว่ารัฐประศาสนศาสตร์นั้นขาดกระบวนทัศน์โดยธรรมชาติเพราะพื้นฐานขององค์ความรู้ตั้งอยู่บนประสบการณ์และการปฏิบัติเป็นหลักอีกทั้งการปฏิบัติและสถาบันที่ดำเนินการนั้นก็เปี่ยมไปด้วยธรรมชาติทางการเมืองโดยพื้นฐานจึงยังเป็นการยากที่จะกำหนดกระบวนทัศน์ใด ๆ ขึ้นมาได้ และเนื่องเพราะการขาดกระบวนทัศน์นี้เองรัฐประศาสนศาสตร์จึงมิใช่วิทยาศาสตร์แบบฉบับตามแนวคิดของคุณท์ หากแต่รัฐประศาสนศาสตร์ควรถูกจัดให้เป็นองค์ความรู้แบบหลังวิทยาศาสตร์แบบฉบับ (postnormal science) ดังนั้นรัฐประศาสนศาสตร์จึงมีบรรทัดฐานและมีมุมมองด้านภววิทยาอันหลากหลายปรากฏการณ์นี้ยังเกิดขึ้นกับศาสตร์ด้านสังคมศาสตร์แขนงอื่นด้วยเช่นกัน ริคคิซีเสนอให้ใช้คำว่า “เค้าโครง” (framework) แทนคำว่ากระบวนทัศน์ และชี้ให้เห็นว่ามีการจัดแบ่งแบบลักษณะ (typology) ของแต่ละกลุ่มออกตามภววิทยาและญาณวิทยาจากนั้นก็มีการกำหนดวิธีวิทยาที่สอดคล้องกับการจัดแบ่งนั้น (Ricucci, 2010: 3-5) ริคคิซีได้แบ่งแบบลักษณะออกเป็นหกกลุ่มคือ กลุ่มคติด้านตีความ (Interpretivism) (หรือคติการต่อต้านปฏิฐานนิยม) กลุ่มคติความเป็นเหตุเป็นผล (Rationalism) กลุ่มคติด้านหลักฐานเชิงประจักษ์ (Empiricism) กลุ่มปฏิฐานนิยม (Positivism) กลุ่มหลังปฏิฐานนิยม (Postpositivism) และกลุ่มหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) หรือเรียกอีกอย่างว่ากลุ่มทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) (Ricucci, 2010: 47-48)

อันที่จริง แม้พยายามเลี่ยงการใช้คำว่ากระบวนทัศน์ แต่เราก็จะเห็นว่าการจำแนกกลุ่มของริคคิซีมีความใกล้เคียงกับกิบบอนและแกรธ เพียงแต่กิบบอนและแกรธวางเกณฑ์การจำแนกอยู่บนฐานภววิทยา คือ จำแนกการมองโลกโดยเน้นไปทางอัตวิสัยหรือเน้นไปทางภววิสัยเป็นปฐม แล้วพยายามเชื่อมมิติด้านญาณวิทยาสภาพธรรมชาติของมนุษย์ และวิธีวิทยาให้คล้องจองกับการจำแนกที่กำหนดไปเบื้องต้นนั้น มองในแง่นี้การจำแนกดังกล่าวจึงหยากกว่าริคคิซีเพียงแต่มีการผสมมิติด้านการเปลี่ยนแปลงสังคมเพิ่มลงไปด้วยว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปหรือการเปลี่ยนแปลงแบบถึงราก ซึ่งมิตินี้ไม่ปรากฏในแนวทางของริคคิซี ในขณะที่การจำแนกของพิทยา (รวมไปถึงเฮนรี โกเลมบิวสกี และเฟรดริกสัน) กลับไม่ปรากฏเกณฑ์จำแนกที่ชัดเจนแต่ต้น หากแต่พิจารณาจำแนกกลุ่มกระบวนทัศน์บนปรากฏการณ์ที่เผยขึ้นมาจากกาละกลุ่มบนพื้นฐานของแกนวิชาคือการ

(School of thought) เสียมากกว่า ด้านทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2561: 513-540) พิจารณากระบวนทัศน์ของระบบราชการไทยจากมิติด้านการประยุกต์ทฤษฎีองค์การโดยแบ่งออกเป็น 4 ยุคคือ (1) ยุคองค์การแบบคลาสสิกกับการพัฒนาเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2502-2515) (2) ยุคองค์การสมัยใหม่กับภาควิชาเอกเทศ (พ.ศ. 2516-2544) (3) ยุคองค์การ “ไฮเทค” กับการก้าวตามผู้นำ โดยเริ่มจากการพิจารณานำแนวคิด New Public Management (NPM) เข้ามาใช้ (พ.ศ. 2544-ปัจจุบัน) (4) ยุคองค์การหลังสมัยใหม่กับธรรมาภิบาล (พ.ศ. 2550-ปัจจุบัน) เป็นการรับแนวคิดจากกระบวนทัศน์การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Governance) โดยมีจุดหมายหลักที่การกำหนดให้ธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) แม้ทิพวรรณใช้การแบ่งกระบวนทัศน์แบบของเบอร์เรลและมอร์แกนในการทำความเข้าใจองค์ความรู้ด้านทฤษฎีองค์การ แต่เมื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงกับระบบราชการไทยจะเห็นว่ามัลักษณะแบ่งออกเป็นยุคสมัยต่าง ๆ

บริหาร (จากศาสตร์การบริหาร) และการพัฒนา (จากรัฐศาสตร์) ซึ่งเป็นทั้งจุดกำเนิดของรัฐประศาสนศาสตร์ และ ทั้งกลับกลายมาเป็นปัญหาในรัฐประศาสนศาสตร์เสียเองอยู่ช่วงหนึ่งที่ไม่สามารถกำหนดอัตลักษณ์ของตนเองได้ กระทั่งมีการจัดสัมมนาในเนบราสก้าจนทำให้ได้ฉันทามติการบริหารสาธารณะแนวใหม่ (New Public Administration: NPA) ขึ้นมาจึงแก้ปัญหาวิกฤตได้ในที่สุด¹⁹ แต่ในที่นี้เราจะเห็นว่าพิทยาได้ชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติข้อหนึ่งที่สำคัญมากของคำว่า “กระบวนทัศน์” คือการบรรลุถึง “ฉันทามติ” ภายหลังเกิดวิกฤตอัตลักษณ์ กล่าวคือ วิทยาศาสตร์แบบฉบับของรัฐประศาสนศาสตร์แต่แรกคือการสถาปนารัฐประศาสนศาสตร์แยกเป็นอิสระจากรัฐศาสตร์ ครั้นแล้วต่อมาก็ประสบวิกฤตอัตลักษณ์แล้วก็สถาปนา NPA ขึ้นมาจนทำให้เป็นศาสตร์แบบฉบับอีกครั้ง จากแนวทางนี้เราจะเห็นว่าการจำแนกศาสตร์จากปรัชญาพื้นฐานหกกลุ่มอย่างทีริคซ์เสนอนั้นไม่จำเป็นเลย เพราะปรัชญาพื้นฐานนั้นเป็นคนละเรื่องกับปรากฏการณ์ทางรัฐประศาสนศาสตร์เอง ส่วนการผสมแนวทางการเปลี่ยนแปลงสังคมเข้ามาตามแนวคิดของกิบบอนและเกรทก็ไม่น่าเป็นด้วยเช่นกัน เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นอาจมีทั้งช่วงค่อยเป็นค่อยไป (ช่วงปกติ) และช่วงการเปลี่ยนแปลงฉับพลัน (ช่วงปฏิวัติ)²⁰ ปัญหาคืออะไรเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่แล้วแทนที่สิ่งเดิมอย่างทันทีที่มันเกิดขึ้นอย่างที่คุณเห็นได้กล่าวไว้

¹⁹ การสัมมนาในเนบราสก้าถูกจัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1968 มีโดไวท์ วอลโดเป็นโต้โผมีผู้เข้าร่วม 30 คน โดยตั้งใจจะจัดห่างกันครั้งละ 20 ปี ครั้งที่สองจัดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1988 มีผู้เข้าร่วมในครั้งนี้ 36 คน แต่จะมีผู้เข้าร่วมสัมมนาครั้งแรกมาสมทบในเวลาต่อมา ครั้งที่สองนี้มีพิทยาเข้าร่วมประชุมด้วยโดยเขาเป็นเพียงคนเดียวที่ไม่ใช่ในรัฐประศาสนศาสตร์อเมริกัน โดยเราสามารถสำรวจรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสองครั้งได้ที่ Frederickson (1989: 98-99) ในขณะที่การสัมมนาครั้งแรกมีลักษณะ “วิวาทะ” และต่อต้านพฤติกรรมศาสตร์ แต่การสัมมนาครั้งที่สองกลับประนีประนอมและยอมรับพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น (Frederickson, 1989: 99) ผลสรุปของมินเนบราสก้าที่ออกมาเป็น NPA และความสำเร็จในการจัดตั้งสมาคมวิทยาลัยรัฐกิจและรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ (National Association of Schools of Public Affairs and Administration: NASPAA) ในปี ค.ศ. 1970 (ล่าสุดได้เปลี่ยนชื่อเป็น “เครือข่ายวิทยาลัยนโยบายสาธารณะ กิจการสาธารณะ และรัฐประศาสนศาสตร์” หรือ “The Network of Schools of Public Policy, Affairs, and Administration” แต่ยังใช้ชื่อย่อว่า NASPAA เช่นเดิมอยู่) และการแยกตัวออกจากสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์อเมริกัน (American Society for Public Administration: ASPA) ที่เริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1975 จนกระทั่งออกไปอย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1977 ทำให้เกิดการแยกตัวของรัฐประศาสนศาสตร์ออกจากรัฐศาสตร์ และเกิดอัตลักษณ์ในศาสตร์ของตนเองเป็นอิสระอย่างเป็นทางการ (Henry, 2018: 45) ข้อสรุป NPA เรื่อง “การกระจายอำนาจ” ต่อมาเมื่อพิทยาต่อ “การจัดการสาธารณะแบบใหม่” (New Public Management: NPM) สองข้อนี้คือ NPA และ NPM มีความใกล้เคียงกันมากแต่เป็นคนละเรื่องกัน NPM เป็นการผานองค์ความรู้ระหว่าง “เศรษฐศาสตร์สถาบัน” และการนำเข้าองค์ความรู้การบริหารจัดการภาครัฐกิจสู่ภาครัฐ (Hood, 1991: 5) นอกจากนี้ NPM ยังได้รับอิทธิพลจาก NPA มาในเรื่องแนวคิดแบบมองประชาชนเป็นผู้รับบริการ การใช้แนวทางในการบริหาร และกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วม (Gruening, 2001: 16-18)

²⁰ สำหรับผู้สนใจในประเด็นนี้โปรดดูการสลับไปมาระหว่าง “เวลาเทวะ” (messianic time) อันเป็นเวลาห้วงยามปฏิวัติ และเวลาตามปกติที่เปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปหรือ “เวลามนุษย์” (homogeneous, empty time) คอนเซ็ปต์เรื่อง “เวลามนุษย์” นี้ เบน แอนเดอร์สัน ได้นำมาใช้ในหนังสือ “Imagined Community” อันมีชื่อเสียง ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย

ผมเสนอว่าให้เราพิจารณาจากตัวรูปลักษณ์ของระบบรัฐกิจเป็นสำคัญ และพิจารณาแยกออกจาก การปะทะแลกละเปลี่ยนในทางปรัชญาความรู้ ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่และความจำเป็นในทางทฤษฎีในที่สุดจะไปบิบบให้ เกิดความเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ของระบบรัฐกิจให้แปรรูปไปจากเดิมอย่างสำคัญ และนี่เป็นความหมายที่แท้จริง ของคำว่า การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ผมจะแสดงให้เห็นในส่วนถัดไปว่าอันที่จริงเวเบอร์ได้เล็งเห็นถึงประเด็นนี้มา ก่อนแล้ว งานเขียนเรื่อง “รัฐกิจ” ของเขาอันที่จริงเป็นการร่างการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากระบบฟิวดัลมาเป็น ระบบสมัยใหม่ที่มีใจกลางที่ตัวรัฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงนั้นก็สร้างระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมให้เกิดขึ้นเป็นผล พลอยได้ตามมาด้วย

อ่านใหม่รัฐกิจของเวเบอร์

น้อยคนที่ไม่ใช่คนเยอรมันจะได้อ่านตัวบทต้นฉบับภาษาเยอรมัน “รัฐกิจ” (Bureaucracy) ของ มักซ์ เวเบอร์ ตัวบทนี้อยู่ในหนังสือเศรษฐกิจและสังคมของเขาอันถูกตีพิมพ์ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1921 ซึ่งถูกเรียบเรียง โดยมาเรียน เวเบอร์ ผู้เป็นภริยาเมื่อหนึ่งปีหลังการเสียชีวิตของมักซ์ เวเบอร์ โดยเธอลังเลไปมาระหว่างใช้ชื่อ Bürokratie (รัฐกิจ) และ Bürokratismus (รัฐกิจนิยม) และในที่สุดเธอก็ได้เลือกใช้ชื่อแรก เกิร์ธ (H. H. Gerth) แปลตัวบทนี้เป็นภาษาอังกฤษในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1930 โดยใช้คำว่า “Bureaucracy” ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก คำศัพท์ฝรั่งเศส bureau ซึ่งแปลว่า desk (โต๊ะงาน) หรือ office (สำนักงาน) สนิกับคำศัพท์กรีก κράτος (kratos) ซึ่งแปลว่าอำนาจหรือระเบียบ ในภาษาไทยใช้นิยามศัพท์ว่า “ระบบราชการ” ในภาษาไทยบางครั้งจะ แปลคำศัพท์ ที่เฟรด ดับบลิว ริกส์ ใช้ศึกษาการเมืองไทยช่วง จอมพลสฤษดิ์-ถนอมด้วยคำว่า “bureaucratic polity” (Riggs, 1966) ซึ่งมักจะแปลว่า “อำมาตยาธิปไตย” หรือการปกครองของระบบอำมาตย์ ซึ่งคำนี้จะมี ปัญหา ดังที่ผมจะได้ชี้ต่อไปข้างหน้า

ตัวบทแปลภาษาอังกฤษของเกิร์ธถูกนำมารวมในหนังสือ “นิพนธ์ว่าด้วยสังคมวิทยาจากมักซ์ เว เบอร์” (From Max Weber: Essays in Sociology) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1946 (Weber, 1946) ตัวบทที่อยู่ใน หนังสือเล่มนี้ของเกิร์ธ จะถูกนำไปใช้อ้างอิงโดยนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ทางฝั่งอเมริกันหลายคน โดยเฉพาะ ดไวท์ วอลโด โดยเฉพาะในหนังสือ “มุมมองต่อการบริหาร” (Perspectives on Administration) ซึ่งถูกตีพิมพ์ในปี ค.ศ.

แล้วแปลคำว่า “homogeneous, empty time” นี้ว่า “สูญญกาลสหมิติ” (เบน แอนเดอร์สัน, 2560: 42) เบนได้นำคอนเซ็ปต์ เรื่องนี้มาจากหนังสือ “Illuminations” วอลเตอร์ เบนจามิน และอันที่จริงเบนจามินได้นำคอนเซ็ปต์นี้มาจากหนังสือ “Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature” อีริค ออยเออร์บาค อีกทอดหนึ่ง ดูการเปรียบเทียบเวลาทั้งสอง ประเภทในข้อความประโยคนี้ “the here and now is no longer a mere link in an earthly chain of events, it is simultaneously something which has always been, and which will be fulfilled in the future; and strictly, in the eyes of God.” ในที่นี้ “ที่นี่และเดี๋ยวนี้” (here and now) คือเวลาทวะ และ “เหตุการณ์ที่เชื่อมโยงเป็นสายโซ่ทางโลก” (earthly chain of events) คือเวลามนุษย์ (Auerbach, 2003: 73-74)

1956 ในหน้า 36 วอลโดได้เปรียบเทียบว่าระบบรัฐกิจใน “อุดมคติ” ของเวเบอร์ช่างมีความคล้ายคลึงกับกองทัพรัสเซียอะไรเช่นนั้น (Waldo, 1956: 36)

ก่อนอื่นเราต้องเข้าใจเสียก่อนว่า การแปลของเกิร์ธมีความคลาดเคลื่อนในหลายประเด็น²¹ คำศัพท์ซึ่งเป็น “ใจกลาง” ความคิดของเวเบอร์ซึ่งเขาพยายามเปรียบคู่ตรงข้ามระหว่างคำว่า Gemeinschaft (เกไมน์ชาฟท์, ความเป็นพวกเป็นเหล่า) และคำว่า Gesellschaft (เกเซลชาฟท์, การหล่อหลอมทางสังคม) ล้วนแต่ถอดความเป็นภาษาอังกฤษได้ยาก คำว่าเกไมน์ชาฟท์มีความเกี่ยวข้องกับคำว่า Herrschaft (แฮร์ชาฟท์, การกุมอำนาจปกครอง) ซึ่งเช่นเดียวกันคำนี้ก็ถอดความออกเป็นภาษาอังกฤษได้ยากด้วย เพราะแฮร์ชาฟท์มีความหมายกว้างขวางตั้งแต่ domination (การครอบงำ), dominion (อำนาจครอบงำ), authority (อำนาจตามระเบียบกฎหมาย), rulership (ความเป็นผู้นำ), overlordship (ความเป็นเจ้าผู้ปกครอง) หรือแม้กระทั่งคำว่า government (การปกครอง) รากของคำว่าแฮร์ชาฟท์มาจากคำว่า Grundherrschaft (กรุนด์แฮร์ชาฟท์, การปกครองที่ดิน) ซึ่งมีนัยประวัติไปถึงการถือครองที่ดินที่เป็นลักษณะเด่นในสมัยฟิวดัล คอนเซ็ปต์ของแฮร์ชาฟท์จึงมีความหมายลึกซึ้งกว่าที่มาร์กซ์ใช้บรรยายในเรื่องระบบฟิวดัลที่เกิดจากวิภาษวิธีแบบวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (historical materialism)

ถึงตรงนี้ เราจะเห็นว่าเวเบอร์ เป็นผู้วิพากษ์วิคิดของมาร์กซ์ได้อย่างแหลมคมที่สุดคนหนึ่งเท่าที่เคยมีมา ความจริงการวิพากษ์วิธีวิทยาของมาร์กซ์ทำได้หลายประการ ที่สำคัญ (และง่ายที่สุด) ก็เช่นการที่ระบบคิดมาร์กซ์มีลักษณะในที่สุดก็สืบทอดวิธีคิดผ่านระบบคิดเรื่องวันพิพากษาแบบพระผู้ไถ่หรือเมสสิยาห์ในศาสนาแบบอับราฮัม ซึ่งฝังในระบบคิดของเฮเกลที่เป็นต้นตอทางความคิดของมาร์กซ์มา ข้อเสนอของมาร์กซ์เองจึงมีลักษณะย้อนแย้งในตัวเอง เพราะมาร์กซ์ปฏิเสธเรื่องศาสนาแต่ข้อสรุปแบบนิยัตินิยมเชิงเศรษฐกิจ (Economic Determinism) ของมาร์กซ์กลับเป็นข้อสรุปแบบศาสนาโดยแท้ ในทางมานุษยวิทยาเราก็ทราบในปัจจุบันว่าการคลี่คลายทางประวัติศาสตร์ไม่ได้มีเส้นทางเดียวแบบที่มาร์กซ์เสนอไว้ตายตัว²² แต่เวเบอร์ไปไกลยิ่งกว่าที่บอกว่า

²¹ นี่ยังไม่นับข้อจำกัดเรื่องอื่นอีก อาทิ ในหนังสือ “Classic of Public Administration” ของเจย์ ชาฟริทซ์ และอัลเบิร์ต ซี ไฮด์ที่มักถูกใช้เป็นหนังสือมาตรฐานประกอบการเรียนการสอนในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ ฉบับที่ผมมีอยู่เป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 ซึ่งรวมเอาข้อเขียนคลาสสิกในสาขารัฐประศาสนศาสตร์นับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1880 เป็นต้นมา ก็ตีพิมพ์ตัวบทรัฐกิจของเวเบอร์นี้ไม่ครบ เพราะมีการตีพิมพ์เฉพาะส่วนที่ 1 “ลักษณะของรัฐกิจ” ส่วนที่ 2 “ตำแหน่งของเจ้าหน้าที่” และส่วนที่ 3 “สมมติฐานและสาเหตุของรัฐกิจ” เท่านั้น (Shafritz and Hyde, 2007: 39-48) ในขณะที่ต้นฉบับแปลรัฐกิจมีทั้งหมด 14 ส่วน หรือมีความยาวทั้งหมด 49 หน้า ในหนังสือของชาฟริทซ์และไฮด์ตีพิมพ์ไปเทียบเท่ากับจำนวนหน้าในต้นฉบับแปลเพียง 14 หน้า หรือตีพิมพ์ไปเพียงราวร้อยละ 28.5 ของต้นฉบับแปลทั้งหมดเท่านั้น

²² มาร์กซ์เองก็ตระหนักถึงข้อจำกัดของทฤษฎีที่ตนใช้โดยเฉพาะกรณีวิวัฒนาการทางสังคมเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับสังคมรัสเซียก่อนการปฏิวัติ (ยศ, 2557: 74) ข้อจำกัดนี้เป็นผลมาจากข้อมูลทางสังคมที่มาร์กซ์สะสมไว้อย่างไม่เพียงพอโดยเฉพาะเมื่อพยายามจำแนกวิวัฒนาการทางสังคมออกเป็นสี่ประเภทคือ สังคมแบบเอเชีย (Asiatic), สังคมแบบโบราณ (Ancient), สังคมแบบเยอรมัน

(Germanic) และสังคมแบบสลาวิก (Slavic) (ยศ, 2557: 65) ข้อจำกัดในวิธีวิเคราะห์ทางสังคมของมาร์กซ์นี้ สร้างปัญหาการวิเคราะห์ในสังคมอย่างไทยตามไปด้วยว่าจุดแบ่งของกำเนิดทุนนิยมอยู่ในช่วงเวลาใดทางประวัติศาสตร์กันแน่ ไม่ว่าจะเป็นข้อเสนอของฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะว่าสนธิสัญญาเบาริ่งในปี ค.ศ. 1855 เป็นจุดเปลี่ยนผ่านสำคัญ (สมศักดิ์, 2525: 134) หรือจะเป็นช่วง “ตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์” จากการที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ได้วิเคราะห์ผ่านกรอบด้านวัฒนธรรมว่าชนชั้นนำได้รับเอาวัฒนธรรม กระฎุมพีที่เป็นสัญลักษณ์ของทุนนิยมไปเรียบร้อยแล้ว (สมศักดิ์, 2525: 152) เราจะเห็นว่าข้อจำกัดการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมของมาร์กซ์นี้เองต่อมานำไปสู่วิวาทะเรื่องการเปลี่ยนผ่านจากระบบศักดินาสู่ระบบทุนนิยมระหว่างด็อบบ์และสวีสซีในแวดวงวิชาการสำนักมาร์กซิสต์ของตะวันตกและญี่ปุ่นในระหว่างช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950-80 (สมเกียรติ, 2522: 130; สมศักดิ์, 2525: 129) ข้อจำกัดการวิเคราะห์ของมาร์กซ์นี้ยังปรากฏชัดขึ้นอีกเมื่อคอนดราเทียฟได้เสนอว่าไม่มีวิกฤตขึ้นแตกหักในระบบทุนนิยมแต่มีความผันผวนในลักษณะคลื่นยาว ซึ่งซุมปีเตอร์ได้สนับสนุนแนวคิดนี้ของคอนดราเทียฟและเห็นว่าคลื่นยาวดังกล่าวเป็นผลมาจากนวัตกรรมเป็นระลอกในระบบทุนนิยมและนี่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนจากภายในของระบบทุนนิยม (สมบุญ, 2534) หากเราพิจารณาไปถึงการก่อตัวของความคิดของมาร์กซ์ในการวิเคราะห์ระบบทุนนิยม เราจะต้องย้อนกลับไปที่ “ต้นฉบับลายมือด้านเศรษฐกิจและปรัชญาของมาร์กซ์ในปี ค.ศ. 1844” หรือที่นิยมเรียกกันว่า “ต้นฉบับลายมือที่ปารีส” (Paris Manuscripts) ในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดขบวนการประท้วงกฎหมายข้าว (Anti-Corn Law movement) จนกระทั่งเจมส์ วิลสันได้ก่อตั้งนิตยสารดิอีโคโนมิสต์เพื่อสนับสนุนการประท้วงดังกล่าวขึ้นในปี ค.ศ. 1843 (Edwards, 1995: 15-17) ซึ่งเป็นช่วงตัดสินใจขึ้นเป็นชัชทายของการประท้วง มาร์กซ์ก็เช่นเดียวกับปัญญาชนในอังกฤษช่วงนั้นที่ตื่นตัวกับการประท้วงดังกล่าวและนำไปสู่การเปิดเสรีทางการค้าและเป็นจุดจบของระบบเศรษฐกิจแบบพาณิชย์นิยมในที่สุด ในความเห็นของมาร์กาเร็ต เพย์ โจฮันเนส เฮงสเตนเบิร์ก และบาร์บารา สตกกี โดยเฉพาะมาร์กาเร็ต เพย์เมื่อเธอเดินทางไปทีเนเธอร์แลนด์เพื่อตรวจดูบันทึกข้อเขียนที่ปารีส เธอพบว่าลักษณะการบันทึกข้อมูลของมาร์กซ์ในต้นฉบับลายมือที่ปารีส ไม่ใช่ว่าการเขียนเรียงลำดับหัวข้อแต่ละระบบธรรมดาอย่างที่เคย์เข้าใจกัน แต่มาร์กซ์เรียงข้อเขียนทุกบทวิพากษ์ไปพร้อมกัน และการเรียงลำดับใหม่นี้สอดคล้องกับลำดับการเขียนเรื่อง “ความมั่งคั่งประชาชาติ” (Wealth of the Nation) เล่มแรกของอดัม สมิธอย่างพอดิบพอตี (Fay, Hengstenberg and Stuckey, 1983; Tedman, 2006) ข้อเขียนของสมิธนั้นวิพากษ์ข้อเขียนของโทมัส มุนผู้ซึ่งเป็นปัญญาชนในสำนักคิดพาณิชย์นิยมในข้อเขียน “ชุมทรัพย์ของอังกฤษ” ในบทที่ 6, 8, 9, 10, 11 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทที่ 12 และ 19 สมิธเห็นว่าความมั่งคั่งที่แท้จริงอยู่ที่มูลค่าแรงงานและการแบ่งงานกันทำมิใช่อะไรที่การกักเก็บทองคำหรือโลหะมีค่าอย่างที่เคย์เชื่อกัน ดังนั้นการค้าเสรีจึงเป็นกลไกหลักสำคัญในการสร้างความมั่งคั่งของประชาชาติ และทั้งหมดทำงานอย่างเป็นระบบอัตโนมัติ เห็นได้ชัดว่าในขณะที่สมิธวิพากษ์มุนก็เป็นมาร์กซ์นั้นแหละที่วิพากษ์ข้อสมิธหลงไปอีกชั้นหนึ่ง แน่แน่นอนว่าเขาย่อมเข้าใจความสำคัญของการใช้ปัจจัยเรื่องแรงงานมาเป็นใจกลางหลักในการถกเถียงของสมิธ มาร์กซ์จึงพิจารณาข้อเสนอระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ของสมิธอย่างเป็นระบบ (Mun, 1895; Smith, 1937; Marx, 2000) แล้วเรียกระบบเศรษฐกิจแบบนี้ว่าทุนนิยม พร้อมทั้งอาศัยความขัดแย้งเชิงวิภาษวิธีระหว่าง “นายกับทาส” ของเฮเกิล [ดูตัวอย่าง “ปราศจากการรู้ถึงตายเพื่อเกียรติยศ ย่อมจะไม่เคยมีมนุษย์อยู่บนโลก”, “(แต่) เพื่อให้ความเป็นจริงของความเป็นมนุษย์ดำรงอยู่ได้ภายใต้ฐานของ ‘การยอมรับ’ คู่ปรปักษ์ยังจะต้องมีชีวิตหลังการต่อสู้” และ “หากการเผยความเป็นจริงของความเป็นมนุษย์ไม่ใช่อะไรเลยนอกจากประวัติศาสตร์สากล ประวัติศาสตร์นั้นต้องเป็นประวัติศาสตร์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างนายและทาส หรือประวัติศาสตร์แห่งวิภาษวิธีซึ่งก็คือวิภาษวิธีแห่งนายและทาส” (Kojève, 1969: 7-9) และ (เพราะความต้องการของนายปรารถนาในสิ่งที่ป็นนามธรรม จิตวิญญาณ และการได้รับการยอมรับ หรือ anerkannt) “การจดจำในฐานะนายของทาสจะบรรลุและเป็นปรากฏเป็นจริงขึ้นมาได้ก็เพียงเพราะงานของทาส” (Kojève, 1969: 45)] ว่าเป็นปัจจัยหลักแท้จริงต่างหากที่ส่งผลให้เกิดการก่อตัว

ระบบทุนนิยมเกิดจากปฏิริยาการเปลี่ยนแปลงสังคมระหว่างเกอไมน์ชาฟท์และเกเซลชาฟท์ และทุนนิยมเป็นซากเหลือเดน²³ ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นการเผยตัวของจารีตโปรเตสแตนต์อันเข้มงวด ระบบทุนนิยมจึงไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากสังคมที่ปราศจากคุณธรรมแบบพวกพิวริตัน²⁴ ที่ภายหลังอพยพไปตั้งรากฐานในอเมริกา อันเต็มไปด้วยการบูชาเงินตราโดยพวกกระฎุมพีไร้ซึ่งจิตวิญญาณที่เวเบอร์ได้สังเกตเห็นในโลกสมัยใหม่ ศาสนาจึงให้กำเนิดทุนนิยม มิใช่ระบบเศรษฐกิจกำหนดศาสนาแนวคิดของเวเบอร์จึงกลับกันกับข้อสังเกตของมาร์กซ์

เวเบอร์นำเอาไอดีความขัดแย้งของเกอไมน์ชาฟท์และเกเซลชาฟท์ มาจากเฟอร์ดินาน ทอนนีส์ แต่แทนที่เวเบอร์จะดำเนินตามข้อเสนอของทอนนีส์ที่ว่าเกอไมน์ชาฟท์ที่ปรากฏในสังคมพิวติลจะเปลี่ยนไปเป็นเกเซลชาฟท์ในสังคมสมัยใหม่ซึ่งเป็นลำดับขั้นตายตัว เวเบอร์กลับเสนอว่าผลผลิตในสังคมเกิดขึ้นจากการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างวิถีคิดของเกอไมน์ชาฟท์และเกเซลชาฟท์นี้ไปมาโดยไม่มีใครเอาชนะใครได้จริง เวเบอร์เสนอให้ใช้คำว่าแวร์เกไมน์ชาฟตุง (Vergemeinschaftung; การปริวรรตเกอไมน์ชาฟท์) และแวร์เกเซลชาฟตุง (Vergesellschaftung; การปริวรรตเกเซลชาฟท์) เพื่อแสดงให้เห็นพลวัตของการเปลี่ยนแปลงไปมาของสองแนวคิดนี้ อันต่างจากการใช้คู่ศัพท์เกอไมน์ชาฟท์และเกเซลชาฟท์ซึ่งแสดงลักษณะสถิตย์นิ่งกว่า

การปริวรรตเกอไมน์ชาฟท์ผลิตตัวออกมาจากการปริวรรตเกเซลชาฟท์ หรือความผูกพันเป็นหมู่คณะนี้เกิดจากผู้นำบารมี (charismatic leader²⁵) ซึ่งเวเบอร์เรียกอย่างเป็นทางการเฉพาะว่าฟุห์เรอร์ (Führer) คำเดียวกับที่

ของระบบสังคมและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมขึ้นมา กระฎุมพีซึ่งเคยมีสถานะเป็นรอง (ทาส) ในระบบพิวติลก็ขึ้นมาเป็นชนชั้นนำ (นาย) เหนือชนชั้นกรรมาชีพในระบบทุนนิยม อย่างไรก็ตามจากข้อจำกัดของมาร์กซ์ในการวิเคราะห์เรื่องระบบทุนนิยมอย่างที่กำลังกล่าวไปตอนต้นภายหลังกักขังในสายสำนักแฟรงค์เฟิร์ตอย่างจอร์จ ลูคัสก็ได้เสนอให้เปลี่ยนแนวคิดเรื่องนิตินิยมทางเศรษฐกิจไปเป็นเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์แบบเฮเกลแทน (ยศ, 2557: 294) ดูเหมือนสมศักดิ์พยายามจะเดินตามแนวทางนี้โดยสำรวจชีวประวัติของเฮเกลและงานแปลผลงานต่าง ๆ ของเฮเกลจากภาษาเยอรมันเป็นภาษาอังกฤษซึ่งต้องถือว่าทำให้การศึกษาเฮเกลในโลกภาษาอังกฤษมีลักษณะสุภาพที่ดีขึ้นกว่าในช่วงเริ่มแรกอย่างมาก (สมศักดิ์, 2557)

²³ Caput Mortuum, คาพุท มอร์ตุม หรือ death's head หรือกะโหลกซากศพที่เป็นของเหลือจากการเล่นแร่แปรธาตุ ถ้าใช้ศัพท์สมัยใหม่ในเชิงนโยบายก็คือ “ผลที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ” (unintended consequence)

²⁴ โดยส่วนตัว ผมได้มีโอกาสสอบถามกับนักการทูตยุโรปท่านหนึ่งว่า ในระบบคิดของคาทอลิกมีการสารภาพบาปคอยปลดปล่อยความตึงเครียดในจิตใจที่เกิดจากการกดดันซึ่งตึงแยกออกจากกัน (torn apart) ระหว่างผลประโยชน์แบบโลกย์และคุณธรรมแบบศาสนา แต่ในโปรเตสแตนต์ซึ่งไม่มีระบบคิดแบบนี้จะเป็นอย่างไร ท่านก็บอกผมว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ยากลำบากมากของพวกเขาไปโปรเตสแตนต์ เบื้องหลังของพวกเขาเต็มไปด้วยความตึงเครียดทุกข้ออย่างยิ่ง ความบรรยายอย่างละเอียดในเรื่องนี้โปรดดู มักซ์ เวเบอร์ (2560: 31) โดยเฉพาะส่วนเชิงอรรถหมายเลข 1

²⁵ charisma นี่นำมาจากคำศัพท์กรีก *χάρισμα* (charisma) ในความหมายหนึ่งคือพรสวรรค์ พจนานุกรมไทยแปลว่าบุญบารมี ผมบันทึกไว้ในเชิงอรรถนี้เพราะกมลรัตน์นิยามศัพท์คำนี้โดยอ้างอิงความหมายทางคริสต์ศาสนาว่า “พระพรหรรษา” (มักซ์ เวเบอร์, 2560: 10) และดังนั้นจึงมีลักษณะ “เทพประทาน” (มักซ์ เวเบอร์, 2560: 37) ในความเป็นจริงผมเห็นว่าการถอดคำเป็นภาษาไทยของพจนานุกรมไทยก็ใกล้เคียงกัน แต่กมลรัตน์อาจเห็นว่าคำว่าบุญบารมีมีความหมายเฉพาะลงไปและไม่ตรงกับ

พวกนาซีใช้ ความจริงพวกนาซีรับคำนี้ของเวเบอร์มาใช้ ฟุ่ท์เรอร์ถือกำเนิดขึ้นมาเพราะสามารถจับความต้องการที่เกิดจากความคับข้องขัดสนในสังคม บ่มเพาะกำลังปฏิกิริยาซึ่งจะเปลี่ยนรากฐานของสังคมปัจจุบัน เวเบอร์ได้ยกตัวอย่างว่าคนอย่างโนเบิลและบิสมาร์กจัดว่าเป็นบุคคลประเภทนี้ แต่เพื่อกำกับสังคมฟุ่ท์เรอร์ก็จะให้กำเนิดระบบการปกครองใหม่ขึ้นมา หรือเท่ากับให้กำเนิดการปฏิวัติเทเลเชาฟท์ใหม่อีกครั้ง สองแนวคิดนี้จะผลักดันเปลี่ยนขึ้นมาแสดงลักษณะเด่นเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงของสังคม และอย่างที่เวเบอร์บอกฟุ่ท์เรอร์อย่างบิสมาร์กต้องประหลาดใจที่เห็นว่าระบบการปกครองที่ตนให้กำเนิดขึ้นมายังคงดำเนินอยู่และมีชีวิตของมันเองหลังจากที่บิสมาร์กจากไป ผู้นำในระบบตามกฎหมายแบบการปฏิวัติเทเลเชาฟท์มุ่งรักษาระเบียบไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงใดต่างจากฟุ่ท์เรอร์ที่เป็นผู้ให้กำเนิดมัน ผลผลิตด้านการปกครองของการปฏิวัติเทเลเชาฟท์คือระบบรัฐกิจนี้เอง ระบบรัฐกิจนี้ก็ไม่ต่างจากทุนนิยมในแง่ที่ว่ามันไร้จิตวิญญาณความเป็นมนุษย์

เวเบอร์เสนอให้เปรียบเทียบระบบรัฐกิจกับ “จักรกลทางกฎหมาย” โดยสมมติว่าเราเป็นศาลตัดสินคดีที่มีมารดาถูกฉ้อโกงได้ไหลไปฆาตกรรมคนตายเพียงเพราะต้องการนำอาหารมาเลี้ยงดูลูกอ่อนวัยไม่ถึงปีของเธอ ศาลจำเป็นจะต้องตัดสินตามกฎหมายแบบ “ไร้หัวใจหัวใจ” หากมีข้อบัญญัติที่ไม่ลดหย่อนโทษให้เธอจำคุก

ความไร้หัวใจหัวใจที่เกิดขึ้นจากกระบวนการตัดสินแบบจักรกลทางกฎหมายเนื่องเพราะจำนนต่ออำนาจความเป็นเหตุเป็นผล (rationality²⁶) มิใช่เพราะสยบต่อเงินตราอย่างในระบบตลาดนี้เอง²⁷ เป็นหัวใจสำคัญ

ความหมายต้นฉบับนี้อาจเป็นปัญหารากศัพท์ของภาษาไทยที่เกี่ยวพันกับความคิดความเชื่อในศาสนาพุทธในแง่การสะสมบุญบารมีมากกว่าคริสต์ศาสนาที่เน้นเรื่องพรที่ได้รับจากพระเจ้า (gift of grace)

²⁶ เวเบอร์ปฏิเสธไเดียวของออกัสต์ กองต์ผู้เป็นบิดาของปฏิฐานนิยม จึงมีการมองว่าวิธีคิดแบบเป็นเหตุเป็นผลมีลักษณะต่อต้านปฏิฐานนิยม แต่ผมเห็นว่าแม้ทั้งคู่ยอมรับการไล่เรียงความเป็นเหตุเป็นผลเหมือนกัน (causal relationship) แต่การพิสูจน์โดยอิงวิธีวิทยาเชิงประจักษ์ (empiricism) แบบกองต์ไม่จำเป็นในสายตาของเวเบอร์หากการไล่เรียงความเป็นเหตุเป็นผลถูกต้องตามหลักตรรกะ วิธีคิดแบบนี้อาจมาจากลักษณะการก่อตัวของรัฐศาสตร์ในเยอรมนีที่มีความแนบแน่นกับนิติศาสตร์มาแต่เริ่มจนปัจจุบัน (วิธีคิดแบบคาร์ล ชมิตต์ก็มีลักษณะเช่นนี้) การพิสูจน์ความเป็นเหตุเป็นผลตามหลักนิติศาสตร์แทบไม่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์โดยวิธีวิทยาเชิงประจักษ์ ส่วนการก่อตัวของรัฐศาสตร์ในแองโกลแซกซันมีลักษณะต่างกันไป ในภายหลังกลุ่มเวียนนา (Vienna Circle) จะพัฒนาปฏิฐานนิยมของกองต์เพิ่มไปเป็นปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ กลุ่มเวียนนาจะปฏิเสธเมตาฟิสิกส์อย่างสิ้นเชิง ส่วนปรัชญาบนภาคพื้นทวีปจะพัฒนาไปเป็นปรากฏการณ์วิทยาและทฤษฎีวิพากษ์มากขึ้น พัฒนาการความรู้ในขั้นหลังจากนี้จะเป็นการเอาชนะข้อจำกัดของทั้งปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะ ทฤษฎีวิพากษ์ และปัญหาแบบหลังวิทยาศาสตร์ในคราวเดียวกัน

²⁷ คูการตีความทำนองนี้จากเวเบอร์ อาทิ “ตลาดไม่รู้จักรั้ว ‘เกียรติภูมิ’ หรือ ‘ศักดิ์ศรี’ (มันรู้แต่คำว่า ‘เงินตรา’) แต่ในทางตรงข้ามสิ่งเหล่านี้กลับเป็นเรื่องจริงจิ่งสำหรับ ชแตนด (Stand, ระบบเกียรติยศ) ยศศักดิ์ลำดับชั้นและ ‘อภิสิทธิ์’ ในฐานะของเกียรติภูมิและวิถีชีวิตซึ่งต่างสืบทอดมาในแต่ละชแตนด ดังนั้นชแตนเดอ (Stände, พหุพจน์ของชแตนด) อันสูงส่งจึงถูกคุกคามไปถึงขั้นฐานรากจากระบบตลาดและการมุ่งเน้นต่อการครอบครองทางเศรษฐกิจและพลังเศรษฐกิจเพียงลำพัง นี่เป็นบาดแผลอัปยศที่ถือกำเนิดขึ้นจากภายนอกชแตนด”

ของแนวคิดระบบรัฐกิจตามข้อเสนอของเวเบอร์ ซึ่งเขาเขียนเอาไว้อย่างชัดเจนว่า *Sine ira et studio* คือการดำเนินการโดยปราศจากความชอบหรือความชังใด ๆ โดยผู้ที่ใช้ประโยคนี้นี้เป็นครั้งแรก เท่าที่ทราบเป็นนักประวัติศาสตร์โรมันที่ชื่อแทคิตัส (Tacitus)

งานแปลในชั้นหลัง ๆ ของเวเบอร์แสดงความแตกต่างของคำศัพท์ที่เราจะต้องพิจารณาอย่างระมัดระวังนี้ อย่างเช่นงานของ โทนี และแดกมาร์ วอเตอร์ส ในปี ค.ศ. 2015 (Weber, 2015) พวกเขาเสนอให้คงคำศัพท์พิเศษอย่างคำว่า เกโนมิซซาฟท์และเกเซลซาฟท์, ชแตนด์และชแตนเดอ รวมไปถึงคำศัพท์ว่า แอมต์ (Amt, ระบบรัฐกิจในสมัยปรัสเซีย²⁸ หรือบางครั้งก็ใช้คำว่า Behörde แทนกันได้) และแอมเตอ (Ämte, พหุพจน์ของ

²⁸ เพื่อให้เข้าใจ “พื้นหลัง” และ “บริบท” ในห้วงเวลาสมัยเวเบอร์ โปรดพิจารณาข้อมูลในหนังสือของธเนศ วงศ์ยานนาวา (2556) และหนังสือของ Joachim Radkau (2009) ซึ่งจะทำให้เราเข้าใจบรรยากาศช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และจารีตที่แตกไปจากสมัยปัจจุบันบางอย่าง เช่นการนิยมตัดลิ้นข้อพิพาทด้วยการคว่ำดาบถึงตายแทนที่จะใช้กระบวนการยุติธรรมอย่างในปัจจุบัน อาทิ “การคว่ำดาบเป็นกิจกรรมที่เขานิยมจะทำเพื่อปกป้องศักดิ์ศรีของความเป็นชาย โดยการคว่ำดาบจะไม่รับทำดวลกับคนที่มีความต่ำกว่า หรือถ้าจะกล่าวอย่างง่าย ๆ ชนชั้นต่ำนั้นไม่อยู่ในสายตาหรือไม่คู่ควรที่จะปะทะกำลังด้วย” (ธเนศ, 2556: 36-37) ซึ่งบรรยากาศเหล่านี้จะส่งผลต่อความคิดและงานเขียนของปัญญาชนเยอรมันในเวลาดังกล่าวอย่างเวเบอร์อย่างลึกซึ้ง สำหรับตัวบทแปล “Politics as a Vocation” จากภาษาเยอรมันเป็นภาษาไทยของกมลรัตน์ ศิลประเสริฐ (มักซ์ เวเบอร์, 2560) อันเป็นผลผลิตจากปาฐกถาให้กับกลุ่มสหพันธ์นักศึกษาเสรี (Freistudentische Bund) ณ เมืองมิวนิค รัฐไบเอิร์น ในวันอังคารที่ 28 มกราคม ค.ศ. 1919 ถือเป็นตัวบทในขั้นที่ “จำเป็นต้องอ่าน” หากต้องการเข้าใจภาพสรุปব্যবসায়িত্বในความคิดของเวเบอร์อย่างถ่องแท้ กมลรัตน์จะตระหนักถึงปัญหาการแปลข้ามภาษาระหว่างภาษาเยอรมันและภาษาอังกฤษเป็นอย่างดีจากคำปรารภดังต่อไปนี้ “คำว่า ‘ฝึกปรีจนตรรกะเข้าที่เข้าทางที่สุดแล้ว’ [rationasten Ausbildung] ใช้ตามภาษาเยอรมัน เพราะ ‘Ausbildung’ มีความหมายว่า ‘training’ ใน field ทหาร หรือกีฬา หรือ education แต่ในฉบับอังกฤษใช้ ‘form’ ส่วนคำว่า ‘rationasten’ แปลว่า ‘most rational’ จึงคิดว่าน่าจะใช้คำว่า ‘ฝึกฝน ฝึกปรี’ เพราะคิดว่าน่าจะกำลังพูดถึงตัวระบบราชการ ซึ่งก็คือข้าราชการ ตามความคิดที่ว่า บุคลากรฝ่ายบริหารเป็นเครื่องมือในการปกครอง ในย่อหน้าที่ 6 และยังสัมพันธ์กับความคิดที่ว่าระบบราชการขยายตัวได้ ส่วนหนึ่งมาจากการที่ข้าราชการพลเรือนฝึกฝนความรู้ในการบริหารงานให้แก่ข้าราชการชั้นเจ้าขุน” (มักซ์ เวเบอร์, 2560: 10) อนึ่งโปรดดูเปรียบเทียบระหว่างปาฐกถาของเวเบอร์ที่พูดถึงการทำงานทางการเมืองซึ่ง “เรื่องของการเมืองเป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกผูกพันที่แรงกล้า (passion) มากกว่าจะเป็นเรื่องของความตื่นตัว เปรียบได้กับความรักของคนที่มีวุฒิภาวะ (mature) กับคนที่ยังไม่มีวุฒิภาวะหรือคนหนุ่ม” (ธเนศ, 2556: 101) และข้อวิจารณ์ของสมบัติ จันทรวงศ์ “อุดมคติทางการเมืองของคนหนุ่มสาวมีลักษณะคล้ายความรักของคนหนุ่มสาวทั้งปวง ข้อแตกต่างที่สำคัญอยู่ตรงที่ว่า สิ่งที่ถูกรักไม่ใช่ตัวบุคคล เป็นอะไรบางอย่างที่ยิ่งใหญ่กว่า เพราะฉะนั้นผลกระทบโดยรอบจึงใหญ่เป็นเงาตามตัว และโดยที่ความรักของคนหนุ่มสาวสามารถพัฒนาเป็นความรักของผู้ใหญ่ได้ อุดมคติทางการเมืองก็สามารถพัฒนาเป็นอุดมคติที่มีวุฒิภาวะได้เช่นกัน” (สมบัติ, 2555) ทั้งนี้เพราะความมีวุฒิภาวะหมายถึง “การผ่านการฝึกฝนเคี่ยวกรำอย่างไร้ความปราณี” เพราะการเมืองไม่ใช่เรื่องอารมณ์ความรู้สึกชั่วครู่ชั่วยาม การจะเข้าไปในการเมือง “ต้องการโสดประสาทที่แข็งแกร่งมั่นคง (solid nerves) ปราศจากความอ่อนไหวในการดำเนินนโยบาย การเมืองจึงไม่ใช่เกมปัญญาชนที่ปัญญาอ่อนไหว (frivolous intellectual game) แต่จะต้องสร้างความสมดุลระหว่างความหลงใหลคลั่งไคล้ อย่างร้อนแรง (hot passion) กับความเข้าใจในเรื่องของอัตราส่วนอย่างนึ่งสงบ (cool sense of proportion)” และจำเป็น

แอมต์) เอาไว้ในตัวบทแปลของเวเบอร์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างและนัยยะสำคัญบางประการเอาไว้ ดังนั้น แอมต์จึงต่างกับคำว่าระบบรัฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งในที่นี้หมายถึงบูโรคราติ ส่วนระบบรัฐกิจในเยอรมันสมัยใหม่ในยุคของเวเบอร์ที่เรียกว่า Beamte แม้จะมีรูปลักษณะภายนอกต่างจากแอมต์แต่ก็ไม่จำเป็นเสมอไปว่าเนื้อหาของปีแอมเตจะเป็นบูโรคราติตามไปด้วย แอมต์มีความใกล้เคียงกับ “กิจการพลเรือน” (civil service) หรือระบบรัฐกิจของพวกกลุ่มประเทศที่ประชากรสื่อสารภาษาอังกฤษเป็นหลัก (Anglophone) ในช่วงก่อนสงครามโลกซึ่งยังมีลักษณะเชื่อมโยงกับการเมืองและกลุ่มการเมืองอย่างแทบจะเป็นเนื้อเดียวกันซึ่งมีลักษณะเป็นพวกเป็นเหล่าอย่างมาก²⁹ ส่วนระบบรัฐกิจสมัยใหม่อย่างในเยอรมันนั้นมีลักษณะสืบทอดมาจากระบบรัฐกิจของจีนอย่างแมนดาริน ที่ถือ

จะต้องมีการประเมินอย่างถูกต้องซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผ่านการฝึกฝนอันเชี่ยวชาญ “ประหนึ่งการตัดสินใจของนักรบที่เสียขาดในการตัดสินใจและมีความแม่นยำดังราวกับลูกธนูที่ปล่อยออกจากคันธนูที่พุ่งตรงไปสู่เป้าหมายได้ในทุกเวลา” การฝึกฝนอันเชี่ยวชาญนี้ยังจะทำให้พวกเขาเหล่านั้น “ยึดมั่นในจริยธรรมที่แต่ละคนยึดมั่นเอาไว้ได้จนกระทั่งความตายก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคนเหล่านี้ได้” (ธเนศ, 2556: 111-115)

²⁹ สถานการณ์นี้ค่อย ๆ เปลี่ยนไปโดยมีจุดเปลี่ยนสำคัญที่การปฏิรูปกิจการพลเรือนโดยกฎหมาย Pendleton Act 1863 คูมกซ์ เวเบอร์ (2560: 57-58) โดยเฉพาะเชิงอรรถหมายเลข 12 นี้สอดคล้องกับการเขียนบทความ “The Study of Administration” ของวูดโรว์ วิลสันในปี ค.ศ. 1887 ซึ่งเรียกร้องให้เริ่มสนใจองค์ความรู้ด้านรัฐประศาสนศาสตร์เพื่อรองรับการปฏิรูปกิจการพลเรือนดังกล่าว พร้อมทั้งศึกษาศาสตร์นี้จากฝั่งยุโรปโดยเฉพาะฝรั่งเศสและเยอรมนี (Shafritz and Hyde, 2007: 16, 18) วิลสันชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างระบบบริหารเก่าและใหม่โดยอ้างวอลเตอร์ เบจฮอต (Walter Bagehot) ว่าระบบบริหารเก่าคือการแต่งตั้งข้าหลวงลงไปปกครองมณฑลโดยแทบไม่มีการบริหารจากส่วนกลาง ในขณะที่ระบบใหม่คือการตั้งระบบรัฐกิจในจังหวัดได้ปกครองแล้วกำหนดให้เจ้าหน้าที่ส่งจดหมายพร้อมสำเนารายงาน 8 ฉบับต่อวันมายังศูนย์กลาง (Shafritz and Hyde, 2007: 17) เรื่องนี้ทำได้ภายใต้ระบบใหม่เพราะการเอื้ออำนวยของเทคโนโลยีสมัยใหม่ในยุคนั้นคือ “โทรเลข” เมื่อพิจารณาการวางสายโทรเลขขนานไปกับรางรถไฟลอนดอนและแบล็คเวลในปี ค.ศ. 1840 โดยก่อนหน้านี้ได้ทดลองใช้งานโทรเลขเส้นทางลอนดอนและเบอร์มิงแฮม (London and Birmingham Railway: L&BR) ในปี ค.ศ. 1837 กับเส้นทางเกรทเวสเทิร์น (Great Western Railway: GWR) ในปี ค.ศ. 1839 (Liffen, 2010: 269) กล่าวได้ว่ารัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่สามารถใช้งานได้จริงเพราะสอดคล้องกับทฤษฎีด้านเทคโนโลยีและความจำเป็นในการปฏิรูประบอบราชการ เช่นนั้นแล้วข้อเขียนของวิลสันนี้เองจึงสอดคล้องกับ “จิตวิญญาณแห่งยุคสมัย” (zeitgeist) ทั้งยังเป็นจุดกำเนิดการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา (Henry, 2018: 35) สำหรับสยามก็เล็งเห็นถึงการใช้อยู่ซึ่งเทคโนโลยีทั้งการสื่อสารและการคมนาคมเพื่อปฏิรูประบอบราชการด้วยเช่นกัน ในระบบเก่าจัดให้มีเสมียนพนักงานตำแหน่งนายเวร 4 คนคือ “นายแก้วนคชสาร” “นายชำนาญกระบวน” “นายควรรู้คว” และ “นายรัตตราชพล” คอยผลัดกันเข้าเวรทั้งกลางวันและกลางคืนผลัดละ 15 วันเมื่อมีหนังสือราชการจากหน่วยงานอื่น ๆ ในพระนครหรือใบบอกจากหัวเมือง หากมิใช่เจ้าหน้าที่กระทรวงนายเวรเหล่านี้จะนำหนังสือไปพร้อมปลัดทูลฉลองเสนอเสนาบดีเพื่อพิจารณาในวันรุ่งขึ้นเวลาเช้า (กุลชาติ, 2560: 125) สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงเปลี่ยนธรรมเนียมการสื่อสารข้อมูลนี้และการประชุม พร้อมทั้งกำหนดให้กระทรวงโยธาธิการรับผิดชอบทั้งการทำถนน ขุดคลอง จัดทำการไปรษณีย์ โทรเลข และการรถไฟในช่วงการปฏิรูประบอบราชการของสยาม (กุลชาติ, 2560: 49, 134)

กำเนิดขึ้นมาเพราะพวกชนชั้นนำต้องการใช้ประโยชน์จากความรู้ในการบริหารกิจการเฉพาะทางของพวกพนักงานรัฐกิจเหล่านั้น³⁰

ผมคิดว่านักวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย โดยอ่านผ่านตัวบทของวอลโด ซึ่งอ้างอิงมาจากตัวบทแปลของเกิร์ธอีกทอดหนึ่ง และไม่ได้อ่านตัวบทภาษาเยอรมันโดยตรง จึงมีความคลาดเคลื่อน เท่าที่ผมตรวจสอบในขณะนี้ผมไม่พบว่าเวเบอร์อ้างอิงแนวคิดระบบรัฐกิจของเขากับกองทัพปรัสเซีย เป็นความเห็นของวอลโดเองที่เขาเห็นว่าตัวแบบระบบรัฐกิจของเวเบอร์มีความละม้ายคล้ายคลึงกับกองทัพปรัสเซีย³¹ แต่ถ้าเราพิจารณาจากการประกอบคู่ต่างระหว่างเกอิม์นชาฟท์และเกเซลชาฟท์ของเวเบอร์ เราจะเห็นว่าเวเบอร์กำลังพยายามร่างผลผลิตทางสังคมสมัยใหม่ที่เกิดจากความขัดแย้งของทั้งสองแนวคิดนี้ออกมาเป็นทั้งระบบทุนนิยมและระบบรัฐกิจสมัยใหม่ นักรัฐประศาสนศาสตร์ไทยบางคนไปไกลถึงขั้นที่ว่าเวเบอร์เอาแนวคิดของกองทัพปรัสเซียมาใช้เพราะต้องการเพิ่มประสิทธิภาพให้ระบบรัฐกิจสมัยใหม่ โอเคแบบนี้มีที่มาจากวอลโดที่ดีความผ่านตัวบทของเกิร์ธอีกทอดหนึ่งเป็นตัวแบบอุดมคติ (ideal model) ของเวเบอร์³² ซึ่งผมสงสัยว่าไม่ใช่ เวเบอร์เพียงแต่อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้น (คือระบบทุนนิยมและระบบรัฐกิจสมัยใหม่) อย่างที่มันเป็นตามที่เขาเห็นในช่วงเวลาของเขา และจากปัจจัยที่เกิดขึ้นของความขัดแย้งระหว่างเกอิม์นชาฟท์และเกเซลชาฟท์ออกมาอย่างเป็นระบบซึ่งดำเนินตามกรอบคิดความ

³⁰ นี่เป็นเหตุผลที่ผมคิดว่าการใช้คำว่า “อำมาตยาธิปไตย” แบบที่เป็นคำแปลของแนวคิดริสส์มีความคลาดเคลื่อน เพราะคำว่าอำมาตยมีลักษณะคล้ายกับแอมต์หรือกิจการพลเรือนอย่างในระบบของแองโกลแซกซันอันจะสะท้อนการปริวรรตเกอิม์นชาฟท์ ซึ่งต่างไปจากปีแอมเตของเยอรมันและแมนดารินแบบจีนที่สะท้อนโอเคเดียวการปริวรรตเกเซลชาฟท์; แอมต์ของสยามก็ตั้งเช่นการแบ่งอำนาจของสมุหนายกและสมุหนายก การแบ่งนี้ไม่ใช่การแบ่งหน้าที่ แต่เป็นการแบ่งอำนาจปกครองพื้นที่ ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีกำลังคน อาวุธ อำนาจปกครองและการจัดเก็บภาษีอย่างเด็ดขาดเหมือนกัน เพียงแต่สิทธิ์ขาดจะอยู่คนละพื้นที่จนดูราวกับเป็นรัฐย่อย ๆ (ช้อยนันต์, 2540: 15; กุลชาติ, 2560: 43) อิทธิพลนี้ยังแทรกสอดอยู่บ้างมาจนปัจจุบันแม้ว่าระบอบราชการของไทยจะมีแนวคิดแบบเกเซลชาฟต์นับแต่การปฏิรูปแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา อนึ่ง ต้นแบบของระบอบราชการไทยสมัยใหม่นำมาจากระบบบริติชราช (สัจฉินันท์ สหาย, 2559: 290-295) อาจเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่เอื้อกับแนวคิดเก่าอยู่; หากต้องการใช้คำทำนองนี้จริง ผมเสนอให้ใช้คำว่า “รัฐกิจจาธิปไตย” เพื่อสื่อความถึงแนวคิดของริสส์

³¹ อย่างไรก็ตาม ใน “รัฐกิจ” เวเบอร์อ้างอิงถึงความละม้ายระหว่างการบริหารกิจการในกองทัพสมัยใหม่ กับการบริหารองค์กรขนาดใหญ่ของเอกชนในภาคอุตสาหกรรม และทรัพย์สินในกองทัพเป็นของรัฐไม่ใช่ของส่วนตัว ซึ่งมีจุดตั้งต้นจากการกำหนดมาตรฐานชุดทหารในกองทัพปรัสเซีย

³² ดูตัวอย่างการรับตีความทำนองนี้ อาทิ ประสาร ไตรรัตน์วรกุล (2563, 2) โดยเฉพาะเชิงอรรถหมายเลข 1 “ทฤษฎี Bureaucracy ของ Max Weber ซึ่งแนวคิดที่แพร่หลายในช่วงศตวรรษที่ 20 ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อเอาชนะระบบการปกครองแบบดั้งเดิมที่ ระบบอุปถัมภ์ในอังกฤษและการเล่นพรรคเล่นพวกจนครอบงำการตัดสินใจของรัฐบาล”

เป็นเหตุเป็นผล (rationality) เท่านั้น และความเป็นเหตุเป็นผลนี้แหละคือการปฏิบัติที่เป็นหมุดหมายบังคับการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่มีพื้นฐานบนหลักคิดทางปรัชญาที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย³³

ในตอนท้ายของตัวบท “รัฐกิจ” เวเบอร์ได้ตั้งคำถามว่า ในเมื่อความเป็นเหตุเป็นผลสร้างแนวโน้มการปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลงนั้น “รัฐกิจใหม่” ได้กำจัดทั้งโครงสร้างรัฐกิจเดิม (แอมต์) และแนวคิดเดิม (แฮร์ชาฟท์) ซึ่งทั้งคู่ปราศจากไอเดียที่มีลักษณะความเป็นเหตุเป็นผล ก็แล้วรูปลักษณะเดิมใดที่แฮร์ชาฟท์เคยครอบงำอยู่ก็ถูกกำจัดตามไปด้วยเล่า? เวเบอร์ไม่ได้ตอบคำถามของเขา แต่อ่านระหว่างบรรทัดเราก็รู้วาระบระบบเศรษฐกิจเดิมแบบฟิวดัลที่ตกอยู่ภายใต้แฮร์ชาฟท์ได้สลายลงไป ครั้นแล้วทุนนิยมก็ถือกำเนิดขึ้นมา

กำเนิดใหม่กระบวนทัศน์ กำเนิดรัฐกิจใหม่

ไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกที่จะมีการตั้งคำถามถึงความจำเป็นในการคิดค้นรัฐกิจใหม่ หนังสือของจอห์น มิคเคิลท์เวท และอเดรียน วูลดริจพูดถึงเรื่องนี้ตรงที่เดียนับแต่หน้าปก (Micklethwait and Wooldridge, 2014) หรือแม้แต่ข้อเสนอตั้งแต่เมื่อใกล้ช่วงเปลี่ยนศตวรรษของ เดวิด ออสบอร์น และ เท็ด เกเบลอร์ (Osborne and Gaebler, 1992) เราจะไม่พูดถึงเรื่องความแตกต่างระหว่างระบบคิดของตะวันตกและตะวันออกอย่างที่มีมิคเคิลท์เวทและวูลดริจพูด หรือเรื่องการประยุกต์การบริหารกิจการเอกชนในกิจการภาครัฐอย่างข้อเสนอของออสบอร์น

³³ หรือการเปลี่ยนแปลงจาก เรอเนสซองส์ -> การปฏิวัติศาสนาและสงครามสามสิบปี -> การก่อตัวรัฐชาติสมัยใหม่จากสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย -> ปิแอมเตแบบบูโรคราติและเศรษฐกิจทุนนิยม

และเกเบลอร์³⁴ แต่เราจะพูดถึงเรื่องการสร้างธรรมาภิบาลแบบไซเบอร์เนติก³⁵ อันมีจุดใหญ่ใจความสำคัญอยู่ที่แนวคิดในการกำหนดนโยบายบนฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based Policy Making: EBPM) และ

³⁴ ดูการอ้างอิงข้อเสนอของออสบอร์นและเกเบลอร์จากตัวอย่างความพยายามพัฒนาระบบราชการ 4.0 ของไทยจากทศพร ศิริสัมพันธ์ (2560, 2) โดยเฉพาะเชิงอรรถหมายเลข 1 น่าสนใจที่ว่าทศพรไม่ได้พิจารณาเฉพาะข้อเสนอในหนังสือ Reinventing Government เท่านั้น แต่ยังระบุด้วยว่ามีความเกี่ยวข้องกับข้อเสนอของเอลินอร์ ออสโตรมในเรื่องทรัพย์สินร่วมหรือทรัพย์สินสาธารณะ (common property) และการสร้างศูนย์กลางการตัดสินใจหลายศูนย์ (polycentric governance) นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอเรื่องการเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมและการเป็นผู้ประกอบการจากหนังสือ Capitalism, Socialism and Democracy ของโจเซฟ ชุมปีเตอร์ ไปจนถึงข้อเสนอในหนังสือ Innovation and Entrepreneurship ของปีเตอร์ เอฟ. ดรักเกอร์ ทั้งหมดนี้เป็นข้อเสนอในรอบของ “ผู้ประกอบการสาธารณะ” Reinventing Government เป็นข้อเสนอปฏิรูประบบรัฐกิจในสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกนใกล้เคียงกับการปฏิรูประบบราชการในอังกฤษในสมัยมาร์กาเรต แทตเชอร์ NPM ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎี public-choice และการบริหารสมัยใหม่ (Gruening, 2001: 1) นี่ใกล้เคียงกับสิ่งที่ผมตีความว่า NPM เป็นผลผลิตยุคสมัยของสิ่งที่เรียกว่าระเบียบโลกแบบ “เสรีนิยมใหม่” ในช่วงเปลี่ยนศตวรรษ จุดเชื่อมต่อที่สำคัญระหว่างแนวคิดของระเบียบแบบเสรีนิยมใหม่และ NPM อยู่ที่บทความ “Public Choice: A Different Approach to the Study of Public Administration” ของวินเซนต์และเอลินอร์ ออสโตรมในวารสาร Public Administration Review (Ostrom V and Ostrom P, 1971) ความจริงการนิยามชื่อ “เสรีนิยมใหม่” หรือ “neoliberalism” จากปัญญาชนฝ่ายซ้ายมีความสับสนอยู่ว่าจะหมายถึงระเบียบโลกหรือสำนักคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองกันแน่ หากจะหมายถึงประการหลังก็จะคลาดเคลื่อนจากที่พวกปัญญาชนฝ่ายซ้ายตีความกัน โดยเฉพาะจุดกำเนิดเรื่องนี้จากกลุ่มนักคิดสำนักเศรษฐศาสตร์ไพรบวร์กซึ่งมีวัตถุประสงค์ตั้งต้นที่จะลดอิทธิพลของรัฐในทางเศรษฐกิจเพราะพวกเขาเชื่อว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างรัฐเผด็จการอย่างนาซีเยอรมันขึ้นมา โปรดดูข้อมูลเรื่องนี้ได้ในบทความภาษาอังกฤษที่ผมเขียนไว้ที่ <https://bit.ly/2XOTyDq>, ส่วนระเบียบโลกแบบเสรีนิยมใหม่โปรดดูบทความภาษาอังกฤษที่ผมเขียนเอาไว้ที่ <https://bit.ly/3BhOoWV> URL ทั้งคู่เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564

³⁵ คำว่าไซเบอร์เนติกถูกใช้เป็นครั้งแรกในหนังสือของนอร์เบิร์ต ไวน์เนอร์ เขาปรับเอาคำนี้มาจากภาษากรีก “κυβερνητικός” (kubernetes: คูเบอร์เน็ตีส) หมายถึง “การขับเคลื่อน” “การคัดท้าย” หรือ “การนำร่อง” และยังเป็นรากศัพท์ของคำว่า “government” (Fischer and Herr (Eds.), 2019: 5) นอร์เบิร์ตปฏิเสธการเข้าร่วมโครงการแมนฮัตตันเพราะไม่เห็นด้วยกับการรักษาโครงการให้เป็นความลับทางทหาร ความเห็นนี้ตรงข้ามกับจอห์น วอน นิวแมนที่เขาเลือกจะเข้าร่วมกับโครงการและเป็นหนึ่งในสมาชิกคณะกรรมการที่เลือกเอาไฮโรชิมาและนางาซากิเป็นแหล่งเป้าหมายในการทิ้งระเบิดนิวเคลียร์ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง (Fischer and Herr (Eds.), 2019: 7) ไวน์เนอร์เตือนเราว่าในฐานะที่เราได้ช่วยอุดหนุนให้กับศาสตร์ใหม่ที่ชื่อว่าไซเบอร์เนติกนี้ ดังนั้นเราจึงมีความรับผิดชอบทางคุณธรรมที่จะนำทางมันไปสู่โลกที่ดีหรือเลวร้ายก็ได้ โลกที่เลวร้ายก็อย่างเช่นเบลเช่น (ค่ายกักกันของนาซี) หรือไฮโรชิมาที่เป็นเหยื่อของระเบิดนิวเคลียร์ แต่ก็ไม่มีใครจะหยุดยั้งการปรากฏตัวของเทคโนโลยีเช่นนี้ได้ เพราะมันเป็นผลผลิตของยุคสมัย (Wiener, 1985: 28) ไซเบอร์เนติกมีหลายความหมายและมีลักษณะสหวิทยาการ ความหมายปัจจุบันที่เริ่มก่อตัวขึ้นคือการอยู่ร่วมระหว่างมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นที่มีความชาญฉลาด ผ่านการออกแบบและการสื่อสาร ความหมายแบบนี้คล้ายกับแนวคิดเรื่อง “dispositif” ของฟูโกต์ที่มองว่าเป็นระบบของความสัมพันธ์ที่สามารถถูกสร้างขึ้นระหว่างองค์ประกอบทั้งหลาย (Fischer and Herr (Eds.), 2019: 80-81)

การก่อตัวของเทคโนโลยีสามประเภทคือ ควอนตัมคอมพิวเตอร์ ปัญญาประดิษฐ์ และบล็อกเชน ทั้งหมดนี้ในที่สุดจะเป็นการสร้างระบบจัดสรรกลไกความไว้วางใจทางสังคมโดยผ่านการผ่องถ่ายเอ็นโทรปีจนนำไปสู่การก่อตัวของระบบรัฐกิจแบบใหม่ สำหรับบริบทแวดล้อมอื่นดังที่เสนอในกรอบแนวคิดการศึกษาในแผนภาพที่ 1 ในช่วงท้ายของตอน ผมจะกล่าวถึงพอสังเขป

ในกฎหมายการกำหนดนโยบายบนฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ของสหรัฐอเมริกา (Evidence-based Policymaking) ได้มีการนิยามคำว่า “หลักฐาน” เป็น “ข้อมูลที่ผลิตขึ้นจากผลลัพธ์ของกิจกรรมทางสถิติที่กระทำขึ้นเพื่อเป้าประสงค์ทางสถิติ”³⁶ (H.R. 4174 – 115th Congress: 2019) การร่างกฎหมายฉบับนี้ดำเนินการโดยคณะกรรมการกำหนดนโยบายบนฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ (U.S. Commission on Evidence-Based Policymaking: CEP) ภายใต้การดูแลของนายพล ไรอันประธานสภาองเกรสจากพรรครีพับลิกันในขณะนั้นและนางแพตตี เมอร์รี วุฒิสมาชิกจากพรรคเดโมแครต นี่เป็นผลจากคณะกรรมการสองฝ่ายซึ่งมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์นโยบายสองฝ่าย (Bipartisan Policy Center) ที่เป็นสถาบันวิจัยเชิงนโยบาย (Think Tank) ที่ถูกก่อตั้งขึ้นมาจากคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (National Commission on Energy Policy: NCEP) เมื่อมีการก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2559 CEP ได้จัดรับฟังความคิดเห็นสาธารณะจากเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้เชี่ยวชาญและความเห็นจากประชาชนทั่วไปเป็นเวลา 18 เดือน³⁷ ประมวลขึ้นเป็นรายงาน “คำสัญญาของการกำหนดนโยบายบนฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์” (The Promise of Evidence-based Policymaking) จำนวน 138 หน้าและภาคผนวกที่บันทึกข้อมูลจากการรับฟังอีกจำนวน 2,330 หน้า โดย CEP มีข้อเสนอแนะให้ (1) ปรับปรุงความมั่นคงเรื่องความเป็นส่วนตัว และความน่าเชื่อถือของการเข้าถึงข้อมูล (2) ปรับการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของการสร้างหลักฐานให้ทันสมัย (3) ดำเนินการในเรื่องบริการความปลอดภัยของข้อมูลแห่งชาติ และ (4) สร้างความแข็งแกร่งให้กับสมรรถนะด้านการสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ให้กับรัฐบาลกลาง (Commission on Evidence-based Policymaking, 2017a: 5-6)

³⁶ เห็นได้ชัดว่าเป็นการเน้นน้ำหนักให้กับการวิจัยนโยบายเชิงปริมาณ

³⁷ ตัวอย่างความเห็นที่น่าสนใจ อาทิ ความเห็นของนาโอมิ โกลด์สไตน์ รองผู้ช่วยเลขาธิการฝ่ายวางแผนวิจัยและการประเมินการบริหารงานสำหรับเยาวชนและครอบครัวได้เตือนว่า “มันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยที่จะจัดเก็บข้อมูลที่ทั้งเที่ยงตรง เชื่อถือได้ มีความหมาย และเป็นตัวแทนได้ แต่แค่ข้อมูลโดยลำพังในตัวของมันเองไม่ใช่หลักฐาน การจะเปลี่ยนข้อมูลให้เป็นหลักฐานเราต้องสำรวจมันโดยใช้แผนวิเคราะห์ที่ใช้การได้และถูกจัดทำขึ้นเพื่อตอบคำถามด้านนโยบายและความต้องการที่จัดวางโปรแกรมได้ ยิ่งไปกว่านั้นสำหรับหลายคำถาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำถามที่เกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายหรือโครงการ – ข้อมูลจะต้องถูกใช้ในบริบทเพื่อการประเมินที่ถูกออกแบบและเตรียมไว้ก่อนจะมีการดำเนินการเก็บข้อมูลใด ๆ” (Commission on Evidence-based Policymaking, 2017b: 282)

กลไกหลักของการดำเนินการตามกฎหมายหลักฐานเชิงประจักษ์นี้ถูกกำหนดให้เป็นสำนักบริหารและงบประมาณ (Office of Management and Budget (OMB) ซึ่ง OMB³⁸ มีหน้าที่โดยตรงในการสร้างสภาประธานฝ่ายบริหารข้อมูล (Chief Data Officer Council) ซึ่งจะดำเนินการประสานงานกับประธานฝ่ายบริหารข้อมูล (Chief Data Officer) ทุกคนในแต่ละหน่วยงานของรัฐ นอกจากนี้ตามกฎหมายยังมีการจัดทำคณะกรรมการที่ปรึกษาด้านการสร้างข้อมูลสำหรับหลักฐานเชิงประจักษ์ (Advisory Committee on Data for Evidence Building) ซึ่งคณะกรรมการที่ปรึกษานี้จะทำการประสานงานร่วมกับประธานฝ่ายบริหารสารสนเทศ (Chief Information Officer) ประธานฝ่ายสมรรถนะ (Chief Performance Officer) ประธานฝ่ายความเป็นส่วนตัว (Chief Privacy Officer) ในแต่ละหน่วยงานรัฐ เจ้าหน้าที่ระดับสูงเหล่านี้จะทำงานร่วมกับสภาประธานฝ่ายบริหารข้อมูลที่อยู่ใต้การกำกับของ OMB นอกจากนี้ OMB ยังต้องพิจารณาการสร้างระบบเคลียร์ริงเฮาส์และการลงทะเบียนหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนการดำเนินนโยบายของรัฐบาลกลาง (Federal Evidence-based Registries and Clearinghouse) อีกด้วย³⁹ (H.R. 4174 – 115th Congress: 2019)

ข้อเสนอการจัดตั้งระบบเคลียร์ริงเฮาส์นี้คล้ายกับแนวคิดการจัดตั้งฐานข้อมูลสำหรับการทบทวนอย่างเป็นระบบของโคเครนอย่างมาก “กลุ่มความร่วมมือโคเครน” (Cochrane Collaboration: C1) ถูกก่อตั้งขึ้นในอังกฤษได้ให้ความสนใจในเรื่อง “เวชศาสตร์เชิงประจักษ์” (Evidence-based Medicine: EBM) เพราะได้รับอิทธิพลจากหนังสือ “ประสิทธิผลและประสิทธิภาพ” (Effectiveness and Efficiency) ที่ตีพิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1971 ของนายแพทย์ อาชิบาล โคเครน ประกอบกับการปลอมแปลงตัวอย่างในงานวิจัยของยา Vioxx (refecoxib) โคเครนจึงรณรงค์ให้ใช้ยาหรือการรักษาที่ผ่านผลการทดลองระดับคลินิกขั้น 1 ที่เรียกว่า “การทดลองแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุม” (Randomized Controlled Trial: RCT) อันเป็นมาตรฐานทอง (gold standard) ของการทดลองทางคลินิกเท่านั้นและเก็บงานวิจัยไว้ในฐานข้อมูลเพื่อเผยแพร่ให้กับสมาชิกรักษาโรคที่ได้ผล

³⁸ ตั้งแต่เริ่มจนจบ OMB ถือเป็นแกนกลางในการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง แคซี สแต็กซึ่งเคยทำงานที่ OMB เป็นเวลา 27 ปีระบุว่า ปีเตอร์ ออร์แซ็กผู้อำนวยการ เจฟฟ์ เลียบแมนผู้ช่วยผู้อำนวยการบริหารด้านงบประมาณและผู้ช่วยผู้อำนวยการด้านนโยบายเศรษฐกิจ และโรเบิร์ต กอร์ดอนผู้ช่วยผู้อำนวยการด้านการศึกษา การจัดเก็บรายได้ และแรงงาน เป็น “สามทหารเสือ” ที่มุ่งมั่นจะใช้งานวิจัยและการประเมินมาทำกับนโยบายตั้งแต่เริ่มเข้าดำรงตำแหน่งในปี ค.ศ. 2009 พวกเขาประสบกับตนเองว่าพวกเขามีหน้าที่รัฐใช้ข้อมูลและผลงานวิจัยมาสนับสนุนข้อเสนอของงบประมาณของพวกเขาอย่างไรโดยข้อมูลและงานวิจัยเหล่านั้นไม่ได้ถูกตรวจสอบโดยชุมชนวิจัยที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีเลย (Stack, 2018 :115) สำหรับประวัติของ OMB โปรดอ่านได้ที่ Congress Research Service (2020)

³⁹ เรื่องนี้สอดคล้องกับข้อสังเกตของนายจอห์น ไรเตอร์ รองผู้อำนวยการคณะกรรมการสุขภาพ การศึกษา แรงงาน และกองทุนบำนาญ อีกทั้งเขายัง ร้องขอให้คณะกรรมการพิจารณาข้อดีข้อเสียของเคลียร์ริงเฮาส์อย่างละเอียด ดูบันทึกการสนทนาได้ที่ <https://cep.gov/content/dam/cep/events/2016-07-22/7-22-transcript.pdf> และ

<https://www.youtube.com/watch?v=R-4jQ5ePi7o>, URL ที่ทั้งคู่เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564

(Higgins and Green (Eds.), 2008: 3-7; Shah and Chung, 2009) ต่อมาได้มีการจัดตั้งองค์กรลูกอย่าง “กลุ่มความร่วมมือแคมป์เบล” (Campbell Collaboration: C2) ได้ใช้มาตรฐานงานวิจัยอย่างเข้มงวดในระดับเดียวกับ C1 แต่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการใช้นโยบายสาธารณะเข้าแก้ปัญหาทางสังคม⁴⁰ ต่อมากลุ่มพันธมิตรนโยบายสาธารณะบนหลักฐานเชิงประจักษ์ (Coalition for Evidence-based Policy) จะถูกจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 2001 พวกเขาจะได้รับอิทธิพลจาก C2 และมีบทบาทอย่างมากในการช่วยคณะกรรมการวิชาการ จัดทำร่างกฎหมายหลักฐานเชิงประจักษ์ในเวลาต่อมา

ในช่วงการแพร่ระบาดโควิด-19 มีการจัดตั้งโครงการ “การทำประลองชุดข้อมูลการวิจัยเปิดสำหรับโควิด-19” (Covid-19 Open Research Dataset Challenge: CORD-19) นำโดยหอสมุดเวชศาสตร์แห่งชาติ (National Library of Medicine: NLM) และสำนักงานนโยบายด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Office of Science and Technology Policy: OSTP) พร้อมกับองค์กรภาคเอกชนอีกห้าแห่ง องค์กรอนามัยโลก และ ฐานงานวิจัยเปิดอีกสามองค์กรเพื่อให้บุคคลทั่วไปได้เข้าถึงข้อมูลและใช้เครื่องมือการเขียนโปรแกรมของ Kaggle ในการสร้างนวัตกรรมเพื่อศึกษาและรักษาโรคโควิด-19 โครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จอย่างยิ่งพิจารณาได้จากมีการเข้าดูชุดข้อมูล (dataset) 1.5 ล้านครั้ง และมีการดาวน์โหลดมากกว่า 7 หมื่น 5 พันครั้งในช่วงเดือนแรกที่เปิดตัว มีผู้ใช้งานหลายกลุ่มทำการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้สืบค้นและเรียกเก็บข้อมูล โดยโครงการนี้มีเป้าหมายในการเชื่อมประชาคมปัญญาประดิษฐ์สาขาการเรียนรู้ของเครื่องจักร (Machine Learning: ML) เข้ากับผู้เชี่ยวชาญสาขาชีวเวชศาสตร์ (biomedical) และนักนโยบาย (policy makers) เพื่อค้นหาวิธีการบำบัดรักษาและนโยบายการบริหารจัดการเกี่ยวกับโรคโควิด-19 อย่างมีประสิทธิภาพ (Lu Wang et al., 2020: 1-2) เราจะเห็นว่าเรื่องนี้มีความคล้ายคลึงกับการสร้างโครงการอย่างเช่น AlphaFold ของบริษัทดีพไมน์ของกูเกิล GPT-3 ของ OpenAI และ Word2Vec เป้าหมายของโครงการเหล่านี้เพื่อสร้างความสามารถในการจำแนกให้ความหมายข้อมูลให้กับเครื่องจักร (differentiable computing) เพื่อนำเข้าข้อมูลนั้นมาทำการประมวลผลไม่ว่าจะเป็น ข้อความ รูปภาพ เสียง หรือการตัดสินใจ สำหรับโครงการที่ล้ำหน้าที่สุดในกลุ่มนี้เห็นจะได้แก่โครงการ “Big Mechanism” โดยอดัม รัสเซลล์ ได้กล่าวปาฐกถาที่ซิมโพเซียมของเมตาไซน์ (Metascience) ว่ามีเป้าหมายที่จะสร้าง “ระบบการสกัดความรู้ทางวิทยาศาสตร์แบบอัตโนมัติ” โดยสำนักงานโครงการวิจัยขั้นสูงกระทรวงกลาโหม (Defense Advanced Research Project Agency: DARPA) ได้ลงทุนสนับสนุนจำนวน 1 ล้านเหรียญสหรัฐเพื่อเติมพันกับการทำให้ระบบปัญญาประดิษฐ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดึงสกัดส่วนประกอบที่จำเป็น ฝึกประสานข้อมูลเหล่านี้เข้าเป็นโมเดลเป้าหมายที่จะ “สร้างสมมติฐานจากการประมวลผลของเครื่องจักร” (Peterson and Panofsky, 2020: 20-21) ระบบเคลียร์ริงเฮาส์และการลงทะเบียนหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ OMB ได้ทำการจัดเตรียมเอาไว้ ก็จะถูกนำมาใช้ประโยชน์จากการสร้างความรู้และนโยบายใหม่แบบอัตโนมัติจากระบบปัญญาประดิษฐ์ในไม่ช้า

⁴⁰ ดูตัวอย่างบทความวิชาการไทยที่พูดถึงการใช้ RCT กับนโยบายสาธารณะได้ที่ *โสมรัตน์และณัฐวุฒิ (2561)*

เรื่องการประมวลความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือนโยบายใหม่ ได้ถูกเอ่ยถึงในที่อื่นด้วยโดยศาสตราจารย์จางชูเซิง (Zhang Shoucheng) ในการบรรยายที่กูเกิลทอล์ค⁴¹ เขาได้กล่าวถึงเทคโนโลยีสามชนิดที่จะเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ โดยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ทีมงานได้ทำงานวิจัยและตีพิมพ์งานวิจัยเสนอเรื่อง Atom2Vec ซึ่งได้ปรับปรุงมาจากเทคโนโลยี Word2Vec ได้ค้นพบตารางธาตุในทำนองเดียวกับที่ดิมิทรี เมนเดเลฟได้ค้นพบและนำเสนอในปี ค.ศ. 1869 (Zhou et. al., 2018) ในกรณีนี้หมายความว่าหากมีข้อมูลมากพอเครื่องจักรก็สามารถประมวลความรู้และค้นพบความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ ได้เองโดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือของมนุษย์เลย ศาสตราจารย์จางยังชี้ให้เห็นว่าในการป้องกันความเป็นส่วนตัวที่สุดเทคโนโลยีบล็อกเชนจะถูกนำมาใช้ เพื่อกำหนดว่าเราจะส่งข้อมูลที่มีให้แก่ใครและเมื่อใด ระบบบล็อกเชนที่ถูกพัฒนาเพื่อสร้างเงินดิจิทัลเข้ารหัสหรือคริปโตเคอร์เรนซีซึ่งเป็นระบบที่สร้างความไว้วางใจในระบบแบบอัตโนมัติโดยไม่ต้องพบเจอกัน แต่เพื่อการนี้การคงระบบไว้จะต้องใช้การประมวลผลจากคอมพิวเตอร์ซึ่งในขั้นตอนเหล่านี้จะทำให้สูญเสียความร้อนและพลังงานออกไป เพื่อเพิ่มทั้งความเร็วและประสิทธิภาพในการประมวลผลกับข้อมูลจำนวนมากในที่สุดก็จะมีมีการนำควอนตัมคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ ในปัจจุบันควอนตัมคอมพิวเตอร์ยังมีปัญหาเรื่องเสถียรภาพและการรบกวน (noisy) เรายังไม่สามารถกำจัดการรบกวนนี้ออกไปได้อย่างสมบูรณ์ทำให้การขยายขนาด หรือการสเกลควอนตัมคอมพิวเตอร์ขึ้นไปใช้งานจริงยังเป็นปัญหายอยู่มาก เราจึงเรียกควอนตัมคอมพิวเตอร์ในยุคปัจจุบันว่าควอนตัมที่มียังการรบกวนและสามารถสเกลได้ระดับปานกลาง (Noisy Intermediate-scale Quantum: NISQ) (Preskill, 2018) ดังนั้นหากมองในภาพใหญ่ การรักษาเสถียรภาพในระบบผ่านการสร้างกลไกความเชื่อมั่นจากเทคโนโลยีทั้งสามแล้วถ่ายเทความร้อนและของเสียออกไป นี่ไม่ต่างกับการลดเอนโทรปีเพื่อคงสภาวะการมีชีวิตของสิ่งมีชีวิต จากกฎข้อสองของเทอร์โมไดนามิกส์ระบบที่มีเอนโทรปีสูงจะเต็มไปด้วยความโกลาหลดังนั้นสิ่งมีชีวิตจะต้องลดเอนโทรปีของระบบปิดภายในลงเพื่อสร้างเสถียรภาพและคงชีวิตอยู่ได้ แต่การสร้างเสถียรภาพนี้จะต้องนำเอนโทรปีส่วนเกินออกไปดังนั้นสิ่งมีชีวิตจะต้องบริโภคพลังงาน ในความเป็นจริงการใช้พลังงานเพื่อลดเอนโทรปีก็จะเป็นระบายทิ้งของเสียหรือพลังงานในรูปของความร้อนออกไปให้กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสิ่งมีชีวิตบริโภคเอนโทรปีเชิงลบ (Negative entropy: Negentropy) เพื่อให้คงสภาวะอยู่ได้ (Brillouin, 1953)

นอกเหนือจากความจำเป็นในการสร้างนโยบายจากองค์ความรู้ใหม่ ๆ อย่างรวดเร็วโดยปัญญาประดิษฐ์เพื่อแก้ปัญหาความซับซ้อนของสังคมที่มีเพิ่มเป็นทวีคูณและวิวัฒนาการของเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมทั้งการบริหารจัดการเรื่องความเป็นส่วนตัวอย่างที่ศาสตราจารย์จางได้ชี้ให้เห็นไปแล้ว โดยทั่วไประบบรัฐกิจจะประสบปัญหาการรับนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) ความจริงปัญหาการรับนโยบายไปปฏิบัติที่ภายหลังยูจีน บาร์ดาจได้จำแนกออกเป็นสี่ประเภทใหญ่ ๆ คือ (1) ปัญหาการกระจายพลังงานออกไปมากเกินไป

⁴¹ การบรรยายในหัวข้อ “Quantum Computing, AI and Blockchain: The Future of IT” เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2561 <https://www.youtube.com/watch?v=MozDSajpLTY> , เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564

(Dissipation of Energies) (2) ปัญหาเขาคายของการบริหาร (Dilemma Administration) (3) ปัญหาการเบี่ยงเบนการใช้ทรัพยากร (Diversion of Resource) และ (4) ปัญหาการย้ายเป้าหมายไปเรื่อย ๆ (Defection of Goal) โดยพิจารณาจากประสบการณ์ที่เพรสแมนและวิลดาฟสกีประสบในการตรวจสอบโครงการที่ไอล์แลนด์ (Pressman and Wildavsky, 1974; Bardach, 1977) กล่าวให้ถึงที่สุดนี้เป็นปัญหาเรื่อง “การเมืองภายในองค์กร” ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุจากผลประโยชน์หรืออุดมการณ์ที่ต่างกันก็ตามที เพราะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ย่อมจะหลีกเลี่ยงการเมืองไปไม่ได้ ต่อให้เราจะใช้แนวทางของเวเบอร์ที่นำเสนอให้มีการ “ฝึกฝนเคียวกร่าอย่างไร้ความปรานี” ก็ไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้เพราะในที่สุดแล้วการเมืองเป็นผลผลิตจากสังคมมนุษย์ ระบบบริหารรัฐกิจแบบใหม่อาจนำแนวคิดแบบ “ตัดตอนตัวกลาง” ซึ่งมักจะทำให้เกิดปัญหาความซับซ้อนที่ข้อต่อ (Complexity Joint Action) อย่างที่เกิดขึ้นในระบบการเงินแบบกระจายศูนย์ (Decentralized Finance: DeFi⁴²) มาใช้เพื่อลดปัญหาการประสานงานระหว่างมนุษย์ที่มักเป็นจุดอ่อนในการดำเนินนโยบายให้มากที่สุด นอกจากปัญหาเรื่องการรับนโยบายไปปฏิบัติแล้ว ระบบบริหารรัฐกิจแบบใหม่ก็ยังจะมีการให้บริการผ่านระบบออนไลน์อย่างที่เราเรียกกันว่า eGovernment รวมไปถึงการบริหารแบบอไจล์⁴³ (Agile Management) อีกด้วย ดูตัวอย่าง Chhabr and Kumar (Eds.) (2012); Kumar, Jain, and Pareek (Eds.) (2019); United Nations (2020) และ Chenok, et al. (2017) เป็นต้น

เมื่อใช้กรอบของเวเบอร์เข้ามาพิจารณาระบบรัฐกิจแบบใหม่เมื่อถือกำเนิดขึ้นมาแล้ว ก็ย่อมผลิตระบบเศรษฐกิจใหม่ตามขึ้นมาด้วย และก็ย่อมเป็นการแทนระบบเศรษฐกิจเก่าไปโดยปริยาย ผมได้นำเสนอภาพเค้า

⁴² ดูข้อมูลที่ผมเขียนถึง Cryptocurrency, Nonfungible Token (NFT) และ DeFi ได้ที่

<https://sikkha.medium.com/reading-elon-musks-dogecoin-plan-e60dd56c2b> , เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564

⁴³ ความหมายของการบริหารแบบอะไจล์มีนิยามหลากหลายยังไม่เป็นที่ยุติโปรดดูการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบที่ Walter (2020)

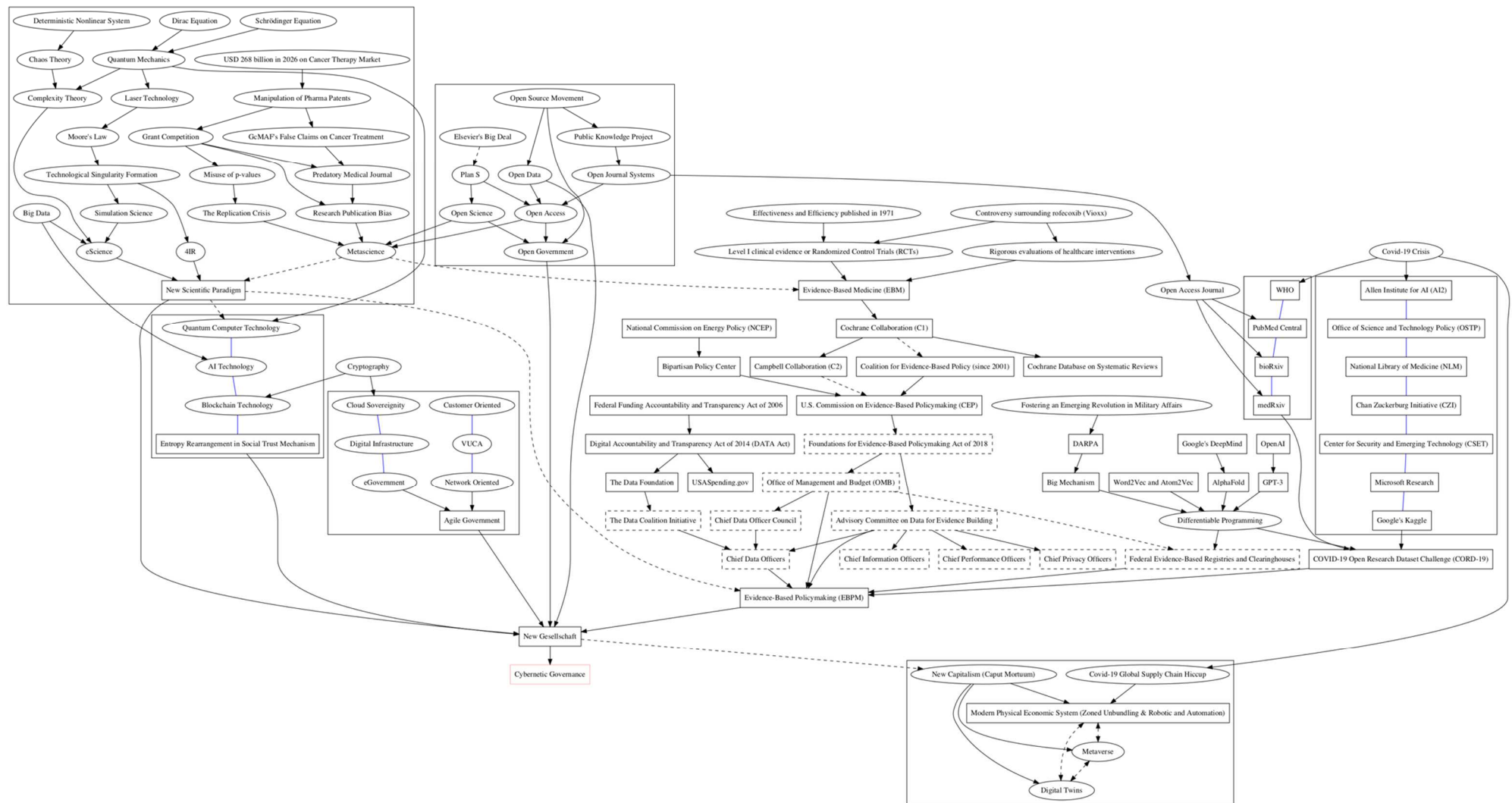
โครงร่างของการก่อตัวระบบรัฐกิจใหม่⁴⁴ หรือธรรมาภิบาลไซเบอร์เนติกและระบบเศรษฐกิจใหม่⁴⁵เอาไว้ในแผนภาพที่ 1 ด้านล่างนี้

⁴⁴ สามารถเข้าถึงภาพนี้ทางออนไลน์ได้ที่

<https://github.com/sikkha/CyberneticGovernance/blob/main/Image/imgNewBureau.png>, ภาพนี้ถูกสร้างขึ้นจาก Code ของ Graphviz โดยสามารถเข้าถึงโครงร่างนี้ได้ที่ <https://graphviz.org> สำหรับเอกสารที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแผนภาพแบบนี้สามารถเข้าถึงได้ที่ <https://ncona.com/2020/06/create-diagrams-with-code-using-graphviz/>, โดยแผนภาพนี้สามารถใช้โค้ดจาก <https://github.com/sikkha/CyberneticGovernance/blob/main/Code/NewBureau.dot> เพื่อสร้างออนไลน์ได้ที่ <http://www.webgraphviz.com/>, (URL ทั้งหมดเข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564) หรือใช้คำสั่งบนคอมพิวเตอร์ลินดั่งต่อไปนี้ MacBook-Air-2:~ Admin\$ dot -Tpng NewBureau.dot -o imgNewBureau.png

⁴⁵ การคาดการณ์ถึงสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นหรือกำลังจะเกิดอย่างระบบเศรษฐกิจใหม่ไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้ง่าย แต่ถ้าเราจะลองคาดเดากันดู ผมเห็นว่าข้อมูลใน Grinin and Grinin (2015) ก็ควรจะต้องถูกพิจารณาด้วย พวกเขาเสนอว่าเทคโนโลยีที่สำคัญในยุคนี้คือการแพทย์ ไบโอเทค นาโนเทค หุ่นยนต์ ไอที และเทคโนโลยีประสาทศาสตร์ (cognitive technology) หรือ MBNRIC อนึ่งผมพบข้อเสนอที่เชื่อมโยงกันและเก๋ากว่านี้คือข้อเสนอเรื่องเทคโนโลยีที่ถูกรวบรวมกันเพื่อปรับปรุงสมรรถนะของมนุษย์ (Converging Technologies for Improving Human Performance) ของเทคโนโลยีสี่ประเภทคือ นาโนเทคโนโลยี ไบโอเทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศ และ เทคโนโลยีประสาทศาสตร์ (nano-bio-info-cogno) (Roco and Bainbridge (Eds), 2003) ส่วนข้อเสนอของริชาร์ด บัลด์วินที่มองว่าจะมีการกระจายห่วงโซ่อุปทานครั้งที่สาม (3rd Unbundling) ที่มีการว่าจ้างงานข้ามชาติแบบborderless (ดูตัวอย่างเว็บไซต์ Fastjob และ Freelancer) อาจเกิดขึ้นพร้อมกับการทดแทนแรงงานด้วยหุ่นยนต์ และการดึงห่วงโซ่อุปทานกลับจนกระทั่งทำให้เกิดเขตเศรษฐกิจที่แยกตัวออกเป็นสามเขตใหญ่คือในอเมริกาเหนือ ในยุโรป และในเอเชีย ปัญหาความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์และการสะอึกของห่วงโซ่อุปทานจากการระบาดโควิด-19 จะเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาในปรากฏการณ์เหล่านี้ การที่เฟสบูคประกาศโครงการ metaverse เมื่อเร็ว ๆ นี้ก็จะมีผลสร้างระบบเศรษฐกิจที่แยกห่างออกไปจากโลกกายภาพ การเชื่อมต่อระหว่างโลกเสมือนและโลกกายภาพจะผ่าน Digital Twins ความเข้มข้นของระบบเศรษฐกิจแบบใหม่จะขึ้นอยู่กับกรก่อตัวของเศรษฐกิจในโลกดิจิทัลที่เป็นอิสระจากเดิมนี้ โปรดดูข้อมูล

https://harvardpress.typepad.com/hup_publicity/2016/11/globalizations-three-unbundlings-richard-baldwin.html เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564 อย่างไรก็ตามในข้อเขียนส่วนที่เรียกว่า “ส่วนที่เกี่ยวกับจักรกล” (The Fragment on Machine) ใน Grundrisse ของคาร์ล มาร์กซ (Marx, 1993: 690-712) ได้ชี้ให้เห็นสภาพสังคม “หลังความขาดแคลน” (post-scarcity society) ซึ่งเกิดจากความสามารถในการทดแทนแรงงานของเครื่องจักร และจะทำให้มนุษย์สามารถใช้เวลาในกิจกรรมด้านศิลปะและการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น ความข้อนี้สอดคล้องกับความเห็นของจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (Chernomas, 1984) โดยเคนส์ชี้ให้เห็นว่าการสะสมทุนต่อเนื่องร้อยละสองต่อปี จะทำให้เกิดการขยายตัวของอุปกรณ์การผลิตในระบบทุนเพิ่มกึ่งหนึ่งในสิบปี และเจ็ดเท่าครึ่งในร้อยปี

แผนภาพที่ 1: คำโครงสร้างของการก่อตัวระบบรัฐกิจและระบบเศรษฐกิจใหม่

บทสรุป

ลักษณะกระบวนทัศน์เปรียบเทียบในตารางที่ 1 ด้านล่างนี้ จะแสดงให้เห็นรายละเอียดและจุดสำคัญที่แตกต่างระหว่างกระบวนทัศน์สำคัญสี่ประเภทที่ถูกกล่าวถึงในบทความนี้

ตารางที่ 1: กระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์เปรียบเทียบ

	ริคคูลี	พิทยา	ศุภชัย	กานต์
จุดสนใจ	องค์ความรู้	องค์ความรู้	องค์ความรู้	ระบบรัฐกิจ
กลไกการเปลี่ยนแปลง	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	วิภาษวิธีของเกเซล ชาฟท์และเกไมน์ ชาฟท์
การย้อนกลับไปมา	มี	ไม่ได้ระบุ	มี	ไม่มี
วิธีกำหนดกระบวนทัศน์	ก่อนเหตุการณ์ (foresight)	หลังเหตุการณ์ (hindsight)	ก่อนเหตุการณ์ (foresight)	อยู่ระหว่างการ เปลี่ยนผ่านสู่ กระบวนทัศน์ใหม่ (zeitgeist)
เกณฑ์กำหนดกระบวนทัศน์	มิติด้านภววิทยา มิติด้านญาณ วิทยา และมิตี ด้านวิธีวิทยา	วิทยาศาสตร์ปกติ และระยะวิกฤติ	มิติด้านภววิทยา และมิติด้านการ เปลี่ยนแปลงทาง สังคม	การเกิดขึ้นของฟูห์ เรอร์ (ในที่นี้คือ OMB) และธรรมชาติ ของเกไมน์ชาฟท์กับ บริบทแวดล้อม
ลักษณะกระบวนทัศน์	ไม่มีกระบวนทัศน์	มีกระบวนทัศน์	มีกระบวนทัศน์	มีกระบวนทัศน์
จำนวนกระบวนทัศน์	6 กลุ่ม	2 กระบวนทัศน์	4 กระบวนทัศน์	3 กระบวนทัศน์

ที่ผ่านมาผมเห็นว่าในรัฐประศาสนศาสตร์ เราได้ผ่านมาสองกระบวนทัศน์แล้วคือ (1) กระบวนทัศน์การก่อตัวระบบรัฐกิจ เมื่อเกิดความจำเป็นต้องสร้างระบบรัฐกิจขึ้น ทั้งในประเทศไทยเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 และในสหรัฐอเมริกาเมื่อมีการผ่านกฎหมายปฏิรูปกิจการพลเรือน (Pendleton Act 1863) ในขั้นตอนนี้ทำให้เกิดความ

จำเป็นในการนำข้อควรพิจารณาทางวิทยาศาสตร์จากประเทศที่มีการพัฒนาระบบรัฐกิจมาก่อนหน้าแล้ว แต่ต้องมีความรู้ดังกล่าวยังอยู่ใต้ร่มเงาของรัฐศาสตร์หรือไม่ก็ปรัชญาการเมืองจากยุคเก่า (2) กระบวนทัศน์องค์ความรู้รัฐประศาสนศาสตร์อิสระ กระบวนทัศน์นี้ในไทยเกิดขึ้นเมื่อมีการก่อตั้งสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ ส่วนในสหรัฐอเมริกาเกิดขึ้นเมื่อมีการแยกตัวของ NASPAA ออกมาเป็นอิสระแล้วกำหนด NPA ขึ้น สำนักคิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังอย่างเช่น TPA, NPM, NPS และ NPG อย่างที่ลองกรณได้นำเสนอ (หรือแม้แต่การเกิดลูกผสมระหว่างสำนักคิดต่าง ๆ) โดยมี NPM ได้รับความนิยมสูงสุด ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ปกติภายใต้กระบวนทัศน์ที่สองนี้ และกำลังจะเกิดการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ครั้งใหม่ขึ้น กล่าวคือ (3) กระบวนทัศน์ธรรมาภิบาลไซเบอร์เนติกหรือรัฐประศาสนศาสตร์ของมนุษย์กับจักรกล จุดเปลี่ยนผ่านสำคัญในสหรัฐอเมริกาอยู่ที่การสร้างกฎหมายการกำหนดนโยบายบนฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ และความพร้อมของเทคโนโลยีและความจำเป็นในการปฏิรูปต่าง ๆ จุดที่เกิดขึ้นและไม่ย้อนกลับของกระบวนทัศน์นี้คือ การเกิดขึ้นเครื่องจักรที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่และซับซ้อนเหนือมนุษย์⁴⁶ แต่ในขั้นตอนนี้ยังไม่ใช่วุฒิสมาชิกที่เราจะสามารถสร้างให้เครื่องจักรมีจิตสำนึกด้วยตนเองอย่างที่มนุษย์เป็น ปัญหาเรื่องที่มนุษย์จะถูกเครื่องจักรทำอันตรายจนสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ยังไม่เกิดขึ้น⁴⁷ แต่การคิดทางแก้ปัญหาล่วงหน้า อาทิ การสร้างจริยธรรมเครื่องจักร (Machine Ethics) ยังคงเป็นเรื่องจำเป็น (Tegmark, 2017) แต่ก็เช่นเดียวกับประสบการณ์ที่ผ่านมาของมนุษย์การคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อ

⁴⁶ ฐานของความคิดนี้คือความเชื่อในกฎของมัวร์ (Moore's Law) ที่ว่าขีดความสามารถการคำนวณของคอมพิวเตอร์จะเพิ่มขึ้นสองเท่าทุกสิบแปดเดือน จนทำให้คอมพิวเตอร์มีขีดความสามารถเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถสร้าง Artificial General Intelligence (AGI) ที่มีจิตสำนึกของตนเองในที่สุด (Kurzweil, 2016) แต่เรื่องนี้จะติดปัญหาสองประการ กล่าวคือประการแรก โครงสร้างสมองมนุษย์ที่เป็นตัวสร้างจิตสำนึกมีความซับซ้อนและมีลักษณะแตกต่างกับโครงสร้างในไมโครโปรเซสเซอร์ปัจจุบัน (Trautmann, 2021; Marković, 2020) และประการที่สอง ชีตจำกัดจากเทคโนโลยีฐานคือเทคโนโลยีเลเซอร์ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดว่าจะย่อขนาดไมโครโปรเซสเซอร์ลงได้มากน้อยเท่าใด (Singh, Triulzi, and Magee, 2021) อนึ่งเทคโนโลยีการตกเคลือบผิวระดับอะตอม (Atomic Layer Deposition: ALD) จะทำให้สามารถผลิตชิปไมโครโปรเซสเซอร์ในระดับเล็กกว่า 7 นาโนเมตรซึ่งจะยิ่งช่วยให้กฎของมัวร์ยังคงเป็นไปได้ในระยะเฉพาะหน้า (Chen et al., 2020) ส่วนเทคโนโลยีอื่นในการแก้ปัญหาข้อจำกัดในกฎของมัวร์ หรือช่วยยืดอายุความสามารถการพยากรณ์ออกไปเห็นจะได้แก่เทคโนโลยีการผลิตแบบเพิ่มเนื้อวัสดุ (Additive Manufacturing: AM) ในระดับควอนตัม (Madkhaly et al., 2021) ทั้งนี้มีการคาดกันว่า AM ในระดับควอนตัมสามารถเพิ่มการผลิตสินค้าจำเป็นเป็นจำนวนมากโดยไม่มีการขาดแคลนอีกต่อไป และอาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การบรรลุถึงสังคมในยุคหลังความขาดแคลนอย่างที่เราเห็นในการแสดงวิสัยทัศน์ของทั้งมาร์กซและเคนส์ในเชิงรรมหมายเลข 32 ในบทความนี้มีความเป็นไปได้

⁴⁷ ยกเว้นกรณีที่ปัญญาประดิษฐ์ได้รับคำสั่งให้ประมวลผลโดยใช้กำลังที่เกินกว่าทรัพยากรที่มีในเวลาดังกล่าวและนำไปสู่การบริโภคทรัพยากรของโลกจนหมดสิ้นโดยไม่ได้ตั้งใจเพื่อให้บรรลุคำตอบให้จงได้ หรือปัญหาที่เรียกว่า "instrumental convergence" (Bostrom, 2014: 109-110) เรื่องไข่อีกประเด็นที่ควรพิจารณาก็คือเทคโนโลยีในปัจจุบันยังไม่สามารถสร้างระบบจักรกลที่สามารถสำเนาและวิวัฒนาการตนเองได้อย่างสมบูรณ์ การทดลองในขณะนี้กับจักรกลชีวภาพ (xenobots) ในการทำสำเนาตนเองยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นเท่านั้น (Kriegman et al., 2021)

แก้ปัญหาเก่าก็มักจะสร้างปัญหาใหม่ตามมา ปัญหาที่เราเห็นชัดเจนพาดพิงในขณะนี้คือเครื่องจักรจะเข้ามาทดแทนแรงงานมนุษย์เป็นส่วนมาก และปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงพลังของปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีด้านอื่น (Technology Divide) ทั้งจากสาเหตุจากมิติด้านเศรษฐกิจและมิติความเข้าใจและการเรียนรู้ที่มักเกิดขึ้นกับคนสูงอายุที่มีความคุ้นชินกับเทคโนโลยีน้อยกว่าคนอายุเยาว์ ปัญหาการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคลออกไปทั้งโดยอุบัติเหตุและโดยอาชญากรรม⁴⁸ รวมไปถึงความกังวลของพลเมืองที่ตระหนักว่านโยบายสาธารณะในอนาคตจะถูกออกแบบหรือกระทั่งถูกตัดสินใจโดยเครื่องจักร⁴⁹ ปัญหาเหล่านี้คงจะสะสมหนักขึ้นต่อไปในอนาคต ดังนั้นนักรัฐประศาสนศาสตร์ควรเตรียมหาทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้ รวมทั้งปัญหาใหม่ ๆ ที่อาจก่อตัวขึ้นเตรียมไว้ล่วงหน้า

สำหรับในไทยกระบวนทัศน์ที่ 3 ยังไม่เกิดขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังขาดความเข้าใจภาพรวมของบริบทที่จำเป็นอย่างยิ่ง ๆ อีกทั้งเทคโนโลยีอีกหลายด้านยังไม่ถูกพัฒนาขึ้น แม้เมื่อปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวไปแล้วจะปรากฏขึ้นในเวลาต่อมา แต่การสนับสนุนจากฝ่ายการเมืองอย่างพร้อมเพรียง⁵⁰และการมี “หัวหอก⁵¹” ในระบบราชการที่หวังจะเปลี่ยนแปลงให้เกิดการสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับนโยบายก็เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ผมหวังว่าบทความนี้จะช่วยให้นักรัฐประศาสนศาสตร์ไทยได้เห็นภาพและคงเป็นภาพร่างสำหรับแผนที่นำทางไปสู่การทำความเข้าใจเพื่อเตรียมตัวรับมือและเตรียมสร้างระบบรัฐกิจรวมไปถึงระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้นมาในตะวันตกได้

⁴⁸ ปัญหาในที่สุดจะนำไปสู่ปัญหาเรื่องความมั่นคง ดังนั้นจึงจะต้องมีการคิดถึงเรื่องอธิปไตยของมวลเมฆดิจิทัล (Cloud Sovereignty) และอธิปไตยของข้อมูล (Data Sovereignty) เตรียมเอาไว้ด้วย (Irion, 2012)

⁴⁹ ดูตัวอย่างจากผู้ให้ความคิดเห็นที่ใช้ชื่อว่าคริสเตล สเวซีร์ ผ่านช่องกรอกความเห็นออนไลน์ที่ว่า “ฉันรักแนวคิดอเมริกันในเรื่องกระบวนการนโยบายบนฐานผู้ลงคะแนนเสียง บนฐานรัฐธรรมนูญ บนฐานตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้ง นี่เป็นเหตุผลที่ทำให้ฉันถึงใช้ชีวิตในอเมริกา กระบวนการนโยบายบนฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์เป็นสิ่งตรงข้ามกับกระบวนการนโยบายบนฐานของผู้ลงคะแนนเสียง ซึ่งฉันไม่อาจรักมันได้ลงคอเพราะมันอนุমানประเด้นหลักอยู่เรื่องหนึ่งคือ ‘หลักฐานเชิงประจักษ์’ มีสิทธิ์ขาดเหนือการยอมรับของปัจเจกบุคคล ในการเปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่ ๆ” (Commission on Evidence-based Policymaking, 2017b: 1134)

⁵⁰ ในสหรัฐอเมริกาเป็นการจัดตั้งคณะกรรมการสองฝ่าย (bipartisan committee) แต่ในเมืองไทยคงจะต้องจัดตั้งคณะกรรมการร่วมจากพรรคการเมืองหลักทุกพรรค

⁵¹ ในเมืองไทยควรจะต้องคิดถึงหน่วยงานที่คล้ายกับ OMB ในสหรัฐฯ อาจจะเป็นสำนักงานงบประมาณ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) และสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (สพร.) แต่เรื่องนี้จำเป็นจะต้องทำการศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบเสียก่อน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กุลชาติ ดิศกุล, พลโทหม่อมหลวง. (2560). รูปแบบการปฏิรูปการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพื่อเสนอต่อการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี. งานวิจัยของนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๙ ประจำปี การศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๙ – ๒๕๖๐. เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2559-2560/PDF/wpa_8070/ALL.pdf, เข้าถึง เมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2541). 100 ปี แห่งการปฏิรูประบอบราชการ วิวัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายการศึกษา.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2561). ทฤษฎีองค์การ: มุมมองต่างกระบวนทัศน์. กรุงเทพฯ: บริษัท แชนโพร พริน ติ้ง จำกัด.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2560). ระบบราชการ 4.0 กับการสร้างนวัตกรรมและความเป็นผู้ประกอบการภาครัฐ. บทความนำเสนอที่ประชุมกลุ่มย่อย หลักสูตรการบริหารราชการแผ่นดินตามกรอบการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติและการสร้างสามัคคีปรองดอง (ป.ย.ป. 1). เอกสารอิเล็กทรอนิกส์, <https://www.dpe.go.th/manual-files-401291791810>, เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2556). Max Weber: วิถีแห่งการบำเพ็ญตบะและอาชีพการเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สยามปริทัศน์ จำกัด.
- นิสาชล พรหมรินทร์. (2552). วิวัฒนาการกระบวนทัศน์รัฐประศาสนศาสตร์ไทย พ.ศ. 2498-2551. วิทยานิพนธ์ ระดับมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เอกสาร อิเล็กทรอนิกส์, http://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/32427/1/Nisachon_pr.pdf, เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564.
- เบน แอนเดอร์สัน. (2560). ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม (Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism,) (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการแปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ประสาร ไตรรัตน์วรกุล. (2563). ปาฐกถา: รัฐและระบบราชการไทยกับความท้าทายข้างหน้าของประเทศ. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. เอกสารอิเล็กทรอนิกส์, <https://bit.ly/3Gxp1fL>, เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564.

- พิทยา บวรวัฒนา. (2526). รัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย: ผลงานของนักวิชาการไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- มักซ์ เวเบอร์. (2560). Politics As A Vocation: การยึดมั่นในอาชีพการเมือง (แปลโดย กมลรัตน์ ศีลประเสริฐ, บทนำโดย ธเนศ วงศ์ยานนาวา). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ.
- ยศ สันตสมบัติ. (2557). จากวานรถึงเทวดา: มาร์กซิสม์และมานุษยวิทยามาร์กซิสต์ (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภชัย ยาวะประภาส. (2526). “กรอบการมองพาราไดทางรัฐประศาสนศาสตร์สำหรับนักวิชาการไทยในอนาคต,” ในรัฐประศาสนศาสตร์: รวมผลงานของนักวิชาการไทย, บก. พิทยา บวรวัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 315 – 334.
- สังฆิธานันท์ สหาย. (2559). “ยูวกซ์ตริย์ รัชกาลที่ ๕ เสด็จอินเดีย (India in 1872: As Seen by the Siamese) ฉบับปรับปรุงพิมพ์ครั้งที่ 2,” (แปลโดยกัญญิกา ศรีอุดม, คำนำเสนอโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2522). “วิกฤตการณ์ทางสังคมศาสตร์ และการเติบโตของประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสม์ในทศวรรษ ๑๙๗๐,” ในวารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 หน้า 105 – 147.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2555). “ประชาธิปไตย vs ศิลธรรม ข้อถกเถียงเชิงปรัชญาแห่งยุคสมัย” ในการนำเสนองานวิจัยเรื่องประชาธิปไตยไทย: ปรัชญาและความเป็นจริง ขุดถึงราก ตั้งคำถาม ขวนถกเถียงประชาธิปไตยและศิลปธรรม. ประชาไท, <https://prachatai.com/journal/2012/09/42901>, เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564
- สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2534). “คลื่นยาวคอนดราเทียฟกับวิกฤตการณ์ระบบทุนนิยมโลก,” ในวารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 มิถุนายน 2534, หน้า 5 - 54.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2525). “สังคมไทยจากศักดินาสู่ทุนนิยม,” ในวารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2, หน้า 128 – 164.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2557). “เฮเกล: ชีวิตประวัติย่อ และเฮเกลในโลกภาษาอังกฤษ,” เอกสารอิเล็กทรอนิกส์, <https://bit.ly/3jllShX>, เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564.
- โสมรศม์ จันทรัตน์ และ ณัฐวุฒิ เผาทวี. (2561). “สร้าง Evidence-based Policy Community ด้วย Randomised Controlled Trial,” สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์, ธนาคารแห่งประเทศไทย. เอกสารอิเล็กทรอนิกส์, <https://www.pier.or.th/abridged/2018/02/>, เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2564.

อลงกต สารกาล. (2562). “บทวิเคราะห์การบริหารงานภาครัฐไทย: จากอดีตถึงปัจจุบัน” ในวารสารสถาบันพระปกเกล้า ฉบับที่ 17, ลำดับที่ 3.

ภาษาอังกฤษ

Auerbach, E. (2003). *Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature*, (translated by Willard R. Trask and introduction by Edward W. Said). Princeton University Press. New Jersey, USA.

Bardach, E. (1977). *The Implementation Game: What Happens After a Bill Becomes a Law*. The MIT Press. MA, USA.

Brillouin, L. (1953). "Negentropy Principle of Information", *J. of Applied Physics*, v. 24(9), pp. 1152–1163

Bostrom, N. (2014). *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford University Press. Oxford. United Kingdom.

Burrell, G., and Morgan, G. (2019). *Sociological Paradigms and Organisational Analysis: Elements of the Sociology of Corporate Life*, (Reissued). Routledge. New York, USA.

Chernomas, R. (1984). Keynes on Post-Scarcity Society. In *Journal of Economic Issue*, Vol. 18, No. 4 (Dec., 1984), pp. 1007-1026.

Chhabra, S., and Kumar, M. (Eds.) (2012). *Strategic Enterprise Resource Planning Models for E-Government: Applications and Methodologies*. Information Science Reference. PA, USA.

Chen, R., Li, Y-C., Cai, J-M, Cao, K, and Lee, H-B-R. (2020). Atomic Level Deposition to Extend Moore’s Law and Beyond. In *International Journal of Extreme Manufacturing* (2020) 022002. DOI: 10.1088/2631-7990/ab83e0.

Chenok, D. J., Cooney, H., Kamensky, J. M., Keegan, M. J., and Piechowski, D. (2017). *Seven Drivers Transforming Government*. IBM Center for The Business of Government. Digital Material, accessed at <https://www.businessofgovernment.org/report/seven-drivers-transforming-government>

- Commission on Evidence-based Policymaking. (2017a). The Promise of Evidence-based Policymaking: Report of the Commission on Evidence-based Policymaking. Digital material, accessed at https://www.fatherhood.gov/sites/default/files/resource_files/e000004015.pdf
- Commission on Evidence-based Policymaking. (2017b). The Promise of Evidence-based Policymaking: Report of the Commission on Evidence-based Policymaking, Appendices E-H. Digital material, accessed at <https://bipartisanpolicy.org/wp-content/uploads/2019/03/Appendices-e-h-The-Promise-of-Evidence-Based-Policymaking-Report-of-the-Commission-on-Evidence-based-Policymaking.pdf>.
- Congress Research Service. (2020). Office of Management and Budget (OMB): An Overview. Digital Material, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RS/RS21665>.
- Edwards, R. D. (1995). The Pursuit of Reason: The Economist 1843-1993. Harvard Business School Press. MA, USA.
- Fay, M., Hengstenberg, J., and Stuckey, B. (1983). The Influence of Adam Smith on Marx's Theory of Alienation, In Science and Society, 47(2): 129 – 151.
- Fischer, T., and Herr, C. M. (Eds). (2019). Design Cybernetics: Navigating the New. Springer Nature Switzerland AG. Cham, Switzerland.
- Frederickson, H. G. (1989). Introduction, in Public Administration Review, Vol. 49, No. 2, Special Issue: Minnowbrook II. Changing Epochs of Public Administration (Mar. – Apr., 1989), pp. 95-100.
- Grinin, A., and Grinin, L. (2015). Cybernetic Revolution and Forthcoming Technological Transformations (The Development of the Leading Technologies in the Light of the Theory of Production Revolutions). In Evolution: From Big Bang to Nanorobots, (edited by Leonid E. Grinin and Andrey V. Korotayev.) pp.251-330., Uchitel Publishing House. Volgograd, Russia.
- Gilbert, N., and Troitzsch K. G. (2005). Simulation for the Social Scientist (second edition). Open University Press. Berkshire, UK.
- Gruening, G. (2001). Origin and theoretical basis of New Public Management. In International Public Management Journal 4, pp. 1-25.

- Henry, N. (1975). Paradigms of Public Administration. In Public Administration Review, Vol. 35, No. 4, pp. 378-386.
- Henry, N. (2018). "Paradigms of Public Administration," in Public Administration and Public Affairs (Thirteenth Edition). Routledge. New York, USA.
- Higgins, J. P., and Green, S. (Eds.) (2008). Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions. John Wiley & Sons Ltd. West Sussex, UK.
- H.R. 4174 – 115th Congress (2017 – 2019). (2019, January 14). Foundation for Evidence-Based Policymaking Act of 2018. <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/4174>
- Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons? In Public Administration, vol. 69, pp. 3-19.
- Irion, K. (2012). Government Cloud Computing and National Data Sovereignty. Policy and Internet, 4(3-4), 40-71. DOI:10.1002/poi3.10
- Kojève, A. (1969). Introduction to the Reading of Hegel by Alexandre Kojève: Lectures on the Phenomenology of Spirit, (assembled by Raymond Queneau, edited by Allan Bloom, translated from the French by James H. Nichols, Jr.). Cornell University Press. Ithaca, USA.
- Kriegman, S., Blackiston, D., Levin, M., and Bongard, J. (2021). Kinematic Self-replication in Reconfigurable Organisms. In Proceedings of the National Academy of Sciences Dec 2021, 118 (49) e2112672118; DOI: 10.1073/pnas.2112672118
- Kuhn, T. S. (1996). The Structure of Scientific Revolutions, (3rd ed.). The University of Chicago Press. Chicago, USA.
- Kumar, P., Jain, V. K., Pareek, and K. S. (Eds.) (2019). The Stances of e-Government: Policies, Processes and Technologies. CRC Press. FL, USA.
- Kurzweil, R. (2016). The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology. Gerald Duckworth & Co., Ltd., London, UK.
- Liffen, J. (2010). The Introduction of the Electric Telegraph in Britain, a Reappraisal of the Work of Cooke and Wheatstone. In The International Journal for the History of Engineering & Technology, 80:2, pp. 268-299. DOI: 10.1179/175812110X12714133353911.

- Lu Wang, L., Lo, K., Chandrasekhar, Y., Reas, R., Yang, J., Eide, D., Funk, K., Kinney, R., Liu, Z., Merrill, W., Mooney, P., Murdick, D., Rishi, D., Sheehan, J., Shen, Z., Stilson, B., Wade, A. D., Wang, K., Wilhelm, C., Xie, B., ... Kohlmeier, S. (2020). CORD-19: The Covid-19 Open Research Dataset. *ArXiv*, arXiv:2004.10706v2.
- Madkhaly, S. H., Coles, L. A., Morley, C., Colquhoun, C. D., Fromhold, T. M., Cooper, N., and Hackermüller, L. (2021). Performance-optimized Components for Quantum Technologies via Additive Manufacturing. *ArXiv*, arXiv:2102.11874v1 [physics.atom-ph].
- Marković, D., Mizrahi, A., Querlioz, D. et al. (2020). Physics for neuromorphic computing. *Nat Rev Phys* 2, 499–510 (2020) DOI: 10.1038/s42254-020-0208-2
- Marx, K. (1993). *Grundrisse: Foundations of the Critique of Political Economy (Rough Draft)*. Translated with a Forward by Martin Nicolaus. Penguin Books. London, UK.
- Marx, K. (2000). *Economic & Philosophic Manuscripts of 1844*, (transcribed in 2000 for marxist.org by Andy Blunden). Digital material, accessed at <https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/Economic-Philosophic-Manuscripts-1844.pdf>
- Micklethwait, J., and Wooldridge, A. (2014). *The Fourth Revolution: The Global Race to Reinvent the State*. The Penguin Press. New York, USA.
- Mun, T. (1895). *England's Treasure by Forraign Trade, 1664*. Norwood Press. MA, USA. Digital material, accessed at <http://www.archive.org/details/englandstre00muntuoft>.
- Osborne, D., and Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*. Addison-Wesley Publishing Company. MA, USA.
- Ostrom, V., and Ostrom E. (1971). Public Choice: A Different Approach to the Study of Public Administration. In *Public Administration Review*, Vol 31, No. 2., pp. 203 – 216. DOI: 10.2307/974676.
- Peterson, D., and Panofsky, A. (2020). Metascience as a Scientific Social Movement. DOI:10.31235/osf.io/4dsqa

- Pressman, J. L. and Wildavsky, A. (1974). *Implementation: How Great Expectations in Washington are Dashed in Oakland; Or, Why It's Amazing That Federal Programs Work At All This Being a Saga Of The Economic Development Administration As Told by Two Sympathetic Observers Who Seek to Build Morals on A Foundation of Ruined Hopes*. University of California Press. Berkeley, CA, USA.
- Preskill, J. (2018). Quantum Computing in the NISQ era and Beyond. *ArXiv*, arXiv:1801.00862v3 [quant-ph].
- Radkau, J. (2009). *Max Weber: A Biography*, (translated by Patrick Camiller). Polity Press. Cambridge, UK.
- Riggs, F. W. (1966). *Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Polity*. East-West Center Press. Honolulu, USA.
- Riccucci, N. M. (2010). *Public Administration: Traditions of Inquiry and Philosophies of Knowledge*. Georgetown University Press. Washington, D.C., USA.
- Roco, M. C., and Bainbridge, W. S. (Eds.) (2003). *Converging Technologies for Improving Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science*. NFS/DOC-sponsored report. Digital material, accessed at <https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/bioecon-%28%23%20023SUPP%29%20NSF-NBIC.pdf>
- Shafritz, J. M., and Hyde, A. C. (2007). *Classics of Public Administration (Sixth Edition)*. Cengage Learning. MA, USA.
- Shah, H. M. and Chung, K. C. (2009). Archie Cochrane and His Vision for Evidence-based Medicine. *Plast Reconstr Surg*. 124(3): 982–988. DOI:10.1097/PRS.0b013e3181b03928.
- Singh, A., Triulzi, G., and Magee, C. L. (2021). Technological Improvement Rate Predictions for All Technologies: Use of Patent Data and an Extended Domain Description. In *Research Policy*, Vol. 40, Issue 9. DOI: 10.1016/j.respol.2021.104294.

- Smith, A. (1937). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, (edited, with an introduction, notes, marginal summary and an enlarged index by Edwin Cannan, introduction by Max Iernfr). Random House, Inc. New York, USA. Digital material, accessed <https://ia601606.us.archive.org/19/items/in.ernet.dli.2015.207956/2015.207956.The-Wealth.pdf>
- Stack, K. (2018). The Office of Management and Budget: The Quarterback of Evidence-Based Policy in The Federal Government. In *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 678(1), pp. 112-123. DOI:10.1177/0002716218768440.
- Teddlie, C., and Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. SAGE Publications, Inc. California, USA.
- Tedman, G. (2006). Marx's 1844 manuscripts as a work of art: A hypertextual reinterpretation. In *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, 16: 4, pp. 427 – 441. DOI: 10.1080/0893569042000270906.
- Tegmark, M. (2017). *Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence*. Alfred A. Knopf. New York, USA.
- Trautmann, E.M., O'Shea, D.J., Sun, X. *et al.* (2021). Dendritic calcium signals in rhesus macaque motor cortex drive an optical brain-computer interface. *Nat Commun* **12**, 3689 (2021). DOI: 10.1038/s41467-021-23884-5
- United Nations. (2020). *E-Government Survey 2020: Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development*. Digital Material, <https://www.un.org/development/desa/publications/publication/2020-united-nations-e-government-survey>
- Waldo, D. (1956). *Perspectives on Administration*. University of Alabama Press. Alabama, USA.
- Walter, A-T. (2020). Organizational Agility: Ill-defined and Somewhat Confusing? A Systematic Literature Review and Conceptualization. In *Management Review Quarterly* (2021) 71:343-391. DOI: 10.1007/s11301-020-00186-6.
- Weber, M. (1946). *From Max Weber: Essays in Sociology*, (translated, edited, and with an introduction by H. H. Gerth and C. Wright Mills). Oxford University Press. New York, USA.

- Weber, M. (2015). “Bureaucracy”, Chapter 6 in Weber’s Rationalism and Modern Society: New Translations on Politics, Bureaucracy, and Social Stratification, (edited and translated by Tony Waters and Dagmar Waters.) Palgrave MacMillan, pp. 73-128. New York, USA.
- Wiener, N. (1985). Cybernetics or Control and Communication, (Second Edition). The MIT Press. MA, USA.
- Wilensky, U., and Rand, W. (2015). An Introduction to Agent-based Modeling: Modeling Natural, Social, and Engineered Complex systems with NETLOGO. The MIT Press. MA, USA.
- Zhou, Q., Tang, P., Liu, S., Pan, J., Yan, Q., Zhang, S-C. (2018). Learning Atoms for Materials Discovery, Proceedings of the National Academy of Sciences Jul 2018, 115 (28) E6411-E6417; DOI: 10.1073/pnas.1801181115.

การปฏิรูปการกระจายอำนาจเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม: กรณีศึกษา ราชอาณาจักรกัมพูชา⁵²
Decentralization Reform from the Socio-economic Development: Case of the
Kingdom of Cambodia

ซุกเฮียง แมน⁵³ และ สุกัญญา เอ็มอิมธรรม⁵⁴

Sokheang Men and Sukanya Aimimtham

วันรับบทความ 24 พฤศจิกายน 2564

วันแก้ไขบทความ 15 ธันวาคม 2564

วันตอบรับบทความ 24 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

นับเป็นเวลาร่วม 2 ทศวรรษ ที่ราชอาณาจักรกัมพูชาได้ดำเนินการปฏิรูปการกระจายอำนาจจากส่วนกลางภาครัฐสู่ระดับท้องถิ่นไปปฏิบัติแต่ความเข้าใจโครงการปฏิรูปการกระจายอำนาจนี้ยังมีข้อจำกัด บทความเรื่องการปฏิรูปการกระจายอำนาจของราชอาณาจักรกัมพูชา มุ่งนำเสนอสามประเด็นสำคัญได้แก่ 1.สาเหตุของการกระจายอำนาจของราชอาณาจักรกัมพูชา 2.การปฏิรูปการกระจายอำนาจสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม 3.ทิศทางของการกระจายอำนาจในราชอาณาจักรกัมพูชา การเสนอบทความวิชาการนี้เป็นแบบการบูรณาการระเบียบวิธีระหว่างทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ และแนวคิดการพัฒนา ระบบประชาธิปไตยแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา จึงแสดงถึงรูปแบบการกระจายอำนาจของราชอาณาจักรกัมพูชา

⁵² บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคม

รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

⁵³ ซุกเฮียง แมน, หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Sokheang Men, Student, Program of Doctor of Philosophy, Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University, Email Address: mensokheang28@gmail.com

⁵⁴ สุกัญญา เอ็มอิมธรรม, ดร., รองศาสตราจารย์, ประธานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Sukanya Aimimtham, PhD., Associate Professor, Chairman of Program of Doctor of Philosophy, Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University, Email Address: sukaim@kku.ac.th

ตลอดจนมีการปฏิรูปการบริหารที่มีอย่างต่อเนื่อง ในด้านกระจายอำนาจที่มีการสอดคล้องกับระบบประชาธิปไตยภายใน ประเทศได้อยู่ในกรอบจำกัดภายใต้ภาษีของชาติว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ที่มีการนับถือพระพุทธศาสนาและมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐจึงได้ขนานนามประเทศว่าราชอาณาจักรกัมพูชา (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา มาตรา 4, 1993) นอกจากนั้นจะนำเสนอแนวคิดและทิศทางการกระจายอำนาจสำหรับรูปแบบของราชอาณาจักรกัมพูชาที่มีจุดมุ่งหมาย ในการขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนา ให้กลายเป็นประเทศที่มีรายได้สูงระดับกลางในปี ค.ศ.2030 และจะเป็นประเทศพัฒนาในปี ค.ศ.2050 ตามลำดับ

คำสำคัญ: การปฏิรูปการกระจายอำนาจ การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ราชอาณาจักรกัมพูชา

ABSTRACT

For almost two decades, the Kingdom of Cambodia has implemented reforms on decentralization from the central government to the local government level, meanwhile the understanding of this decentralized reform program is still limited. Therefore, this article on the decentralization reform of the Kingdom of Cambodia focuses on three main issues: 1. Causes of Decentralization. 2. Decentralization reform to development socio-economics 3. The direction of Decentralization in the Kingdom of Cambodia. It is proposed as a methodological integration of the literature review and the national development strategic plan and the democratic development concept of the Kingdom of Cambodia. Thus, it represents Cambodia's decentralization model as well as ongoing administrative reforms in the areas of decentralization consistent with the democratic system whereas the country has been dominated by the national motto: Nation, Religion, Monarch who respects Buddhism and acts as head of state. Hence the country is called the Kingdom of Cambodia (Constitution of Cambodia, Chapter 1, Section 4, 1993). The article also proposes a decentralized direction idea for the Kingdom of Cambodia. A model that aims to drive economic development in the country; an upper-middle-income country by 2030 and a developed country in the year 2050.

Keywords: Decentralization reform, Socio-economic development, Kingdom of Cambodia

1. ความนำ

การปฏิรูปประเทศเป็นเป้าประสงค์หลักของการบริหารประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลกของผู้นำประเทศเหล่านั้นที่มีรูปแบบแตกต่างกันตามหลักการ บริบท สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ พื้นที่ การเมือง เศรษฐกิจและสังคม ประเทศกำลังพัฒนามีมุมมองแตกต่างไปจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ทั้งด้านการบริหาร เศรษฐกิจ และดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index, HDI) การกำหนดเกณฑ์เศรษฐกิจเทียบกับเรียนดอลลาร์สหรัฐต่อปีของรายได้รวมประชาชาติ (Gross National Income GNI) ประเทศกัมพูชาอยู่ในเศรษฐกิจปานกลางต่ำระหว่าง \$1.046 ถึง \$4.095 (World bank, 2021) ถือว่าเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง มีลักษณะการปกครองที่รัฐควบคุมการเมืองและเศรษฐกิจอยู่ที่ภายใต้ภาษีของชาติว่า ชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ (รัฐธรรมนูญแห่งกัมพูชามาตราที่3, 1993) จึงมีลักษณะเฉพาะตัวเนื่องจากประเทศกัมพูชานับถือศาสนาพุทธ และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งกลายเป็นสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญและตามหลักการประชาธิปไตยเสรีนิยมพหุพรรคการเมือง ราชาอาณาจักรกัมพูชาเป็นประเทศที่เป็นอิสระ และสงบสุข (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรกัมพูชามาตราที่1, 1993) ความเป็นประชาธิปไตยได้นำราชาอาณาจักรกัมพูชาไปสู่วิวัฒนาการกระจายอำนาจ ตลอดจนมีการกระจายอำนาจการบริหาร (Administrative decentralization) ที่มีการบริหารงานโดยแบ่งอำนาจจากศูนย์กลางไประดับท้องถิ่นเพื่อการปกครองและการให้บริการต่อประชาชนด้วยความพึงพอใจมากขึ้น แม้กระทั่งการกระจายอำนาจได้ดำเนินโครงการปฏิรูปมาเกือบ 2 ทศวรรษแล้ว อย่างไรก็ตามองค์กรภาครัฐมีความเข้าใจการปฏิรูปนี้ยังมีข้อจำกัด และความเข้าใจในวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของการปฏิรูปนี้มีความแตกต่างกันอย่างมาก ซึ่งทำให้ไม่ได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ การปฏิรูปขั้นตอนแรกได้ปฏิบัติไปแล้วเมื่อปี ค.ศ.2002 ในลักษณะการเลือกตั้ง เพื่อการจัดระเบียบการบริหารองค์กรระดับท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพสำหรับการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน โดยสร้างกรอบยุทธศาสตร์ (Strategic Framework) ในปีค.ศ.2005 เป็นการบริหารจัดการด้วยกฎหมาย จึงมีการเลือกตั้งสภาตำบล สภาอำเภอ และสภาจังหวัดในปีค.ศ.2008ตลอดจนปีค.ศ.2009มีการปฏิรูปการกระจายอำนาจโดยมีการเลือกตั้งสภาองค์กรส่วนท้องถิ่นและสภาเมืองอย่างเป็นทางการที่ได้จัดระเบียบและปฏิบัติด้วยกฎหมายของรัฐบาล ซึ่งมีการออกหนังสือการบริหารจัดการรัฐบาลระดับท้องถิ่น (Ministry of Interior of Cambodia, 2008) แต่ยังไม่ได้เห็นเป็นรูปร่างอย่างชัดเจนในสังคมในด้านโครงสร้างและระบบธรรมาภิบาลตามหลักประชาธิปไตยอยู่ในระดับท้องถิ่น การถ่ายโอนหน้าที่ในการให้บริการและการพัฒนาท้องถิ่น การดำเนินการกระจายอำนาจทางการเงิน ขาดการสร้างความสามารถของบุคลากรระดับท้องถิ่น ยังมีข้อจำกัดต่อการเสริมสร้างบทบาทของสตรีในกระบวนการปกครองตลอดจนการให้บริการสาธารณะเพื่อตอบสนองความต้องการเร่งด่วนของผู้หญิงและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ส่วนโครงสร้างและระบบได้รับการทบทวนและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง แต่โครงสร้างและระบบเหล่านี้ไม่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ตามภูมิศาสตร์ ประชากรศาสตร์ และศักยภาพทางเศรษฐกิจสังคม ส่วนการบริหารท้องถิ่นยังไม่สามารถ

ตัดสินใจต่อแผนงานปฏิบัติและงบประมาณของตนเองได้ นอกจากนั้นยังไม่พร้อมในการแปลงตัวเองให้เป็นตัวแทนของประชาชนเป็นที่พึ่งพาและให้บริการสาธารณะต่าง ๆ ได้ด้วยความมั่นใจ ข้าราชการยังไม่เข้าใจหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ตลอดจนขาดการฝึกอบรมและแรงจูงใจเฉพาะ หรือการบังคับใช้นโยบายในการปฏิบัติงานอย่างเข้มงวด ส่วนประชาชนก็ยังไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่หรืออำนาจเฉพาะที่ต้องปฏิบัติตัวเองในการให้บริการ หรือการมีส่วนร่วมในการกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมที่ได้สร้างขึ้นเพื่อให้มีการสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงแห่งท้องถิ่น (NCDD, 2020)

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในระบบการจัดการงาน การแบ่งปันข้อมูลและการสื่อสารสาธารณะจึงต้องจัดตั้งและกลายเป็นราชการส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการให้บริการสาธารณะที่จำเป็นต่อประชาชนโดยตรง การกระจายอำนาจถูกกำหนดให้เป็นกระบวนการของการกระจายอำนาจทางการเมือง การคลัง และการตัดสินใจจากส่วนกลางรัฐบาลสู่ระดับท้องถิ่น การถ่ายโอนอำนาจไปสู่ระดับท้องถิ่นทำให้กระบวนการสำคัญนี้ยากต่อการตระหนักรู้การปฏิรูปนี้ขยายไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยเกือบทั่วโลก ส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนาและในประเทศที่มาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง (Aleksander Moisiu, 2014) การกระจายอำนาจจึงมีขึ้นเพื่อท้าทายการผูกขาดการตัดสินใจของรัฐบาลกลาง การปฏิรูปของราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นสิ่งสำคัญมีมุ่งหมายที่จะสร้างระบบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพมากขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรัฐบาล กระตุ้นการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ทำให้ธรรมาภิบาลโปร่งใสมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ การถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจ ทรัพยากร และภารกิจ จากภาครัฐส่วนกลาง ให้แก่องค์กรอื่นใด ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐส่วนภูมิภาค องค์กรอิสระ องค์กรท้องถิ่น และองค์กรเอกชน โดยเฉพาะภาคประชาชน ไปดำเนินการแทน การถ่ายโอนดังกล่าวอาจจะมีลักษณะเป็นการถ่ายโอนเฉพาะภารกิจ ซึ่งเป็นการแบ่งภารกิจให้แก่องค์กรที่ได้รับการกระจายอำนาจดำเนินการ หรือ การถ่ายโอนโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งเป็นการแบ่งพื้นที่เป็นหน่วยงานย่อยในการดำเนินการ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการบริหารจัดการบ้านเมืองของราชอาณาจักรกัมพูชา ในระบบประชาธิปไตย โดยมีมุ่งลดบทบาทของรัฐบาลส่วนกลาง (decentralize) ลงเหลือภารกิจหลักเท่าที่ต้องทำเท่าที่จำเป็น และให้ประชาชนได้มีส่วนในการบริหารงานท้องถิ่น ตามเจตนารมณ์ของประชาชนมากขึ้น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น จึงเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจ หน้าที่ใหม่ ระหว่างส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์บ้านเมือง ที่เปลี่ยนแปลงไปในสภาวะที่สังคมมีกลุ่มที่หลากหลาย มีความต้องการ และความคาดหวังจากรัฐที่เพิ่มขึ้น และแตกต่างกัน ชัดแย้งกัน ในขณะที่รัฐเองก็มีขีดความสามารถ และทรัพยากรที่จำกัดในการตอบสนองปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่นได้ทันต่อเหตุการณ์ และตรงกับความต้องการของท้องถิ่น พึงระลึกว่า " การกระจายอำนาจ" ไม่ใช่เครื่องมือวิเศษ ที่จะสามารถแก้ไขทุกปัญหาได้ เพราะ การกระจายอำนาจ อาจจะก่อให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดจาก

ระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ การขาดผู้บริหารที่มีความสามารถเพียงพอที่จะรองรับระบบที่มีการกระจายอำนาจได้ แต่ต้องทราบประเภทและทิศทางของการกระจายอำนาจให้เข้าใจตรงกันต่อเป้าประสงค์ขององค์กรเช่นการมอบอำนาจการตัดสินใจด้านการบริหารจัดการจากส่วนกลางสู่ภูมิภาค การมอบอำนาจหน้าที่ให้แก่องค์กรกึ่งรัฐ ที่เป็นอิสระ ภายใต้การกำกับจากภาครัฐ การกระจายอำนาจการปกครองให้แก่รัฐบาลส่วนท้องถิ่น การมอบหน้าที่ให้แก่องค์กร หรือ หน่วยงานเอกชนและการสร้างให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการปฏิรูปการกระจายอำนาจของราชอาณาจักรกัมพูชามีสาระสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมและระบบประชาธิปไตย เพื่อให้สอดคล้องกับมุมมองของโลกาภิวัตน์พร้อมกับการบริหารท้องถิ่นแบบระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งบทความนี้มีข้อเสนอเป็นสามประเด็นคือ 1.สาเหตุของการกระจายอำนาจของราชอาณาจักรกัมพูชา 2. การปฏิรูปการกระจายอำนาจสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม 3.ทิศทางของการกระจายอำนาจในราชอาณาจักรกัมพูชา

2. ความเป็นมาของระบบประชาธิปไตยของประเทศไทย

เริ่มต้นจากการเลือกตั้งโดยทั่วไปครั้งแรกในปี ค.ศ.1993 เป็นประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่มีการสนับสนุนอย่างมากจากองค์การสหประชาชาติ (United Nations -UN) ได้จัดตั้งปฏิบัติการที่เรียกว่า United Nations Transitional Authority in Cambodia – UNTAC หลังการจัดตั้งขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินการตามความตกลงว่าด้วยการระงับข้อพิพาททางการเมืองที่ครอบคลุมของความขัดแย้งแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาลงนามในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศสเมื่อวันที่23 ตุลาคม ค.ศ.1991 อาณัติดังกล่าวรวมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน การจัดองค์กรและการดำเนินการเลือกตั้ง การจัดการทางทหาร การบริหารงานพลเรือน กฎหมายและระเบียบ การส่งกลับและการย้ายถิ่นฐานของผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่น และการฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐานของราชอาณาจักรกัมพูชา (United Nations, 2003) ได้ปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดกับผู้แทนพิเศษเพื่อพยายามเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม และสร้างสถาบันและโครงสร้างทางกฎหมายเพื่อสิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตยในราชอาณาจักรกัมพูชา เพื่อป้องกันและทำให้ราชอาณาจักรมีเสถียรภาพด้านการเมืองทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร ผู้เขียนจึงขอเสนอระดับเหตุการณ์สำคัญ ๆ ภายในราชอาณาจักรกัมพูชาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1: วิวัฒนาการ เหตุการณ์สำคัญ สู่ระบบประชาธิปไตย

ปี ค.ศ.	ผู้นำประเทศ	เหตุการณ์สำคัญ
1953	พระบาทสมเด็จพระสีกุน	กัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสได้กลายมาเป็นราชอาณาจักรกัมพูชา
1955	พระบาทสมเด็จพระสีกุน	ทรงสละราชสมบัติเพื่อประกอบอาชีพทางการเมือง โดยถวายราชบัลลังก์ขึ้นแก่พระราชบิดาของพระองค์กลายเป็นกษัตริย์และพระองค์ เป็นนายกรัฐมนตรี
1970	นายกรัฐมนตรี ลอน นอล	โค่นล้มพระบาทสมเด็จพระสีกุนในการทำรัฐประหารประกาศเป็นสาธารณรัฐ และส่งกองทัพไปต่อสู้กับเวียดนามเหนือในกัมพูชา
1975	พล พอต	ลอน นอล ถูกโค่นล้มเมื่อเขมรแดงนำโดยพลพตครอบครองกรุงพนมเปญ และทั่วประเทศกัมพูชา
1979	เฮง สัมริน	ก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาด้วยการร่วมมือของ เวียดนามยึดกรุงพนมเปญ พลพต และกองกำลังเขมรแดงหนีไปยังเขตชายแดนติดกับประเทศไทย
1985	นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน	ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีกัมพูชาถูกรบกวาดด้วยสงครามกองโจร ประชาชนจำนวนมากหลบหนีกลายเป็นผู้ลี้ภัย
1989	นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน	กองทัพเวียดนามถอนกำลัง ฮุน เซน พยายามดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติโดยละทิ้งลัทธิสังคมนิยม เปลี่ยนชื่อประเทศเป็นรัฐกัมพูชา พระพุทธศาสนาได้รับการสถาปนาขึ้นใหม่เป็นศาสนาประจำชาติ
1991	ประมุขรัฐพระบาทสมเด็จพระสีกุน	มีการลงนามข้อตกลงสันติภาพในปารีส หน่วยงานเฉพาะกาลของสหประชาชาติแบ่งปันอำนาจชั่วคราวกับตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ในกัมพูชา พระบาทสมเด็จพระสีกุนกลายเป็นประมุขแห่งรัฐ
1993	นายกรัฐมนตรี กรมพระนโรดม รณฤทธิ์	การเลือกตั้งทั่วไปพรรค Funcinpec ฝ่ายนิยมราชาธิปไตยได้ที่นั่งมากที่สุด รองลงมาคือพรรคประชาชนกัมพูชา (CPP) ของฮุน เซน เป็นรองนายกรัฐมนตรี และระบอบราชาธิปไตยได้รับการฟื้นฟู พระบาทสมเด็จพระสีกุนกลายเป็นกษัตริย์อีกครั้ง มีการเปลี่ยนชื่อประเทศใหม่ว่า ราชอาณาจักรกัมพูชา

1998	นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน	CPP ของฮุนเซนชนะการเลือกตั้ง โดยมีการจัดตั้งแนวร่วมระหว่าง CPP และ Funcinpec ฮุน เซน ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กรมพระนโรดม รณฤทธิ์เป็นประธานรัฐสภา
2002	นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน	มีการเลือกตั้งการบริหารระดับท้องถิ่น ครั้งแรกทั่วประเทศ
2004	นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน	หลังจากเกือบหนึ่งปีของภาวะชะงักงันทางการเมือง นายกรัฐมนตรีฮุน เซนได้รับเลือกอีกครั้งหลังจากพรรค CPP บรรลุข้อตกลงกับพรรค Funcinpec ผู้นิยมลัทธิราชาธิปไตย รัฐสภาให้สัตยาบันการเข้าสู่องค์การการค้าโลก (WTO) ของราชอาณาจักร พระเจ้าสีหนุสละราชสมบัติและสืบราชบัลลังก์โดยพระโอรส นโรดม สีหมุนี
2008	นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน	CPP ของฮุน เซน อ้างชัยชนะในการเลือกตั้งรัฐสภา และสร้างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ 2019-2023
2010-2020	นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน	ได้สร้างแนวทางการพัฒนาการบริหารส่วนท้องถิ่นตามหลักประชาธิปไตย เป็นระยะแรก
2021-2030	นายกรัฐมนตรี ฮุน เซน	ได้สร้างแนวทางการพัฒนาการบริหารส่วนท้องถิ่นตามหลักประชาธิปไตย เป็นระยะที่สอง

ที่มา (Kevin Ponniah, 2018: Cambodia profile - Timeline A chronology of key events)

ราชอาณาจักรกัมพูชา มีประวัติการบริหารประเทศอย่างหลากหลายรูปแบบ ที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทาง ด้านลบ และด้านบวกตลอดจนมีระบบประชาธิปไตยเกิดขึ้นที่ได้มาอยู่ในสายเลือดของการบริหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา จะทำให้การบริหารภาครัฐมีการเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ แห่งการนำพาประเทศไปการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการมุ่งเน้นด้านกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปส่วนท้องถิ่น

3. การกระจายอำนาจสู่องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น

3.1 สาเหตุของการกระจายอำนาจ การกระจายอำนาจอย่างมุ่งมั่นในราชอาณาจักรกัมพูชา เริ่มต้นในปี ค.ศ.2010 แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีภารกิจมากหากแต่ภารกิจเหล่านั้นเป็นภารกิจที่เป็นไปตามคำสั่งทิศทางการของรัฐบาลหรือกระทรวงต่าง ๆ เพราะกระทรวงสามารถมอบอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติภารกิจหน้าที่ตามคำสั่งได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงไม่มีอิสระเท่าที่ควร ทำหน้าที่เป็นเหมือนสาขาของกระทรวงต่าง ๆ จึงทำให้เกิดปัญหาที่ผู้ว่าจังหวัดและข้าราชการท้องถิ่นเริ่มคุ้นเคยกับการทำงานตามคำสั่งมากกว่าการทำงานด้วยตนเอง ยิ่งไปกว่านั้นข้าราชการท้องถิ่นก็เคยชินกับการรอคำสั่งจากกระทรวงและ

จังหวัดด้วย สถานการณ์แบบนี้รัฐบาลกลาง จึงมีอำนาจในการควบคุมท้องถิ่นค่อนข้างสูง นอกจากการปฏิบัติตามระบบที่งานมอบหมายให้แล้ว ยังมีแนวโน้มว่าท้องถิ่นจะถูกก้าวร้าวจากส่วนกลางมากขึ้นด้วย เป็นแนวคิดการทำงานมาระยะยาวนานของข้าราชการทุกระดับชั้นไม่ว่าอยู่ในสังกัดกระทรวงใดก็ตาม มากกว่านั้นประชาชนอยู่ในท้องถิ่นก็ยังมุ่งทำตามคำสั่งแล้วไม่กล้าจะมีส่วนร่วมหรือออกความคิดเห็น การตัดสินใจอะไรทั้งสิ้นเพราะได้สืบทอดความเข้าใจนี้เป็นวัฒนธรรมของความเป็นอยู่ไปแล้ว ดังนั้นการลดระบบการมอบหมายงานออกไปเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการกระจายอำนาจในราชอาณาจักรกัมพูชา เมื่อมีการลดการมอบอำนาจแล้วงานเดิมเป็นงานในหน้าที่ของกระทรวงก็ถูกถ่ายโอนไปที่ท้องถิ่นแต่ยังให้คำปรึกษาได้ นำไปสู่การมีอิสระเสรีมากขึ้นของท้องถิ่น ซึ่งมีการสอดคล้องกับแนวคิดของประเทศญี่ปุ่นว่า ปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จในการกระจายอำนาจส่วนหนึ่งมาจากการสนับสนุนของฝ่ายการเมือง ถึงแม้ว่าจะมีการต่อต้านจากกระทรวงและข้าราชการเป็นจำนวนมาก แต่ด้วยนโยบายที่มุ่งมั่นจะส่งเสริมกระจายอำนาจของนายกรัฐมนตรีโฮซึกะกล่าวว่า ทำให้การกระจายอำนาจเกิดขึ้นได้จริงอีกประการคือเรื่องการสื่อสารและการสร้างความเข้าใจระหว่างคณะกรรมการส่งเสริมการกระจายอำนาจกับข้าราชการในกระทรวงต่าง ๆ มีการประชุมร่วมกันและโต้แย้งทางความคิดกันบ่อยครั้งจนได้จุดร่วมที่ทุกฝ่ายยอมรับกันได้ อีกปัจจัยหนึ่งคือ กฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการกระจายอำนาจได้รับการแก้ไข (สุมามาลย์ ชาวนา, 2011)

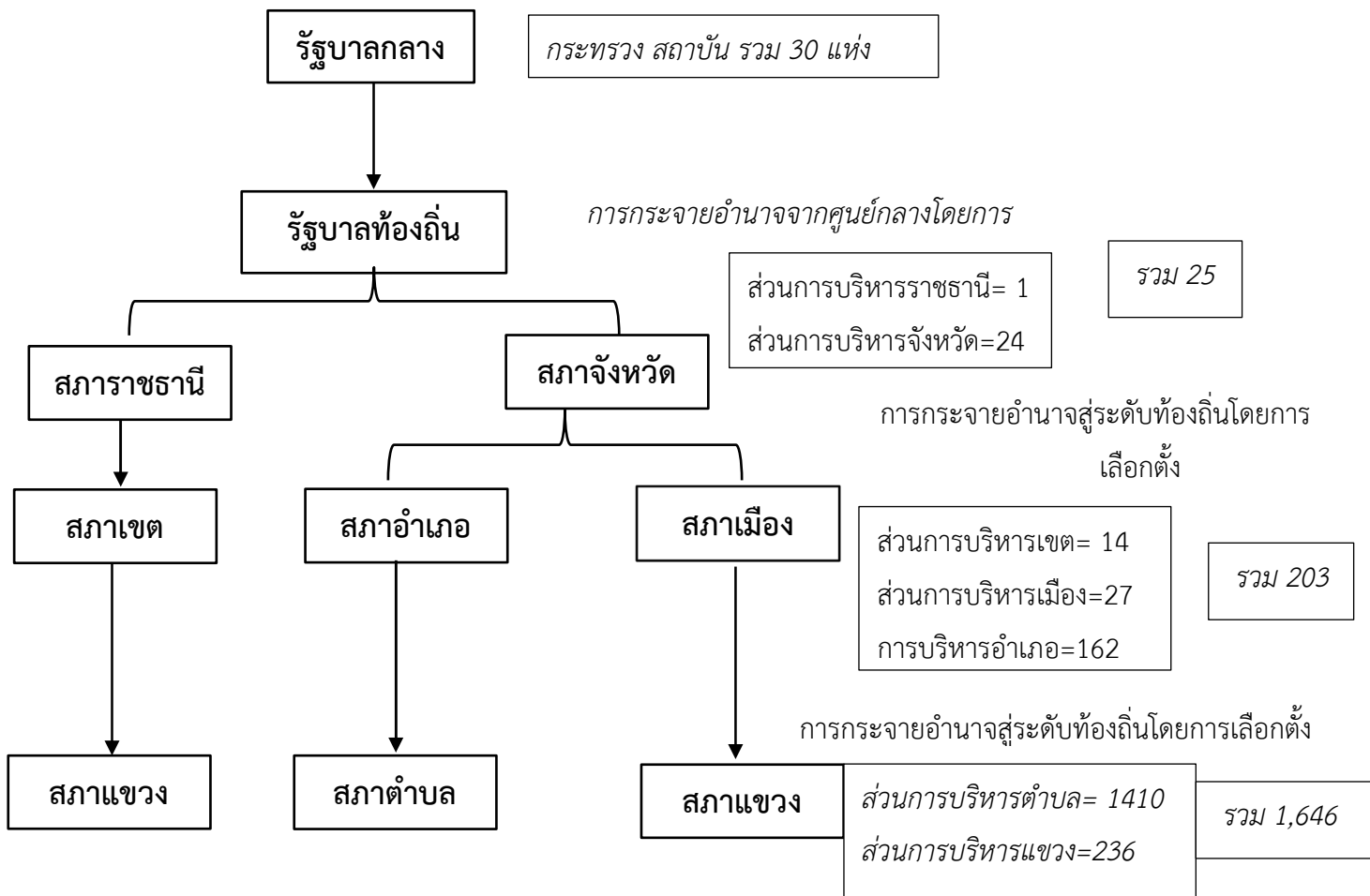
3.2 ระเบียบดำเนินการกระจายอำนาจ จุดมุ่งหมายสำคัญของการกระจายอำนาจคือความพยายามที่จะทำให้ท้องถิ่นมีความอิสระที่จะริเริ่มการทำงานที่จะแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้มากขึ้นโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ส่วนท้องถิ่น (National Committee for Sub-National Democratic Development - NCDD) อยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงมหาดไทย (Ministry of Interior) เป็นตัวแทนของรัฐบาลในการปฏิบัติหน้าที่การกระจายอำนาจตามกฎหมายของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาและเป็นผู้สังเกตการณ์การไกล่เกลี่ยระหว่างกระทรวงเพื่อส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยผ่านการปฏิรูปการกระจายอำนาจทั่วประเทศ ภารกิจหลักคือการประสานงานโครงการระดับชาติของราชอาณาจักรกัมพูชาเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยในท้องถิ่น มีบทบาทสำคัญในการนำนโยบายปฏิรูปการกระจายอำนาจ ธรรมนูญท้องถิ่น และการพัฒนาศักยภาพโดยการพัฒนากฎระเบียบและการจัดหาเงินทุนแก่รัฐบาลท้องถิ่น มุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยมุ่งเน้นที่การปรับตัวโดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานท้องถิ่นในกิจกรรมการปรับตัวในด้านต่าง ๆ เช่น การยกระดับความเป็นอยู่ โครงสร้างพื้นฐาน และความมั่นคงทางน้ำ

4. รูปแบบการกระจายอำนาจของราชอาณาจักรกัมพูชา

4.1 การกระจายอำนาจในราชอาณาจักรกัมพูชา มีรูปแบบที่ชัดเจนโดยเริ่มจากการเลือกตั้งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ปี ค.ศ.2002 ในระดับท้องถิ่นเพื่อเลือกตั้งสภาท้องถิ่นระดับตำบลเป็นประวัติศาสตร์ที่มีการบริหารส่วนตำบลจำนวน 1621 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งปฏิบัติการเลือกตั้งได้โดยกฎหมายแห่งการบริหารภาครัฐระดับตำบล

สังกัด (การบริหารสำหรับพื้นที่ในเมือง/กรุงเรียกว่าแขวง) ที่ได้อนุมัติโดยรัฐสภา ณ วันที่ 12 มกราคม ค.ศ. 2001 (Royal Kram, 2001) กฎหมายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารจัดการและการปฏิบัติในการเลือกตั้งสภาท้องถิ่นทั่วประเทศที่ต้องเลือกตั้งโดยประชาชนโดยตรงในตำบลหรือสังกัดแขวงของตนเองเป็นการเลือกตั้งในลักษณะ โดยตรง เสรีภาพ ความถูกต้องและยุติธรรม เสมอภาค การเลือกตั้งสภาท้องถิ่นมีระยะเวลา 5 ปี ต่อครั้ง (รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา บทที่ 1 มาตรา 1 ถึง 3, 2006) ช่วงต่อมาในปี ค.ศ. 2009 มีรูปแบบของการเลือกตั้งมีลักษณะกว้างมากกว่าเดิมโดยมีการเลือกตั้ง ตั้งแต่สภาราชาธานี สภาจังหวัด สภาเมือง/กรุง สภาอำเภอ สภาเขต ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นโดยกฎหมายแห่งการเลือกตั้ง สภาราชาธานี สภาจังหวัด สภาเมือง/กรุง สภาอำเภอ สภาเขต ที่มีการอนุมัติให้ปฏิบัติโดยรัฐสภา ณ วันที่ 2 เมษายน ค.ศ. 2008 และมีการเห็นชอบจากวุฒิสภาด้วยโดยไม่มีการปรับปรุงทั้งสิ้น จึงมีการดำเนินการเลือกตั้งสภาราชาธานี สภาจังหวัด สภาเมือง/กรุง สภาอำเภอ สภาเขตเป็นครั้งแรกในรูปแบบขั้นต้นคือการเลือกตั้งในลักษณะของขอบเขตสมาชิกสภาท้องถิ่น และเมืองเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีอายุ 5 ปี พร้อมกับมีสมาชิกสภาราชาธานี สภาจังหวัด สภาเมือง/กรุง สภาอำเภอ สภาเขตที่เกิดขึ้นโดยการเลือกตั้งขั้นต้น โดยเสรีภาพ ถูกต้อง และยุติธรรมตามหลักการการเลือกตั้ง (รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา มาตรา 1 มาตรา 1 ถึง 4, 2009) หลังจากเลือกตั้งแล้วก็มี การปฏิบัติการตามหน้าที่ตั้งแต่สภาจังหวัด สภากรุง สภาอำเภอ สภาเขต สภาตำบลตลอดจนระดับหมู่บ้านที่มีผู้ใหญ่บ้านบริหารดูแลประชาชนโดยตรง มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามสภาท้องถิ่นเพื่อความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม (กฎของการบริหารภาครัฐระดับตำบลและสังกัด บทที่ 3 มาตรา 31, 2001)

แผนผังที่1: รูปแบบการกระจายอำนาจของราชอาณาจักรกัมพูชา

ที่มา: กระทรวงมหาดไทย (2019) การบริหารเมืองแบบการกระจายอำนาจ

สภาท้องถิ่นได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรงเป็นตัวแทนของประชาชนมีการกิจรับใช้ และรักษาผลประโยชน์ต่อประชาชน ตามกฎระเบียบของการกฎของการเลือกตั้งตำบลมีระยะ5ปีและจะสิ้นสุดในตำแหน่งเนื่องจากมีสภาชุดใหม่เข้ามาแทนตำแหน่ง มีสมาชิกจำนวน 5คนไม่เกิน 11คน ตามสภาพของข้อมูลประชากรและภูมิศาสตร์จริง (กฎของการบริหารภาครัฐระดับตำบลและสังกัด บทที่2 มาตรา9 -11, 2001) และการบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลและสังกัด เป็นนิติบุคคล (กฎของการบริหารภาครัฐระดับตำบล แขวง บทที่1 มาตรา2, 2001) การกระจายอำนาจจากศูนย์กลางสู่ท้องถิ่นมีลักษณะอย่างทั่วถึงทั้งประเทศในรูปแบบตามภูมิศาสตร์ จึงทำให้มีการทราบถึงบทบาท และการบริหารงานสาธารณะต่อประชาชนมากขึ้น

4.2 คณะกรรมการบริหารงานการกระจายอำนาจระดับท้องถิ่น

รัฐบาลมีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารงานการกระจายอำนาจเพื่อดำเนินการและอำนวยความสะดวกต่อการปฏิบัติงานกระจายอำนาจในขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบ คณะกรรมการนั้นมีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มของผู้ว่าราชการราชธานี ผู้ว่าราชการจังหวัด การบริหารส่วนเมือง และการบริหารส่วนอำเภอ มีสำนักงานใหญ่แผนการและการลงทุนของราชธานีและจังหวัด สำนักงานแผนการ และการสนับสนุนตำบลแขวงคือเป็นเลขาธิการของคณะกรรมการที่มีบทบาทด้านการบริหารงาน และอำนวยความสะดวกประจำวันของคณะกรรมการที่อยู่ในภายใต้บังคับบัญชาดูแลโดยตรงจากรองผู้ว่าราชการจังหวัด

4.3 บทบาทหน้าที่หลักของคณะกรรมการการกระจายอำนาจในระดับท้องถิ่น

1. ควบคุมและอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินการทั่วไปของการปฏิบัติการกระจายอำนาจและจดหมายทางกฎหมายที่กำหนดไว้
2. ควบคุมและอำนวยความสะดวกต่อการจัดการแผนการกิจกรรม และงบประมาณประจำปี
3. ควบคุมและอำนวยความสะดวกสนับสนุนติดตาม ตรวจสอบ และกระตุ้นการปฏิบัติในพื้นที่รับผิดชอบ
4. สร้างความสัมพันธ์กับกระทรวง สถาบันรัฐและนอกภาครัฐ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาศักยภาพของรัฐบาลท้องถิ่น
5. อำนวยความสะดวก ติดตาม ตรวจสอบ และมอบการแทรกแซงด้านการบริหาร และเทคนิคต่อรัฐบาลเมือง อำเภอ เขต และตำบล แขวง
6. อำนวยความสะดวก แก้ไขปัญหาความท้าทายเกี่ยวกับการปฏิบัติการการกระจายอำนาจ
7. รวบรวมการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากฝ่าย องค์กรไม่แสวงหากำไรที่ช่วยชุมชน และภาคเอกชนในการปฏิบัติการกระจายอำนาจ
8. อำนวยความสะดวกต่อการงานบริหารจัดการ และอัปเดตระบบข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลท้องถิ่น
9. บริหารจัดการ ทรัพย์สิน ต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามกฎหมาย
10. อำนวยความสะดวกและกระตุ้นต่อการแข่งขัน การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่น
11. รายงานวิวัฒนาการและการท้าทายต่อการปฏิบัติแผนการกิจกรรม และงบประมาณประจำปี (คำแนะนำของรัฐบาล เลข 02, 2018)

4.4 การกระจายอำนาจของประเทศกำลังพัฒนา

คล้ายกับประเทศที่เริ่มกระจายอำนาจเช่น ราชอาณาจักรกัมพูชาก็เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเหมือนประเทศญี่ปุ่น ซึ่งผู้เขียนได้ยกเป็นตัวอย่างที่ดี มาทำการประยุกต์ใช้ให้มีการ

สอดคล้องกับราชอาณาจักรกัมพูชา เพราะประเทศญี่ปุ่นก็ได้ตั้งองค์กรไม่แสวงหากำไรที่มีชื่อว่า (Japan International Cooperation Agency - JICA) ที่มีบทบาทหน้าที่อย่างมากต่อการสนับสนุนการปฏิบัติการกระจายอำนาจในราชอาณาจักรกัมพูชา รัฐบาลกลางระมัดระวังตัวเกี่ยวกับการถ่ายโอนอำนาจมากเกินไป ยังผู้ว่าราชการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการเลือกตั้งจากสาธารณชน ภายใต้สถานการณ์เหล่านี้ ทางเลือกสำหรับรัฐบาลกลางคือ ขยายธุรกิจตัวแทนซึ่งก่อนหน้านี้จำกัดอยู่ที่เทศบาลให้กับส่วนราชการจังหวัด และจัดตั้งหน่วยงานภาค สนามสำหรับส่วนราชการส่วนกลางเป็นอิสระจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อประกันการดำเนินการตามมาตรการนโยบายของรัฐบาลกลาง Separationist การแยกการกระจายอำนาจมักถูกอ้างถึงในระบบการเงินที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ส่วนกลางและท้องถิ่นเช่นระบบสหพันธ์การคลัง Integrationist รูปแบบการรวมกลุ่มเป็นข้อได้เปรียบที่รัฐบาลกลางสามารถสนับสนุนการเสริมอำนาจของรัฐบาลท้องถิ่น

ตารางที่ 2 การจำลองสำหรับประเทศที่เริ่มการกระจายอำนาจ (บริบทประเทศญี่ปุ่น)

จำลองแบบ	ข้อดี	ข้อเสีย
ผู้บูรณาการ Integrationist	-รัฐบาลกลางสามารถสนับสนุนการเสริมอำนาจได้ของรัฐบาลท้องถิ่น -รัฐบาลกลางและส่วนท้องถิ่นควรร่วมกันรับผิดชอบสำหรับการรวบรวม การจัดการ การใช้และการเพิ่มทรัพยากรสาธารณะ -เป็นธรรมชาติแล้วรัฐบาลกลางกับทรัพยากรที่ดีในมือสนับสนุนรัฐบาลท้องถิ่นในแง่ของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่มีประสิทธิภาพ -สามารถทำได้โดยไม่ต้องวางภาระมากเกินไปในระบบการเมืองของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น -มีประสิทธิภาพในการประสานความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานส่วนท้องถิ่น -บรรลุวัตถุประสงค์ของชาติได้เช่นเป็นการปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพและการแก้ไข	-อิทธิพลเชิงลบของการมีส่วนร่วมของรัฐบาลกลาง -แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลท้องถิ่นสามารถตัดสินใจเองได้แม้ว่ายังคงเน้นเห็นอกเห็นใจรัฐบาลกลาง

	ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของบุคคลหรือระดับภูมิภาค -อนุญาตให้มีการกำหนดมาตรฐานระดับชาติสำหรับการบริการสาธารณะและแจกจ่ายทรัพยากรในพื้นที่นโยบายที่จำเป็นต้องมีมาตรฐานขั้นต่ำของประเทศ	
การแยกการกระจายอำนาจ Separationist	-ระบบการเงินที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ส่วนกลางและท้องถิ่น -รัฐบาลท้องถิ่นได้รับงบประมาณที่เป็นอิสระมากขึ้นพลัง -ประเทศกำลังพัฒนาที่มีระบบราชการส่วนท้องถิ่นหรือระบบติดตามและประสานงานยังไม่ได้รับการพัฒนาย่างเต็มที่ -ข้อจำกัดเฉพาะคือไม่ว่าจะเป็นความสามารถของบุคลากร ระบบการฝึกอบรม และองค์กรที่มีประสิทธิภาพที่จำเป็นสำหรับการแยกจากกันของการบริหารที่เตรียมไว้	-ไม่ได้ให้ทางออกที่ดีกับปัญหาการประสานงานในแนวดิ่งระหว่างรัฐบาลกลางและส่วนท้องถิ่นหรือประเด็นการประสานงานในแนวราบระหว่างราชการส่วนท้องถิ่น -ขอบเขตของการบริการที่จำกัด รัฐบาลท้องถิ่นไม่ค่อยมีความจำเป็นในการประสานงาน -ความขัดแย้งใด ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลกลางและส่วนท้องถิ่นหรือระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นที่ระบอบยุติธรรม -เทศบาลที่ได้รับเอกราชใหม่ยังขาดขีดความสามารถ -มีการเสนอกฎหมายที่ขัดแย้งหรือขัดแย้งกันมากมาย และการประสานงานระหว่างรัฐบาลกลางและเทศบาลหลายแห่งก็ทำงานได้ยังไม่ได้

ที่มา: Japan International Cooperation Agency (JICA), 2001 Government Decentralization Reforms in Developing Countries

จากรายละเอียดดังที่แสดงข้างต้น อาจสรุปได้ว่าราชอาณาจักรกัมพูชา กำลังอยู่ระหว่างการปรับปรุงและพัฒนาระบบการกระจายอำนาจอย่างเข้มงวดที่มีลักษณะบูรณาการและการแยกการกระจายอำนาจ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาการบริหารระดับกลางและการมอบอำนาจไประดับท้องถิ่นเพื่อความเหมาะสมตามพื้นที่อื่น ๆ ที่มีภูมิศาสตร์ต่างกัน มุ่งถึงการกระจายอำนาจมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

5. การปฏิรูปการกระจายอำนาจ

การปฏิรูปการกระจายอำนาจในราชอาณาจักรกัมพูชามีเป้าประสงค์หลักเป็นยุทธศาสตร์ เพื่อการเสริมสร้างระบบประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นให้มีพุทธศการเมืองในการเลือกตั้งสภาท้องถิ่น และมีการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่ส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาท้องถิ่นสู่การลดความยากจนของประชาชนโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจต่าง ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งสามารถผูกจิตสำนึกให้ประชาชนเข้าใจว่าท้องถิ่นที่กำลังพักอาศัยนี้เป็นของตนเอง

5.1 โครงสร้าง และระบบธรรมาภิบาลระดับท้องถิ่น

เพื่อการตอบสนองเป้าประสงค์เป็นยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการกระจายอำนาจจากศูนย์กลางสู่ท้องถิ่นจำเป็นปฏิบัติในลักษณะต่อไปนี้

- รับรองให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนกว้างขวาง สู่ขั้นพื้นฐานอย่างแข็งแกร่งของด้านเศรษฐกิจในท้องถิ่น
- รับรองให้ประชาชนมีสิทธิเสมอภาคต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการและปฏิบัติการแผนการพัฒนา

ท้องถิ่น

- สร้างบรรยากาศประกอบด้วยประสิทธิภาพสำหรับบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสำหรับให้บริการสาธารณะประกอบด้วยคุณภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และลดความยากจน เอาใจใส่ต่อประชาชนยากจน กลุ่มบุคคลที่รับผลกระทบง่ายเช่น กุมาร สตรี คนพิการ เยาวชนชนชาติเดิมกลุ่มน้อย

การปฏิบัติการปฏิรูปการกระจายอำนาจจำเป็นต้องดำเนินการตามวิสัยทัศน์ของรัฐบาลในการส่งเสริมให้รัฐบาลท้องถิ่นปฏิบัติตามหลักการของการบริหารแบบครบวงจร สู่ความยั่งยืนด้านการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นตามกฎหมายของการบริหารรัฐบาลราชธานี จังหวัด เมือง ตำบล แขวง

5.2 การพัฒนาแบบประชาธิปไตย สู่กิจการพัฒนา กิจกรรมนี้ต้องปฏิบัติตามหลักการ 8 ข้อเช่น

5.2.1 ความเป็นตัวแทนสาธารณะ การเลือกตั้งสภาท้องถิ่นถือเป็นการเลือกตั้งตัวแทนสาธารณะสำหรับสภาท้องถิ่นทุกระดับชั้น ต้องปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์และความต้องการของประชาชนโดยไม่ถือ ผิพวรรณ การเมือง เชื้อชาติ ศาสนา และฐานะทรัพย์สิน

5.2.2 เอกราชในท้องถิ่น หมายถึงว่ารัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจตัดสินใจและปฏิบัติการด้วยตนเองได้ เพื่อผลประโยชน์ และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

5.2.3 การปรึกษาหารือและการมีส่วนร่วม เป็นดำเนินการอย่างสำคัญสำหรับทำความเข้าใจ

และความต้องการของชุมชนอื่น ๆ ในท้องถิ่นเพื่อรัฐบาลท้องถิ่นมอบประโยชน์และความต้องการต่างกันในท้องถิ่นเช่น ความต้องการของสตรี กุमार เยาวชน คนเก่า เชื้อชาติ คนจนเป็นต้น เพื่อนำเข้าไปแผนการพัฒนาและแผนการลงทุนของท้องถิ่นสู่ประโยชน์ของชุมชนโดยตรง

5.2.4 การตอบรับและการตรวจสอบ ในนามเป็นตัวแทนของประชาชนจึงสภาท้องถิ่น

ต้องตอบรับสำหรับความต้องการในการจัดทำนโยบาย การตัดสินใจ กิจกรรม และการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ และต้องรับผิดชอบต่อรัฐบาล ในการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายอื่น ๆ

5.2.5 การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น เป็นการพยายามต่อการ

เสริมสร้างบรรณายกอย่างยั่งยืนต่อ สันติภาพ ความปลอดภัยและสวัสดิการ ตามการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และคุณภาพชีวิตในท้องถิ่น เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ และความต้องการ ให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีจำกัดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

5.2.6 การส่งเสริมการเสมอภาค ตามหลักการการส่งเสริมการตอบรับ การตรวจสอบ

และการส่งเสริมคุณภาพชีวิต รัฐบาลท้องถิ่นต้องมีความสนใจในเรื่องเสมอภาคในสังคม และต้องมีการปรึกษาหารือให้ลึกซึ้ง ต่อชุมชนต่างกันในการตอบสนองความต้องการที่ต่างกันเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้น และบริการสาธารณะให้ทั่วถึง

5.2.7 ความโปร่งใสและความซื่อสัตย์ ถือว่าเป็นเสาหลักของธรรมาภิบาลที่ดี รัฐบาล

ท้องถิ่นต้องมีการตั้งใจอย่างมุ่งมั่นต่อการสร้างสถาบันประกอบด้วยความโปร่งใสและความซื่อสัตย์ หมายถึงว่า สภาท้องถิ่นและคณะผู้ว่าราชการจังหวัดต้องมุ่งมั่นในการสร้างองค์กรด้วยตนเองให้เกิดเป็นรัฐบาลที่โปร่งใสและเปิดกว้าง ที่มีการตรวจสอบได้ทั้งคณะกรรมการภายในและภายนอกตามระบบกฎหมายอื่น ๆ เพื่อความโปร่งใสและความซื่อสัตย์ของรัฐบาลท้องถิ่น

5.2.8 มาตรการต่อต้านการทุจริต และเหลื่อมล้ำอำนาจ เป็นภาระหน้าที่ของสถาบัน

สาธารณะทุกชั้น เอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชน สู่การสร้างสังคมโดยโปร่งใส ยุติธรรมเพื่อรับรองการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนและเสมอภาค รัฐบาลท้องถิ่นที่เกิดมาจากการเลือกตั้งต้องแสดงการตรวจสอบได้จากประชาชน การเหลื่อมล้ำอำนาจไม่สามารถเกิดขึ้นในพื้นที่การควบคุมของท้องถิ่นตามกฎหมายของการบริหารรัฐบาลราชธานี จังหวัด เมือง อำเภอ แขวง (กระทรวงมหาดไทยแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา, 2019)

สรุปได้ว่าการพัฒนาการกระจายอำนาจแบบประชาธิปไตย ที่ได้กล่าวมาข้างบนนี้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างยิ่งที่ไม่สามารถข้ามขั้นตอน หรือไม่ปฏิบัติในประการใด จะทำให้มีผลกระทบต่อการดำเนินการบริหารแบบประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นอย่างเด่นชัด

6. การปฏิรูปการกระจายอำนาจด้านเศรษฐกิจสังคม

การปฏิรูปการกระจายอำนาจสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคมของราชอาณาจักรกัมพูชา มีการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลที่มีการประสานกันอย่างเป็นระบบเช่น หลักธรรมาภิบาลที่ดี สุ่มงหมาย การปฏิรูปด้านต่อต้านคอร์รัปชัน การปฏิรูปด้านกฎหมายและตุลาการ การปฏิรูปการบริหารหน่วยงานภาครัฐและการกระจายอำนาจ และการปฏิรูปด้านกองทัพเฉพาะการถอนกำลังทัพ ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการปฏิวัติโนบายด้านกระจายอำนาจของรัฐบาลที่มีการปฏิรูประบบการกระจายอำนาจเพื่อให้มีส่วนร่วมมากขึ้นในระบบประชาธิปไตยระดับท้องถิ่น การลดความยากจน พิเศษคือการกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า(Royal Government of Cambodia, 2004) จึงมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของการปฏิรูปการกระจายอำนาจเพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

6.1 การสร้างคณะกรรมการแห่งชาติสำหรับการพัฒนาแบบประชาธิปไตยในระดับรัฐบาล

ท้องถิ่น (National Committee for sub-national Democratic Development - NCDD)

NCDD ได้สร้างขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ในเดือน ธันวาคม ปีค.ศ. 2008 เพื่อประสานงานและนำพาการดำเนินการตามกฎหมายประกอบของรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการชาตินี้มีสมาชิกจำนวน 16 กระทรวง หน่วยงานและประธานคือกระทรวงมหาดไทย กับอีกสองรองประธานคือกระทรวงเศรษฐกิจและการคลังสำนักคณะรัฐมนตรี พร้อมกับกระทรวงเป็นสมาชิกภาพเป็นรัฐมนตรีหรือรองรัฐมนตรี ในการดำเนินการกิจกรรมปฏิรูปการกระจายอำนาจ คณะกรรมการแห่งชาติ(NCDD) การมีพันธกิจ และบทบาทตามพระราชกฤษฎีกาเช่นการจัดรูปแบบและปฏิบัติงานตามกฎหมายการบริหารราชธานี จังหวัด กรุง แขวง กฎหมายการบริหารตำบล เขต กฎหมายการบริหารระบบการคลังสาธารณะและกฎหมายระบบการคลังและการบริหารทรัพย์สินของรัฐบาลท้องถิ่น มีแผนการกิจกรรมและแผนการงบประมาณประจำปี มีการจัดระเบียบและวางแผนการการมอบอำนาจสู่ระดับท้องถิ่น มีบูรณาการแผนงานและงบประมาณกระทรวงต่าง ๆในระดับท้องถิ่นและการบริหารเป็นงบประมาณของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น สามารถแก้ไขกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ของท้องถิ่น มีการประสานงานกฎหมายการคลังการบริหารส่วนท้องถิ่นฉบับใหม่กับกระทรวงเศรษฐกิจและการคลัง จึงพัฒนานโยบายส่งข้าราชการไปทำงานในระดับท้องถิ่นและแก้ไขกฎหมายที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานของข้าราชการมีการตรวจ สอบงานของกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของการกระจายอำนาจพร้อมทบทวน และแก้ไขต่อเขตพื้นที่ของการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะสำหรับการบริหารส่วนเทศบาลเมือง แล้วสนับสนุนการสร้างศักยภาพการบริหารส่วนท้องถิ่นมีระดมความคิดเห็นและประสานงานกับการสนับสนุนจากองค์กรไม่แสวงหากำไรต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาการกระจายสู่ท้องถิ่นมีการรวบรวมทรัพยากรทั้งในประเทศ และต่าง ประเทศเพื่อแสวงหาการพัฒนาการปฏิรูปการกระจายอำนาจ การถ่ายโอนอำนาจ การบริหาร ทรัพย์สินต่าง ๆ จากศูนย์กลางไปสู่การบริหารงานสภาท้องถิ่นใหม่ แล้วต้องรายงานประจำปี

ต่อรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับความคืบหน้าในการดำเนินการปฏิรูปการกระจายอำนาจ กระทรวงและหน่วยงานกับการบริหารส่วนภูมิภาคทั้งหมดจำเป็นต้องดำเนินการตามการตัดสินใจของNCDD และในกรณีที่ไม่สามารถทำได้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจตัดสินใจขั้นสุดท้าย ความล้มเหลวในการดำเนินการใด ๆ การตัดสินใจของ (NCDD) จะถูกอ้างถึงกระทรวงมหาดไทยเพื่อบังคับให้มีการดำเนินการตามกฎหมาย (Tariq H. Niazi, 2011)

6.2 การปฏิรูปเศรษฐกิจสังคม

รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาได้ปฏิรูปเศรษฐกิจสังคมแบบใหม่ล่าสุดในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 2021 คือนโยบายเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล เป็นวิสัยทัศน์สำหรับการสร้างหลักกระตุ้นเป็นที่ยอมรับ และการปฏิวัติทางดิจิทัลในทุกมุมมองในสังคมไม่ว่าภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ เพื่อกระตุ้นเพิ่มขึ้นด้านเศรษฐกิจและเสริมสร้างสวัสดิการสังคมโดยพึ่งพามิติใหม่คือ New Normal ซึ่งทำให้ราชอาณาจักรกัมพูชาเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมสู่ระดับการพัฒนาสูงเมื่อปีค.ศ.2015 ราชอาณาจักรกัมพูชาได้สร้าง และดูแลอย่างยั่งยืนด้านเศรษฐกิจศาสตร์มหาภาค และพัฒนาภาคเอกชนให้มีชีวิตชีวามากขึ้นตามการส่งเสริมบรรยากาศธุรกิจและการลงทุนเป็นแนวทางการสร้างงานทุกมิติพร้อมกระตุ้นเศรษฐกิจได้สำเร็จผลอย่างดียิ่งในอัตราเฉลี่ยประชากรชาติประจำปี 7% ซึ่งได้นำพาเศรษฐกิจของประเทศสู่รายได้ปานกลางต่ำ ดังนั้นได้มอบโอกาสให้มีการลงทุนสาธารณะมากขึ้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการป้องกันดูแลสังคม การลดอัตราความยากจนอย่างต่อเนื่องสู่กับความไม่เสมอภาคมีลักษณะยิ่งเล็กลง (สมเด็จ ฮุน เซน กล่าว, 2021) การขับเคลื่อนโดยการส่งออกเสื้อผ้าสำเร็จรูปและการท่องเที่ยว เศรษฐกิจของกัมพูชามีอัตราการเติบโตที่แท้จริงโดยอัตราเฉลี่ยรายได้ประชาชาติที่ 7.7%ระหว่างปี ค.ศ.1998 ถึง ปี ค.ศ.2019 ทำให้เป็นหนึ่งในประเทศเศรษฐกิจที่เติบโตเร็วที่สุดในโลกอย่างไรก็ตามกัมพูชากำลังประสบกับการฟื้นตัวของกรณี COVID-19 ซึ่งทำให้การฟื้นตัวช้าลง โดยเฉพาะภาคบริการ การก่อสร้าง และอสังหาริมทรัพย์ การปรับประมาณการการเติบโตในปี ค.ศ.2021 ลงเหลือ 2.2%แม้ว่าการส่งออกที่แข็งแกร่งจะได้รับแรงสนับสนุนจากสถานะความต้องการภายนอกที่ปรับตัวดีขึ้นก็ตาม แล้วครัวเรือนประมาณ 45เปอร์เซ็นต์ยังคงประสบปัญหา ด้านการเงิน สูญเสียรายได้ในเดือนมีนาคม ปีค.ศ.2021 การหยุดชะงักของกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากมาตรการที่เข้มงวดในการควบคุมการระบาดได้นำไปสู่การตกงานหรือลดชั่วโมงการทำงานส่งผลให้รายได้ครัวเรือนลดลง ส่วนการปิดโรงเรียนส่งผลกระทบต่อการศึกษาตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม ปี ค.ศ.2021 โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนยากจนที่เข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลได้จำกัดซึ่งทำให้สุขภาพ และการศึกษาร่วมทั้งการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมยังคงเป็นความท้าทายที่สำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น ราชอาณาจักรกัมพูชายังคงมีช่องว่างด้านโครงสร้างพื้นฐานสูงและจะรับประโยชน์จากความเชื่อมโยง การลงทุนมากขึ้นในโครงสร้างพื้นฐานทั้งในชนบทและในเมือง การกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจที่หลากหลายจึงต้องมีการสนับสนุนการประกอบการ การขยายการใช้เทคโนโลยีและสร้างทักษะใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานที่เกิดขึ้นใหม่ (World bank, 2021)

การปฏิรูปที่สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกัมพูชาเพื่อการเติบโตด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันจัดการความมั่งคั่งของทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและปรับปรุงการเข้าถึงคุณภาพ และการเข้าถึงบริการสาธารณสุขอย่างเท่าเทียมกัน สถาบันสาธารณะที่รับผิดชอบและตอบสนองจะมีความสำคัญต่อการตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของพลเมืองแล้วภาคเอกชนและคุณภาพของทุนมนุษย์จะมีความสำคัญสูงสุดในการบรรลุเป้าหมายของกัมพูชาในการไปถึงสถานะเศรษฐกิจสังคมของประชาชนที่มีรายได้ปานกลางสูงภายในปี ค.ศ. 2030

7. ทิศทางของการกระจายอำนาจในราชอาณาจักรกัมพูชา

มุมมองของการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ปฏิบัติภายใต้รูปแบบการกระจายอำนาจ และการกระตุ้นเศรษฐกิจสังคมด้านอุตสาหกรรม ส่วนการปฏิรูปกระจายอำนาจ ได้ทำความเข้าใจอย่างกว้างขวาง และเจาะลึกถึงระบบธรรมาภิบาลของการปฏิรูปการกระจายอำนาจ เช่น การปฏิรูปการบริหารการคลังสาธารณะ การปฏิรูปการบริหารหน่วยงานราชการ การปฏิรูปกฎหมายและระบบยุติธรรม

7.1 ทิศทางของการปฏิรูปการบริหารหน่วยงานราชการระดับท้องถิ่นในช่วงเวลา 10 ปี (2021-2030)

มุมมองหลักเพื่อการพัฒนาบริการสาธารณะ คือการที่ประชาชนต้องได้รับบริการสาธารณะและผลประโยชน์จากการพัฒนาท้องถิ่นที่มอบโดยรัฐบาลท้องถิ่นประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมที่ดีและเสมอภาคทางสังคม เพื่อมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจของเป้าหมายที่กว้างขวางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาติ เปลี่ยนแปลงราชอาณาจักรกัมพูชาให้เป็นราชอาณาจักรที่มีรายได้ปานกลางสูง ภายในปี ค.ศ.2030 เป้าประสงค์ของการพัฒนาทิศทางการปฏิรูปนี้คือ ส่งเสริมการมอบบริการและการพัฒนาประกอบด้วยประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อมที่ดี เสมอภาคและยุติธรรม ตามการปรับปรุงระบบธรรมาภิบาลของรัฐบาลท้องถิ่น และการแก้ไขดำเนินการมอบบริการและคุณภาพบริการ เพื่อมีส่วนร่วมในการกำจัดความยากจนและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เป้าหมายของการปฏิรูปคือเน้นถึง โครงสร้างและระบบธรรมาภิบาลของรัฐบาลท้องถิ่นมีลักษณะทันสมัย เอกราช โปร่งใส ประสิทธิภาพและตรวจสอบได้ในการมอบบริการสาธารณะ และการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการตอบสนองตามความต้องการอาทิของประชาชนในท้องถิ่น รัฐบาลท้องถิ่นมีสิทธิอำนาจเหมาะสมและศักยภาพพอเพียง สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ทั้งหลายภายใต้การตรวจสอบจากสภาท้องถิ่นเพื่อนำมาถึงการตรวจสอบต่อประชาชน

7.2 โครงสร้างและบทบาทของรัฐบาลท้องถิ่นในการกระจายอำนาจ การสร้างโครงสร้าง บทบาท และระบบการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถาบันของรัฐบาลท้องถิ่น การแบ่งงานกับการรับผิดชอบระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นและกระทรวงสถาบันรัฐบาลกลางและระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นการมอบบทบาทให้รัฐบาลท้องถิ่น ต้องเกิดขึ้นตาม หลักการที่กำหนดว่าบริการสาธารณะอื่น ๆ ต้องมอบให้การบริหารระดับใดที่สามารถมีประสิทธิภาพด้านเศรษฐกิจสูงสุดและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างดีที่สุด ซึ่งต้องรับรู้ระบบการบริหารงานระดับรัฐบาลราช

ธานีจะเปลี่ยนเป็นรัฐบาลกรุงเมโทรโพลิเตน (Metropolitan) รัฐบาลจังหวัดจะเปลี่ยนเป็นรัฐบาลภูมิภาค รัฐบาลกรุงและรัฐบาลอำเภอ จะเปลี่ยนเป็นรัฐบาลท้องถิ่น รัฐบาลตำบลและแขวง จะเปลี่ยนเป็นรัฐบาลท้องถิ่นเช่นกัน

7.3 การบริหาร และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของรัฐบาลท้องถิ่น ในปีค.ศ.2030 รัฐบาลท้องถิ่นจะมีบุคลากรพอเพียงพร้อมกับมีศักยภาพ ทักษะ และประสบการณ์ทำงาน ซึ่งบุคลากรทุกคนต้องมีแผนการกิจกรรมประจำปี มีการประเมินผลประจำปีด้วย

7.4 ทรัพยากรการคลังของรัฐบาลท้องถิ่น จะได้รับทรัพยากรการคลังตามขอบเขตที่เหมาะสมต่องานที่ต้องจ่ายตามปริมาณและประเภทการจ่ายส่วน รายได้จากท้องถิ่นต้องเพิ่มขึ้นให้รัฐบาลท้องถิ่นซึ่งรัฐบาลจะมอบการเงินเพิ่มเพื่อลดช่องว่างระหว่างพื้นที่ชุมชนและพื้นที่ชนบท

7.5 การจัดแผนการ และงบประมาณของรัฐบาลท้องถิ่น

ปฏิบัติตามระบบงบประมาณงาน เพื่อนำพาถึงงบประมาณนโยบายของรัฐบาลท้องถิ่นอื่น ๆ และนโยบายของรัฐบาลกลาง

7.6 รัฐบาลดิจิทัล (E-Government)

ต้องถือปฏิบัติเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นกิจจำเป็นของตนเอง และก้าวไปปฏิบัติต่อทุกกิจการทั้งหมดตามศักยภาพ และทรัพยากรของรัฐบาลท้องถิ่น

7.7 การรับได้ข่าว โปร่งใส และการตรวจสอบ

ประชาชนได้รับข่าวสาร พร้อมกับความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับบทบาท และการรับผิดชอบของรัฐบาลท้องถิ่น เฉพาะสภาท้องถิ่น การรับบริการสาธารณะ มาตรฐานการมอบบริการสาธารณะ แผนการกิจกรรม และทรัพยากรอื่น ๆ ของรัฐบาลท้องถิ่น เข้าใจสิทธิของตนเองในการมีส่วนร่วมการออกความคิดเห็น การปฏิบัติ การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล มากกว่านี้ประชาชนจะมีความรู้ชัดเจนต่อพื้นที่และระเบียบในการทำหนังสือร้องต่อรองตามกฎหมาย ซึ่งทำให้ความเข้าใจในระดับท้องถิ่นต้องตรวจสอบ และการกระตุ้นการปฏิบัติระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น (NCDD, 2020)

8. สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การปฏิรูปการกระจายอำนาจของราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน ที่มี การพัฒนาด้านกฎหมาย รูปแบบ ปรับปรุงการกระจายอำนาจ ตลอดจนสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมและฟื้นฟูเศรษฐกิจซึ่งสอดคล้องกับการสร้างกรอบนโยบายเศรษฐกิจ และสังคม ดิจิทัลกัมพูชา(2021-2035)ส่วนการปฏิรูปการกระจายอำนาจได้สร้างแนวทางการพัฒนาการบริหารส่วนท้องถิ่น ตามหลักประชาธิปไตยเป็นระยะที่สอง(2021-2030) ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาระดับชาติที่จะพัฒนา ราชอาณาจักรกัมพูชา ให้กลายเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางสูงในปี ค.ศ.2030 และจะเป็นประเทศพัฒนาในปี ค.ศ.2050 ตามลำดับ การปฏิรูปการกระจายอำนาจต้องมีการสนับสนุนอย่างยิ่งจากรัฐบาลกลางในการถ่ายโอน

อำนาจสู่ท้องถิ่น จึงเป็นปัจจัยจูงใจให้รัฐบาลท้องถิ่นมีการกระตือรือร้นในการกระตุ้นเศรษฐกิจสังคมของชุมชน ให้มีการพัฒนามากขึ้นและมีการบริหารอย่างโปร่งใสในการดำเนินการบริหารงาน พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลท้องถิ่นให้เป็นตัวแทนของประชาชนด้วยความมั่นใจ เพราะระบบการกระจายอำนาจตามหลักประชาธิปไตยต้องเปิดกว้างให้ประชาชนและสังคมมีส่วนร่วมมากที่สุด ซึ่งยอมรับให้ได้กับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมแบบใหม่ของโลกาภิวัตน์ ของบริบทสังคมในมิติแบบปกติใหม่ (New Normal) ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่มีโรคระบาดอุบัติใหม่คือ COVID-19 ในทำนองเดียวกันคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญสูงสุดในการบรรลุเป้าหมายของการปฏิรูปการกระจายอำนาจในระดับท้องถิ่น การตรวจสอบประเมินผลของการปฏิบัติการในส่วนท้องถิ่นยังมีข้อจำกัดเรื่องความชัดเจนชัดเจนและความโปร่งใส จึงเหมือนบริบทของประเทศญี่ปุ่นเมื่อครั้งเป็นประเทศกำลังพัฒนา ในอดีตตามรายงานของ Japan International Cooperation Agency – JICAว่าประเทศกำลังพัฒนาที่มีระบบราชการส่วนท้องถิ่นหรือระบบติดตามและประสานงานยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ในแบบการแยกอำนาจการกระจายอำนาจเพราะยังมีความเกี่ยวข้องมากพอสมควรกับการเมืองที่เหนือการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่น การแยกอำนาจไม่ได้ทำให้มีผลต่อการมีส่วนร่วม การตัดสินใจต่อกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนของประชาชนหรือของข้าราชการ ส่วนการบูรณาการของรัฐบาลกลางสามารถสนับสนุนการเสริมอำนาจได้ของรัฐบาลท้องถิ่นเพิ่มทรัพยากรสาธารณะให้มีการประสิทธิภาพมากขึ้นทุก ๆ ด้านเป็นการรวมกันเพื่อการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงต้องใช้ศักยภาพของข้าราชการในการแก้ปัญหาเหล่านั้นตามหลักกฎหมาย และการเจรจาตามความเหมาะสมของสถานการณ์ อย่างไรก็ตามการปฏิรูปการกระจายอำนาจจนถึงผลประโยชน์ร่วมของสาธารณะที่ผ่านมารัฐบาลได้เผชิญอุปสรรคและยังลองผิดลองถูกอยู่ ตลอดจนมาจนกระทั่งถึงจุดนี้เป็นการมุ่งมั่นตั้งใจอย่างสูงของรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องพิเศษคือคณะกรรมการแห่งชาติสำหรับการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นซึ่งนับเป็นสถาบันหลักในการดำเนินการปฏิรูปการกระจายอำนาจในช่วงที่ผ่านมาของราชอาณาจักรกัมพูชา

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การกระจายอำนาจเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้เขียนขอเสนอแนวทางปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

1. ควรจัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านกฎระเบียบการปฏิรูปการกระจายอำนาจต่อข้าราชการส่วนท้องถิ่นทุกระดับชั้นโดยทำความเข้าใจในด้านที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายให้ตรงกันระหว่างผู้ออกนโยบายกับผู้ปฏิบัติการตามนโยบายเพื่อการปฏิรูปการกระจายอำนาจสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมได้สำเร็จลุล่วงตามเป้าประสงค์ที่กำหนด
2. ปรับปรุงกฎหมาย และโครงสร้างการบริหารให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัตินโยบายการกระจายอำนาจ

3. การถ่ายโอนอำนาจ ทรัพยากรและภารกิจสู่ท้องถิ่นจากศูนย์กลางต้องมีการชี้แจงให้ชัดเจนต่อการปฏิบัติและขอบเขตของการตัดสินใจเพื่อการตอบสนองความต้องการของประชาชนและเหมาะสมกับภูมิศาสตร์พื้นที่

4. แนะนำในระบบสายตรงในการบริหารและเปิดเผยให้ประชาชนได้เผยแพร่เกี่ยวกับการกระจายอำนาจตามลักษณะเป็นรูปธรรม และทางสื่อสังคมต่าง ๆ ให้มีลักษณะกว้างขวางมากขึ้น

5. ส่งเสริมการประยุกต์ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาในการปฏิบัติงานในหน่วยงานท้องถิ่น จึงต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life long learning) เพื่อการพัฒนาด้านวิชาการในการมอบบริการสาธารณะให้ประชาชน

6. การบริหารส่วนท้องถิ่นต้องมีความเข้มแข็งต่อการตัดสินใจต่าง ๆ ในขอบเขตอำนาจของตนเอง เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนให้มีความเจริญกว่าหน้าที่สอดคล้องกับสภาพเป็นจริงของท้องถิ่น จึงทำให้ลดลงการแทรกแซงอำนาจต่าง ๆ จากรัฐบาลส่วนกลาง

7. ควรมีทั้งการบูรณาการและแยกออกจากกันในการปฏิรูปการกระจายของราชอาณาจักรกัมพูชา เพื่อให้มีการปฏิบัติที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้

การอภิปราย และข้อเสนอแนะในครั้งนี้เป็นการสนับสนุนแนวคิดต่อความก้าวหน้าโดยไม่หยุดนิ่งของการบริหารประเทศแบบประชาธิปไตยของผู้นำปัจจุบันต่อการพัฒนาราชอาณาจักรกัมพูชาสู่ระดับโลกในอนาคต และรัฐบาลมีการเปิดกว้างต่อการลงทุนจากต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมให้มีการเจริญเติบโต และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนบทความวิชาการฉบับนี้มีโอกาสที่ดี เนื่องจากได้รับทุนการศึกษาในโครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราชอาณาจักรกัมพูชา ด้านการศึกษาตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งผู้เขียนขอแสดงความสำนึกในพระกรุณาธิคุณอย่างยิ่ง ของพระองค์ที่ได้มอบทุนการศึกษาอันล้ำค่า ให้ผู้เขียนได้มาศึกษาต่อในระดับดุขฎิบัณตติต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณต่อสมาคมประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย (Public Administration Association of Thailand - PAAT) ที่ได้ให้ผู้เขียนได้มีส่วนร่วมในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13 นี้เป็นเกียรติอย่างสูงที่ได้เข้าร่วมพร้อมกับการนำเสนอผลงานวิชาการที่มีมุมมองต่อการศึกษาพัฒนาความรู้เกี่ยวกับสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และการประยุกต์ใช้กับการบริหารภาครัฐให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

ผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณต่อมหาวิทยาลัยนครพนมที่ได้อำนวยความสะดวกต่อการจัดการดำเนินการการประชุมวิชาการระดับชาติในครั้งนี้

สุดท้ายผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณต่อหลักสูตรปรัชญาดุขฎิบัณตติต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่สนับสนุนทุก ๆ ด้าน ในการทำให้การศึกษาค้นหาและเขียนบทความวิชาการฉบับนี้ให้สมบูรณ์และสำเร็จลุล่วง

ชุกเฮียง แมน

Sokheang Men

ตุลาคม พ.ศ. 2564

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย (2019). การบริหารเมืองแบบการกระจายอำนาจ การจัดระบบบริหารในกัมพูชาแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา.
- กระทรวงมหาดไทย (2019). การบริหารเมืองแบบการกระจายอำนาจ การปฏิรูปการกระจายอำนาจแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา.
- กฎของการบริหารภาครัฐระดับตำบลและแขวง (2001), โครงสร้างการบริหารตำบล สังกัดบทที่3 มาตรา 31 รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา.
- คำแนะนำเลข 02 (2018). การส่งเสริมการดำเนินการกระจายอำนาจ ของรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา รัฐธรรมนูญ (1993) บทที่๑ มาตราที่๔, แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา.
- รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา (2006). กฎหมายการเลือกตั้งสภาตำบล สังกัดมาบทที่1 มาตรา1ถึง3 แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา.
- รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา (2009). กฎหมายการเลือกตั้งสภาราชาชนี สภาจังหวัด สภาเมือง/กรุง สภาอำเภอ สภาแขวง มาบทที่1 มาตรา 1 ถึง 4 แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา.
- สมเด็จ ฮุน เซน (2021). คำนำของขอบเขตหลักนโยบายเศรษฐกิจ และสังคมดิจิทัลกัมพูชา รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา.
- สุมาลย์ ชาวนา (2011). การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นญี่ปุ่น, จดหมายข่าวสถาบันพระปกเกล้า , ปีที่ 12 ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน พ .ศ.2554 , หน้า 7.
- Aleksander Moisiu (2014). Decentralization and the Increased autonomy in Local Governments Published by Elsevier Ltd.
- Japan International Cooperation Agency (JICA) (2001). Government Decentralization Reforms in Developing Countries Institute for International Cooperation.
- Kevin Ponniah, (2018). Timeline A chronology of key events, BBC News Cambodia profile Published: 28 July 2018.
- Ministry of Interior (2008). Situational Analysis of Provincial/Municipal and District/Khan Administration in Cambodia, Royal Government of Cambodia.
- NCDD (2020). แนวทางการพัฒนาการบริหารส่วนท้องถิ่นตามหลักประชาธิปไตย เป็นระยะที่สอง รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา.
- Royal Kram (2001). Administrative Management of the district Sangkat, Monarchy of Kingdom of Cambodia.

Royal Government of Cambodia (2004). Review of Decentralization Reform in Cambodia: Policy and Practices, The National Committee for Support to Communes (NCSC).

Tariq H. Niazi (2011). Deconcentrating and Decentralization Reform in Cambodia, Asian Development Bank (ADB).

United Nations (2003). the Peace and Security Section of Department of Public Information (DPI) in cooperation with the Department of Peacekeeping Operations.

World Bank (2021). The World Bank in Cambodia,
<https://www.worldbank.org/en/country/cambodia/overview>

World Bank (2021). country and lending group,

Source:<https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>

สมรรถนะที่จำเป็นกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่⁵⁵
Essential Competencies to Practitioner Success of Accountants in the New Normal Era

ภูริชาติ พรหมเต็ม⁵⁶
Phurichart Promtem

วันรับบทความ 24 พฤศจิกายน 2564

วันแก้ไขบทความ 15 ธันวาคม 2564

วันตอบรับบทความ 24 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะที่จำเป็นกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักบัญชีของกิจการห้างหุ้นส่วนจำกัดในจังหวัดยะลา จำนวน 181 ราย เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ซึ่งทดสอบความถูกต้องโดยผู้เชี่ยวชาญ และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคมีค่าระหว่าง 0.879-0.929 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัย พบว่า สมรรถนะด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด ความฉลาดรู้ทางดิจิทัล ความฉลาดรู้ทางข้อมูล และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของนักบัญชี และข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มตัวแปรเพื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์และผลกระทบที่มีต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ศึกษากลุ่มตัวอย่างอื่นที่ไม่ใช่นักบัญชี เช่น ผู้สอบบัญชีภาษีอากร ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต และศึกษาตัวแปรแทรกซ้อน อาทิ สภาพแวดล้อมภายในองค์กร

คำสำคัญ: สมรรถนะ ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน นักบัญชี ยุคความปกติใหม่

⁵⁵ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร ครั้งที่ 13 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตรแห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

⁵⁶ ภูริชาติ พรหมเต็ม, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, Phurichart Promtem, Yala Rajabhat University, Email address: Phurichart.p@yru.ac.th

ABSTRACT

This research aimed to analyze the relationship between essential competencies to practitioner success of accountants in the new normal era of limited partnership in Yala province. The samples were accountants of limited partnership in Yala province with a total of 181. The instrument used was a questionnaire, which was tested the accuracy by experts and the reliability by using Cronbach's Alpha coefficients with values between 0.879-0.929. The data were analyzed using statistics of multiple regression analysis and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient, at the 0.05 level of significance. It was found that the relationships among of Thinking-based solution, Digital literacy, Information literacy, Interpersonal savvy competencies and practitioner success of accountants were positively correlated at the 0.05 level of significance. The suggestion were 1) The variables should be added to test the relationship and impact of practitioner success. 2) The sample groups are others study, who are not accountants, such as tax auditors or Certified Public Accountant. 3) The studies are complex variables such as the internal environment of the organization.

Key Words: Competency, Practitioner Success, Accountants, New normal

บทนำ

ปัจจุบันเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ได้แพร่ระบาดไปทุกประเทศทั่วโลก ส่งผลให้แต่ละประเทศต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างทันท่วงที สำหรับประเทศไทยในช่วงเริ่มต้นหน่วยงานภาครัฐมีมาตรการขอความร่วมมือจากประชาชนลดกิจกรรมนอกบ้าน หลีกเลี่ยงการอยู่ในที่ที่มีผู้คนจำนวนมาก โดยภาครัฐเปิดตัวระบบการปฏิบัติงานที่เรียกว่า “Work From Home” ซึ่งส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรภาคธุรกิจในช่วงกว้างทั้งภาคการผลิต และการบริการ ดังนั้นองค์กรธุรกิจจึงต้องเร่งปรับรูปแบบการปฏิบัติงานเข้าสู่ยุคชีวิตการปฏิบัติงานปกติแบบใหม่ (New normal) องค์กรธุรกิจต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา (Covid-19) ต้องปรับรูปแบบของการจัดการธุรกิจที่เน้น

พัฒนากรอบสมรรถนะในการจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และเกิดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน (Colakoglu, 2011)

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยทางการบริหารที่มีคุณค่า และมีความสำคัญมากกว่าทรัพยากรใดๆ ทั้งนี้โดยธรรมชาติของมนุษย์สามารถพัฒนาสมรรถนะ (Competency) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถนำมาใช้พัฒนาการปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการองค์กร เป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์กรให้สามารถผลิตผลงานที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกลยุทธ์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรมนุษย์ที่ปฏิบัติงานด้านบัญชี ที่รูปแบบการปฏิบัติงานมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจเกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น การพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมโยงเครือข่ายครอบคลุมทั่วโลก ทำให้สังคมเกิดการรวมศูนย์เป็นหนึ่งเดียว (Barac, 2009) และการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสมรรถนะของนักบัญชี สำหรับวิชาชีพทางการบัญชีได้ตอบรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ โดยการพัฒนารอบสมรรถนะที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานในวิชาชีพบัญชี ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ เข้าสู่มาตรฐานวิชาชีพทางการบัญชี (Palmer, Ziegenfuss and Pinsker, 2004)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัย สมรรถนะที่จำเป็นกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่ของห้างหุ้นส่วนจำกัดในจังหวัดยะลาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะที่จำเป็นกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่ ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะของนักบัญชีให้มีความรู้ ความสามารถที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปในยุคดิจิทัลและความปกติใหม่ เพื่อสามารถเพิ่มความสำเร็จในงานและนำองค์กรธุรกิจสู่การบรรลุเป้าหมายต่อไปในอนาคต

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การศึกษาเชิงแนวคิดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แสดงให้เห็นถึงสมรรถนะต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นวิธีการหรือกระบวนการในการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทักษะที่ดีให้กับบุคคลด้วยวิธีการต่างๆ ให้บุคคลมีคุณภาพและส่งผลให้งานขององค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีหลักการเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานตามที่ต้องการ และทุกคนได้รับการพัฒนาที่เท่าเทียมกันเพื่อให้เกิดความสำเร็จขององค์กร (รัชจิกร จิตวัฒนานนท์, 2021) ซึ่งจากการศึกษาของ Panjan et al., (2021) ได้ศึกษาการ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์สำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมวิสาหกิจในวิถีปกติใหม่ (New Normal) ของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญมากในทุกๆ องค์กร เพราะสามารถสะท้อนความสำเร็จของกิจกรรมในองค์กร ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถทำได้ด้วย องค์ประกอบทั้ง 5 ประการ คือ 1) การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ 2) การสรรหาและคัดเลือกทรัพยากร 3) การรักษาบุคลากร 4) การใช้ทรัพยากรมนุษย์ และ 5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นอกจากนี้การศึกษาของ Surichutchaiyun (2016) ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ตามฐานสมรรถนะที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของ พนักงาน กรณีศึกษาบริษัทน้ำมัน และก๊าซในประเทศไทย ซึ่งมุ่งศึกษาไปที่ระดับของสมรรถนะหลักและการจัดการ ทรัพยากรมนุษย์ตามสมรรถนะ ผลการศึกษาพบว่า การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรม การพัฒนา การจัดการ ประสิทธิภาพ การจัดการอาชีพ และการจัดการรางวัล ส่งผลต่อสมรรถนะหลักภายในบริษัทน้ำมัน และก๊าซใน ประเทศไทย

สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน

สมรรถนะ หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานโดยมีทักษะ (skills) ความรู้ (knowledge) และ ทักษะคติในงาน (work attitude) (Saban et al., 2020) นอกจากนี้ สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติอื่นที่มีเพื่อให้ได้พฤติกรรมที่ต้องการในอนาคต (รัชจิกร จิตวัฒนานนท์, 2021) สำหรับ งานวิจัยนี้ สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ความสามารถของบุคคลในการคิดเชิงระบบ ความฉลาดรู้ทางดิจิทัล ความ ฉลาดรู้ทางสารสนเทศ ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด และความสามารถในการรับมือกับ สถานการณ์ความไม่แน่นอน สมรรถนะ (Competency) มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานและมีความสำคัญกับ บุคลากรซึ่งสะท้อนให้เห็นการปฏิบัติงานที่เป็นมืออาชีพ และสามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้กับ องค์กร หลายองค์กรจึงมุ่งพัฒนาฝึกอบรม เพื่อสามารถนำมาปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากร ทั้งนี้ การพัฒนา สมรรถนะของบุคลากรทำให้เกิดผลกำไรหรือรายได้ขององค์กร (Asree, Zain and Razalli, 2010) และทำให้ บุคลากรเกิดความก้าวหน้าในงาน (Caniels and Kirschner, 2010) นอกจากนี้ ในสถานการณ์วิกฤตต่างๆ บุคลากรที่มีความสามารถจะปฏิบัติงานได้ดีกว่าพนักงานที่ขาดสมรรถนะ (Puteh, Kaliannan and Alam, 2016) ดังนั้น การมีสมรรถนะทำให้ผลงานมีความโดดเด่น โดยทั่วไป สมรรถนะของบุคลากรในองค์กร สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) สมรรถนะความเป็นผู้นำ 2) สมรรถนะในการบริหารจัดการ และ 3) สมรรถนะที่จำเป็นในการ ปฏิบัติงาน (Ozcelik and Ferman, 2006)

ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด

การจัดการปัญหา เป็นการแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานของบุคคลซึ่งต้องอาศัยกระบวนการคิดที่เป็น ระบบ และต้องคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้ความรู้และความสามารถในการจัดปัญหาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

อย่างไรก็ตามในการจัดการปัญหาได้เป็นเรื่องง่าย บุคคลต้องฝึกอบรมเพื่อจัดการกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยวิธีการที่เหมาะสม ฉะนั้น กระบวนการในการคิดเพื่อควบคุมและแก้ปัญหาจึงมีความสำคัญซึ่งหากจัดการปัญหาได้อย่างเหมาะสมไม่เพียงทำให้ปัญหาในปัจจุบันหมดไปแต่ยังทำให้การแก้ไขปัญหในอนาคตมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Koray and Azar, 2008) การคิดแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพต้องอาศัยความสามารถและความแตกต่าง ซึ่งความคิดที่แตกต่างจะช่วยให้บุคคลสามารถระบุปัญหาและวิธีการจัดการปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ (Basadur, 1994) งานวิจัยนี้ การจัดการปัญหามุ่งเน้นการคิด หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้ความคิดหรือกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล

ปัจจุบันความรู้ทางด้านสารสนเทศและการรู้เท่าทันดิจิทัลได้รับการกล่าวถึง โดยความฉลาดรู้ทางดิจิทัลโดยทั่วไป เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและการเข้าถึงเครือข่าย การจัดการ การบูรณาการ การประเมิน การสร้างข้อมูลสำหรับปฏิบัติงานภายใต้สังคมสารสนเทศ (information society) (Javorsky and Horvath, 2014) สำหรับความฉลาดรู้ทางดิจิทัล Park (2017) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence) หรือ DQ ชุดของความสามารถด้านการรับรู้ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ที่จะทำให้นักในยุคดีジタル (Digital Citizens) สามารถเผชิญหน้ากับความท้าทายและปรับตัวให้เข้ากับยุคดีジタル ซึ่งจากการศึกษาของ Milenkova and Lendzhova (2021) เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดิจิทัล และความฉลาดรู้ทางดิจิทัลในสภาวะวิกฤติทางสังคม โดยเน้นสาระสำคัญของการเป็นพลเมืองดิจิทัลในฐานะหนึ่งในโครงสร้างทางทฤษฎีและเชิงปฏิบัติที่เป็นรากฐานของสังคมโลก และผลการศึกษาของ DQInstitute (2017) พบว่า ผลรวมของความสามารถทางสังคม อารมณ์และองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อชีวิตยุคดีジタル มีความรู้ความสามารถทักษะและความสามารถในการปรับตัวอารมณ์และพฤติกรรมของผู้คนเพื่อรับมือกับความท้าทายและความต้องการของยุคดีジタル

ด้านความฉลาดรู้ทางสารสนเทศ

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีได้เปลี่ยนสภาพแวดล้อมร่วมสมัย (contemporary environment) วิธีคิด และการกระทำสิ่งต่างๆ ในองค์กร เช่น การแพร่กระจายของทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ ทำให้องค์กรมีแหล่งข้อมูลพร้อม แต่ในทางกลับกันทรัพยากรสารสนเทศเหล่านั้นอาจเป็นภัยคุกคามต่อองค์กร หรือแม้กระทั่งการใช้ชีวิตส่วนตัว ดังนั้นจากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นจะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลหรือองค์กรต้องสามารถรับรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นได้เมื่อต้องการข้อมูล รวมถึงความสามารถในการค้นหา การประเมิน และใช้ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับความฉลาดรู้ทางสารสนเทศ Abmad, Widen and Huvila (2020) ได้นิยามว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของความฉลาดรู้ทางข้อมูล เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของบุคคลในการ

ทำงานให้มีประสิทธิภาพ ได้มีการตั้งข้อสังเกตว่าในหลายองค์กรมีความเข้าใจเกี่ยวกับความฉลาดรู้ทางสารสนเทศ ในข้อมูลของพนักงานในระดับต่ำ (Cleverley et al., 2017) รวมถึงอาจทำให้เกิดปัญหาได้โดยเฉพาะใน สถานการณ์ที่มีข้อมูลใหม่ๆ เกิดขึ้น และความฉลาดรู้ทางสารสนเทศ มีผลเชิงบวกในการช่วยสร้างสรรคนวัตกรรม ในองค์กร (Abmad, Widen and Huvila, 2020) นอกจากนี้งานวิจัยของ Aju et al., (2020) การขาดการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในการฝึกจากสถานการณ์จริงจะส่งผลต่อความฉลาดรู้ทางสารสนเทศ

ด้านความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ (Dealing with ambiguity and risk)

ความคลุมเครือ (ambiguity) เกิดขึ้นเนื่องจากองค์กรและสมาชิกไม่สามารถนำวิธีการเดิมๆ มาใช้ใน ปัจจุบันได้ แต่ต้องสร้างแนวทางใหม่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดย ความคลุมเครือ ถือเป็นปัญหาขององค์กร เพราะบุคลากรส่วนใหญ่ขององค์กรขาดทักษะในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลง และความคลุมเครือเป็นสิ่งที่ไม่มีใครต้องการ (Shin, Taylor and Seo, 2012) เพราะความคลุมเครือทำให้เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ ซึ่งอาจจะได้รับ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์นั้นๆ และบุคลากรมักมีความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะ ส่งผลกระทบเชิงลบต่อองค์กร (Fugate, Kinicki and Prussia, 2008) ที่มักสร้างความเครียดให้เกิดขึ้น (Sarinopoulos et al., 2010) การดำเนินงานในสถานการณ์ที่คลุมเครือจึงอาจนำมาซึ่งความล้มเหลวขององค์กร ในการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (Wylson, 2016) โดยทั่วไปได้แบ่งความคลุมเครือ ไว้ 3 ส่วน คือ 1) สถานการณ์ ใหม่ที่ไม่คล้ายคลึงกับสิ่งที่เคยพบเห็นมาก่อน 2) สถานการณ์ที่ซับซ้อนมากยากต่อการประมวลผลและการทำความเข้าใจ และ 3) สถานการณ์ที่ขัดแย้งกัน (Nicolaidis and Katsaros, 2011)

ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

ประสิทธิภาพเป็นวิธีการและผลลัพธ์การดำเนินงานจากบุคคลหรือกลุ่มคนในองค์กร โดยผลการ ปฏิบัติงานสามารถแสดงให้เห็นถึงกระบวนการ ขั้นตอน และการปฏิบัติงานของพนักงาน ทั้งนี้ประสิทธิภาพจะสูง หรือต่ำนั้น สามารถพิจารณาได้จากความสำเร็จในการทำงาน (Novianita, 2017) วัฒนธรรมองค์กรมีความเชื่อ เกี่ยวกับแนวทางพฤติกรรมของพนักงาน และบุคลิกภาพ ซึ่งองค์กรให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีมา ประยุกต์ใช้ เช่น การส่งงานทางอินเทอร์เน็ต การติดต่อสื่อสารเพื่อให้การทำงานเกิดความรวดเร็วยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ความเป็นมืออาชีพในการปฏิบัติงานของพนักงาน มีความสำคัญต่อความมีประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร งานวิจัย Liu et al., (2015) ได้นิยามประสิทธิภาพการดำเนินงาน หมายถึง ความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มี อย่างจำกัดขององค์กรอย่างคุ้มค่าและให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย

นิยามศัพท์เฉพาะ

สมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะอื่นๆ ของนักบัญชีในกิจการห้างหุ้นส่วนจำกัดในจังหวัดยะลา ที่ทำให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

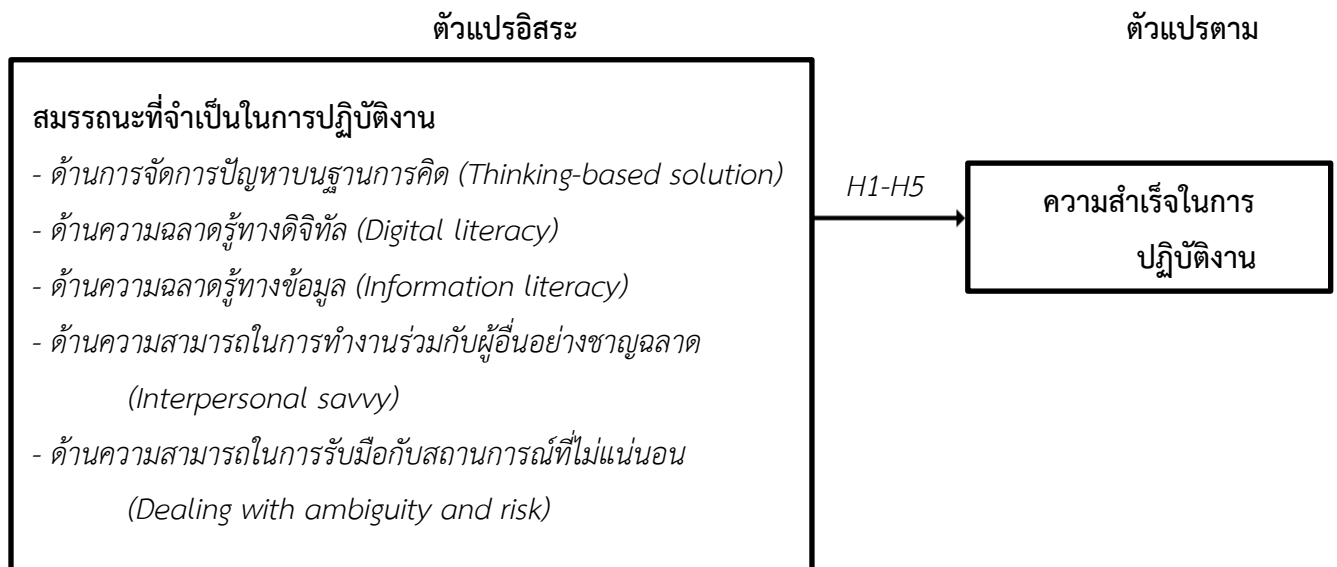
ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน หมายถึง การทำงานอย่างเต็มที่ของนักบัญชีในกิจการห้างหุ้นส่วนจำกัดในจังหวัดยะลา โดยมุ่งหวังให้งานที่ปฏิบัติประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ ภายใต้สถานการณ์ และระยะเวลาที่กำหนด

นักบัญชี หมายถึง ผู้จัดการงานบัญชีของกิจการห้างหุ้นส่วนจำกัดในจังหวัดยะลา โดยดูแลทั้งรายรับ รายจ่าย รายการเดินบัญชีให้ถูกต้องและทันเวลา เพื่อให้ทราบถึงผลการประกอบธุรกิจเกี่ยวกับกำไรและขาดทุน รวมถึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้บริหารทราบถึงผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของกิจการ

ยุคความปกติใหม่ หมายถึง รูปแบบการดำเนินกิจการในรูปแบบใหม่ของห้างหุ้นส่วนจำกัดในจังหวัดยะลาที่แตกต่างจากอดีต โดยต้องเปลี่ยนแปลงและก้าวทันสถานการณ์ เพื่อให้งานเกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้กำหนดให้สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานเป็นตัวแปรอิสระ และกำหนดให้ความสำเร็จในการปฏิบัติงานเป็นตัวแปรตาม และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรดังกล่าว ตามรูปภาพ 1

รูปภาพ 1: กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมุติฐานการวิจัย

H1: สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานบัญชีของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่

H2: สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัลมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานบัญชีของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่

H3: สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูลมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานบัญชีของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่

H4: สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาดมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานบัญชีของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่

H5: สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานด้านความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานบัญชีของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง (Sample Population) ที่ใช้ในการวิจัย คือ นักบัญชีของกิจการห้างหุ้นส่วนจำกัดในจังหวัดยะลา จำนวน 818 แห่ง โดยการจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากพาณิชย์จังหวัดยะลา ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 181 แห่ง ซึ่งคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร (Yamane, 1967) ที่ระดับนัยสำคัญ .05

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บด้วยตนเองจำนวน 181 ฉบับ แบบสอบถามได้รับตอบกลับ และตรวจสอบแล้วเป็นแบบสอบถามที่ถูกต้องและครบถ้วนจำนวน 181 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100.00 เมื่อเทียบกับจำนวนแบบสอบถามที่ส่งไปยังตัวอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Aaker et al., (2007) ได้นำเสนอว่าการส่งแบบสอบถามต้องมีอัตราตอบกลับอย่างน้อยร้อยละ 20 จึงถือว่ายอมรับได้ ทั้งนี้แบบสอบถามมี 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และตำแหน่งงาน ซึ่งมีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 ระดับสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานในยุคความปกติใหม่ ตอนที่ 3 ระดับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ซึ่งในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (Likert, 1967) และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

3. การวัดคุณลักษณะของตัวแปร โดยตัวแปรอิสระ คือ สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน สามารถจำแนกออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด ประกอบด้วย 5 ข้อคำถาม 2) ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล ประกอบด้วย 5 ข้อคำถาม 3) ด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูล ประกอบด้วย 5 ข้อคำถาม 4) ด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด ประกอบด้วย 5 ข้อคำถาม 5) ด้านความสามารถในการ

รับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ประกอบด้วย 5 ข้อคำถาม สำหรับตัวแปรตาม คือ ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 5 ข้อคำถาม

4. คุณภาพของเครื่องมือวัด โดยแบบสอบถามนำมาตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 2 ส่วน คือ 1) ความเที่ยงตรง (Validity) และ 2) ความเชื่อมั่น (Reliability) นั่นคือ คือ 1) ความเที่ยงตรง (Validity) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบเนื้อหาตามโครงสร้าง โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) ซึ่งพิจารณาข้อคำถามแต่ละข้อต้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 (บุญชม ศรีสะอาด, 2554) คำนำน้หนักองค์ประกอบ ใช้เกณฑ์การพิจารณาคำน้หนักองค์ประกอบ (Factor Loadings) ต้องมีค่ามากกว่า 0.40 (Nunnally and Bernstein, 1994) ซึ่งงานวิจัยนี้มีค่า Factor Loadings ระหว่าง 0.588-0.960 และ 2) ความเชื่อมั่น (Reliability) ของตัวแปรทั้งหมด โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของแต่ละด้านตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งค่าที่ได้ต้องมากกว่า 0.70 (Hair et al., 2010) งานวิจัยนี้ได้ค่าระหว่าง 0.879-0.929 เป็นค่าที่ยอมรับได้ เครื่องมือมีความเชื่อมั่นที่เพียงพอ แสดงไว้ในตาราง 1

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัยซึ่งใช้การวิเคราะห์สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistic Analysis) โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับ ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

ตาราง 1 แสดงค่าน้ำหนักองค์ประกอบและค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

ตัวแปร	Factor Loadings	Cronbach' Alpha
ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด (TBS)	.728 - .960	0.929
ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (DLC)	.588 - .920	0.885
ด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูล (ILC)	.636 - .914	0.881
ด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด (IPS)	.660 - .900	0.879
ด้านความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (DAR)	.803 - .897	0.898
ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน (SOP)	.801 - .894	0.908

ผลลัพธ์การวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 30-45 ปี นับถือศาสนาอิสลาม มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีสถานภาพสมรส รายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 10,001 - 15,000 บาท และประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 5 ปี สำหรับการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน แสดงไว้ในตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

ตัวแปร	TBS	DLC	ILC	IPS	DAR	SOP
ค่าเฉลี่ย (X)	3.834	3.900	3.891	3.802	3.851	3.856
ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)	0.555	0.576	0.565	0.591	0.587	0.585
ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด (TBS)	1.000					
ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (DLC)	0.705 ^{***}	1.000				
ด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูล (ILC)	0.629 ^{***}	0.757 ^{***}	1.000			
ด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น อย่างชาญฉลาด (IPS)	0.699 ^{***}	0.748 ^{***}	0.779 ^{***}	1.000		
ด้านความสามารถในการรับมือกับ สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (DAR)	0.631 ^{***}	0.566 ^{***}	0.585 ^{***}	0.635 ^{***}	1.000	
ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน (SOP)	0.735 ^{***}	0.788 ^{***}	0.773 ^{***}	0.857 ^{***}	0.584 ^{***}	1.000

*** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 2 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน พบว่า ค่าสหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.566 – 0.857 มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ ได้ทดสอบ Multicollinearity โดยใช้ค่า VIF พบว่าค่า VIF ของตัวแปรอิสระ คือ สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานมีค่าตั้งแต่ 1.927 -3.459 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity (Black, 2006) สามารถนำไปใช้วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณได้

ตาราง 3 การทดสอบความสัมพันธ์ของสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน	ตัวแปรตาม (ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน (SOP))			
	B	Std. Error	t	P-value
สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน (CNP)	0.893	0.034	26.543	0.000***
R = 0.893 R ² = 0.797 Adj R ² = 0.796 S.E.est = 0.45135				

*P<.10, **P<.05, ***P<.01 ความมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตาราง 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของกิจการทางหุ้นส่วนจำกัดในจังหวัดยะลา โดยค่ากำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ส่งผลถึงร้อยละ 70.97 ($R^2 = 0.797$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานพยากรณ์ (S.E.est) = 0.45135 และค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุงส่งผลถึงร้อยละ 70.96 (Adj $R^2 = 0.796$)

ตาราง 4 การทดสอบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

องค์ประกอบสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน	ตัวแปรตาม (ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน (SOP))			
	B	Std. Error	t	P-value
ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด (TBS)	0.184	0.053	3.454	0.001***
ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (DLC)	0.209	0.059	3.532	0.001***
ด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูล (ILC)	0.146	0.059	2.461	0.015**
ด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด (IPS)	0.486	0.062	7.786	0.000***
ด้านความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (DAR)	-0.044	0.047	-0.954	0.342
R = 0.896 R ² = 0.803 Adj R ² = 0.797 S.E.est = 0.45023				

*P<.10, **P<.05, ***P<.01 ความมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตาราง 4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของกิจการห้างหุ้นส่วนจำกัดในจังหวัดยะลา โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Regression) พบว่า สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน มี 4 องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน คือ ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด (TBS) ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (DLC) ด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูล (ILC) และด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด (IPS) โดยค่ากำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ ส่งผลถึงร้อยละ 80.03 ($R^2 = 0.803$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานพยากรณ์ (S.E.est) = 0.45023 และค่าสัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ปรับปรุงส่งผลถึงร้อยละ 70.97 (Adj $R^2 = 0.797$)

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของนักบัญชีในยุคความปกติใหม่ พบว่า สมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานสอดคล้องกับงานวิจัยของ Vu (2017) ระบุว่า สมรรถนะเป็นพฤติกรรมที่นำความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นเพื่อให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ โดยสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานทั้ง 5 องค์ประกอบ พบว่ามี 4 องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด (TBS) ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (DLC) ด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูล (ILC) และด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด (IPS) โดยมีรายละเอียดแยกเป็นแต่ละองค์ประกอบดังนี้

1. ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด (TBS) ถือเป็นความสามารถสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการปัญหาในงานที่ซับซ้อนโดยการใช้วิธีการคิดอย่างเป็นระบบ ใช้ดุลยพินิจในการคิดแก้ไขปัญหา สำหรับงานด้านบัญชี นักบัญชีต้องใช้ดุลยพินิจเยี่ยงผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชี ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ ซึ่งใช้ฐานการคิดในการทำงานเพื่อลดปัญหาหรือข้อบกพร่องในงาน ทั้งนี้ ความสามารถในการจัดการปัญหา หรือการแก้ปัญหาเป็นทักษะทางปัญหาที่ต้องคิดแก้ปัญหา ตัดสินใจ และใช้ดุลยพินิจที่ตีแผ่สถานการณ์ที่ซับซ้อนขององค์กรได้ (ชลิตา ลีนจี, กนกมณี หอมแก้ว และ สุภาพร บุญเยี่ยม, 2020)

2. ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (DLC) ความปกติใหม่ในการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจทุกองค์กรต่างปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นดิจิทัล ทั้งนี้ เพื่อการแข่งขันที่เหนือกว่า อย่างไรก็ตาม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงองค์กรธุรกิจย่อมต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านดิจิทัลเพื่อมาปรับปรุงและพัฒนางานให้สำเร็จ จากอดีตความฉลาดรู้แบบเดิมไม่เพียงพอต้องมีความสามารถที่เหนือกว่า สอดคล้องกับ Jose (2016) ระบุว่าความฉลาดรู้ในงานแบบเดิมอาจไม่เพียงพอ ต้องมีความสามารถในการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการนำดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มโอกาสให้การทำงานเกิดความสำเร็จ นอกจากนี้ JISC (2014) ระบุว่า การมีความสามารถฉลาดรู้ทางดิจิทัลเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของบุคคลสามารถเรียนรู้ และนำมาใช้ในการทำงาน และมีส่วนร่วมในสังคมดิจิทัล

3. ด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูล (ILC) โดย Klusek and Bornstein (2006) ระบุว่าบริษัทต่างๆ ยังไม่ยอมรับว่าความฉลาดรู้ทางข้อมูลควรเป็นความสามารถหลักของบุคลากรในหน่วยงาน ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวนี้ได้ศึกษาและพบว่า ความฉลาดรู้ทางข้อมูลมีคุณค่าอย่างแท้จริงในการทำงาน อย่างไรก็ตาม ความปกติใหม่ทำให้วิถีการดำเนินงานของธุรกิจเปลี่ยนไป เทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพล การทำงานผ่านเทคโนโลยี ข้อมูลมีขนาดใหญ่ (Big data) แม้กระทั่งงานด้านบัญชี ดังนั้นในมุมมองของนักบัญชีการปฏิบัติงานผ่านระบบดิจิทัลถือเป็นการ

เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ความฉลาดรู้ทางข้อมูลจึงเป็นสมรรถนะที่จำเป็นหนึ่งของนักบัญชีในยุคปัจจุบัน

4. ด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด (IPS) เป็นความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นกับผู้อื่น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นความสามารถในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยความสามารถในด้านนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในการกำหนดประสิทธิภาพการทำงานของบุคคลในองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Syahrudin (2018) ระบุว่าความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในองค์กรเดียวกันจะมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในผลงานของพนักงานคนนั้นๆ ดังนั้น ปัจจุบันทุกตำแหน่งงานจึงมุ่งความสามารถในด้านนี้เพื่อให้งานเกิดความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การเพิ่มตัวแปรเพื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์และผลกระทบที่มีต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงาน เช่น ความฉลาดทางด้านอารมณ์ ภาวะความเป็นผู้นำ และความรู้ความสามารถด้านนวัตกรรม ศึกษากลุ่มตัวอย่างอื่นที่ไม่ใช่นักบัญชี เช่น ผู้สอบบัญชีภาษีอากร ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต การศึกษาโดยการกำหนดตัวแปรแทรกซ้อน อาทิ สภาพแวดล้อมภายในองค์กร และการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

สรุป

ความปกติใหม่ในยุคที่รูปแบบการดำเนินชีวิตมีความแตกต่างจากอดีต ทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรบุคคลซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักบัญชีซึ่งเป็นผู้จัดทำบัญชีให้กับองค์กรต้องเปลี่ยนแปลงและก้าวทันสถานการณ์เพื่อให้งานเกิดความสำเร็จน่าองค์กรสู่ความอยู่รอด สำหรับงานวิจัยนี้ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของนักบัญชีที่ปฏิบัติงานในกิจการห้างหุ้นส่วนจำกัดจังหวัดยะลา จำนวน 181 แห่ง ซึ่งสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน โดยองค์ประกอบของสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน มีทั้งสิ้น 5 องค์ประกอบ คือ ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด (TBS) ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (DLC) ด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูล (ILC) ด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด (IPS) และด้านความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (DAR) พบว่ามี 4 องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ด้านการจัดการปัญหาบนฐานการคิด (TBS) ด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (DLC) ด้านความฉลาดรู้ทางข้อมูล (ILC) และด้านความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างชาญฉลาด (IPS)

อ้างอิง

- ชลิตา ลีนจี, กนกมณี หอมแก้ว และ สุภาพร บุญเยี่ยม (2020). *ความรู้และทักษะวิชาชีพของนักบัญชีสำนักงานบัญชีคุณภาพในประเทศไทย*. Journal of Arts Management 4(1). 34-45.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- รัชจิกร จิตวัฒนานนท์. (2021). *สมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาลำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง*. Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University. 8(1).63-78.
- Aaker, D. A., Kumar, V., & Day, G. S. (2001). *Marketing Research* (7th ed.). New York, NY: John Wiley and Sons.
- Ahmada, F., Widénb, G., & Huvila, I. (2020). *The impact of workplace information literacy on organizational innovation:An empirical study*. International Journal of Information Management. 51. 1-12.
- Aju, K. R., Gopalakrishnan, A., Alvin, A., Sreenath, K. R., & Joshi, K. K., (2020). *Observations on the breeding habits of seabirds (Family Laridae) in Lakshadweep Archipelago vis a vis conservation measures*. In: Joshi, K. K., Varghese, M., Kaladharan, P., Sreenath, K. R., Lakshmipillai S., Sanil, N. K., Mohamed Hatha A. A., Shinoj P., Padua, S., Gills, R., & Jayakumar C. V., (eds.). Marine ecosystem challenges & opportunities (MECOS 3). Kochi, India: Marine Biological Association of India. 243.
- Al-Swidi, A. K. (2015). *The Moderating Effect of Role Ambiguity on the Relationship of Job Satisfaction, Training and Leadership with Employee Performance*. International Journal of Business Administration. 6(2). 30-41.
- Asree, S., Zain, M., & Razalli, M. R. (2010). *Influence of leadership competency and organizational culture on responsiveness and performance of firms*. International Journal of Contemporary Hospitality Management, 22(4). 500–516.
- Barac, K. (2009). *South African training officers' perceptions of the knowledge and skills requirements of entry-level trainee accountants*. Meditari Accountancy Research. 17(2). 19-46.
- Basadur, M. S. (1994). *Managing the creative process in organizations*. in Runco, M.A. (Ed.), Problem Finding, Problem Solving, and Creativity, Ablex Publishing, Norwood, NJ.

Black, K. (2006). *Business Statistics for Contemporary Decision Making*. (4th ed.). USA: John Wiley & Son.

Blancero, D., Boroski, J. & Dyer, L. (1996). *Key competencies for a transformed human resource organization: Results of a field study*. Human Resource Management. 35(3). 383-403.

Caniëls, M. C. J., & Kirschner, P. A. (2010). *Informal Learning in the Netherlands*. In S. Halley, C. Birch, D. Tempelaar, M., McCuddy, N., Hernández Nanclores, S., Reeb- Gruber., ... N. Nelissen (Eds.), *Proceedings of the 17th EDINEB Conference: Crossing Borders in Education and Work-Based Learning*. 339– 348.

Cleverley, P. H., Burnett, S., & Muir, L. (2017). *Exploratory information searching in the enterprise: A study of user satisfaction and task performance*. Journal of the Association for Information Science and Technology, 68(1). 77–96.

Colakoglu, S. N. (2011). *The impact of career boundarylessness on subjective career success: The role of career competencies, career autonomy, and career insecurity*. Journal of Vocational Behavior. 79(1). 47-59.

DQInstitute. (2017). *Digital Intelligence*. (Online). Retrieved March 27, 2021, from [https://www.dqinstitute.org/ what-is-dq](https://www.dqinstitute.org/what-is-dq).

Fugate, M., Kinicki, A, & Prussia., G. (2008). *Employee coping with organizational change: An examination of alternative theoretical perspectives and models*. Personnel Psychology. 61(1). 1-36.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis: a global perspective*. New Jerrey: Pearson Publishing.

Javorsky, S., & Horvath, R. (2014). *Phenomenon of digital literacy in scope of European cross-curricular comparison. in Proc. 3rd Cyprus International Conference on Educational Research (Cy-Icer 2014)*. 143. 769-777.

Hertati, L. (2015). *Competence of Human Resources, The Benefits of Information Technology on Value of Financial Reporting in Indonesia*. Research Journal of Finance and Accounting. 6(8). 12-19.

- Koray, O., & Azar, A. (2008). *Ortaöğretim öğrencilerinin problem çözme ve mantıksal düşünme becerilerinin cinsiyet ve seçilen alan açısından incelenmesi*. Kastamonu Eğitim Dergisi. 16(1). 125-136.
- Likert, R. (1967). *The human organization: Its Management and value*. New York: McGraw-Hill.
- Liu, G., Yu, X., & Cheng, X. (2015). *The Effects of Professional Managers' Credit on Their Work Performance: Firm Owners' Trust and Credit Identification Mechanisms*. *Frontiers of Business Research in China*, 9(2), 192-206.
- Nicolaidis, C., & Katsaros, K. (2011). *Tolerance of ambiguity and emotional attitudes in a changing business environment: A case of Greek IT CEOs*. *Journal of Strategy and Management*. 4(1), 44–61.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory*. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 17. 275-280.
- Ozcelik, G., & Ferman, M. (2006). *Competency Approach to Human Resources Management: Outcomes and Contributions in a Turkish Cultural Context*. *Human Resource Development Review*, 5(1). 72-91.
- Palmer, K. N., Ziegenfuss, D. E., & Pinsker, R. E. (2004). *International knowledge, skills, and abilities of auditors/accountants: Evidence from recent competency studies*. *Managerial Auditing Journal*, 19 (7). 889-896.
- Panjan, W., Chuacharoen, O., Ruangvanit, P., Arjareewattana, W., Pradittharom, A., & Chunhasriwong, K. (2021). *Development of strategic human source management model for small and medium enterprises in Thailand's new normal life*. *E3S Web of Conferences* 284, 07031. 1-8.
- Park, Y. (2017). *8 digital life skill all children need – and a plan for teaching them*. Retrieved April 5, 2021, from <https://www.weforum.org/agenda/2016/06/8-digital-skillswe-must-teach-our-children>.
- Puteh, F., Kaliannan, M., & Alam, A. (2016). *Employee Core Competencies and Organisational Excellence: An Interpretative*. *Australian Journal of Business and Economic Studies*. 2(1). 45-55.

- Rulandari, S., & AP, M.Si. (2017). *The Effect of Supervision and Professionalism on Staff Performance at the Office of Social Affairs in East Jakarta Administrative City. International Journal of Humanities and Social Science*. 7(2). 184-192.
- Saban, D., Basalamah, S., Gani, A., & Rahman, Z. (2020). *Impact of Islamic Work Ethics, Competencies, Compensation, Work Culture on Job Satisfaction and Employee Performance: The Case of Four Star Hotels*. *European Journal of Business and Management Research*. 5(1). 1-8.
- Sarinopoulos, I., Grupe, D. W., Mackiewicz, K. L., Herrington, J. D., Lor, M., Steege, E. E., & Nitschke, J. B. (2010). *Uncertainty during anticipation modulates neural responses to aversion in human insula and amygdala*. *Cerebral Cortex*. 20(4). 929-940.
- Surichutchaiyun, T., Suvattanadilok, M., & Rojniruttikul, N. (2016). *Competeny-Based Human Resource Management Affecting Core Competency of Employees: A Case Study of Oil and Gas Company in Thailand*. *Augsb E-Journal*. 62-70.
- Syahrudin, H. (2018). *The Effect of Interpersonal Skills on Performance of Regional Secretariat Employees in Kapuas Hulu Regency*. *Jurnal Terapan Manajemen dan Bisnis*. 4(2). 192-201.
- Vu, G. H. (2017). *A Critical Review of Human Resource Competency Model: Evolvment in Required Competencies for Human Resource Professionals*. *Journal of Economics, Business and Management*, 5(12). 357-365.
- Wylson, A. (2016). *The use of mindfulness in dealing with ambiguity during transformational organizational change*. *Theses and Dissertations*. 557. Retrieved April 11, 2021, from <https://digitalcommons.pepperdine.edu/etd/557>.
- Yamane, T. (1967). *Statistics an introductory analysis (2nd ed.)*. New York: Harper and Row.

การวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในประเทศไทย: ความหลังและความฝัน⁵⁷

Analysis of Employment Guidelines for Elderly People in Thailand: Background and Dream

พงษ์มนัส ดีอด⁵⁸ และ สุกัญญา เอ็มอิมธรรม⁵⁹

Pongmanut Deeod and Sukanya Aimimtham

วันรับบทความ 24 พฤศจิกายน 2564

วันแก้ไขบทความ 16 ธันวาคม 2564

วันตอบรับบทความ 24 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

ทุกประเทศทั่วโลกต่างประสบปัญหาเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุอันเนื่องมาจากว่าในปัจจุบันนี้ สังคมผู้สูงอายุนั้นส่งผลกระทบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วเช่นเดียวกัน หนึ่งในปัญหาที่สำคัญสำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย คือ ปัญหาทางด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากประเทศไทยนั้นได้อาศัยแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ ดังนั้นเมื่อสังคมไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุกลุ่มประชากรวัยแรงงานนั้นย่อมลดลงไปด้วย ส่งผลให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจส่วนใหญ่ภายในประเทศมาจากกลุ่มประชากรผู้สูงอายุ โดยบทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์และคาดการณ์การจำนวนประชากรผู้สูงอายุเข้าสู่ตลาดแรงงาน

⁵⁷ บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอมาจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคม

รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

⁵⁸ พงษ์มนัส ดีอด, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Pongmanut Deeod, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Email: Pongmanutd@kkumail.com

⁵⁹ สุกัญญา เอ็มอิมธรรม, ดร., รองศาสตราจารย์, ประธานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Sukanya Aimimtham, PhD., Associate Professor, Chairman of Program of Doctor of Philosophy, Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University, Email Address: sukaim@kku.ac.th

ผ่านกรอบคิด PEST Analysis พร้อมทั้งจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการสนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุ โดย ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์จากบทความวิจัย บทความวิจัย เอกสารราชการพร้อมทั้งการทบทวนวรรณกรรม จะ พบได้ว่าการจ้างงานผู้สูงอายุถือได้ว่าเป็นหนึ่งในนโยบายที่สำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาสังคมผู้สูงอายุ อัน เนื่องมาจากโครงสร้างประชากรนั้นไม่สามารถที่จะย้อนกลับไปแก้ไขโครงสร้างของประชากรในอดีตได้ แต่สามารถ ที่จะมีการส่งเสริมและสนับสนุน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรได้ เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุสามารถ พึ่งพาตนเอง มีรายได้ พร้อมกับเป็นการพยุงฐานรากทางเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย โดยการจ้างงานผู้สูงอายุจะ ทำให้ไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น ยังมีผลให้ผู้สูงอายุกลายเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและ ศักยภาพพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกมิติอีกด้วย

คำสำคัญ: นโยบายทางสังคม, ผู้สูงอายุ, การจ้างงาน, การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ

ABSTRACT

All countries in the world are facing elderly people's social problems since elderly people's society affects the change in economic, society, and political structure. Thailand is considered to be a country that is facing elderly people society. One critical problem is the economic structure problem because Thailand uses industrial workforces to drive the economy. Therefore, when Thailand faces the elderly people's society problem, the workforces are reduced which impacts the whole national economic situation. Hence, the purpose of this article is to study, analyze and predict the number of elderly people in the workforce market through the concept "PEST analysis" and provide suggestion policy to support elderly people employment by studying and analyzing from research papers, articles, official documents, and literature review. It can be seen that employing elderly people is one of the most important policies to solve the elderly people society problem because the population structure in the past cannot be changed but there can be a measure to support and improve the population structure to allow elderly people to have the income to support their lives, as well as enhancement in the national economic situation. Elderly people's employment does not only enhance the economic situation but also makes the elderly people to be the potential people group who are ready for the social changes in all directions.

Keyword: Social policy, Elderly people, Employment, Economic drive.

บทนำ

ปัญหาสังคมผู้สูงอายุ องค์การสหประชาชาติได้ให้ความสำคัญตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 โดยมีการจัดประชุม สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้จัดการประชุมสมัชชาโลกเรื่องผู้สูงอายุขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อเรียกร้องให้มีแนวทางด้านมนุษยธรรมและการพัฒนาเพื่อการสูงวัยจึงได้รับการพัฒนา และในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการจัดประชุมสมัชชาโลก ด้านผู้สูงอายุแห่งโลกครั้งที่ 2 ขึ้นอีกครั้งเพื่อช่วยให้รัฐและสังคมต่าง ๆ มีการพัฒนานโยบายเพื่อให้ความมั่นใจว่า ผู้สูงอายุ สามารถมีส่วนช่วยเหลือสังคมอย่างได้เต็มที่ และนอกจากนี้แล้วยังได้จัดพิมพ์เอกสารที่สำคัญในการนโยบายการจัดการสังคมผู้สูงอายุที่ชื่อ Active Ageing: A Policy Framework ซึ่งพัฒนาโดย WHO's Aging and Life Course Program โดยมีสาระสำคัญเป็นข้อมูลการสนับสนุนจากนานาประเทศ โดยได้มีการออกแบบนโยบายสังคมผู้สูงอายุเพื่อคำถามในการแก้ไขประเด็นต่าง ๆ ในสังคม เช่นในประเด็น ประเทศจะมีการส่งเสริมนโยบายป้องกันสุขภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างไร? เมื่อประชาชนมีอายุยืนยาวขึ้น คุณภาพชีวิตในวัยชราจะดีขึ้นได้อย่างไร? ผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้นจะส่งผลกระทบต่อกล่มละลายของประเทศเนื่องจากระบบการดูแลสุขภาพและประกันสังคมที่จะต้องนำทรัพยากรมาดูแลในส่วนนี้หรือไม่ (WHO, 2002) ทั้งนี้ องค์การสหประชาชาติได้แบ่งระดับเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของแต่ละประเทศไว้ 3 ระดับ ได้แก่ระดับที่ 1 ระดับการก้าวสู่สังคมสูงอายุ (Aging society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ ระดับที่ 2 ระดับสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ และระดับที่ 3 สังคมสูงอายุอย่างเต็มที่ (Super aged society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ

ในปัจจุบันทุกประเทศทั่วโลกต่างประสบปัญหาเกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากประชากรโลกกำลังมีอายุสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในปี 2020 มีประชากรรวม ทั้งหมด 7,795 ล้านคน โดยมี “ผู้สูงอายุ” ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 1,050 ล้านคน หรือ คิดเป็นร้อยละ 14 ของประชากรทั้งหมด (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2563) และปัญหาสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้นในปี 2563 ประเทศไทยมีประชากรรวม 66.5 ล้านคน เห็นได้ว่าประเทศไทยกำลังจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” ภายในปี 2565 นี้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) อีกทั้งการเข้าสู่ภาวะสังคมสูงวัยอาจส่งผลกระทบต่อแนวโน้ม การขยายตัวทางเศรษฐกิจ สำหรับผลกระทบทางด้านอุปสงค์ การบริโภคของภาค

ครัวเรือนในอนาคตมีโอกาสชะลอลง เนื่องจากอัตราการเติบโตของประชากรลดลง นอกจากนี้ รูปแบบการใช้จ่ายของกลุ่มผู้สูงอายุมักแตกต่างจาก รูปแบบการใช้จ่ายของกลุ่มผู้บริโภควัยอื่น ๆ ที่เห็นได้ชัด คือ พฤติกรรมการใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการเข้าสังคมหรือ การทำงานลดลงในกลุ่มผู้สูงอายุขณะที่ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งในส่วนด้านอุปสงค์ต่อสินค้าและบริการที่เปลี่ยนแปลงตามภาวะสังคมสูงวัยนี้จึงอาจส่งผลต่อโครงสร้างภาคการผลิตของประเทศในระยะข้างหน้า สำหรับผลกระทบด้านอุปทาน การลดลงของจำนวนแรงงานจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจทั้ง อัตราการขยายตัวของจำนวนแรงงานที่ลดลง โดยอัตราการเกิดที่ลดลงและอายุของแรงงานที่สูงขึ้นจะทำให้สัดส่วนกำลังแรงงานต่อประชากรทั้งหมดลดลง และยิ่งประชากรมีอายุมากขึ้น ยังมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานน้อยลง และผลิตภาพแรงงาน (Labor productivity) ที่ลดลงโดยผลการศึกษาของ Maestas et al. (2016) พบว่าหากจำนวนประชากรที่มีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไป ขยายตัวร้อยละ 10 จะส่งผลให้รายได้ต่อหัวของประชากร (GDP per Capita) ชะลอตัวร้อยละ 5.5 และการเข้าสู่สังคมสูงวัยจะทำให้เกิดอันตรายต่อรายได้ เฉลี่ยที่แรงงานจะได้รับลดลงและส่งผลกระทบต่อผลิตภาพแรงงานเฉลี่ย (Average productivity) ของแรงงานในทุกกลุ่มอายุ อย่างไรก็ตามปัจจุบันจำนวนแรงงานจะมีแนวโน้มลดลง แต่หลายประเทศได้มีการนำนวัตกรรมหรือ เทคโนโลยีเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต เพื่อทดแทนแรงงานในภาวะที่ประเทศก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยและรักษาประสิทธิภาพการผลิตให้ใกล้เคียงเดิม เช่น ประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ใช้นวัตกรรมหุ่นยนต์ในภาคอุตสาหกรรม (Automation) ทดแทนแรงงานคน และยังช่วยแก้ปัญหาความไม่สอดคล้องกันระหว่างแรงงานที่เข้าสู่ตลาดกับ ความต้องการแรงงานของตลาด (Skill mismatch) โดยนำเอาเทคโนโลยีมาเสริมในงานที่แรงงานไม่ถนัด งานที่ต้องอาศัยความแม่นยำหรือต้องใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Acemoglu & Restrepo (2017) ซึ่งพบว่าประเทศที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุมากมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่า ส่วนหนึ่งเพราะมีการใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงาน นอกจากนี้ยังพบว่าหลายประเทศได้เน้นนโยบายพัฒนาด้านแรงงานเพื่อช่วยให้เศรษฐกิจขับเคลื่อนได้อย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันในการพัฒนาสมรรถนะของผู้สูงอายุให้พร้อมกลับเข้าสู่ตลาดแรงงานมีความจำเป็นต้องให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วม (Co-create) อีกทั้งมีการศึกษาการจ้างงานผู้สูงอายุจะพบได้ว่า มีพบผลลัพธ์ในเชิงบวกสำหรับความพึงพอใจในการทำงานหลังการเกษียณอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้เกษียณอายุยังคงทำงานด้วยเหตุผล ด้านความถนัดส่วนตัว (Gall & Howard, 1997; Kim & Feldman, 2000) นอกจากนี้ การวิจัยในชาวอเมริกันสูงอายุ (อายุเฉลี่ย 76 ปี) แสดงให้เห็นว่าการทำงานหลังเกษียณมีผลในการป้องกันสุขภาพร่างกาย (Luoh & Herzog, 2002) จึงมาสู่คำถามการวิจัยที่ว่าแนวโน้มการจ้างงานผู้สูงอายุในประเทศไทยมีลักษณะเป็นอย่างไร เพื่อเป็นการรองรับสังคมผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ถือได้ว่าเป็นรูปแบบการจ้างงานผู้สูงอายุด้วยการรองรับสังคมผู้สูงอายุด้วย PEST Analysis

วิธีดำเนินการการวิจัย

การวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในประเทศไทย เป็นรูปแบบการสังเคราะห์เอกสาร โดย ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาโดยใช้วิธีการพยากรณ์เชิงปริมาณ (Quantitative Forecasting Methods) ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ เรื่อง สถิติแรงงานผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556–2563 เนื่องจากในปี พ.ศ. 2556 เป็นปีที่มีการริเริ่มร่างพระราชบัญญัติการจ้างงานผู้สูงอายุ ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงที่ภาครัฐบาลเริ่มที่จะมีการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ ทั้งนี้ในการศึกษาซึ่งใช้ตัวแบบทางคณิตศาสตร์และข้อมูลในอดีตเพื่อจะพยากรณ์เชิงปริมาณ โดยใช้การวิเคราะห์อนุกรมเวลา (Time Series) การพยากรณ์ด้วยวิธี Exponential Smoothing ($\alpha = 0.25$) ด้วยโปรแกรม Microsoft office excel ด้วยเทคนิคการปรับเรียบ พร้อมทั้งอธิบาย วิเคราะห์ ส่วนถือในประเด็นในการวิเคราะห์ข้อมูล PEST Analysis ในการร่วมวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ใช้ข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เช่นเดียวกัน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดนโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุ

บริบทสังคมสูงวัยของประเทศไทย ปัจจุบันกำลังเปลี่ยนผ่านจาก Aging society เป็น Aged society ในเวลาเพียง 20 ปีเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนผู้สูงอายุไทยกับประเทศในอาเซียน พบว่า ไทยมีสัดส่วน ผู้สูงอายุสูงที่สุด ขณะที่แรงงานไทยมีแนวโน้มลดลงเร็วกว่าประเทศอื่น ๆ ประกอบกับผู้สูงอายุ ของไทยที่ “เรียนสูง” มีเพียงร้อยละ 12 ซึ่งถือว่าน้อยกว่าประเทศอื่นค่อนข้างมาก (ไพโรจน์ วงศ์วุฒิวัฒน์, 2556) อีกทั้งระดับ รายได้ต่อหัวของไทยยังต่ำกว่าประเทศอื่นที่เข้าสู่สังคมผู้สูงวัยแล้วทำให้แรงงานไทยมีแนวโน้ม “แก่ก่อนรวย” สูงและต้องพึ่งพาภาครัฐและครอบครัวมากขึ้นจึงทำให้เกิดคำถามว่า “ประเทศไทย พร้อมรับมือกับความท้าทายนี้มากน้อยเพียงใด” ทั้งนี้ การศึกษานโยบายเพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยที่เกิดขึ้นจริงในต่างประเทศและคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยโดยเฉพาะ นโยบายด้านแรงงาน

1 นโยบายขยายอายุเกษียณ หลายประเทศใช้นโยบายนี้เพื่อเพิ่มจำนวนวัยทำงานซึ่งช่วยบรรเทาผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยสังคโปร์เพิ่มอายุเกษียณจาก 65 เป็น 67 ปี และเกาหลีใต้จะขยายอายุเกษียณจาก 55 ปี เป็น 60 ปี ขณะที่ญี่ปุ่นจะให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานได้นานขึ้นจาก อายุเกษียณที่ 62 ปี เป็น 65 ปี ภายในปี 2025 อย่างไรก็ตามการศึกษาของ Ariyasajjakorn and Manprasert (2014) พบว่าการขยายอายุเกษียณสามารถ ‘เลื่อน’ ผลกระทบต่อการชะลอตัวของ เศรษฐกิจของไทยออกไปประมาณ 10 ปี และสามารถทำได้ในระยะสั้น แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ถาวร

2. นโยบายสนับสนุนให้บริษัทจ้างงานผู้สูงอายุและจัดหางานให้เหมาะสมกับแรงงาน ซึ่งคาดว่าจะช่วยสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุรัฐบาลสิงคโปร์ให้เงินสนับสนุนแก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุให้ทำงานต่อ (Special Employment Credit, 2020) โดยมีเงื่อนไขว่าลูกจ้างต้องเข้าร่วมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Central Provident Fund) เท่านั้น โครงการนี้จึงไม่ครอบคลุมกลุ่มที่ประกอบอาชีพ อิสระ นอกจากนี้พบว่าหลายประเทศได้ออกแบบสภาพแวดล้อมการทำงานเพื่อเอื้อให้แรงงานสูงอายุและแรงงานหญิงได้มีโอกาสในการท างานมากขึ้นผ่าน Flexible working arrangement อาทิทางการสิงคโปร์ให้เงินสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมในที่ทำงานให้เอื้อต่อผู้สูงอายุและ วัยแรงงานที่มีครอบครัวด้วย Workpro program เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นที่ให้เงินสนับสนุนแก่ บริษัทที่มีการจ้างงานผู้สูงอายุ โดยจัดตั้ง Silver Human Resources Center เพื่อช่วยให้ ผู้สูงอายุได้ทำงานช่วงสั้นลงหรือทำงานที่ใช้กายภาพน้อยลง

3. นโยบายเพิ่มทักษะ (Up-skilling) และเสริมทักษะใหม่ (Re-skilling) ให้แก่แรงงาน สิงคโปร์ และญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างของประเทศที่ให้ความสำคัญกับนโยบายเหล่านี้เป็นอย่างมาก ประเทศ สิงคโปร์ได้ออกแบบนโยบายส่งเสริมทักษะทั้งในรูปแบบการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน (Broad-based and fundamental program) และรูปแบบการเรียนรู้ที่เจาะจงทักษะเฉพาะด้าน (Targeted program) เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดแรงงานในสาขาต่าง ๆ ทั้งนี้ สิงคโปร์ได้จัดตั้ง Skills Future Program ซึ่งเป็นศูนย์พัฒนาทักษะเพิ่มเติมควบคู่กับการจัดหางานที่เหมาะสม ให้แก่แรงงาน โปรแกรมดังกล่าวเป็นระบบการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบตลอดช่วงอายุ โดย หนึ่งใน Skills Future Program คือ Skills Future Credit ซึ่งรัฐบาลสิงคโปร์ต้องการสนับสนุนให้ แรงงานที่มีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป มีโอกาสเพิ่มทักษะรูปแบบใหม่ ๆ ด้วยการให้เงินสมทบคนละ 500 ดอลลาร์สิงคโปร์เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเข้าคอร์สอบรมสร้างอาชีพและเสริมทักษะให้แก่ตนเอง นอกจากนี้รัฐบาลยังกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐบาล สถาบันการศึกษา และบริษัทเอกชน อย่างใกล้ชิดเพื่อให้นโยบายเพิ่มและเสริมทักษะต่าง ๆ สามารถตอบโจทย์ความต้องการของ ตลาดแรงงานได้อย่างตรงจุด ซึ่งคล้ายกับการออกแบบ Senior Work Program ในญี่ปุ่น ที่มี การสร้างความร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ของ ประชากรญี่ปุ่น ทั้งนี้ผลการศึกษาของ International Labour Organization: ILO (2008) ยังพบว่า นโยบายเหล่านี้จะช่วยเพิ่มความสามารถใน การหารายได้และยกระดับผลิตภาพของแรงงานในระยะยาวได้ด้วย

4. นโยบายส่งเสริมให้ผู้หญิงทำงานมากขึ้น เพื่อรองรับภาวะตลาดแรงงานที่มีแนวโน้มหดตัวลงจากการศึกษาพบว่าในประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ ผู้หญิงวัยทำงานที่แต่งงานและมีลูก มักจะออกจากงานเพื่อดูแลลูกจนเมื่อลูกโตในระดับหนึ่งจึงกลับเข้ามาทำงานใหม่ แต่ส่วนใหญ่มักกลับเข้ามาทำงานในลักษณะที่ไม่ใช่งานประจำหรือเป็นแรงงานนอกระบบซึ่งมีความยืดหยุ่นในด้านเวลามากกว่า นอกจากนี้ ยังพบว่าการที่สังคมมี

ช่องว่างระหว่างแรงงานชายและแรงงานหญิง ค่อนข้างมาก เช่น การเติบโตในอาชีพการงาน หรือ อัตราค่าจ้างที่ต่างกัน ล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจออกจากงานของแรงงานหญิงในช่วงที่ต้องดูแลครอบครัว

5. นโยบายสร้างแรงจูงใจแก่แรงงาน แรงจูงใจเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อทั้งการตัดสินใจเลือกทำงาน (Extensive margin) และการเพิ่มจำนวนชั่วโมงในการทำงาน (Intensive margin) ซึ่งจะมีผลต่อ การรักษาจำนวนแรงงานโดยรวมและช่วยยกระดับศักยภาพของแรงงาน โดยผลการศึกษาของ Blundell et.al. (2011) จากกลุ่มตัวอย่างในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส พบว่า ลักษณะทางสังคม พฤติกรรม และนโยบายจูงใจของภาครัฐ อาทิการจัดเก็บภาษีเงินได้และระบบสวัสดิการ ทางสังคมทั้งก่อนและหลังเกษียณมีผลต่อการตัดสินใจทำงาน และหากแยกศึกษาแนวโน้มการตัดสินใจทำงานตามวัยของแรงงาน พบว่านอกจากรายได้จากการออมของตัวเองสำหรับวัยเกษียณแล้ว ระบบประกันสังคมและสวัสดิการบำนาญ บำนาญที่ดียังมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจเข้า ทำงานในระบบและออกจากตลาดแรงงานช้าลง รวมทั้งการเพิ่มจำนวนชั่วโมงในการทำงานด้วย ในทางกลับกัน ระบบประกันสังคมและสวัสดิการที่ไม่จูงใจอาจส่งผลต่อการตัดสินใจทำงาน ซึ่งเห็นชัดเจนในประเทศเกาหลีใต้ที่ระบบสวัสดิการยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก แรงจูงใจใน การเลือกทำงานที่มาจากระบบสวัสดิการจึงมีน้อยทำให้แรงงานบางส่วนเลือกออกจาก ตลาดแรงงานก่อนอายุเกษียณอย่างไ้ก็ดี พบว่าผู้สูงอายุบางกลุ่มกลับเข้าสู่ตลาดแรงงานในวัย หลังเกษียณ เนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายหลังเกษียณ โดยจำเป็นต้องยอมรับค่าจ้างที่ต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำอย่างที่ได้เคยกล่าวไว้แล้วข้างต้น สะท้อนถึงการออกแบบนโยบายที่ยังไม่รัดกุม และไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

ทั้งนี้ นโยบายสร้างแรงจูงใจในหลายประเทศมักสร้างควบคู่กับแนวคิดที่จะช่วยสร้าง ความมั่นคงทางรายได้ของผู้สูงวัย การกำหนดรูปแบบของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพจึงเน้นการสร้างความร่วมมือแบบไตรภาคีหรือการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ นายจ้างและลูกจ้าง โดยเป็นการจ่ายเงินสมทบลงในกองทุนของตัวเองควบคู่กับการช่วยสมทบเพิ่มเติมจากนายจ้างตามข้อตกลง และระยะเวลาที่ยินยอมร่วมกัน ภายใต้เงื่อนไขว่ากองทุนนี้จะสามารถเบิกรับสิทธิได้ก็ต่อเมื่อ เกษียณอายุแล้วเท่านั้น ซึ่งรัฐบาลสิงคโปร์และญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับนโยบายดังกล่าวเป็นอย่างมากและออกแบบให้มีการสร้างความพร้อมทางการเงินตั้งแต่ในวัยทำงาน นโยบายดังกล่าวจึงมีส่วน สำคัญในการช่วยสร้างแรงจูงใจแก่ผู้สูงอายุให้ยังอยู่ในตลาดแรงงานและมีรายได้รองรับเพียงพอหลังเกษียณ

แนวคิดการวิเคราะห์ด้วย PEST Analysis

PEST Analysis ถือได้ว่าเป็นรูปแบบการวิเคราะห์สถานการณ์หรือองค์กร ให้เห็นทิศทางของการเปลี่ยนแปลงในจากสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อให้สามารถกำหนดรูปแบบและทิศทางในการวางแผนนโยบายหรือธุรกิจต่อไป โดย PEST Analysis ศาสตราจารย์ฟรานซิส อาเกิลาร์ (Francis Aguilar) มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง "การสแกนสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ" ในปี 1967 ด้วยเหตุผลหลักสี่ประการ: เพื่อให้สามารถมองเห็นโอกาสทางธุรกิจหรือส่วนบุคคล และให้เห็นภัยคุกคามที่สำคัญ พร้อมทั้งเผยให้เห็นทิศทางของการ

เปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมขององค์กร อีกทั้งช่วยให้คุณหลีกเลี่ยงการเริ่มโครงการที่มีแนวโน้มว่าจะล้มเหลว ด้วยเหตุผลที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของคุณ สามารถช่วยให้คุณหลุดพ้นจากสมมติฐานต่าง ๆ ที่ไม่ได้ควบคุมเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางภูมิภาค หรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจใหม่ ดังนั้นในปัจจุบัน PEST Analysis ได้ถูกใช้เป็นกรอบในการประเมินยุทธศาสตร์ในกระบวนการของการวิเคราะห์การจัดการเพื่อพัฒนาโดย Sammut-Bonnici & Golea (2014) ได้อธิบายองค์ประกอบของ PEST ไว้ดังนี้

Political factors (P) หมายถึงนโยบายทางการตลาดหรือเศรษฐกิจที่อาจถูกแทรกแซง ซึ่งบริษัทในแวดลอมนี้ได้แก่ สถานการณ์การค้า การภาษี แรงงาน และสภาพการด้านกฎหมาย

Economic factors (E) หมายถึงข้อจำกัดด้านการค้าและความมั่นคงของการเมืองซึ่งเป็นเครื่องประเมินความสำเร็จของธุรกิจการค้าปัจจัยทางการเมืองถูกแบ่งเป็น 3 ระดับ สภาพเหนือชาติ และระดับชาติ และระดับองค์กรหรือกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมภายในประเทศ

Social factor (S) แนวโน้มทางสังคมความควบคุมสภาพการทำงานทัศนคติของผู้บริโภคและความต้องการผลิตภัณฑ์และบริการการพิจารณาปัจจัยนี้ จะช่วยแก้ไขธุรกิจและปรับปรุงทิศทางการผลิตและบริการให้ตอบสนองผู้บริโภค ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน สถาบันอุดมศึกษาสามารถผลิตกำลังคน ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาต้องมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้มีความหลากหลายและตอบสนองได้ตรงความต้องการของตลาด ขณะเดียวกันความท้าทายของสถานการณ์ผู้สูงอายุก็เป็นองค์ประกอบที่ทำให้การวิเคราะห์และประเมินอนาคตต้องนำมาพิจารณา

Technological factor (T) เนื่องจากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านนวัตกรรมที่ถูกสร้างขึ้น เมื่อเทคโนโลยีแนวโน้มเกิดขึ้นเทคโนโลยีแบบดั้งเดิมถูกแทนที่ จึงสามารถใช้ในการวิเคราะห์ประเมินการเปลี่ยนแปลงในการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก การใช้ PEST ทำให้เห็นกรอบยุทธศาสตร์ที่เพิ่มความตระหนักถึงบริษัทแวดล้อมภายนอกดังวิเคราะห์แนวโน้มการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมจึงควรพิจารณาเพราะถือเป็นการวิเคราะห์จุดยืนของอุตสาหกรรมเพื่อให้พร้อมในการแข่งขัน

จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ด้วย PEST Analysis จะช่วยในการอธิบายวิเคราะห์สถานการณ์พร้อมทั้งแนวทางในการวางแผนการจ้างงานผู้สูงอายุเพื่อเป็นการรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคตได้อีกด้วย

ผลการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ 1.การพยากรณ์แรงงานผู้สูงอายุด้วยวิธี Exponential Smoothing 2.การวิเคราะห์นโยบายการส่งเสริมการจ้างแรงงานผู้สูงอายุด้วย PEST Analysis

ฉากรที่ 1 ความหลัง รูปแบบการการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ

การพยากรณ์แรงงานผู้สูงอายุด้วยวิธี Exponential Smoothing ไปถึงปี พ.ศ.2574 เพื่อคาดการณ์ โน้มประชากรผู้สูงอายุ กับการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุในการศึกษาในครั้งนี้ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้ง 60 ปีขึ้นไป และแรงงานผู้สูงอายุ หมายถึง แรงงานผู้สูงอายุทั้งในระบบ⁶⁰และนอกระบบ⁶¹ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดังตารางที่ 1 แสดงข้อมูลประชากรผู้สูงอายุ แรงงานผู้สูงอายุ และการพยากรณ์

⁶⁰ แรงงานในระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ได้รับความคุ้มครอง หรือหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน

⁶¹ แรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง หรือไม่มี หลักประกันทางสังคมจากการทำงานเช่นเดียวกับ แรงงานในระบบ

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลประชากรผู้สูงอายุ แรงงานผู้สูงอายุ และการพยากรณ์

ปี พ.ศ.	ประชากร ผู้สูงอายุ (หน่วย: คน)	แรงงาน ผู้สูงอายุ (หน่วย: คน)	การคาดการณ์ (หน่วย: คน)	การพยากรณ์ (แรงงาน ผู้สูงอายุ)	ขีดจำกัดความ เชื่อมั่นระดับ ล่าง (ประชากร ผู้สูงอายุ)	ขีดจำกัดความ เชื่อมั่นระดับ ล่าง(แรงงาน ผู้สูงอายุ)	ขีดจำกัดความ เชื่อมั่น ระดับบน (ประชากร ผู้สูงอายุ)	ขีดจำกัด ความเชื่อมั่น ระดับบน (แรงงาน ผู้สูงอายุ)
2554	5,244,520	3,237,778						
2555	5,455,094	3,403,873						
2556	5,849,348	3,446,046						
2557	6,123,509	3,839,312						
2558	6,398,580	3,908,812						
2559	6,656,953	4,016,984						
2560	6,965,569	4,063,076						
2561	7,276,788	4,361,331						
2562	7,597,760	4,235,681						
2563	7,895,286	4,704,477						
2564			8,176,004	4,664,484	8,105,901	4,508,032	8,246,107	4,820,936
2565			8,471,529	4,930,650	8,399,251	4,774,197	8,543,806	5,087,103
2566			8,767,053	4,954,440	8,692,648	4,796,691	8,841,458	5,112,190
2567			9,062,578	5,220,607	8,986,088	5,062,856	9,139,068	5,378,358

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลประชากรผู้สูงอายุ แรงงานผู้สูงอายุ และการพยากรณ์ (ต่อ)

ปี พ.ศ.	ประชากร ผู้สูงอายุ (หน่วย: คน)	แรงงาน ผู้สูงอายุ (หน่วย: คน)	การคาดการณ์ (หน่วย: คน)	การพยากรณ์ (แรงงาน ผู้สูงอายุ)	ขีดจำกัดความ เชื่อมั่นระดับ ล่าง (ประชากร ผู้สูงอายุ)	ขีดจำกัดความ เชื่อมั่นระดับ ล่าง(แรงงาน ผู้สูงอายุ)	ขีดจำกัดความ เชื่อมั่นระดับบน (ประชากร ผู้สูงอายุ)	ขีดจำกัดความ เชื่อมั่น ระดับบน (แรงงาน ผู้สูงอายุ)
2568			9,358,102	5,244,397	9,279,567	5,085,320	9,436,637	5,403,474
2569			9,653,627	5,510,564	9,573,083	5,351,483	9,734,171	5,669,644
2570			9,949,151	5,534,354	9,866,632	5,373,918	10,031,671	5,694,790
2571			10,244,676	5,800,520	10,160,213	5,640,078	10,329,139	5,960,962
2572			10,540,200	5,824,310	10,453,822	5,662,484	10,626,578	5,986,137
2573			10,835,725	6,090,477	10,747,459	5,928,641	10,923,991	6,252,312
2574			11,131,249	6,114,267	11,041,122	5,951,018	11,221,377	6,277,516

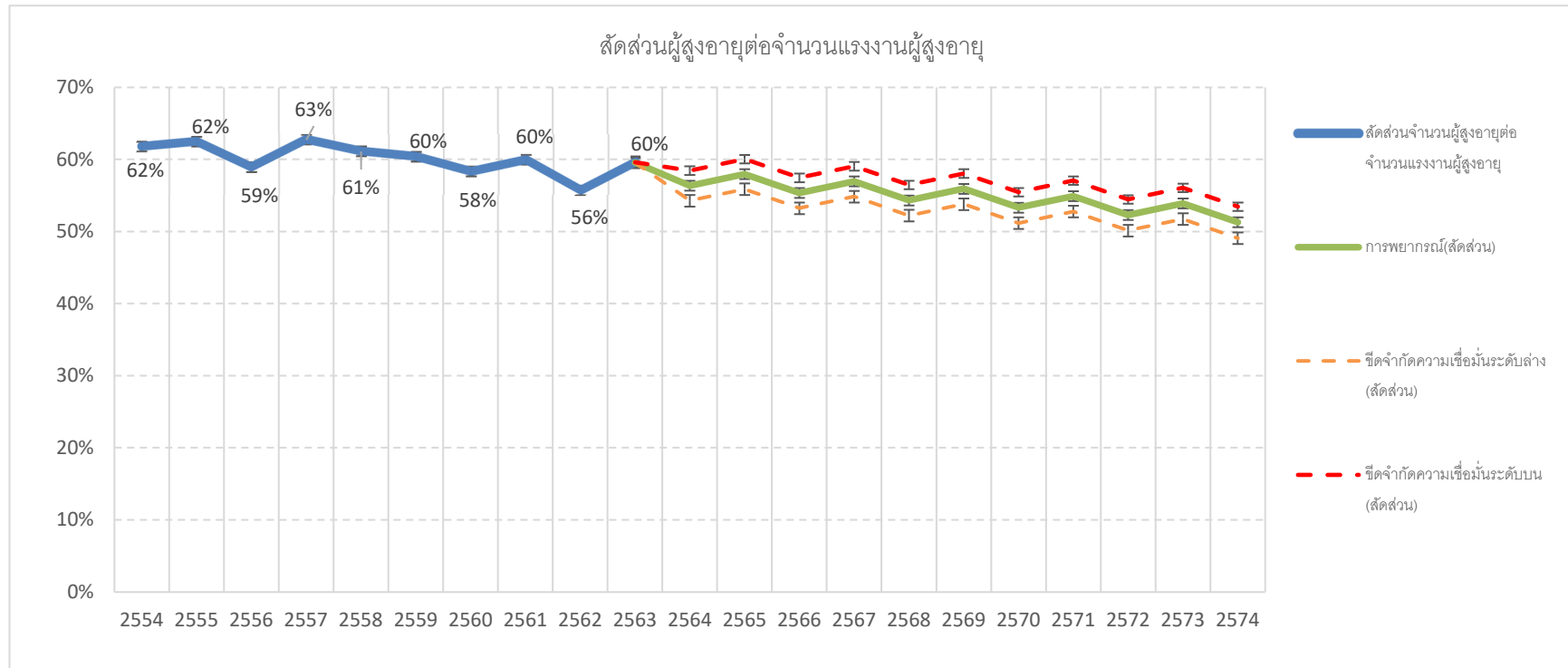
ที่มา: จำนวนประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2554 – 2563 และการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2554-2563 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากตารางที่ 1 ได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ในส่วนที่ 1 ข้อมูลในปี พ.ศ.2554 -2563 เป็นข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่แสดงถึงจำนวนประชากรผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุ ซึ่งในปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุน้อยที่สุด คือจำนวน 5,244,520 คน และจำนวนแรงงาน

ผู้สูงอายุน้อยที่สุด อยู่ที่จำนวน 3,237,778 คน ส่วนในปี พ.ศ. 2563 ถือได้ว่ามีจำนวนประชากรผู้สูงอายุมากที่สุดคือ จำนวน 7,895,286 คน และมีแรงงาน
จำนวนผู้สูงอายุมากที่สุด อยู่ที่จำนวน 4,704,477 คน

ข้อมูลส่วนที่ 2 คือข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564-2574 เป็นข้อมูลจากการคาดการณ์ข้อมูลด้วยโปรแกรม Exponential Smoothing ของจำนวน
ประชากรผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุ โดยในปี พ.ศ. 2564 มีการคาดการณ์จำนวนประชากรผู้สูงอายุน้อยที่สุด คือจำนวน 8,176,004 คน และมีแรงงาน
ผู้สูงอายุน้อยที่สุด จำนวน 4,664,484 คน ส่วนในปี พ.ศ. 2574 มีการคาดการณ์จำนวนประชากรผู้สูงอายุมากที่สุดคือ จำนวน 11,131,249 คน และมีแรงงาน
ผู้สูงอายุมากที่สุด จำนวน 6,114,267 คน ตามลำดับ

ทั้งนี้เมื่อนำข้อมูลจำนวนประชากรผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุมาเทียบหาสัดส่วน เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการจ้างงานผู้สูงอายุในอนาคตนั้น
สามารถที่จะแสดงให้เห็นถึงจำนวนแนวโน้มการจ้างงานผู้สูงอายุได้ตาม แผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 สัดส่วนผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุ

จากแผนภาพที่ 1 แสดงข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือในส่วนที่ 1 เป็นการเทียบสัดส่วนข้อมูลในปี พ.ศ.2554 -2563 เป็นที่เกี่ยวข้องข้อมูล จำนวนประชากรผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุ จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ แล้วจึงนำข้อมูลสัดส่วนดังกล่าววิเคราะห์การคาดการณ์ด้วยโปรแกรม Exponential Smoothing เพื่อให้ได้ข้อมูลในส่วนที่ 2 ซึ่งข้อมูลในส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลจากการคาดการณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564-2574 เมื่อวิเคราะห์จากแผนภาพดังกล่าวแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า แนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุมีทิศทางการจ้างงานที่ลดลง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2554 สัดส่วนผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุอยู่ที่ 62% ส่วนการคาดการณ์ข้อมูลในปีสุดท้าย พ.ศ. 2574 แนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุมีทิศทางการจ้างงานผู้สูงอายุอยู่ที่ 55% ของจำนวนผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าหากรัฐบาลยังไม่เข้ามาส่งเสริมหรือมีมาตรการส่งเสริมรูปแบบการจ้างงานสำหรับผู้สูงอายุ อาจทำให้การที่ประเทศไทยมีรูปแบบสังคมผู้สูงอายุ ที่ผู้สูงอายุจะต้องพึ่งพิงจากรัฐสวัสดิการเท่านั้น หรืออาจทำให้เศรษฐกิจภายในอนาคตข้างหน้าที่จะต้องเสียบุคลากรจ้างแรงงานให้กับแรงงานประเทศมากยิ่งขึ้น

ฉากรที่ 2 ความฝัน รูปแบบการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ

ในขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์นโยบายการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุด้วย PEST Analysis โดยใช้ฐานข้อมูลสัดส่วนผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุเป็นฐานในการวิเคราะห์ เพื่อให้เห็นสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงปีดังกล่าวที่มีการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการจ้างผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถแสดงข้อมูล

ตารางที่ 2 สัดส่วนผู้สูงอายุและแรงงานผู้สูงอายุ

ปี พ.ศ.	ประชากรผู้สูงอายุ (คน)	แรงงานผู้สูงอายุ(คน)	สัดส่วนส่วน	การเปรียบเทียบสัดส่วน
2554	5,244,520	3,237,778	61.74%	N/A
2555	5,455,094	3,403,873	62.40%	-1%
2556	5,849,348	3,446,046	58.91%	3%
2557	6,123,509	3,839,312	62.70%	-4%
2558	6,398,580	3,908,812	61.09%	2%
2559	6,656,953	4,016,984	60.34%	1%
2560	6,965,569	4,063,076	58.33%	2%
2561	7,276,788	4,361,331	59.93%	-2%
2562	7,597,760	4,235,681	55.75%	4%
2563	7,895,286	4,704,477	59.59%	-4%

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าเมื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบเพื่อหาสัดส่วนความแตกต่างในแต่ละปีนั้น จะพบความแตกต่างได้อย่างชัดเจนในข้อมูลการจ้างงานผู้สูงอายุ โดยข้อมูลที่น่ามาเปรียบเทียบกับปีหน้ามีจำนวนลดลงได้แก่ พ.ศ. 2555 มีสัดส่วนที่ลดลงจากปีก่อนในสัดส่วน -1% พร้อมทั้งนี้ พ.ศ. 2557 มีสัดส่วนที่ลดลงจากปีก่อนในสัดส่วน -4% พ.ศ. 2561 มีสัดส่วนที่ลดลงจากปีก่อนในสัดส่วน -2% และ พ.ศ. 2563 มีสัดส่วนที่ลดลงจากปีก่อนในสัดส่วน -4%

ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลจากตารางที่ 2 ในส่วนข้อมูลเปรียบเทียบมีค่าติดลบมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้วย PEST Analysis เพื่อจะได้พบว่าอุปสรรคหรือปัญหาที่ทำให้เกิดการจ้างงานที่ลดลงนั้นมีสาเหตุประการใด ซึ่งสามารถอธิบายได้ดัง ข้อมูล PEST Analysis ที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ

Political factors (P)

พ.ศ. 2554 เป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไปครั้งที่ 26 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้มีขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 ตามความในพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554

วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ให้ยิ่งลักษณ์ ชินวัตรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อจากอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2554

พ.ศ.2555 เริ่มการประท้วงรัฐบาลเนื่องจากการเสนอมีการร่างกฎหมายนิรโทษกรรมที่จะเสนอต่อรัฐสภา

พ.ศ. 2556 เป็นวิกฤตการณ์การเมืองที่เกิดขึ้นจากการประท้วงต่อต้านรัฐบาลตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2556 ถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2557 จัดระเบียบโดย กปปส. กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองซึ่งจัดและมีสุเทพ เทือกสุบรรณ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ เป็นผู้นำ การประท้วงนี้ลงเอยด้วยยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี พ้นจากตำแหน่ง รัฐประหาร และการสถาปนาคณะทหารผู้ยึดอำนาจการปกครอง

พ.ศ. 2557 รัฐประหารในประเทศไทย เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เวลา 16:30 น. โดยกองทัพไทยและสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งภายหลังได้จัดตั้งเป็นคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะ

พ.ศ. 2558 ยังอยู่ในภาวะวิกฤติ ช่วงกลางปีบรรยากาศการปิดกั้นดูเหมือนจะผ่อนคลายลงกว่าปีที่แล้วบ้างแต่ก็กลับมาร้อนแรงกว่าเก่าในช่วงปลายปี การ "ปรับทัศนคติ" ยังมีต่อเนื่องโดยรูปแบบเปลี่ยนจากการเรียกรายงานตัวเป็นการไปหาที่บ้านและการไปหาคนใกล้ชิด

พ.ศ. 2559 การสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 เวลา 15.52 น. ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ โรงพยาบาลศิริราช

การออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2559

พ.ศ. 2560 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

พ.ศ. 2561 มีการร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งมีการตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)

พ.ศ. 2562 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2562 และมีพล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี

พ.ศ. 2563 เริ่มมีการประท้วงจากกลุ่มเห็นต่างทางการเมืองเช่น กลุ่มราษฎร คณะประชาชนปลดแอก แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม กลุ่มฟื้นฟูประชาธิปไตย สหภาพนักเรียน นิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย เป็นต้น พร้อมทั้งในปลายปีมีการระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019

2. Economic factors (E)

ในเรื่องการวิเคราะห์ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบที่ใช้ในการวิเคราะห์กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน

ตาราง 3 แสดงค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนและแสดงสัดส่วนเปรียบเทียบในปี พ.ศ.2554-2563

พ.ศ.	ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน (บาท/เดือน)	สัดส่วน
2554	17,403.00	N/A
2555	18,766.00	7%
2556	19,061.00	2%
2557	20,892.00	9%
2558	21,157.00	1%
2559	21,144.00	0%
2560	21,436.50	1%
2561	21,346.00	0%
2562	20,742.12	-3%
2563	21,329.00	3%

ข้อมูลจาก สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางแสดง 4 การเจริญเติบโตทางภาวะเศรษฐกิจไทยประจำปี GDP (Gross Domestic Product)

พ.ศ.	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563
GDP	0.1	6.4	2.9	0.9	2.9	3.2	4	4.2	2.3	-0.42

ข้อมูลจาก สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3. Social factor (S)

ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลการจดทะเบียนสมรส การจดทะเบียนหย่าและจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์

พ.ศ.	การจดทะเบียน สมรส (คน)	สัดส่วนการจด ทะเบียนสมรส	การจดทะเบียน หย่า(คน)	สัดส่วนการจด ทะเบียนหย่า	จำนวนผู้ต้อง ราชทัณฑ์ (คน)	สัดส่วนจำนวนผู้ ต้องราชทัณฑ์
2554	306947	N/A	108624	N/A	215579	N/A
2555	314338	2%	111377	2%	221509	3%
2556	295519	-6%	107031	-4%	249801	11%
2557	296258	0%	111810	4%	284014	12%
2558	304392	3%	117880	5%	313924	10%
2559	307746	1%	118539	1%	312034	-1%
2560	297501	-3%	121617	3%	272185	-15%
2561	307936	3%	127265	4%	312614	13%
2562	328875	6%	128514	1%	378673	17%
2563	271344	-21%	121011	-6%	371461	-2%

ข้อมูลจาก ระบบสถิติทางการทะเบียน กรมการปกครอง และสำนักงานสถิติแห่งชาติ

4. Technological factor (T)

ตารางที่ 6 แสดงอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย

รายการ	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	256
โครงสร้างพื้นฐานทาง เทคโนโลยี	52	50	47	41	44	42	36	36	38	N/A
โครงสร้างพื้นฐานทาง วิทยาศาสตร์	40	40	40	46	47	47	48	42	38	N/A
จำนวนประเทศ ทั้งหมด	142	144	148	144	140	138	137	140	141	N/A

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำการเปรียบเทียบ PEST Analysis หาข้อคิดในปี พ.ศ.2555 พ.ศ.2557 พ.ศ. 2561 พ.ศ.2563 ที่ข้อมูลการจ้างงานผู้สูงอายุมีจำนวนลดลงอาจเกิดจากปัจจัยดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงการเปรียบเทียบ PEST Analysis หาข้อคิดในปี พ.ศ.2555 พ.ศ.2557 พ.ศ.2561 พ.ศ.2563

ปี พ.ศ.	Political factors	Economic factors (E)	Social factor (S)	Technological factor (T)
2555	เริ่มการประท้วงรัฐบาล เนื่องจากการเสนอมีการร่าง กฎหมายนิรโทษกรรมที่จะ เสนอต่อรัฐสภา	สัดส่วน ค่าใช้จ่าย ภายใน ครัวเรือนสูงขึ้น 7% (18,766 บาท)	มีสัดส่วนจำนวนผู้ ต้องราชทัณฑ์ เพิ่มขึ้น3% จากปี ก่อน (221509 คน)	โครงสร้างพื้นฐาน ทางเทคโนโลยีลดลง จากปีก่อน
2557	รัฐประหารในประเทศไทย เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เวลา 16:30 น. โดย กองทัพไทยและสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติ	สัดส่วน ค่าใช้จ่าย ภายใน ครัวเรือนสูงขึ้น 9% (20,892 บาท)	มีสัดส่วนจำนวนผู้ ต้องราชทัณฑ์ เพิ่มขึ้น 12% จากปี ก่อน (284014คน)	โครงสร้างพื้นฐาน ทางเทคโนโลยีลดลง จากปีก่อน
2561	มีการร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้ง มีการตั้งคณะกรรมการการ เลือกตั้ง (กกต.)	สัดส่วน ค่าใช้จ่าย ภายใน ครัวเรือน สัดส่วนคงที่ 0 จากปีก่อน (21,346 บาท)	มีสัดส่วนจำนวนผู้ ต้องราชทัณฑ์ เพิ่มขึ้น 13% จากปี ก่อน (312614 คน)	โครงสร้างพื้นฐาน ทางวิทยาศาสตร์ ลดลงจากปีก่อน
2563	เริ่มมีการประท้วงจากกลุ่ม เห็นต่างทางการเมือง	สัดส่วน ค่าใช้จ่าย ภายใน ครัวเรือนสูงขึ้น 3% (21,329 บาท)	ส่วนในปีนี้ ทั้ง จำนวนการจด ทะเบียนสมรส การ จดทะเบียนหย่าและ จำนวนผู้ต้อง ราชทัณฑ์ ลดลง จากปีก่อน	N/A

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในประเทศไทย ซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการรองรับสังคมผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพในการทำงานของบุคคลผู้สูงอายุ ประเด็นสำคัญที่จะต้องมีการส่งเสริมการจ้างแรงงานผู้สูงอายุนั้นเนื่องมาจากโครงสร้างประชากรนั้นไม่สามารถที่จะย้อนกลับไปแก้ไขโครงสร้างของประชากรในอดีตได้ แต่สามารถที่จะมีมาตรการส่งเสริมและสนับสนุน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรได้ เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเอง มีรายได้ พร้อมกับเป็นการพ่วงฐานรากทางเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย โดยการจ้างงานผู้สูงอายุจะทำให้ไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น ยังมีผลให้ผู้สูงอายุกลายเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกมิติอีก แต่อย่างไรก็ตามรัฐไม่อาจจะจัดงบประมาณเลี้ยงดูผู้สูงอายุได้เพียงอย่างเดียว ดังนั้นควรต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนั้นสามารถที่จะมีรายได้ด้วยตนเองหรือไม่ต้องพึ่งพิงสวัสดิการจากทางภาครัฐเท่านั้น จากการวิเคราะห์ด้วยรูปแบบแนวโน้มการจ้างงานผู้สูงอายุและวิเคราะห์ปัญหาเพื่อให้อุปสรรคในการจ้างงานผู้สูงอายุโดยใช้ PEST Analysis พบว่า หากต้องการให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพและเกิดการร่วมจ้างงานผู้ประกอบทุกฝ่าย จะต้องมีการพัฒนาดังต่อไปนี้ รัฐบาลจะต้องมีเสถียรภาพในการดำเนินการบริหาร พร้อมทั้งจะต้องมาช่วยเหลือนักครัวเรือนในเรื่องค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนเนื่องจากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ สัดส่วนค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนสูงขึ้นเรื่อย ๆ ย่อมที่จะส่งผลให้อัตราการจ้างงานผู้สูงอายุลดลง ทางด้านสังคมนั้น ประเด็นที่ถือได้ว่าส่งผลต่อปัญหาคือจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์เพิ่มขึ้น ทำให้การจ้างงานลดลง และปัญหาสุดท้ายทางภาครัฐควรที่จะส่งเสริมการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถ สื่อสารและสามารถให้เกิดการจ้างงานได้

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาตัวแบบที่ใช้ในการวิเคราะห์การจ้างงานผู้สูงอายุด้วยในการรองรับสังคมผู้สูงอายุนอกเหนือจาก PEST Analysis เพื่อให้มีความสอดคล้องกับบริบทในสภาพสังคม พร้อมทั้งสามารถให้เกิดตัวแบบใหม่ (Parameter) ในการคาดการณ์การจ้างงานผู้สูงอายุอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2017). Secular stagnation? The effect of aging on economic growth in the age of automation. *American Economic Review*, 107(5), 174-79.
- Arghode, V., Jandu, N., & McLean, G. N. (2020). Exploring the connection between organizations and organisms in dealing with change. *European Journal of Training and Development*.
- Ariyasajjakorn, D., & Manprasert, S. (2014). The impact of the international mobility of skilled workers from AEC integration. *Faculty of Economics, Chulalongkorn University*.

- Blundell, R., Bozio, A., & Laroque, G. (2011) "Labor supply and the extensive margin" *The American Economic Review*, 101(3), 482-486.
- Gall, T. L., Evans, D. R., & Howard, J. (1997). The retirement adjustment process: Changes in the well-being of male retirees across time. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 52(3), P110-P117.
- International Labour Organization: ILO (2008) http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_103457.pdf
- Kim, S., & Feldman, D. C. (2000). Working in retirement: The antecedents of bridge employment and its consequences for quality of life in retirement. *Academy of management Journal*, 43(6), 1195-1210.
- Luoh, M. C., & Herzog, A. R. (2002). Individual consequences of volunteer and paid work in old age: Health and mortality. *Journal of health and social behavior*, 490-509.
- Maestas, N., Mullen, K. J., & Powell, D. (2016). *The effect of population aging on economic growth, the labor force and productivity* (No. w22452). National Bureau of Economic Research.
- Special Employment Credit. (2020). ได้ที่ <https://www.sec.gov.sg/Pages/Home.aspx>
- World Health Organization. *The world health report 2002: reducing risks, promoting healthy life*. World Health Organization, 2002.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562). รายงานประจำปี 2562 กรมกิจการผู้สูงอายุ. จาก <https://www.dop.go.th/download/implementation/>
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2563). รายงานประจำปี 2563 กรมกิจการผู้สูงอายุ. จาก <https://www.dop.go.th/download/implementation/>
- ไพโรจน์ วงศ์วุฒิวัฒน์. (2556). เราจะเตรียมรับมือ กันอย่างไร?...สังคมผู้สูงอายุ. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2561, จาก http://www.matichon.co.th/new_detail.php?newsid=1235709146&catid=04
- ระบบสถิติทางการทะเบียน กรมการปกครอง. ม.ป.ป. กรมการปกครอง. <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ม.ป.ป. การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2554-2563 จาก <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ม.ป.ป. จำนวนประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามกลุ่มอายุ พ.ศ. 2554 – 2563 จาก <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ม.ป.ป. ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม.

https://www.nesdc.go.th/more_news.php?cid=288

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมะม่วง ในเขตเทศบาลเมือง
สงขลา จังหวัดสงขลา⁶²

Marketing Mix Factors and Consumer's Behavior of Bubble Tea in Songkhla
Municipality, Songkhla Province

จันทิมา จันทรเอียด⁶³

Jantima Jan-ead

วันรับบทความ 24 พฤศจิกายน 2564

วันแก้ไขบทความ 19 ธันวาคม 2564

วันตอบรับบทความ 24 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริโภคชาวมะม่วง ในเขตเทศบาลเมือง
สงขลา จังหวัดสงขลา 2) เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมะม่วง
ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริโภคชาวมะม่วงในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จำนวน
400 คน คัดเลือกโดยการสุ่มแบบบังเอิญ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ การแจก
แจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยโดยการทดสอบ
สมมติฐานและสถิติไคสแควร์

ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริโภคชาวมะม่วงส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 20-24 ปี พนักงาน
บริษัทเอกชน การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มีรายได้เดือนละ 15,001 – 25,000 บาท บริโภคมากกว่า
6 แก้ว/สัปดาห์ ช่วงเวลาการบริโภคมากที่สุด คือ ช่วงบ่าย เหตุผลหลักในการบริโภคชาวมะม่วง คือ รสชาติของ
ชาวมะม่วง สำหรับผลิตภัณฑ์ที่ชื่นชอบบริโภคมากที่สุด คือ ชาวมะม่วงดำ และที่อุปโภคที่ผู้บริโภคริชอบมากที่สุด
คือ ชาวมะม่วง ปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อชาวมะม่วงของกลุ่ม
ตัวอย่างแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ด้านผลิตภัณฑ์ ราคา
การส่งเสริมทางการตลาด กระบวนการ ลักษณะทางกายภาพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมะม่วง

⁶² บทความวิชาการนี้ผ่านการนำเสนอจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคม
รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

⁶³ จันทิมา จันทรเอียด, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, Jantima Jan-ead, Faculty of Management
Sciences, Songkhla Rajabhat University, Email address: jantarat69@gmail.com

ไข่มุก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับข้อเสนอแนะ ควรมีกิจกรรมที่ทำให้ผู้บริโภคสามารถชักชวนเพื่อน ๆ มาซื้อขนมไข่มุกกับทางร้านเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: ส่วนประสมทางการตลาด พฤติกรรมผู้บริโภค ขนมไข่มุก เขตเทศบาลเมืองสงขลา

ABSTRACT

This study aims to 1) study the personal factors of bubble tea consumers. in Songkhla Municipality, Songkhla Province 2) Comparison of the relationship between personal factors and consumer behavior of bubble tea. in Songkhla Municipality, Songkhla Province. The sample includes 400 bubble tea consumers in Songkhla municipality who are selected on accidental random sampling technique. A questionnaire is used in collecting data and analyzing data using frequency, percentage, mean, standard deviation. Also, the factor correlation was analyzed by hypothesis testing and chi-square statistics.

The results of the research found that most consumers of bubble tea are female, aged between 20-24 years, employees of private companies. Bachelor's degree or equivalent earning 15,001 - 25,000 baht per month, consuming more than 6 glasses / week, the most consumed period is in the afternoon. The main reason for consuming bubble tea is the taste of bubble tea. As for the products that people like to consume the most is the original milk tea and the toppings that consumers love the most are pearls. Personal factors, gender, age and monthly income The effect of bubble tea purchase behavior of the samples was significantly different at the 0.05 level. Marketing mix factors Product, price, marketing promotion, process, physical appearance It is related to the behavior of consumers of bubble tea. statistically significant at level 0.01 For suggestions There should be activities that enable consumers to persuade more friends to buy bubble tea with the shop.

Keywords: Marketing mix, Consumer Behavior, Fresh Coffee, Songkhla Municipality

บทนำ

ปัจจุบันธุรกิจชาไข่มุกเป็นธุรกิจที่ได้รับความนิยมในกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ เป็นเครื่องดื่มนิยมของผู้บริโภคทุกเพศ ทุกวัย มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่นำไปสู่การบริโภค เพื่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น (จาตุรงค์ แก้วสามดวง และคณะ, 2563) โดยเฉพาะกลุ่มวัยทำงานหรือวัยกลางคน และผู้สูงอายุ ส่วนหนึ่งเพราะประเทศไทยเป็นเมืองร้อนช่วยดับความร้อนและกระหายได้เป็นอย่างดี เครื่องดื่มชาไข่มุกเป็นเครื่องดื่มประเภทชาที่มีหลากหลายชนิดตามความชื่นชอบของผู้บริโภค มีวิธีการทำ คือ นำชามาผสมกับนมและไซรัปครีมเทียมน้ำตาลหรือนมข้นหวานตามสูตร มีทั้งแบบใสน้ำแข็งแบบปั่นหรือแบบสมูทตี้ผสมเนื้อผลไม้ เป็นต้น เมื่อดื่มชาไข่มุกซึ่งทำมาจากมันสำปะหลังและมีเนื้อสัมผัสเหนียวหนึบหนับชาไข่มุกเป็นเมนูเครื่องดื่มยอดนิยมด้วยรสชาติหอมหวานข้อมูลจากสถาบันวิจัยเศรษฐกิจสิรินธรไทยเผยผลสำรวจตลาดชาไข่มุก เมื่อปี ค.ศ. 2017 มูลค่าราว 2,000 ล้านบาท ขณะที่ผลวิจัยของบริษัท Allied Analytics (บริษัท ที่ปรึกษาด้านการตลาด) เผยมูลค่าตลาดชาไข่มุกทั่วโลกอยู่ที่ 1,954 ล้านดอลลาร์สหรัฐหรือราว ๆ 65,000 ล้านบาท ภายในปี ค.ศ. 2023 มูลค่าตลาดจะเติบโตไปอยู่ที่ 103,000 ล้านบาท สำหรับประเทศไทยตลาดชาไข่มุกมีมูลค่าประมาณ 2,500 ล้านบาท ทำให้มีผู้นำเข้าแบรนด์จากไต้หวันหรือเปิดร้านใหม่เป็นของตนเองกันเป็นจำนวนมากแม้กระทั่งในร้านอาหารก็มีเมนูชาไข่มุก เพื่อเป็นทางเลือกให้กับลูกค้า (สิรินธร อารีรักษ์, 2561)

ดังที่ร้านชาไข่มุก KAMU (คาม) เป็นร้านสัญชาติไทยที่เปิดมานานเกือบ 1 ทศวรรษและมีสาขา 50 สาขาทั่วกรุงเทพฯและต่างจังหวัดภายใต้ป้าย "ชาเคี้ยวได้" เหนือเศร้านาทุกซอกทุกมุมที่ โดยมีจุดขายคือชาเขียวมัทฉะ ซึ่งมีการนำเข้ามาจากประเทศญี่ปุ่น โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มวัยรุ่นและคนวัยทำงาน สำหรับประเภทของชาไข่มุกที่เป็นที่นิยมของทางร้าน KAMU คือ รสชาติของชาไข่มุกที่ทำจากแป้งมันสำปะหลัง ทำให้มีรสชาติที่อร่อยกำลังดีและเครื่องดื่มของทางร้านทุกแก้วสามารถเลือกระดับความหวานได้ตามต้องการ โดยมีราคาเริ่มต้นที่ 35 บาท ด้านการประชาสัมพันธ์ใช้ความประทับใจบอกต่อแบบปากต่อปาก แต่ในปีที่ผ่านมาได้ประชาสัมพันธ์เจาะตลาดออนไลน์มากขึ้น มีสื่อสารผ่านเฟสบุ๊ก อินสตาแกรม และเน้นทำโปรโมชัน เช่น บัตรสะสมแต้มซื้อ 1 ฟรี 1 แต่เนื่องจาก 1-2 ปีมานี้ ชาไข่มุกเป็นเครื่องดื่มที่นิยม ส่งผลให้มีร้านใหม่เปิดขึ้นตามมามากมีปัจจัยอยู่หลายอย่างด้วยกันและที่เห็นได้ชัดคือการมีอะไรใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็นชาไข่มุกสีทอง ชาไข่มุกแคลอรีต่ำ หรือเมนูชาไข่มุกในน้ำตาลทรายแดง (Brown Sugar) หรือจะเป็นเมนูเพื่อสุขภาพเป็นการสร้างความตื่นตัวแปลกใหม่ และสร้างความหลากหลาย จับกลุ่มลูกค้าได้กว้างขึ้น จะเห็นได้ว่าชาไข่มุกเป็นตลาดที่มีแข่งขันกันสูงมากในปี พ.ศ. 2561-2562 ที่ผ่านมามีร้านชาไข่มุกจะเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่ก็มีทั้งกลุ่มนักลงทุนที่ได้กำไรและขาดทุนไม่ว่าจะเพิ่มความพิเศษอย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์คู่แข่งก็พยายามเพิ่มความพิเศษเข้ามาแข่งขัน ทำให้หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้บริโภคจะต้องหันไปทดลองชิมชาไข่มุกจากเจ้าอื่น (มติชนออนไลน์, 2562)

ปัจจัยที่นำเสนอข้างต้น มีธุรกิจร้านชาไข่มุกเกิดขึ้นมากมาย ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จากการสำรวจร้านชาไข่มุกในจังหวัดสงขลา มีจำนวน 20 ร้าน ได้แก่ ร้านZIP CHA Songkhla ร้านKamu, ร้านชาครีม ร้านOwl Cha ร้านRin Rin Bubble Milk Tea ร้านมาตามชา ร้านHeaven Cha (ร้าน

ชานมไข่มุก ยอดนิยมในเมืองสงขลา, 2563) แต่ละร้านชานมไข่มุก จะมีการแข่งขันกันในด้านส่วนประสมทางการตลาดที่เห็นชัดเจน คือ รสชาติของชานมไข่มุก ท่าเลที่ตั้งและการให้บริการ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญ และมีความสนใจศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการธุรกิจร้านชานมไข่มุกหรือผู้สนใจ เป็นแนวทางปรับปรุงพัฒนาธุรกิจและบริการร้านชานมไข่มุกที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริโภคชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
2. เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการธุรกิจร้านชานมไข่มุกหรือผู้สนใจ เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาธุรกิจและบริการร้านชานมไข่มุกที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคต่อไป ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

สมมติฐานการวิจัย

1. ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
2. ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ประชากรทั่วไปที่เคยซื้อชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่อยู่ในพื้นที่ แหลมสมิหลา ห้างสรรพสินค้าโลตัสสงขลา ในมหาวิทยาลัยทักษิณ หน้ามหาวิทยาลัยทักษิณ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา หน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ร้านชานมไข่มุกในปั๊ม ปตท. ถนนนครนอก ถนนนครใน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานที่สำคัญละ 44-45 คน เป็นจำนวนทั้งสิ้น 400 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ เนื่องจากเป็นสถานศึกษาและแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะมีกลุ่มประชากรเป็นจำนวนมาก โดยคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างในกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากรหรือประชากรที่ไม่สามารถนับจำนวนได้ (Infinite Population) ธาณินทร์ ศิลป์จารุ (2560) จึงคำนวณหากลุ่มตัวอย่างเป็น 50% หรือ 0.50 จากประชากรทั้งหมด ต้องการระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมรับค่าความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่างได้ 5% หรือ 0.05 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างสามารถคำนวณได้ จากสูตรดังต่อไปนี้

$$\begin{aligned}
 N &= \frac{(0.50)(1-0.50)(1.96)^2}{(0.05)^2} \\
 &= \frac{(0.50)(0.50)(3.8416)}{(0.0025)} \\
 &= \frac{0.9604}{(0.0025)} \\
 &= 384.16 \text{ หรือ } 385 \text{ ราย}
 \end{aligned}$$

สรุปกลุ่มตัวอย่างที่ควรใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ 385 ตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ตัวอย่าง โดยมีการเก็บแบบสอบถามอีก 15 ตัวอย่าง เพื่อเพิ่มความแน่นอนและความเชื่อมั่นในแบบสอบถาม

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาของการวิจัยเรื่องนี้ มุ่งศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัข่ม ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างบริเวณสถานที่สำคัญ ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ได้แก่ 1) แหยมสมิหลา 2) ห้างสรรพสินค้าโลตัสสงขลา 3) ในมหาวิทยาลัยทักษิณ 4) หน้ามหาวิทยาลัยทักษิณ 5) ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา 6) หน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา 7) ร้านชาวมัข่ม ในปั้ม ปตท. 8) ถนนนครนอก 9) ถนนนครใน เนื่องจากเป็นสถานศึกษาและแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะมีกลุ่มประชากรเป็นจำนวนมาก

ระยะเวลาที่ใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ เริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน 2563

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คำถามประกอบด้วยข้อมูล 5 ข้อ ดังนี้ 1) เพศ 2) อายุ 3) ระดับการศึกษา 4) อาชีพ 5) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัข่ม คำถามประกอบด้วยข้อมูล 7 ข้อ ดังนี้ 1) ความถี่ในการบริโภคชาวมัข่ม 2) ช่วงเวลาการเข้าใช้บริการ 3) เหตุผลสำคัญที่ท่านเลือกใช้บริการ

4) ประเภทของชาไข่มุกที่นิยมบริโภค 5) ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง 6) บุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจ 7) สถานที่เลือกใช้บริการร้านชาไข่มุก

ตอนที่ 3 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคชาไข่มุก คำถามประกอบด้วยข้อมูล 7 ข้อ ดังนี้ 1) ด้านผลิตภัณฑ์ 2) ด้านราคา 3) ด้านสถานที่จัดจำหน่าย: สถานที่ตั้ง 4) ด้านการส่งเสริมการตลาด 5) ด้านบุคลากร 6) ด้านกระบวนการให้บริการ 7) ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยใช้หลักเกณฑ์การกำหนดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ โดยมีการให้คะแนน ตามหลักเกณฑ์การให้คะแนน (บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, 2556) ดังนี้

มากที่สุด	ระดับความสำคัญ	5	คะแนน
มาก	ระดับความสำคัญ	4	คะแนน
ปานกลาง	ระดับความสำคัญ	3	คะแนน
น้อย	ระดับความสำคัญ	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ระดับความสำคัญ	1	คะแนน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสม หลังจากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบหาความเชื่อมั่น (Try Out) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ โดยนำไปทดลองใช้กับผู้บริโภคชาไข่มุก จำนวน 30 ชุด ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง โดยหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นที่คำนวณได้ เท่ากับ 0.84 ซึ่งถือว่าแบบสอบถามนี้มีความเชื่อถือได้สามารถนำไปเก็บข้อมูลจริงต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองตามสถานที่สำคัญที่เป็นพื้นที่ ในการศึกษาตามกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามได้เฉพาะผู้ที่เคยใช้บริการร้านชาไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เท่านั้น

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยแนะนำตนเองแจ้งวัตถุประสงค์การทำวิจัยและขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างในการให้ข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริงและแจ้งกลุ่มตัวอย่าง การตอบแบบสอบถามในครั้งนี้คณะผู้วิจัย จะเก็บข้อมูลนี้เป็นความลับไม่มีการระบุชื่อและรายงานการวิจัยจะเสนอผลโดยรวมและกลุ่มตัวอย่าง มีสิทธิ์ในการปฏิเสธเข้าร่วมวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ แจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ พฤติกรรมของผู้บริโภคชาไข่มุก

2. ผู้วิจัยใช้สถิติไคสแควร์ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัขมุค

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และเพศชาย จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 มีอายุ 20-24 ปี จำนวน 222 คน คิดเป็นร้อยละ 55.5 ระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 33.8 มีอาชีพเป็นพนักงานเอกชน จำนวน 197 คน คิดเป็นร้อยละ 49.3 และมีรายได้ต่อเดือนประมาณ 15, 001-25,000 บาท จำนวน 214 คน คิดเป็นร้อยละ 53.5

2. ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัขมุค ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ พบว่า ความถี่ในการบริโภคชาวมัขมุคมากกว่า 6 แก้ว/สัปดาห์ละ จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 ช่วงเวลาการบริโภคมากที่สุด คือ ช่วงบ่าย จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 44.8 เหตุผลหลักในการบริโภคชาวมัขมุค คือ รสชาติของชาวมัขมุค จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 37.0 สำหรับผลิตภัณฑ์ที่ชื่นชอบบริโภคมากที่สุด คือ ชาวมันตำรับ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และท็อปปิ้งที่ผู้บริโภคชื่นชอบมากที่สุด คือ ไข่มุค ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง คือ 36 - 40 บาท จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 34.8 บุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ คือ ตนเองต้องการ จำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 61.5 และสถานที่เลือกใช้บริการร้านชาวมัขมุค มากที่สุด คือ รีมถนนหรือตึกแถวริมถนน จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 30.3

3. ผลการวิเคราะห์ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัขมุค ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัขมุ

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	$\bar{X}$	S.D	ระดับความสำคัญ	อันดับ
1. ด้านผลิตภัณฑ์	4.38	0.43	มาก	1
2. ด้านราคา	4.32	0.62	มาก	2
3. ด้านสถานที่จัดจำหน่าย	4.24	0.53	มาก	5
4. ด้านส่งเสริมการตลาด	4.38	0.51	มาก	1
5. ด้านบุคลากร	4.28	0.50	มาก	3
6. ด้านกระบวนการ	4.27	0.51	มาก	4
7. ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ	4.17	0.61	มาก	6
รวม	4.34	0.53	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัขมุ ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($X = 4.34$) (S.D = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัขมุ ให้ระดับความสำคัญอันดับ 1 มี 2 ด้าน คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ ($X = 4.38$) (S.D = 0.43) และปัจจัยด้านส่งเสริมการตลาด ($X = 4.38$) (S.D = 0.51) รองลงมา ปัจจัยด้านราคา ($X = 4.32$) (S.D = 0.62) และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ น้อยที่สุด ($X = 4.17$) (S.D = 0.61) ซึ่งทุกด้านความสำคัญอยู่ในระดับมาก

4. ผลการวิเคราะห์ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัขมุ ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา

พฤติกรรมของผู้บริโภค ในการซื้อชาวมัธยมศึกษา	ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล				
	เพศ	อายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
1. ความถี่ในการบริโภคชาวมัธยมศึกษา	0.137	0.006	0.245	0.083	0.801
2. ช่วงเวลาการเข้าใช้บริการ	0.009*	0.347	0.433	0.686	0.978
3. เหตุผลสำคัญที่ท่านเลือกใช้ บริการ	0.706	0.006*	0.952	0.715	0.977
4. ประเภทของชาวมัธยมศึกษาที่นิยม บริโภค	0.32	0.742	0.928	0.457	0.001*
5. ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง	0.172	0.477	0.222	0.689	0.711
6. บุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจ	0.657	0.434	0.907	0.330	0.336
7. สถานที่เลือกใช้บริการร้านชาวมัธยมศึกษา	0.424	0.008*	0.473	0.749	0.034*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า **เพศ** ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ จากการพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ช่วงเวลาการเข้าใช้บริการร้านชาวมัธยมศึกษา มีความแตกต่างกัน

อายุ ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ จากการพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า เหตุผลสำคัญเลือกใช้บริการร้านชาวมัธยมศึกษา และสถานที่ในการเลือกใช้บริการร้านชาวมัธยมศึกษา มีความแตกต่างกัน

ระดับการศึกษา ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการพิจารณารายข้อในการทดสอบ นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า ระดับการศึกษาที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา แต่ละข้อไม่แตกต่างกัน

อาชีพ ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการพิจารณารายข้อในการทดสอบ นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า อาชีพที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา แต่ละข้อไม่แตกต่างกัน

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ จากการพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ประเภทของชาวมัธยมศึกษาที่นิยมบริโภคสถานที่ในการเลือกใช้บริการร้านชาวมัธยมศึกษา มีความแตกต่างกัน

5. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา

พฤติกรรมของ ผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา	ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด : ด้าน						
	ผลิต ภัณฑ์	ราคา	สถานที่ จำหน่าย	การส่งเสริม การตลาด	บุคลากร	กระบวน การ ให้บริการ	สิ่งแวดล้อมทาง กายภาพ
1. ความถี่ในการบริโภคชาวมัธยมศึกษา	0.153	0.33	0.058	0.119	0.756	0.431	0.662
2. ช่วงเวลาการเข้าใช้บริการ	0.384	0.44	0.012*	0.014*	0.380	0.173	0.696
3. เหตุผลสำคัญที่ท่านเลือกใช้บริการ	0.098	0.52	0.680	0.029*	0.060	0.755	0.267
4. ประเภทของชาวมัธยมศึกษาที่นิยมบริโภค	0.394	0.53	0.652	0.469	0.453	0.223	0.245

พฤติกรรมของ ผู้บริโภคชาวม เชียงใหม่	ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด : ด้าน						
	ผลิต ภัณฑ์	ราคา	สถานที่ จำหน่าย	การส่งเสริม การตลาด	บุคลากร	กระบวน การ ให้บริการ	สิ่งแวดล้อม ทาง กายภาพ
5. ค่าใช้จ่าย ต่อครั้ง	0.778	0.295	0.478	0.182	0.220	0.260	0.787
6. บุคคลที่มี ส่วนในการ ตัดสินใจ	0.471	0.308	0.500	0.007*	0.020*	0.120	0.533
7. สถานที่ เลือกใช้บริการ ร้านชาวมเชียงใหม่	0.636	0.630	0.511	0.025*	0.430	0.959	0.371

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมเชียงใหม่ ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา พบว่า

ผลิตภัณฑ์ ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมเชียงใหม่ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการพิจารณารายข้อในการทดสอบ นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมเชียงใหม่ แต่ละข้อไม่แตกต่างกัน

ราคา ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมเชียงใหม่ ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการพิจารณารายข้อในการทดสอบ นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า ราคา ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมเชียงใหม่ แต่ละข้อไม่แตกต่างกัน

สถานที่จัดจำหน่าย: สถานที่ตั้ง ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมเชียงใหม่ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ช่วงเวลาการเข้าใช้บริการร้านชาวมเชียงใหม่ มีความแตกต่างกัน

การส่งเสริมการตลาด ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมเชียงใหม่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ช่วงเวลาการเข้าใช้บริการ เหตุผลสำคัญที่เลือกใช้บริการร้านชาวมเชียงใหม่ บุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ สถานที่ในการเลือกใช้บริการร้านชาวมเชียงใหม่ มีความแตกต่างกัน

บุคลากร ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ มีความแตกต่างกัน

กระบวนการให้บริการ ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการพิจารณารายข้อในการทดสอบ นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า กระบวนการให้บริการ ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก แต่ละข้อไม่แตกต่างกัน

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการพิจารณารายข้อในการทดสอบ นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ที่ต่างกันมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก แต่ละข้อไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

ด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ชานมไข่มุกในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จากผลการวิจัย พบว่า ผู้บริโภคชานมไข่มุกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 20-24 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน และมีรายได้เดือนละ 15,001 – 25,000 บาท ผลการวิจัยสอดคล้องกับการศึกษาของ วาสนา เทียงกระโทก และคณะ (2562) พบว่า จำแนกตามลักษณะประชากรศาสตร์ ของกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคชานมไข่มุก ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 20-24 ปี มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า มีรายได้เดือนละ 15,001 – 25,000 บาท ซึ่งต่างกับการศึกษาของ สุตปรารณา หนึ่งน้ำใจ และคณะ (2564) พบว่า ผู้บริโภคชานมไข่มุกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 20 ปี มีอาชีพเป็นนักศึกษา มีรายได้ต่อเดือน 5,000 บาทขึ้นไป รวมถึงต่างกับการศึกษาของ รุจิรา จันโหมข และคณะ (2562) พบว่า อายุระหว่าง 31-40 ปี อาชีพธุรกิจส่วนตัว รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000 – 20,000 บาท ส่วนระดับการศึกษาปริญญาตรี สอดคล้องกับงานวิจัย และต่างกับการศึกษาของ เบญจพลอย โพธิ์พินันท์ (2559) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 21-30 ปี มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท ส่วนมีระดับการศึกษาปริญญาตรี เช่นเดียวกับผลการวิจัย รวมถึงต่างกับการศึกษาของ ประจักษ์ กีก้อง และคณะ (2562) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 21-22 ปี มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,001-7,000 บาท

ด้านพฤติกรรมของผู้บริโภคชานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จากการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 400 ตัวอย่าง พบว่า ความถี่ในการบริโภคชานมไข่มุก มากกว่า 6 แก้ว/สัปดาห์ ช่วงเวลาที่มีผู้บริโภคมกที่สุด คือ ช่วงบ่าย วัตถุประสงค์ในการบริโภค ตามความชอบในผลิตภัณฑ์และรสชาติ สำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีผู้ชื่นชอบบริโภคมากที่สุด ได้แก่ ชานมต้นตำรับ และท็อปปิ้งที่มีผู้บริโภคชื่นชอบที่สุด ได้แก่ ไข่มุก ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง คือ 36 - 40 บาท บุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ คือ ตนเองต้องการ และสถานที่เลือกใช้บริการร้านชานมไข่มุกมากที่สุด คือ ริมถนนหรือตึกแถวริมถนน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ

เบญจพลอย โพธิ์พินันท์ (2559) พบว่า ส่วนใหญ่บริโภคขานมไข่มุก มากกว่า 6 แก้ว/สัปดาห์ ช่วงเวลาที่มีผู้บริโภคมากที่สุด คือ ช่วงบ่าย วัตถุประสงค์ในการบริโภค ตามความชอบในผลิตภัณฑ์และรสชาติ สำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีผู้ชื่นชอบบริโภคมากที่สุด ได้แก่ ขานมต้นตำรับ และท็อปปิ้งที่มีผู้บริโภคชื่นชอบที่สุด ได้แก่ ไข่มุก ซึ่งต่างกับการศึกษาของ วาสนา เทียงกระโทก และคณะ (2562) พบว่า ความถี่ในการบริโภคขานมไข่มุก โดยเฉลี่ย 3.21 ครั้งต่อเดือน ช่วงเวลาที่มีผู้บริโภคมากที่สุด คือ 13.01 – 15.00 น. ค่าใช้จ่ายในการบริโภคโดยเฉลี่ย 103.91 บาทต่อครั้ง ส่วนในเรื่องการบริโภคตนเองมีอิทธิพลในการบริโภค ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ รุจิรา จันโทมุข และคณะ (2562) ด้านพฤติกรรมทางเลือกใช้บริการร้านขานมไข่มุก พบว่า ประเภทท็อปปิ้งที่ชื่นชอบ คือ ไข่มุก อิทธิพลต่อความต้องการซื้อ คือ ตนเอง และ รสชาติเครื่องดื่ม ส่วนประเภทเครื่องดื่มที่ชื่นชอบ คือ ขานมได้หัววัน วัตถุประสงค์ในการซื้อเครื่องดื่มขานมไข่มุก คือ เพื่อความสดชื่น/ดับกระหาย และราคา 51-60 บาท ความถี่ในการบริโภค 6-7 แก้ว/สัปดาห์ ช่วงเวลาที่ใช้บริการ 08.01 – 10.00 น. มีความแตกต่างกับงานวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคขานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา พบว่า พฤติกรรมการซื้อขานมไข่มุกของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาพร พิจิตรชุมพล และคณะ (2563) พบว่า พฤติกรรมผู้บริโภคที่ต่างกันส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อขานมไข่มุกที่ต่างกัน และการศึกษาของ สุดปรารถนา หนึ่งน้ำใจ และคณะ (2564) พบว่า อายุ รายได้ ความรู้ ทักษะการบริโภคขานมไข่มุก และการเลือกบริโภคขานมไข่มุก มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคขานมไข่มุก ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับพฤติกรรมของผู้บริโภคขานมไข่มุก ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ด้านผลิตภัณฑ์ ราคา การส่งเสริมทางการตลาด กระบวนการ ลักษณะทางกายภาพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคขานมไข่มุก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วาสนา เทียงกระโทก และวอนชนก ไชยสุนทร (2562) พบว่า ส่วนประสมทางการตลาดบริการด้านผลิตภัณฑ์ ราคา การส่งเสริมทางการตลาด กระบวนการและ ด้านลักษณะทางกายภาพ ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคด้านค่าใช้จ่ายในการบริการบริโภคต่อครั้งของผู้บริโภค อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาพร พิจิตรชุมพล และคณะ (2563) พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายและด้านการส่งเสริมการตลาด มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจซื้อของขานมไข่มุกของผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ รุจิรา จันโทมุข และคณะ (2562) พบว่า ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มจากร้านขานมไข่มุก

สรุปผลการวิจัย

จากความนิยมในสังคมไทยต่อการดื่มขานมไข่มุกในปัจจุบัน ทำให้มีธุรกิจร้านขานมไข่มุกใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย ส่งผลต่อการแข่งขันที่สูงขึ้นในด้านช่องทางการจำหน่าย การศึกษาปัจจัยส่วนประสมทาง

การตลาดและพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ไม่ว่าจะเป็น ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภค พฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษาล้วนนำไปสู่การซื้อชาวมัธยมศึกษา จากผลงานวิจัยนี้สามารถเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการธุรกิจร้านชาวมัธยมศึกษา ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการร้านชาวมัธยมศึกษา ที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคชาวมัธยมศึกษา ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา รวมทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการร้านชาวมัธยมศึกษา ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจร้านชาวมัธยมศึกษาสามารถนำผลการวิจัยเป็นแนวทางปรับกลยุทธ์ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการร้านชาวมัธยมศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าใช้บริการร้านชาวมัธยมศึกษาของผู้บริโภคกลุ่มเจนเนอเรชั่น X และ กลุ่มเจนเนอเรชั่น Y ในจังหวัดสงขลา เนื่องจากปัจจุบันมีผู้บริโภคกลุ่มดังกล่าวรับประทานชาวมัธยมศึกษาเพิ่มมากขึ้น

รายการอ้างอิง

จาตุรงค์ แก้วสามดวง และคณะ. (2563) ปัจจัยที่ส่งผลต่อธุรกิจชาวมัธยมศึกษาในประเทศไทย. วารสาร

ธรรมศาสตร์, 39(1), 117-130.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2560). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. (พิมพ์ครั้งที่ 17).

กรุงเทพฯ : บิสซิเนสอาร์เอนด์ตี.

เบญจพลอย โพธิ์พินันท์. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคชาวมัธยมศึกษา กรณีศึกษาร้าน Tea More.

ปริญญาานิพนธ์ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. สาขาสาขาวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

บุรินทร์ รุจจนพันธุ์. (2556). เกณฑ์การแปลความหมาย. ค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2563.

จาก <https://www.thaiall.com/blog/burin/4967/>

ประจักษ์ กีก้อง และคณะ. (2562). ความสำคัญของปัจจัยทัศนคติ แรงจูงใจ และส่วนประสมทางการตลาด

ของ นักศึกษาที่บริโภคชาวมัธยมศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร. รายงาน

สืบ เนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ

กำแพงเพชร. 1069-1075.

- มติชนออนไลน์. (2563). **อร้อยอินเทรนด์...ละมุนลิ้น กับ ไข่มุกน้ำตาลทรายแดง 'ดี แอลลี'**. ค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2563. จาก https://www.matichon.co.th/lifestyle/news_1312445.
- รุจิรา จันโทมุข และคณะ. (2562). **พฤติกรรมผู้บริโภคชาวมะม่วงของผู้อยู่อาศัยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์**. การประชุมวิชาการทางธุรกิจและนวัตกรรมทางการจัดการระดับชาติ ประจำปี 2562. วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 115-119.
- ร้าน ชาวมะม่วง ยอดนิยม ในเมืองสงขลา** ค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2563. จาก <https://www.wongnai.com/restaurants?regions=6543&categories=62&page>.
- วาสนา เทียงกระโทก และคณะ. (2562). **ส่วนประสมทางการตลาดบริการที่มีผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคชาวมะม่วงแบรนด์ต่างประเทศของผู้บริโภค ในเขตกรุงเทพมหานคร**. วารสารการบริหารและการจัดการ, 9(2), 181-194.
- สุดปรารถนา หนึ่งน้ำใจ และคณะ. (2564). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมผู้บริโภคชาวมะม่วงของนิสิต คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคเหนือ**. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9, 15(36), 63-71.
- สุภาพร พิจิตรชุมพล และคณะ. (2563). **ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภคที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อเครื่องดื่มชาวมะม่วงแบรนด์ คามู ของผู้บริโภค ในห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล พลาซ่า เวสต์เกต**. การประชุมวิชาการระดับชาติ RTBEC 2020. 246-258.
- สรินยา อารีย์รักษ์. (2562). **กระบวนการตัดสินใจบริโภคชาวมะม่วงของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล**. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สรุปข้อมูลจากองค์ปาฐก ศาสตราจารย์ ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์
ในหัวข้อรัฐธรรมนูญกับการบริหารงานภาครัฐภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย
ในงานประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 13⁶⁴

จารุกัญญา อุดานนท์⁶⁵

รัฐธรรมนูญกับการบริหารงานภาครัฐภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย เป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ โดยทั่วไปแล้วความหมายของรัฐธรรมนูญในทางกฎหมายก็จะให้ความหมายอย่างหนึ่งแต่ว่าโดยที่สุดแล้วมันเป็นจุดบรรจบระหว่างกฎหมายกับการเมือง เพราะว่าการก่อตั้งระบบกฎหมายรัฐธรรมนูญขึ้นต้องอาศัยอำนาจในการเมือง อาจจะกำหนดกฎเกณฑ์ กติกาทางการเมืองซึ่งจะสัมพันธ์กันในลักษณะเช่นนี้ ในส่วนของโครงสร้างรัฐธรรมนูญโดยทั่วไปแล้ว ก็จะมีอยู่สองส่วนใหญ่ๆ ส่วนแรกจะพูดถึงโครงสร้างของรัฐ รูปแบบของรัฐ การปกครองความสัมพันธ์ของอำนาจสูงสุดของรัฐ ส่วนที่สองจะเป็นระหว่างรัฐกับราษฎรประชาชน คำถามคือ การบริหารงานภาครัฐนั้นอยู่ตรงจุดไหน ของรัฐธรรมนูญ จะกำกับการบริหารงานภาครัฐอย่างไร ถ้าไปดูส่วนที่เป็นโครงสร้างของรัฐ เราจะพบว่ามีการกำหนดการบริหารภาครัฐเอาไว้เหมือนกันเพียงแต่ว่ามันไม่เห็นชัดเจนเนื่องจากการปรากฏตัวภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจรัฐสมัยใหม่ซึ่งนิยมแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 อำนาจ 1. อำนาจนิติบัญญัติ 2. อำนาจบริหาร และ 3. อำนาจตุลาการ

การบริหารงานภาครัฐอยู่ในส่วนที่เป็นอำนาจในการบริหารไม่ใช่ส่วนของนิติบัญญัติ และตุลาการ แม้ที่อยู่ในส่วนที่เป็นอำนาจตุลาการในการบริหารงานภาครัฐนั้นก็อาจจะไม่ใช่ทั้งหมด ความหมายอย่างแคบที่หมายถึงการจัดการปกครองหรือการอำนวยการปกครองเท่านั้น ขอบข่ายกว้างสามารถและครอบคลุมอำนาจของรัฐเป็นส่วนใหญ่คือมีแดนแห่งอำนาจของนิติบัญญัติและตุลาการเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคลอย่างมาก พูดถึงเรื่องของการบริการภาครัฐจะสัมพันธ์กับรัฐธรรมนูญ ตัวเริ่มต้นกับตัวโครงสร้างของรัฐ ก็คือขึ้นอยู่กับว่ารัฐนั้นเป็นรัฐเดี่ยวหรือเป็นรัฐรวมหรือเป็นสหพันธรัฐ ลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจการบริหารจัดการหรือการกระจายอำนาจ การกำหนดเรื่องการกระจายอำนาจเอาไว้ได้แค่ไหน กำหนดให้การบริหารภาครัฐต้องผูกพันต่อกฎเกณฑ์ในทางกฎหมายหรือไม่ เป็นคำถามสำคัญๆที่จะเกิดขึ้นเมื่อจัดทำกฎหมายรัฐธรรมนูญ

⁶⁴ สรุปข้อมูลจากองค์ปาฐกจากการประชุมวิชาการระดับชาติทางรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ 13 ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ มหาวิทยาลัยนครพนม วันที่ 24 – 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564

⁶⁵ จารุกัญญา อุดานนท์, ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนครพนม, Jarukanya Udanont, PhD., Assistant Professor, Faculty of Liberal Arts and Science, Nakhonphanom University, Email: Jimlim66@hotmail.com

ในประเทศไทยหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีการกำหนดให้ประเทศไทยนั้นเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้ ซึ่งหมายความว่าถ้าเราตัดสินใจจัดโครงสร้างของรัฐแบบรัฐเดี่ยวตามต่อไปอีกว่าเราสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือโครงสร้างของรัฐในตอนจัดตั้งขึ้นให้เป็นสหพันธรัฐได้ไหม ผมคิดว่ามีความเป็นไปได้ตั้งแต่ตอนแรก แต่เมื่อเกิดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 เรามีการดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางก็เป็นอันแน่นอนว่าฝ่ายที่กุมอำนาจการตัดสินใจประเทศไทยนั้นเป็นรัฐเดี่ยวและยังคงสภาพรัฐเดี่ยวจนถึงปัจจุบันนี้ หลักการแบบนี้ปรากฏเรื่อยมาในรัฐธรรมนูญ แล้วปัจจุบันก็จะถือเป็นหลักการซึ่งไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ด้วย การแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ในรูปของรัฐนั้นจะถูกถือว่าเป็นการล้มล้างการปกครองในความหมายของรัฐธรรมนูญ หมายถึงถ้าเกิดจะเปลี่ยนแปลงตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญนั้นด้วย จะไม่สามารถทำได้ หลักการที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐปรากฏขึ้นในบ้านเมืองเราในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อรัฐธรรมนูญตัดสินใจกำหนดรูปแบบให้เป็นรัฐเดี่ยวแล้ว รัฐธรรมนูญได้กำหนดการบริหารภาครัฐไว้เล็กน้อยเพียงใด ซึ่งอันนี้ที่เป็นประเด็นสำคัญอันหนึ่งที่มีการพูดถึงค่อนข้างน้อย ก็ไปสำรวจตรวจสอบดูจากตัวบทรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ในบ้านเมืองเราก็จะพบว่ารัฐธรรมนูญแทบจะไม่พูดถึงการบริหารงานภาครัฐเอาไว้เลย มีการพูดเอาไว้อยู่บ้างในส่วนที่เกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี แล้วส่วนที่เกี่ยวกับการกระจายอำนาจมีอยู่เท่านี้ ไม่มีการพูดถึงหลักการพื้นฐานของการบริหารจัดการรัฐ และแม้แต่เรื่องของกระจายอำนาจนั้นก็มีการพูดถึงในช่วงสมัยหลังๆ เท่านั้น แปลว่าการจัดการหรือการบริหารภาครัฐนั้นโดยแรกเริ่มแล้วไม่ได้ถูกกำหนดเอาไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรง ถ้าจะว่าไปในแง่ปัญหาใหญ่สำคัญอันหนึ่งของการปกครองของการบริหารงานของรัฐไทยก็คือการจัดโครงสร้างของฝ่ายปกครองหรือการบริหารงานของหน่วยงานในภาครัฐทั้งหมดว่าเราควรจะมีโครงสร้างแบบไหน เพราะเรารู้ว่าเราเป็นรัฐเดี่ยวแล้วระบบการจัดการจะรวมศูนย์อำนาจอย่างเข้มข้นขนาดไหน หรือจัดการกระจายอำนาจขนาดไหน ไม่ได้มีการตัดสินใจเอาไว้ในการจัดระดับรัฐธรรมนูญ จะเป็นแบบนี้เรื่อยมาถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญแล้วในวันข้างหน้าถ้าเกิดจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอีกกับรัฐธรรมนูญ สายรัฐประศาสนศาสตร์อาจจะมีย่อแนะเกี่ยวกับเรื่องของระบบการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น ว่าควรที่จะมีการเขียนกำหนดเอาไว้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นแน่นอนเราคงไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบของรัฐให้เป็นรัฐรวมหรือเป็นสหพันธรัฐภายใต้โครงสร้างรัฐธรรมนูญเราสามารถจัดระบบการกระจายอำนาจออกไปให้มีความเข้มข้นมากกว่านี้ได้ ดังที่ปรากฏขึ้นในรัฐเดี่ยวหลายประเทศในทวีปยุโรปที่แม้ว่าเค้าจะรวมกันเป็นรัฐเดี่ยวแต่ก็มีอำนาจในการจัดการปกครองตนเองสูงมากเมื่อเทียบกับระบบของการจัดการปกครองตนเองในประเทศไทย

นอกเหนือจากกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้กำหนดเรื่องนี้เอาไว้แล้วอย่างชัดเจนแล้วสิ่งที่ปรากฏขึ้นอีกคือแม้ในกฎหมายระดับที่ต่ำกว่านั้นคือดบทกฎหมายพระราชบัญญัติจะพบว่าเวลาที่มีการบัญญัติกฎหมายหรือการจัดการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นร่างกฎหมายในช่วงหลังมักจะมองว่าท้องถิ่นนั้นเป็นเพียงองค์กรของรัฐดังปรากฏขึ้นจากการใช้อ้อยคำแบบนี้ตั้งแต่ต้นปี 2540 เรื่อยมา และปรากฏขึ้นในปัจจุบัน เช่น

เราเรียกหน่วยการปกครองท้องถิ่นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือเรียกว่า อบท. จริงๆแล้วในแง่ของการจัดการบริหารงานหรือการจัดโครงสร้างของภาครัฐ น่าจะเรียกว่าองค์กรปกครองตนเองส่วนท้องถิ่นน่าจะถูกต้องกว่าเนื่องจากว่าตัวท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่แล้วก็มีบุคลากรและมีทรัพย์สินของตัวเอง มีสภาพเป็นนิติบุคคลของตัวเอง และโดยสภาพแล้วตกอยู่เพียงภายใต้การกำกับดูแลจากส่วนกลางเท่านั้น เขาจึงไม่ได้มีสถานะเป็นเป็นแขนขาหรือเป็นองคาพยพของรัฐเท่านั้น จริงๆก็คือไม่ใช่โดยตรง แต่มีสภาพเป็นตัวบุคคลตัวเองด้วย แยกออกมาจากรัฐ สามารถที่จะกำกับดูแลได้ภายใต้กรอบของกฎหมายเท่านั้น การที่ระบบกฎหมายไปเปลี่ยนการเรียกเปิดตัวหน่วยงานท้องถิ่นจากองค์กรแต่เดิมให้เป็นองค์กรมันก็ส่งผลต่อความรับรู้เพราะการจัดการจัดการท้องถิ่นจึงกลายเป็นเพียงองคาพยพของรัฐเท่านั้น อันนี้คือปัญหาอีกอันหนึ่งในระบบการบริหารภาครัฐของบ้านเรา ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าส่วนกลางเองไม่ค่อยไว้วางใจในการที่จะให้มีการกระจายอำนาจเข้มข้นลงสู่ส่วนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นนั่นเอง

ถ้าถามว่าแล้วธรรมนูญกับการบริหารของภาครัฐมันมีอะไรเปลี่ยนแปลงไปอีกมากไหม ว่าฝ่ายที่คุมสภาพทางการเมืองในทางความเป็นจริงหลังจากรัฐธรรมนูญปี 2540 ถูกฉีกมีการสูญเสียการคุมสภาพไปภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2550 ซึ่งพรรคการเมืองที่ครองอำนาจหลังจากรัฐประหารปี 2547 นั้นในที่สุดก็กลับมาครองอำนาจได้ตอนนี้แม้ว่าจะเป็นช่วงสั้นๆ แม้ว่าจะคั่นกลางด้วยการเปลี่ยนรัฐบาลจากการที่ฝ่ายประจำหรือฝ่ายตุลาการมีการวินิจฉัยยุบพรรค ก็เกิดพรรคการเมืองใหม่ขึ้นมา แต่ในที่สุดก็ยิ่งกลับมาชนะจนความขัดแย้งก็เกิดปะทุขึ้นมาอีกรอบ และก็เกิดรัฐประหารในปี 2557 ซึ่งผมคิดว่าในรัฐประหารในปี 2557 ฝ่ายซึ่งกุมอำนาจในทางความเป็นจริงเริ่มตระหนักแล้วว่า กลไกที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญในปี 2550 ที่พยายามแก้ไขในปี 2540 มันยังไม่พอจะกำกับกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย ที่อยู่ในกรอบหรือการวางแผนที่ชนชั้นนำอยากให้เห็น เพราะฉะนั้นจึงร่างรัฐธรรมนูญในปี 2560 ขึ้นใหม่ แล้วในรัฐธรรมนูญปี 2560 เกิดขึ้นในบริบทไหน มันเปลี่ยนแปลงในครั้งสำคัญ รัฐธรรมนูญปี 2560 เกิดขึ้นในรัชสมัยสำคัญ ความเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยส่งผลกระทบต่อตัวกฎเกณฑ์รัฐธรรมนูญปี 2560 โดยตรง รวมทั้งการจัดการทั้งของภาครัฐ นอกเหนือจากกรณีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญปี 2560 เขาจะต้องออกแบบมาให้ไม่เกิดพรรคการเมืองที่อาจจะเป็นพรรคใหญ่พรรคเดียว จึงเกิดการกำหนดการเลือกตั้งอีกแบบหนึ่งขึ้นมา ระบบเลือกตั้งที่ใช้กันภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2560 โดยสภาพแล้วมันเอื้อต่อพรรคการเมืองหลายพรรคในสภา เพื่อจะทำให้รัฐบาลนั้นอย่างน้อยเป็นรัฐบาลผสม และเพื่อทำให้การเปลี่ยนผ่านนั้นมันเป็นไปได้จึงมีการกำหนดให้วุฒิสภามาแต่งตั้งในช่วงห้าปีแรกแล้วก็สามารถโหวตเลือกนายกรัฐมนตรีได้ แม้กระนั้นก็ตามการคงอยู่ของรัฐบาลไม่ได้ขึ้นอยู่กับวุฒิสภา เราต้องเข้าใจรัฐธรรมนูญปี 2560 นั้น ไม่กำหนดรัฐบาลอยู่กับวุฒิสภาด้วย จะให้วุฒิสภาเป็นคนเลือกนายกแต่ว่านายกไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาผู้แทนราษฎร ต้องยอมรับว่าภูมิทัศน์หรือฉากทัศน์ทางการเมืองในบ้านเราประชาชนนั้นยังมีการสนับสนุนด้วย ซึ่งเราจะเห็นว่าการเลือกตั้งนั้นสุจริตหรือเป็นธรรมแค่ไหนก็ตาม หลังรัฐธรรมนูญปี 2560 แล้วมีความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างในระบบราชการ คือการบริหารงาน โดยทั่วไป ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในปี 2540 และปี 2550 ความเปลี่ยนแปลงบางอย่างก็เกิดขึ้นหลังจากรัฐธรรมนูญปี 2560

นั่นเอง ได้แก่ 1) เปลี่ยนแปลงในระบบบริหารราชการไทย 2) ความเปลี่ยนแปลงขององค์กรอิสระ และ 3) ปัญหาการกระจายอำนาจ

กล่าวโดยสรุปว่า รัฐธรรมนูญสัมพันธ์กับการบริหารงานภาครัฐใหม่ คำตอบคือจากตัวบทของรัฐธรรมนูญเองมันค่อนข้างน้อยเพราะว่าการบริหารงานภาครัฐนั้นมันจะเป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากรัฐสภาเป็นสำคัญรัฐธรรมนูญไทยก็ไม่มีธรรมเนียมที่เขียนในเรื่องนี้เอาไว้ซึ่งผมรู้สึกว่ารัฐธรรมนูญควรวางหลักการหรือเขียนหลักการบางอย่างเกี่ยวกับเรื่องฝ่ายปกครองหรือฝ่ายประจำที่อยู่ภายใต้ฝ่ายการเมืองเอาไว้ เช่น หลักความผูกพันต่อกฎหมายอาจจะต้องเขียนเอาไว้ เรื่องของการกำหนดการกระจายอำนาจ การจัดการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่น 2 ประเด็นนี้ ควรถูกเขียนเอาไว้ให้มันชัดเจนมากขึ้นในรัฐธรรมนูญ สำหรับเรื่องที่ภายใต้สังคมไทยสรุปความประมาณนี้ว่า ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญที่เราใช้อยู่นั้นมันค่อนข้างที่จะสวนทางกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย มันไม่รับกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แน่นอนว่าความเปลี่ยนแปลงในรัฐธรรมนูญปี 2540 ปัญหามันมีข้อบกพร่องแน่ รัฐธรรมนูญปี 2540 ที่หลายคนเฝ้าฝันอยากจะทำกลับมา เพราะเป็นรัฐธรรมนูญของประชาชน ต้องยอมรับจริงๆว่ามันมีข้อบกพร่องอยู่ในทางหลักการบางเรื่อง ถึงแม้ในทางหลักการที่เน้นประชาธิปไตยในรัฐธรรมนูญปี 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่เน้นอำนาจฝ่ายการเมือง แล้วประชาชนจะรู้สึกยอมรับว่ามีการเลือกตั้ง ฝ่ายการเมืองก็ตอบสนองต่อความต้องการได้ดีกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ แต่ว่ามันนำพามาซึ่งปัญหาของสถานะในองค์กรอิสระของระบบราชการอีกระบบหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นการถ่วงดุลฝ่ายการเมืองแต่กลับกลายเป็นการครอบงำฝ่ายการเมือง และในบางกรณีเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานของภาครัฐในภาพรวมด้วย ซึ่งในจุดนี้ยังไม่มีการพูดถึงและยังไม่ได้มีการแก้ไขหมิ่นซ้ำหลังรัฐประหาร 2 ครั้งแล้วยังมีการเพิ่มอำนาจหรือใส่อำนาจเข้าไปในองค์กรอิสระเข้าไปอีก แต่ยังไม่ได้พูดถึงองค์กรตุลาการ ซึ่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 การปรับตัวหรือการปรับเปลี่ยนขององค์กรนี้น้อย ซึ่งในภายภาคหน้าองค์กรตุลาการคงจะทนต่อความเปลี่ยนแปลงได้ คือสุดท้ายจะต้องมีการปรับตัวไปในทางใดทางหนึ่ง เพราะว่าการระบบศาลในตอนนี้มันมีหลายระบบศาลแล้ว แต่ยังคงรูปแบบเดิมอยู่ และเสียงเรียกร้องจากคนมากขึ้นคนที่ศาลยังใช้อำนาจในความคิด กระบวนการขั้นตอนแบบตุลาการวิวัฒนาการมากขึ้นด้วยอำนาจที่มากขึ้น ซึ่งมันจะทำให้เสียงเรียกร้องในการเปลี่ยนแปลงระบบทางความคิด หรือวิธีการทำงาน แม้แต่การได้มาของผู้พิพากษาตุลาการในสังคมไทย คนจะอยากถามมากขึ้นว่า คนที่เป็นผู้พิพากษาตุลาการนั้นมาแบบไหน ต่างจากการเป็นข้าราชการทั่วไปอย่างไร ทำไมถึงมีอำนาจมาก และในหลายๆกรณีถึงขึ้นชี้ขาดหรือชี้ขาดในเชิงการเมืองได้

สุดท้ายแล้วถ้าถามว่า ภารกิจในเชิงวิชาการท่านทั้งหลายและรวมทั้งผมด้วยอยู่ที่ไหน จากนักวิชาการแต่ละศาสตร์ก็คงมีภารกิจในศาสตร์ของตัวเอง ในส่วนของรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งมองข้อเท็จจริง และในส่วนของนิติศาสตร์ หรือกฎหมายมหาชนจะมองถึงตัวกฎหมายเป็นหลักทั้งสองส่วนนี้สามารถที่จะเตรียมความพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยได้ คือสุดท้ายแล้วจะมากหรือน้อยแล้วตัวระบบรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่นั้นคงจะต้องปรับเปลี่ยนสักวันหนึ่ง และเราเห็นได้ว่าการปรับเปลี่ยนในระบบ

เลือกตั้งซึ่งไม่ได้เปลี่ยนโครงสร้างใหญ่ แต่ว่าผลที่ปรับเปลี่ยนจากตัวรัฐธรรมนูญจากการเลือกตั้ง ถ้าการเลือกตั้งเกิดขึ้นจริงภายใต้กติกาใหม่ ซึ่งในตอนนี้นี้ที่ผมมาพูดก็ยังไม่ค่อยแน่ใจเลยว่าการเลือกตั้งจะเกิดขึ้นจริงภายใต้กติกาใหม่ หรือว่าจะมีการยุบสภาก่อนเกิดการเลือกตั้งขึ้นภายใต้กติกาเดิมของรัฐธรรมนูญปี 2560 แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามในระยะถัดไปหลังจากที่มีการเลือกตั้งแล้ว เสียงเรียกร้องที่มีความต้องการให้ปรับเปลี่ยนพวกนี้มันก็จะเกิดขึ้นอีก แล้วถ้าฝ่ายที่กุมอำนาจยังคงกุมอำนาจต่อไปได้ มันไม่มีความเปลี่ยนแปลงในเชิงของตัววุฒิสภา ก่อน 5 ปี ซึ่งวุฒิสภาชุดนี้ยังอยู่ครบ 5 ปี หลัง 5 ปีก็จะยังคงเห็นการปรับตัวอีกเฟสหนึ่งหรือระยะหนึ่งของรัฐธรรมนูญปี 2560 ถ้ายังใช้ไปถึงตรงนั้น เพราะว่าวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งจะหมดวาระลง โฉมหน้าวุฒิสภาก็จะยังเหมือนเดิมเพราะมาจากการเลือกกันเอง แต่มันจะมีความเปลี่ยนแปลงมากขึ้น และวุฒิสภาก็จะไม่มีอำนาจในการเลือกนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป กลไกในแง่ของการต่อรองให้เกิดการเปลี่ยนของรัฐธรรมนูญ มันอาจจะเป็นไปได้ง่ายขึ้นกว่าเดิม แต่ผมไม่ได้บอกว่ารัฐธรรมนูญปี 2560 จะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ง่ายๆ เพราะว่า มันมีการบล็อกอะไรไว้หลายชั้น แต่ว่าเมื่อพ้น 5 ปีไปแล้ว มันอาจจะมีการคลายไปในระดับหนึ่ง มันอาจจะเปลี่ยนไปได้ ถ้ามีปัจจัยอื่นๆ มาหยุดหรือมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันขึ้น คือเป็นปัจจัยภายนอกเข้ามา ภารกิจของสายวิชาการคือการเตรียมความรู้ เตรียมงานวิจัย เตรียมการศึกษาทางข้อเท็จจริง การวิเคราะห์ เพื่อที่ว่าเมื่อมันเกิดการเปลี่ยนแปลงแล้วนั้น เราจะสามารถมีข้อเสนอหรือมีความรู้ที่มากพอในการเสนอทางเลือกใหม่ให้ผ่านพ้นไปจากตัวรัฐธรรมนูญ ซึ่งมันไม่รับกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ของสังคมไทยในเวลานี้

Template การเขียนบทความ

(บทความวิชาการ)

ชื่อบทความ Font TH SarabunPSK Size 18 ตัวหนา

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน*

(ไม่ต้องลงคำนำหน้าและตำแหน่งวิชาการ Font TH SarabunPSK size 16
เดิมตำแหน่งวิชาการตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ
ที่ footnote ด้านล่าง)

บทคัดย่อ

บทคัดย่อไม่เกินครึ่งหน้ากระดาษ Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ สรุปย่อความสำคัญ
การศึกษา วัตถุประสงค์การศึกษา วิธีการศึกษา ผลการศึกษาโดยย่อ และข้อเสนอแนะ ระยะห่าง
ระหว่างบรรทัด 1.15

.....
.....
.....
.....

***หมายเหตุ: สำหรับบทความภาษาไทย ให้ผู้เขียนจัดทำบทคัดย่อภาษาอังกฤษอีกหนึ่งหน้า ตาม

ตัวอย่างด้านล่าง ก่อนจะเข้าสู่เนื้อหาของบทความ

คำสำคัญ: คำสำคัญสำหรับบทความ 4-5 คำ

เนื้อหา (สำหรับหัวข้อใช้ ตัวหนา ขนาด 16)

Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ

.....

บรรณานุกรม

การอ้างอิงใช้ระบบ APA โดยในส่วนอ้างอิง ใช้ Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ ระยะห่างระหว่าง
บรรทัด 1.0

ภาคผนวก

.....
.....
.....

* ตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้เขียน Font TH SarabunPSK
Size 14

ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

TITLE IN CAPITAL LETTER

Font: TIMES NEW ROMAN Size 14 BOLD

Author's name Font: TIMES NEW ROMAN size 12*

(Put author's title, Institution, contact information in the footnote below)

Abstract

An abstract of approximately 100-200 words is used to introduce and summarize the research, in **12 point TIMES NEW ROMAN** (normal). It is recommended that this abstract should not be more than 500 words. Space between line: 1.15

.....

.....

.....

.....

Keyword: 4-5 key words

Introduction

.....

.....

.....

.....

Body (For Headings: TIMES NEW ROMAN SIZE 12 BOLD)

All body paragraphs should begin flush left (no paragraph indent) and right justified, **1.15 space** the body of the paper, and use **12 point Times New Roman** throughout. Figures and tables should be placed as close as possible to where they are cited. All tables and figures should be embedded into the file and sized appropriately. All photographs should be sampled at 300 dpi (dots per inch). Keep in mind that web graphics are typically sampled at 72 dpi. Photographs must be properly sized and positioned in the body of the paper.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

* Author's title, Institution, contact information i.e. email or telephone number. Font: TIMES NEW ROMAN Size 10

Advisor's name (if any)

.....
.....
.....
.....

References

The In-Text Citations in APA style is applied. **Single space for this section.**

APPENDIX

The Appendix should immediately follow the references.

.....
.....
.....
.....

(นานาชาติคณะ)

ชื่อบทความ Font TH SarabunPSK Size 18 ตัวหนา

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน*

(ไม่ต้องลงคำนำหน้าและตำแหน่งวิชาการ Font TH SarabunPSK size 16
เดิมตำแหน่งวิชาการตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ
ที่ footnote ด้านล่าง)

เนื้อหา (ถ้ามีหัวข้อใช้ ตัวหนา ขนาด 16)

Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1.15

.....

.....

.....

.....

บรรณานุกรม หรือ หนังสืออ่านเพิ่มเติม

การอ้างอิงใช้ระบบ APA โดยในส่วนอ้างอิง ใช้ Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ ระยะห่างระหว่าง
บรรทัด 1.0

ภาคผนวก (ถ้ามี)

.....

.....

* ตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้เขียน Font TH SarabunPSK
Size 14

ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(แนะนำหนังสือ)

ชื่อบทความ Font TH SarabunPSK Size 18 ตัวหนา

แนะนำหนังสือเรื่อง ของ

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน*

(ไม่ต้องลงคำนำหน้าและตำแหน่งวิชาการ Font TH SarabunPSK size 16

เดิมตำแหน่งวิชาการตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ

ที่ footnote ด้านล่าง)

ข้อมูลหนังสือ (ตัวหนา ขนาด 16)

ชื่อผู้เขียน, ชื่อหนังสือ (สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์) ตัวอย่าง: Yanis Varoufakis, *Talking to My Daughter: A Brief History of Capitalism* (London: Vintage, 2019)

เนื้อหา Font TH SarabunPSK Size 16 ตัวปกติ ระยะห่างระหว่างบรรทัด

1.15.....

.....
.....
.....

ภาคผนวก (ถ้ามี)

.....

* ตำแหน่งวิชาการ ชื่อสถาบัน หรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียน อีเมล หรือ เบอร์โทรศัพท์ติดต่อผู้เขียน Font TH SarabunPSK Size 14

ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

วารสาร

PAAT Journal

วารสาร PAAT journal ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์
แห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานและทัศนะทางวิชาการสาขา
รัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ การบริหารกิจการ
สาธารณะ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเป็นการพัฒนาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า

3. เพื่อเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ของสมาคม
รัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย กับสมาชิกของสมาคมฯ
และสังคม

อนึ่ง ทัศนะที่เกิดขึ้นจากบทความที่เผยแพร่ในวารสาร
PAAT Journal ของสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์
แห่งประเทศไทย เป็นทัศนะและข้อคิดเห็นของผู้เขียนบทความ
เท่านั้นมิใช่จากทางผู้จัดทำ ผู้เขียนบทความจึงเป็นผู้รับผิดชอบ
ต่อผลทางกฎหมายใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากบทความของ
ตนเอง